Петър Дънов

Науката и възпитанието

Петър Дънов

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

Поредица
„Непознатият Петър Дънов“

Сдружение „Слънчогледи“
Бургас, 2018

Автор *Петър Дънов*

Съставители *Георги Христов,*
Тонка Петрова, Весела Димова

Коректор *Стела Рускова*

Вътрешно оформление *Веско Василев*

Издател *Сдружение „Слънчогледи“*
Бургас, 2018

ISBN 978-619-7033-19-9

Разпространява се безплатно

Парични средства за бъдещи издания
можете да изпращате по банковата сметка
на СНЦ „Слънчогледи“:
IBAN: BG84 BUIB 9888 1029 1798 00
BIC: BUIB BGSF, СИБАНК ЕАД

Съдържание

Издания на „Науката и възпитанието“

1. Варна, Печатница на К. Николов, 1896, 80 с.
2. София, Преработено издание от Георги Радев, Печатница „Житно зърно“, 1949 г.,
3. Новото човечество, Избрани беседи (вкл. преработеното издание от Георги Радев), С., 1990, 150 с.
4. Бургас, ИК „Сила и живот“, 1996, 84 с.
5. София, Фототипно издание, Урания, 1996, 80 с.
6. София, Преработено издание от Георги Радев, ИК „Жануа-98“, 2003, 95 с.
7. Той иде, Начално слово, 1896 – 1904, София, Бяло Братство, 2004 г. 228 с.
8. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2007 г, 208 с.
9. София, Бяло Братство, 2016 г, 93 с.

Петър К. Дънов
(11.07.1864 – 27.12.1944)
след завръщането му от Америка

Предисловие

Казват, че словото, което излиза изпод перото на великите умове на човечеството, не може да се оцени от съвременниците им, а става обект на обществен интерес десетилетия по-късно. Същото може да се каже и за словото на Учителя Беинса Дуно, известен на българския читател като Петър Дънов. Той ни е оставил безценно книжовно наследство (над 4 000 беседи и лекции) и всеки, който се е докоснал до това неизследимо богатство, в определен момент се насочва към началото – първата му книга.

Периодът от започване на следването на Петър Дънов в Америка (1888) до издаването на първата му книга (1896) е твърде интересен от научно-изследователска гледна точка. Историческата обстановка в България по онова време може да се охарактеризира с подем както в икономиката, така и в културата и просветата. Въпреки това страната ни все още изостава от развитите страни. Българското литературно творчество едва започва да намира своя облик, излизайки от сянката на преводната литература. Твърде малко са родните автори на литературния небосклон: Иван Вазов, Алеко Константинов, Цани Гинчев, Михалаки Георгиев, Пенчо Славейков...

Висшето училище, по-късно СУ „Св. Климент Охридски", се утвърждава като крупен образователен

и научен център в десетилетието 1894 – 1904 г. Там учат, преподават и израстват десетки български учени, педагози, културни дейци, интелектуалци, които формират елита на българската интелигенция от началото на XX в.

През този период философската мисъл в България е с ограничени възможности, причините за което са основно две: първо, Софийският университет е единственото учебно заведение, където се преподава философия, и второ – в резултат на турското робство философската традиция е прекъсната; тепърва предстои да се разработят и установят основните философски понятия и терминология. Най-популярен е кръгът около д-р Кръстьо Кръстев и неговото списание *Мисъл* – най-голямото и влиятелно философско и литературно списание в страната тогава.

САЩ от края на XIX в., като ярък контраст на България, е една от най-развитите държави в света. През 1889-а и 1890-а г. към вече съществуващите 38 щата се присъединяват нови шест – Северна и Южна Дакота, Монтана, Вашингтон, Айдахо и Уайоминг.

В Ню Йорк – този гигантски град, където младият Петър Дънов учи четири години (1888 – 1892), с новите си концертни зали и салони вече е една от музикалните столици не само на Америка, но и на света. По няколко пъти в седмицата има представления в десетките театри и мюзикхолове. Тук идват да концертират артисти и изпълнители от цял свят. През 1891 г. сами-

ят Чайковски е поканен на голямо дирижентско турне със свои произведения по случай тържественото откриване на прочутата зала „Карнеги Хол“, което се състои на 5 май същата година. На 8 юли 1889 г. е публикувано първото издание на Wall Street Journal. През следващата, 1890 г., е завършена втората сграда на уникалното спортно съоръжение Медисън Скуеър Гардън с капацитет от 8000 зрители. През 1891 г. е открит и подвижният мост Манхатън – Бронкс през Ийст Ривър.

В Бостън Петър Дънов пребивава от 1892 г. до началото на 1895 г. През този период в града се изграждат много от паметниците, които по-късно го правят втория по значимост след Ню Йорк град на Източното крайбрежие. Бостънската обществена библиотека е започната при пристигането на Петър Дънов в САЩ с бюджет от 400 000 долара, който до завършването ѝ през 1895 г. нараства на два и половина милиона. Спокойствието и удобството на четящите в библиотеката се поддържа от скрити за окото последни постижения на жилищната техника: „...отопление, осветление, вентилация и електродобивна станция, две динама за захранване на многото двайсетватови електрически крушки. Скрити отстрани работят деветте помпи на вентилационните ветрила, девет електромотора за два пътнически асансьора, десет лифта за книги от хранилищата до читалните, прахосмукачки за почистване на праха от всички книги на всеки етаж. Към това трябва

да се добавят и пневматичните тръби за всмукване на листчетата с читателски поръчки до библиотеката и нейните половин милион книги по полиците още при откриването ѝ“.

През 1893 г. е Световното Колумбово изложение, известно повече като Световното изложение в Чикаго. Същата година по отсечката Чикаго – Хъдсън „Емпайър Експрес“ поставя рекорд в железопътния транспорт, като развива 180 км в час.

През есента на 1894 г. в Бостън на ул. „Бойлстън“, при парка „Бостън Камън“ е направена първата копка на подземната железница, а на 1 септември 1897 г. тя е открита за първия си пътнически пробег по трикилометровото трасе.

Науката и възпитанието е книга, която разглежда въпроси с общочовешка значимост и е предназначена за широк кръг читатели. Работата по нея вероятно е започната още в Америка. Тя е първата книга на Петър Дънов и на практика остава и последна. Съществуват няколко брошури под формата на послания и известен брой статии в периодичния печат, които са писани директно от самия него, но цялата останала част от творчеството му представлява богато книжно наследство, получено главно при разчитането на стенографски записи на устна публична реч.

Първото преработено издание на книгата *Науката и възпитанието* е от Георги Радев (12.09.1900 –

22.07.1940). Той е роден в Пловдив, където завършва основното и гимназиалното си образование. Още като ученик усвоява превъзходно класически и модерни езици. От този период е и големият му интерес към литературата и изящните изкуства, най-вече към музиката. През 1919 г. се премества в София, където се записва за студент по химия в СУ „Св. Климент Охридски“. След първия семестър се прехвърля да следва в Математическия факултет, който завършва през 1925 г. Радев е главен редактор на списание *Житно зърно*, за което работи от основаването му през 1924 г. Той е преводач от френски, немски, английски и руски езици и автор на няколко книги и на десетки статии от областта на философията, астрономията и изкуството.

В своите спомени за Георги Радев д-р Методи Константинов казва: „*Науката и възпитанието*, написана преди толкова десетилетия, носеше дрехата на един беден, остарял български език – езикът, който се е развивал под тежкото турско робство. Нужно беше сериозното съдържание на тази книга да бъде облечено в по-новите дрехи на съвременния български език. Даже Учителя смяташе, че трябва да се напише втора част на тази книга в духа на новите изисквания на образованието и възпитанието. В мое присъствие той нареди на Георги Радев „да я облече в нови дрешки“. Последният беше много трудолюбив и се зае с тази задача. Така се появи второто издание. Словото на Учителя има един чар, има едно излъчване, което само

пробудената душа може да схване и разбере. Но в тази форма, както книгата бе напечатана, със стария правопис и езика на XIX в., когато я чете един учен или професор, който работи с ума си, той мъчно може да разбере написаното. Преработена по този начин, тя вероятно щеше да послужи и на онази категория от съзнания, които имаха други изисквания и търсеха по-академичен език“.

Предлаганото ново издание продължава тази линия на осъвременяване на текста и представянето му пред по-широка читателска публика. Една от целите ни е да представим този текст на вниманието на научната общественост, съзнавайки необходимостта от по-задълбочено проучване както на тази първа книга на Учителя Дънов, така и на цялото му последващо слово, което имаме на български като неоценимо духовно наследство. Едно такова по-задълбочено научно изследване на *Науката и възпитанието* ще спомогне за общото духовно пробуждане на българския народ – в обществен и в личен план. Разглеждането на книгата от страна на специалисти от различни области на науката ще спомогне да се оцени съдържащото се в текста непреходно знание, актуално и днес – едно „заровено съкровище“, което чака да бъде открито и представено на широката българска общественост, за да покълне в българската душа и да даде своя плод.

С всичко това се надяваме настоящото издание да привлече вниманието както на познавачите на словото

на Учителя Дънов, така и на радетелите за едно ново общество, изградено върху основата на най-висшите духовни идеали и общочовешки ценности.

Предлаганото преработено издание е сложна амалгама от първите две издания. Във второто от 1949 г. по усмотрение на тогавашния съставител Георги Радев са пропуснати цели пасажи. Други пък са обновени стилово, вмъкнати са уточняващи изречения и нови абзаци. Всичко това е изключително ценно само по себе си и най-вероятно е строго аргументирано и консултирано със самия автор. Ние обаче сме се стремили да съхраним и всеки бисер от първоизточника. Така се роди това съчетание от двете издания, което сега започва свой живот в търсене на нови хоризонти.

Фрагментирането на текста на отделни пасажи и техните наименования, което сме представили като новост тук, произтича директно или логически от самото съдържание. Подобен подход към текста се използва както в религиозната, така и в научната литература. Нека погледнем свещените писания и ще видим, че те са разделени на книги, глави, стихове, песни (*Библия*, *Бхагавад Гита*, *Коран* и др.). Подобно е и при хуманитарните науки, имащи за обект трудни философски произведения с непреходен характер и значимост за човечеството (Платон, Плотин, Паскал, Бьоме, Кузански, Коменски, Сведенборг и др.).

С този начин на фрагментиране прилагаме един аналитичен метод, с който целим да поднесем текста

на порции. Така по-лесно бихме се ориентирали в сложната композиционна схема на произведението и съответно по-лесно бихме могли да го изучаваме и цитираме. Анализът като метод има за цел познанието на частите като елементи на сложното цяло. Синтезът, от своя страна, съединява тези части, като ги превръща в жива конкретна цялост. Синтезът допълва анализа и се намира в неразривно единство с него. Необходимо е читателят да се съобразява с тази закономерност и да подхожда добросъвестно към приложения фрагментарен подход.

Съзнаваме отговорността на начинанието и сме готови да понесем както аплодисментите, така и критиката. Вярваме, че това е една малка крачка в правилната посока. С избрания от нас подход се надяваме да провокираме читателя към мислене и откривателство. Ние не претендираме за авторитетност и изчерпателност. Нашата най-голяма радост би била, ако след този първи опит за интерпретация се появят множество други. Това, което сме представили, е само един възможен поглед, и то от твърде тесен ъгъл. Вероятно след десет или двадесет години самите ние ще имаме по-различна гледна точка за свършената работа. Като свидетелство за нашата коректност и добронамереност предоставяме първоначалното издание от 1896 г., което да служи на читателя като ориентир.

Осъвременяването на езика на произведението и добавянето на някои нови научни данни целят да се

изгради мост между поколенията и различните типове съзнания. Всяко поколение има право на собствен прочит и интерпретация на културното си наследство. Езикът е жива, динамична система, която не търпи застой и закостенялост. Ако той, езикът, изгуби главната си функция – комуникативността, спира да бъде жив организъм. Едно произведение е живо, ако читателят успее да осъществи органична връзка с писаното слово и неговия автор. За целта е необходимо добро съчетание на форма и съдържание, т.е. думите в текста да произвеждат съответните образи в съзнанието на четящия. За нас водещ винаги е бил смисълът и формалните промени в пасажите не са самоцелни, а добре обмислени и мотивирани. Всяка дума, намерила място в настоящото издание, е подложена на строга преценка и при необходимост – на консултация със съответните специалисти. Това наложи по-продължителен период на работа върху книгата (три години) и привличането на повече консултанти от различни области.

Множеството включени обяснителни бележки изясняват и допълват съвременния прочит на книгата. Част от цитираните имена и термини в оригиналния текст бяха с правописни грешки и фактологически несъответствия, а за друга част беше невъзможно да се открият данни. Всичко това, разбира се, не бива да се свързва пряко с автора, а по-скоро с ограничените възможности както на тогавашния правопис, така и на печатната техника в България от края на XIX в. Все

пак с наличните бележки и нанесени корекции се надяваме да хвърлим повече светлина по конкретно засегнатите теми, както и да допълним и дообогатим кръгозора на читателя. В бележките са дадени сведения и са уточнени част от цитираните от автора имена и текстове, както и една малка част понятия, които се изясняват в контекста на самобитния стилов изказ на последвалото му творчество.

Тази книга остава неразбрана в края на XIX в. Неразбрана е и днес, в началото на XXI в. – 120 години по-късно. Как иначе да си обясним факта, че тя не е забелязана от съвременната наука? Нима през 90-те години на XIX в. са се печатали такова количество книги на български автори, че подобно издание да не влезе в полезрението на литературните ни критици? А може би в областта на педагогиката по онова време именити наши автори пишат множество монографии по въпросите на възпитанието? Или навярно редица философи отстояват своите позиции в обществото със собствена, самобитна гледна точка? Не, разбира се! Защо тогава книга като *Науката и възпитанието* не намира място поне в историята на споменатите науки?

Сега, когато вече са минали необходимите според историците 100 години, ние можем и трябва да дадем подобаваща историческа оценка на тази книга. Причината е, че днес тя ни говори с още по-голяма сила и мощ.

Днес тя е по-актуална от всякога.

Днес тя ще бъде разбрана от повече хора.

А утре тя ще намери приложение в нашите умове и сърца, в нашата вяра и религия, в нашата наука и изкуство, в целия ни живот.

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

НАЧАЛАТА НА ЧОВЕШКИЯ ЖИВОТ

от

Петър К. Дънов

Общо въведение

Част I[1]

„Милост и истина се срещнаха,
правда и мир се целунаха.
Истина от Земята ще прозябне[2]
и правда от Небето ще надникне[3]*.“*

(Пс. 85:10-11)

---

[1] Надписът „Част I“ съществува в оригиналния текст от 1896 г. От спомените на д-р Методи Константинов (ученик на Учителя) става ясно, че е замислена и втора част, където акцентът трябва да падне върху възпитанието (вж. „Изгревът…“, т. 4, с. 404). Този проект не е осъществен от Учителя. По този въпрос е работил един от най-близките му ученици – Боян Боев, който през 1943 г. издава „Учителя за образованието“.

[2] Прозябне (*арх.*) – поникне.

Дял първи:
Две влияния

I. Наука и възпитание

1. Наука и възпитание – единствените начала за справяне на човека с низшето му естество и с неизменния ред в природата

1. Светът, в който живеем и съществуваме по необходимост[4] на своята природа, е пълен с тайни. На всяка стъпка нашият непрекъснато развиващ се ум се сблъсква с безброй явления, които се различават по вид, род и степен. Тези явления произвеждат хиляди впечатления и усещания в дълбините на душата. Те подбуждат ума да търси техните причини с всичките

---

[3] Този цитат присъства и в „Завета на цветните лъчи на Светлината“, в част „Сините лъчи“.

[4] „Необходимостта“ е другото име на VI Херметичен принцип („Причина и следствие“). В западния свят е познат като Закон за наследствеността, а на Изток – Закон на Кармата. В християнството е познат като Закон на Божествената справедливост.

си сили и способности, да открие законите, по които се извършват, а така също и да разгадае значението им за човешкото щастие и дълголенствие.

2. Несъмнено всички тези явления и загадки се управляват от определени закони[5] и са резултат от действието на известни природни сили, които работят за осъществяването на някаква всеобща цел[6], към която се стреми целият човешки род, макар и още несъзнателно.

3. Но по какъв начин човек чрез ума си може да разреши задачата, която му е била възложена още при неговата поява на Земята? Отговорът е: само посредством способността му да съзерцава, да наблюдава, да разсъждава, да разбира и да проумява всичко[7], което се явява като обект на неговото проучване.

4. Още от самото начало знанието е било посочено на човека като единствено средство за разрешаване на тази задача. То е било първото нещо, което е придало умствен характер на неговия живот и му е спечели-

---

[5] Вж. дял първи – II.2.1:2.

[6] Вж. дял втори – II.1:1.

[7] Аристотел е положил като основа принципа на наблюдението. Така истината се поддържа от трите кита: наблюдение, анализ, синтез. Оттогава насам от сферата на научния интерес отпадат: съзерцание, интуиция, прозрение, а точно те позволяват да се осъзнае скритото, същностното. За повече подробности вж. Едуард Шуре, „От сфинкса до Христа“, С., 2004, с. 257.

ло първенство на Земята. То е било и първото оръдие, с помощта на което човек е започнал да се бори с природните сили, първият наставник, който го учел да преодолява и побеждава всички препятствия и мъчнотии, които среща по пътя си.

5. Умът на човека е трябвало да се подготви по един разумен и правилен начин. Били са необходими постоянни упражнения и постоянно възприемане и усвояване на истинските начала[8], а това не е можело да се постигне по друг, по-добър път, освен по пътя на възпитанието. Самото естество на човека е показало нуждата от тази необходима храна. Възпитанието е било единственото средство за запазване на душевния организъм от разложение.

6. Под влиянието на могъщата сила на възпитанието душевният живот на човека е придобил характер на духовна дейност. Умствените сили и способности са получили правилно направление и насока за разрешаване на основната задача на човешкия живот.

7. А тази задача се състояла в повдигането на човека и избавянето му от властта на невежеството и от робството на природните стихии, които хиляди години го тласкали най-безмилостно насам-натам, а той изнемогвал под този тежък товар. Разбира се, и днес човек още не е свободен от властта на тия стихии.

---

[8] Принципи, или с др. думи – първопричини.

8. Физическият свят по всякакъв начин е съдействал за отклоняването на човека от неговите благородни подбуди и стремежи. Поставен под влиянието на низките наклонности на своето изначално покварено естество, той много често се е оставял на животинските си влечения, които винаги са го отдалечавали от истинското му призвание. Неведнъж човек е продавал своята свобода и е ставал свинар, както в притчата за блудния син (Лука, 15:11-32).

9. В течение на хиляди години човек е бил роб и сляп, верен поклонник на материалния свят. Раболепствал[9] е пред силата на управляващите, молел се е на природата, принасял ѝ е жертви, за да придобие нейната милост и благоволение. Но неговите молитви и жертвоприношения оставали без резултат. Природата, на която поетите пеели химни заради нейното могъщество, величие и красота, ни най-малко не се интересувала от детинските мисли и желания на човека.

10. Необходимостта го заставила сам да се погрижи за своето бъдеще и сам да започне да го изгражда, като използва ония условия и материали, с които разполага в дадения момент. Той разбрал, че всичко друго са празни мечти, защото редът, който царува в природата, е и си остава неизменен. Дали човекът е гладен или жаден, слаб или страдащ, болен или уми-

---

[9] Раболепие – безлично самоунижение за угода на някой силен или богат; угодничество, сервилност.

ращ – това било напълно безразлично за нея, тя равнодушно го посрещала и изпращала вън от своите владения. И колко често той бивал ограбван и лишаван от всичко, което му е най-скъпо!

11. Горчивият опит на човешката душа, почерпан от ежедневната липса на съществената за естеството ѝ храна, е намерил израз в писанията на древните поети и мъдреци: „Не вика ли мъдростта? И не издава ли разумът гласа си?“ (Пр. 8:1); „Глупави, придобийте остроумие и вие, безумни, придобийте разумно сърце, послушайте, защото езикът ми ще говори изящни неща.“ (Пр. 8:5-6); „Елате и яжте от хляба ми и пийте от виното, което размесих. Оставете глупостта и бъдете живи. И ходете в пътя на разума!“ (Пр. 9:5-6).

12. Не е било възможно човек да остане завинаги сляп за тази истина, той е трябвало да се пробуди от съня на невежеството. Нуждата на неговата духовна природа го заставяла да мисли за своето бъдеще, да се стреми и развива в пътя на истинското знание. Рано или късно той трябвало да осъзнае, че помощта за неговото избавление няма да дойде отникъде другаде, освен от самия човешки род. Нужно било само да отправи взор с надежда към Великия Дух, Който живеел в душата му и Който притежавал балсама за неговите рани и философския камък[10] на неговата сполука.

---

[10] *Философски камък* е понятие, известно още като *прах на проекцията*. Това е *Magnum Opus* на алхимиците, субстан-

13. Онази мисъл, която е вдъхнала в душата на човека надежда, че има изходен път от тежкото положение, в което се намира, отбелязва една велика епоха в неговия живот. Тази пътеводна звезда, която го повела към Обетованата земя[11], му показала с окото на вярата[12] истината за това, че ще настъпят големи и съдбоносни промени в предстоящите дни от живота на Земята.

14. В началната епоха на своето развитие човекът се притеснявал и плашел от природата, която поразявала неговия ум със своите тайнствени феномени и загадъчни явления; хвърляла го в ужас със своите страшни стихии; карала го да търпне от суеверен страх; будела в непросветеното му съзнание плахи предчувствия и го карала да пада на колене пред нея като роб пред своя жесток господар.

15. Даже и тази природа ще промени поведението си спрямо него и ще покаже светлото лице на своето естество. Тя ще започне да му служи и да се грижи за

цията, притежаваща силата да превръща по-малко благородните метали в чисто злато. От мистична гледна точка философският камък символизира трансмутацията (превръщането) на низшата, животинската природа на човека във висша, Божествена.

[11] Изразът е свързан с обещанието, дадено на Авраам, че неговите потомци ще бъдат народ на Бога и ще живеят на плодородна земя (Ханаан) – Бит. 12 гл. и др.

[12] Вж. дял първи – I.6:12 и сл.

него като нежна майка, ще приготвя всичко, от което той има нужда. Това ще се изпълни, когато човек започне да разбира езика на природата – неговата майка, и да слуша нейните заповеди и добри съвети. Времето за това е наближило. Ние сме в началото на пролетта на една нова епоха[13]. Благовестието тропа вече на нашата врата.

---

[13] Визира се епохата на Водолея, чието начало Учителя тържествено отбелязва на 22.03.1914 г. Слънцето преминава през едно съзвездие от Зодиака за 2160 земни години, колкото трае и всяка от 12-те епохи-месеци на Великата (Платонова) космична година (25 920 г.).

I. Епоха на Рака (8000 – 6000 г. пр. Хр.). С тази епоха – древноиндийската, е свързана Първата, най-старата култура на нашата бяла раса и водителят Рама.

II. Епоха на Близнаци (6000 – 4000 г. пр. Хр.). Втората култура е древноперсийската и нейният водител е Ахура Мазда (Ормузд).

III. Епоха на Телеца (4000 – 2000 г. пр. Хр.). Третата култура е древноегипетската и нейният върховен бог Озирис.

IV. Епоха на Овена (2000 г. пр. Хр. до идването на Христос). Тази Четвърта култура е свързана с древноюдейската култура и Бог Йехова, както и с най-великия пророк от това време – Мойсей.

V. Епоха на Рибите (от идването на Христа до 1914 г.). Тази Пета култура минава под знака на християнството и гръкоримския конгломерат, в който водеща сила безпорно е името на Христос.

VI. Епоха на Водолея (1914 – ок. 4000). Новата епоха. Настоящата Шеста култура принадлежи на славянството и през

16. Преди да влезе в Новата земя, към която Духът го води, за да получи своето наследство и свобода като пълнолетен собственик, човек трябва да научи основните принципи и закони на истинския живот: да обуздава низшите си наклонности[14], да владее животинските си влечения и страсти, да изкорени от себе си всички себелюбиви желания и стремежи, които са изворът на злото в личния и в обществения живот. По този начин той ще може напълно да възприеме принципите и законите на разума[15] – висшето естество в не-

---

следващите 2000 г. етическата християнска максима от Новия Завет (т. нар. златно правило на поведението, дадено от Христос: „Постъпвай с другите така, както искаш да постъпват с теб!“) ще бъде заменена от най-новия Завет, донесен от Учителя. Този Завет ще бъде законът на Новата епоха: „Злото ще стане слуга на Доброто“.

[14] Вж. дял втори – II.4. и III, също и дял трети – 5.

[15] Учителят за разума: „Понеже човек е свързан с ангелите, които са създали мисълта, затова го наричат *същество на мисълта – манас*. Разумът е дар на човека от ангелите. И това, което го отличава от животните, което го е изправило на два крака, е неговият разум. Но аз ви казвам, че човек е нещо повече от това, което мисли. Великото в света не може да се определи напълно. Под *ум* ние подразбираме всички способности, чувства, интелект и сили. Умът съдържа всички тия способности у себе си. Интелектът е част от ума. Интелектът подразбира низшия ум на човека, а разумът е висшият манас. Умът включва и висшия, и низшия манас, заедно ги съдържа в себе си. Има някои със силно развит разум

го – и да развие в себе си ония сили и способности на това естество, които ще му дадат ключа към истинския успех.

17. Чрез тях човек ще бъде въведен в онзи свят, където умът намира най-високото си призвание – да употреби природните сили като основа за духовното си повдигане от положението на роб и слуга до положението на господар и владетел в царството на природата. Тогава той ще съзнае, че е не само едно материално същество от плът и кръв, но и разумна душа, надарена с ум, сърце и воля.

2. Науката и възпитанието на съвременното общество

1. Но по кой път и по кой начин човечеството ще може да постигне тези заветни цели? Отговорът е: с помощта на науката и възпитанието.

2. Това твърдение може би ще предизвика объркване в някои умове, дори е възможно да се сметне само за една блуждаеща химера. Навярно ще се посочи като пример съвременното общество, на което не липсва нито наука, нито възпитание и въпреки това то не е напреднало до такава степен, че да може да се издигне до онова възвишено състояние, за което се загатна по-

---

и слаб интелект, а някои – със силен интелект и слаб разум. И двамата правят грешки“. Вж. също бел. № 45.

горе. Достатъчно е да се разгледа общественият живот в която и да е страна[16], за да се види, че въпреки широкото образование[17], което днес се дава на младежта, въпреки грижите, които се полагат за нейното възпитание в културно и особено в морално отношение, мнозинството от хората са на твърде ниско стъпало.

3. Може ли да се твърди тогава, ще попитат не без основание някои, че образованието ще изиграе тази важна роля, за която се спомена по-горе?

4. Фактите, които ни се представят, са верни, но трябва ли от това да заключим, че образованието е

---

[16] Това издание е съобразено и с редакцията на Георги Радев, който на това място слага фокус върху общочовешкия аспект, докато в оригиналното издание от 1896 г. става дума конкретно за нашата страна: „Навярно те ще ни посочат за пръв пример нашето отечество със своите си заведения, училищните ни учреждения с техните учители и ученици; нашата дипломация със своите си министри, законоведци, съдии, чиновници и водители; нашата интелигенция със своите образовани младежи от всичките разреди на обществения строй и след това ще кажат: „Оправдавате ли сега вашите думи, облагородило ли ги е образованието? Попитай обществото и то ще ти каже цялата истина".

[17] Под понятието *образование* да се разбира цялостното оформяне на човека, т.е. изработване на пълния му и съвършен душевен образ. В този смисъл образованието включва в себе си обучението и възпитанието. Обучението има връзка повече с развитието на ума и обогатяването му със знания, а възпитанието – с облагородяването на чувствата и волята.

причина за злото у нас? Може би това да изглежда истинно донякъде, но ние не можем да допуснем такова едно криво заключение.

5. Ние твърдим, че ако съвременното общество страда от сериозни недъзи, ако то не е достигнало онова високо културно равнище, на което очакваме, че могат да го издигнат науката и възпитанието, то това не се дължи на слабите възможности на последните. По-скоро се дължи на липсата на истинска наука и истинско възпитание или на неправилното им разбиране и прилагане в живота. Всеизвестно е, че болестите и заразите в органическия свят не произтичат от прилагането на здравословните хигиенични правила, които самата природа диктува, а напротив – от неспазването на тези правила.

6. Този факт ще ни доведе към по-право и ясно разбиране на този важен въпрос. На същото основание може да се каже, че пороците и безчестието на хората не произлизат и не се развиват от образованието, а са следствие и резултат от поквареното естество на поколения човешки същества, чиито умове и сърца са били заразени с отрицателни мисли и желания. Колкото и добро образование да се даде на такива хора, ако тяхното естество коренно не се измени, те ще запазят стария си нрав, старите си възгледи и разбирания. Именно за тази истина се загатва в народната поговорка, която гласи, че „вълкът по-лесно променя козината си отколкото нрава си“.

7. Дълбоките причини за този факт се коренят в т.нар. закон на наследствеността, познат в науката още с термина *хередитарност*.[18] Този закон действа по един неумолим, но истинен и правдив начин в природата.

8. Когато опасните човешки микроби попаднат в което и да е що-годе цивилизовано общество, те рано или късно биват разпознати от колективното съзнание. Общият дух на Цялото ги изхвърля вън от здравия социален организъм. Този социален организъм е така устроен, че не може дълго време да търпи дисхармония и анархия в себе си.

9. Това правило е общ, неизменен закон в природата. Един организъм, какъвто и да е той, според този закон трябва или да изхвърли от себе си вредните вещества и зародиши, или да престане да съществува като такъв. Тази е естествената причина, която заставя всеки добросъвестен човек да се пази от гибелни за него влияния и да избягва да върши злини. Животът е тъй устроен, че човек получава това, което заслужава, според вътрешната стойност на всяко извършено от него дело. Тази вътрешна стойност е едничкото върховно мерило на природата.

10. Въпреки недостатъците, които констатираме в съвременното образование, на нас, просветените хора, не ни подобава да поддържаме онази изтъркана мисъл

---

[18] Хередитарен (лат.) – наследствен; вж. бел. № 4.

на простите и невежите, че „светът щял да се свърши от много учене и много учени“. Действително светът ще се свърши, но кой свят?

11. Ще се свърши светът на невежеството, на заблудите, на неправдите, на беззаконията. Светът на библейския, грешен Адам[19] трябва да погине безвъзвратно, за да може Новият свят – светът на добродетелта и на просветения и разумен човек, да се развива и пребъдва във вечността. Защото именно в този свят на стария Адам владее невежеството, съпътствано от лоши навици, пороци, страсти и желания, неправилно насочени от едно образование, което цели да възпита

---

[19] „Рече им Исус: „Истина, истина ви казвам: преди да бъде Авраам, Аз Съм“ (Йоан 8:58).“ В *Кабала* на иврит *Адам* означава *червена земя*, което е почти идентично с *Athamas* или *Thomas*, което на гръцки е преведено като *Дидумос* (*Двойният*). Адам Кадмон (ивр.) е Първоначалният човек, Небесният човек, който не е паднал в греха. В *Кабала* Адам Кадмон е проявеният Логос.
Учителя за Адам: „Първият човек, който е бил по образ и подобие Божие, е духовният човек, а след него е бил направен физическият човек, наречен втори Адам. Вторият е бил направен от пръст, а на първия Бог даде власт на Небето и Земята. Христос е великият Брат на човечеството, първият образ на човека, Първородният в света – начало на човешкия род, начало на човешката еволюция. Новият Адам ще бъде създаден отново по образ и подобие на Бога. Щом Земята се пречисти, Господ ще създаде нов рай и ще постави в него третия Адам и третата Ева“.

човека в егоизъм и стремеж към експлоатиране на другите за своя облага.

12. От всичко това става ясно, че до този момент истинските начала на науката едва са пуснали корен в човека. Възпитанието също е още в пелени и гласът му едва се чува като гласът на невръстно бебе. Облагородяващото му влияние трудно се усеща от закоравелите от порока сърца на хората.

13. Някой може отново да ни възрази и да ни даде като още по-красноречив пример едни от най-образованите и културни страни – например Англия и Америка, които също страдат от големи обществени недостатъци и злини. Ние не отричаме това. Признаваме тази горчива истина, но трябва да кажем, че и този довод принадлежи на софистичната философия[20], която като общо правило не гледа истината в лицето, а в гърба.

14. Нима лошото положение и състояние в тези страни е причинено от науката и образованието? Ако някой може да ни осветли по-добре по този въпрос, то той ще бъде втори Жан-Жак Русо[21].

---

[20] Софистика – съзнателно прилагане на неправилни доводи в спора или в доказателствата, използване на т.нар. софизми, т.е. всевъзможни уловки, замаскирани с външна, формална правилност.

[21] Жан Жак Русо (28.IV.1712 – 2.VII.1778) – френски философ, педагог, писател, представител на френското Просве-

15. Ще отбележим накратко само това, че в Англия и Америка, където науката и възпитанието са пуснали по-дълбоко корени, предразсъдъците са изгубили своето средновековно влияние. В тези страни днес съществува една по-разумна и човеколюбива свобода, основани са повече благотворителни дружества и учреждения, полагат се повече усилия за подобряване на живота на обикновения човек.

16. Общественото мнение в тези страни стои на по-стабилна основа и е поставено по-високо от управлението на държавата. Пороците в обществото не се прикриват, нито се поощряват и защитават. Там се използват всевъзможни средства и начини за изкореняване и премахване на обществените злини, и то не от

щение. Роден в Женева, син на беден часовникар. По-известни произведения: „За обществения договор, или принципите на политическото право“ (1762), „Изповеди“ и „Емил, или за възпитанието“ (1762). В последната е разработена педагогическата му система. Още в първите редове на трактата прозира основният принцип във философията на Русо: „Всичко излиза добро от ръцете на Твореца, всичко се изражда в ръцете на човека“. Основният принцип, върху който се изгражда педагогическата му система, е принципът на природосъобразността. В младите си години Л. Н. Толстой е силно повлиян от Русо. Тук вероятно се има предвид, че Русо пръв напълно отрича съществуващата феодална педагогическа система и я посочва като главна причина за съществуващото зло и по-точно – нейната неадекватност и несъобразеност с природните закони.

правителството, а от самото общество, което е силата и двигателят на всички благородни преобразувания.

17. В тези държави различни човеколюбиви общества и дружества изразходват ежегодно големи суми и правят всевъзможни доброволни пожертвувания за просвещаването и духовното повдигане на пообедната класа. За това впрочем свидетелства и статистиката.

18. Тук изпъква очевидната истина, че под влияние на благородните сили на живота и неговите духовни подтици тези хора са започнали по-дълбоко да осъзнават своя дълг спрямо другите и спрямо изискванията на Великия биологичен закон – закона на Цялото[22].

3. Всеобщият биологичен закон – законът на Цялото

1. Науката е привела доводи в полза на тази истина. Тя ни е убедила с необорими доказателства, че този закон царува навсякъде в света. От прилагането на условията и принципите, които той диктува в живота, зависи здравословното състояние на която и да е органическа дейност в обществения организъм.

[22] Вж. дял втори – I.1. и III.6.; за повече информация – „Живот за Цялото“ под редакцията на Георги Радев.

1. Този закон може да се изкаже на обикновен език така: „Добрият живот и благоденствието на твоя ближен са необходимо условие както за него, така и за теб – за твоя добър живот и твоето благоденствие“. Това е истина, която никой просветен човек не би могъл да отрече.

2. Кой не знае, че от правилното функциониране и от доброто състояние на органите зависи общото здраве и дълголетие на тялото? Една малка болка в който и да е орган на тялото се отразява върху целия организъм на човека и нарушава неговия мир и спокойствие.

3. А нима това, което е вярно за физическия живот на отделния човек, не е вярно и за живота на социалния организъм? Не е ли това същият естествен закон, който и в единия, и в другия случай диктува същите първоначални условия?[23] Без всякакво съмнение това е същият природен закон, приложен в по-широк смисъл.

4. Очевидно онова, което е необходимо за здравето на тялото, е необходимо също така и за благоденствието на обществото. Този неизменяем биологичен за-

---

[23] II принцип на Херметизма, или принцип на съответствието: „Каквото има горе, има го и долу; каквото има долу, има го и горе. Това, което е долу, е аналогично (подобно) на това, което е горе, и обратно – това, което се намира горе, е подобно на това, което се намира долу, за изпълнение на чудното единство“.

кон определя бъдещото щастие или нещастие на човечеството. Разбира се, като части на един общ организъм и членове на едно голямо семейство ние не можем да избегнем последиците от общата, колективна дейност. Добрият или лошият характер на отделния индивид неизбежно ще окаже своето влияние върху общественото здраве, а освен това ще остави неизгладим отпечатък и върху бъдещите поколения.

5. Зародишите както на доброто, тъй и на злото по наследство ще се пренесат от един род в друг и по такъв начин ще станат семена в почвата за бъдещата жътва. Кои от тези зародиши ще успеят да се развият ще зависи до голяма степен от външните и вътрешните условия, при които се развива социалният организъм, а също и от свободната воля на човека.

6. От самия него зависи кои зародиши ще приеме в душата си и ще им позволи да виреят и растат свободно у него. Възприети веднъж по този начин, те ще очакват благоприятен момент да проявят вътрешните си природни заложби. В естественото предразположение на волята да храни лошите зародиши и желания в душата се крие една от най-големите опасности за успеха на просветата.

7. Подтиквани постоянно от вътрешните пориви на животинското си естество, хората често избират такива идеи за свой идеал и такива обекти за своя цел, които носят със себе си най-лошите и гибелни резултати, спъващи духовния им растеж – растеж, който за-

сяга целия душевен живот на човека, а не само част от него, както твърдят някои изтъкнати философи.

8. Този факт се потвърждава от историята на човешкия напредък. Духът на просвещението винаги е имал за задача да се справя и бори със заблудата, лъжата, измамата, неправдата, порока и беззаконието.

9. По природа човешкото сърце е по-разположено към тези неща[24], отколкото към истината, добродетелта, правдата, човеколюбието и благочестието. Това проличава от факта, че поради изопачените си понятия за живота хората постоянно пренебрегват истината и нейните изисквания, вследствие на което постоянно страдат. Какви ли не злини и нещастия са ги постигали поради този им единствен грях!

10. Понякога хората са готови да жертват всичко на този свят, но да не приемат истината. Те като че ли нямат още ясно понятие за върховната цел на своя живот. Главни подтици в живота и днес още са:

– илюзиите на славата;

– сластолюбието;

– егоизмът и стремежът към забогатяване.[25]

---

[24] Вж. дял трети – 5:5.

[25] И на други места в Словото си Учителя споменава изброените три: 1. власт или слава; 2. похот; 3. пари като всеобщи проблеми, с които трябва да се справя всеки човек, тръгнал по духовния път.

11. Тези подтици са характерни за пълзящите същества, но не би трябвало да движат човека, който е разумно същество. За съжаление хората още се кланят на „златния телец“ както старите езически народи. Тъй като светът постоянно мени своя образ, то и идолопоклонничеството е взело днес друг вид и форма, за които в бъдеще също не е отреден живот.[26]

4. Благородните цели изискват благородни средства

1. Разумът е даден на човека не за друго, а да го научи да осъзнае истинските си нужди и какво е добро за неговата душа, която се нуждае от здравословна храна. Тази храна може да се придобие само чрез съзнателна работа и постоянство в доброто.

2. Лъжливата философия, по която човечеството се е ръководило досега, елегантно го е мамила, че е без значение какви средства употребява човек за постигане на своите желания.

---

[26] Златният телец представлява идол, направен от евреите по време на отделянето на Мойсей на планината Синай. Днес ролята на златния телец според Учителя се изпълнява от парите.

3. „Целта оправдава средствата“ е и си остава едно чисто йезуитско учение.[27] Този път няма да изведе никого до добър резултат. Колкото и да оправдават хората постъпките си с целта, която преследват, тези постъпки в никакъв случай не могат да бъдат оправдани, щом се приложи абсолютната мярка на Върховното Добро.

4. „Благородните цели изискват благородни средства“ – това е всеобщ космически закон, това е неизменният критерий на Истината. Така работи и действа Духът, когато ражда нещо добро. „Каквото е семето, такъв е и плодът“ – казва поговорката.

5. И действително, фактите показват, че всички велики хора, благодетели на човечеството, са се родили от добри и благородни майки. За тези майки са се дали най-святите жертви. Ако някой оспорва това, нека ни докаже противното. „Майки, майки иска Фран-

---

[27] Йезуитски орден (лат. Societas Jesu – Общество на Исус) – католически монашески орден, основан през 1534 г. от Игнаций Лойола. Създаден по време на сериозната заплаха за католицизма от Реформацията и протестантизма, той имал за цел да се бори за пълно признаване на непоклатимостта на католическата вяра. Характерни за него били изключително строгата дисциплина и подчинението към висшестоящите. За постигане на целите си йезуитите използвали всички средства, включително и убийството. Структурата на фашистката организация *СС* е изградена до голяма степен по модела на Йезуитския орден.

ция“[28] – казва Наполеон Велики.[29] Но такива майки не се създават без добродетел.[30]

---

[28] Точният цитат е: „Нека първо Франция има добри майки, тогава ще има и добри синове“.

[29] Наполеон I, Наполеон Бонапарт (15.08.1769 – 5.05.1821) – бележит френски пълководец и държавен деец, император (1804 – 1815). Роден в Аячо (Корсика). Завършил военно училище в Париж (1785). За проявени военни дарби бил произведен в чин бригаден генерал (1793). През август 1802 г. той е провъзгласен за пожизнен консул, а през март 1804 г. с указ на Сената е обявен за император на Франция. В резултат на завоевателните войни, които води, във Френската империя влезли почти цяла Западна и Централна Европа. Поражението на френските войски в Русия (1812) нанесло непоправим удар върху Империята. Тази война била повратна точка в живота на Наполеон I. Пълният му разгром е на 18.06.1815 г. при Ватерло. До края на живота си той е заточен на остров Св. Елена.
Учителя за Наполеон: „Втори като Наполеон няма да се роди. Може само от актьори да се играе. Като му изучавали черепа, се установило, че имал най-големи размери на обективните си способности – силно били развити математическите и творческите му способности. Наполеон Велики имал една идея – искал да съгради една грамадна империя, но нещо му липсвало. Защо го изпратили на остров Св. Елена? Един от необикновените хора, един от силните земни царе беше заточен на този остров, където си умря. Изпратиха го, защото не удържа обещанието си“. [*Обещанието му е било да обедини Европа – бел. съст.*]

[30] Учителя: „Христос казва: *Жените ще спасят с*вета. Наполеон казва: *Франция се нуждае от майки*. Аз разбирам *май-*

6. За да постигнем великата цел на своя живот, е необходимо да живеем като разумни човеци, като братя и сестри, произлезли от един Баща и свързани с тясната връзка на Любовта. Ако всички хора се ръководят и вдъхновяват от този принцип и изпълняват изискванията на този велик закон, то той непременно ще произведе присъщите за него резултати и ще принесе своите благи плодове:

– мир;

– благоденствие;

– успех;

– духовно просвещение;

– повдигане.

7. При такива условия у човека ще се развият онези благородни чувства и качества, в основата на които лежат Добродетелта и Истината. Тогава духът му ще се радва на една съвършена среда, подобна на светлообразния етер.[31] Тя ще разкрие пред ума му посредст-

---

ка в широк смисъл. Новата култура изисква жени не в обикновения смисъл на думата, но жени на Новото – решителни, светещи жени: жени със светли умове, с широки сърца, с диамантена воля“.

[31] Етерът (гр. – *небе*), подобно на етерното тяло, е невидима субстанция, извънредно разредена и еластична, която представлява същността на материята, тя я проектира. Тази субстанция пронизва цялото космическо пространство и функционира като посредник при предаването на вълните на вибриращата енергия – на светлината, топлината, електри-

вом своите трептения красотата и величието на една жива вселена, на един необятен свят, в който тупти пулсът на Вечния живот, който постоянно въздига и оживотворява човека.

чеството и др. Според херметичната наука се разграничават четири състояния на материята: твърда, в която работят силите на жизнения етер; течна, където работят силите на химическия етер; въздухообразна, където са силите на светлинния етер; огнена, където са силите на топлинния етер. Съвременната физика отхвърля твърдението за съществуването на етера като универсална механична среда и въвежда представата, че в пространството съществуват различни физически полета като форми на материята.

Учителя за етера: „*Етер* означава това, от което нещата се раждат и отглеждат. Частицата *ет* е първичното начало, от което нещата се раждат, *тер* е това, което отглежда нещата на Земята. Съвременната окултна наука приема, че съществуват четири категории етер в пространството, или четири състояния. Той прониква въздуха и се счита за най-рядката въздухообразна материя. Отличава се с голяма лекост и ефирност. Нещата едно друго се проникват. Това, което прониква, то владее. По-малкото живее в по-голямото, по-голямото го обгръща. Мислят, че етерът е еднороден навсякъде, а то не е така. Слънцата са центрове на етерни енергии. Налягането на етера образува слънцата. Където има слънца, налягането на етера е най-голямо. Когато етерът създава налягане в безконечното пространство, се образуват слънчевите системи. Т.е. това налягане не е еднакво навсякъде. След като се преминат четирите категории етер, над тях се намира друг свят със съвсем друго естество. Той се нарича Духовен свят“.

5. Науката и възпитанието като средство за освобождаване от мрака на невежеството и от робството на първородния грях

1. И тъй, като се основаваме на фактите, почерпани направо от живота, не можем да не признаем, че по силата на своята универсалност науката и възпитанието са два мощни фактора за развитието и сближаването на народите. Поради това, че в тези две области природата е впрегнала ума и сърцето, както и силите на волята, човек трябва да очаква от тях своето освобождаване – освобождаване от мрака на невежеството, от робството на първородния грях[32] и вроденото си себелюбие, което е причина за всички злини и нещастия в живота му.

2. Този порок според Дарвиновата[33] теория на еволюцията[34] е останал у човека от онази епоха, когато

---

[32] Вж. дял втори – III.1.

[33] Чарлз Дарвин (12.02.1809 – 19.04.1882) – английски естествоизпитател, създател на научната биология. Роден в Шрюсбъри в семейството на лекар. Дарвин прекъсва следването си по медицина и постъпва по настояване на баща си в Богословския факултет на Кеймбриджския университет. Основа за бъдещото му развитие е участието му като естествоизпитател в околосветската експедиция, извършена с кораба „Бийгъл“ (1831 – 1836). Издава множество научни трудове: „Пътешествието на един натуралист…“, „Зоология“,

„Изменения на животните и растенията при одомашняване“, „Произход на човека и половият отбор“. Капиталният му труд „Произход на видовете“ (1859) предизвиква революция в биологията.

[34] Тази теория обяснява механизма на биологичната еволюция, като предполага, че различните видове възникват чрез естествен подбор. Според нея формите на живот, които са най-лесно приспособими към околната среда, оцеляват и се възпроизвеждат в най-големи количества. При появата на нови свойства във вид на слаби, неуправляеми изменения, често в резултат на генетични мутации, ще оцеляват родове от организми, чиито специфични свойства ги правят най-приспособими към заобикалящата среда.

Учителя за теорията на Дарвин: „Според еволюционната теория Дарвин опита да обясни произхода на видовете, но не можа напълно. Например според тази теория как може да се обясни произходът на заека? По какво стечение на обстоятелствата той е станал толкова страхлив? Как ще си обясните положението на жабата, която също е много страхлива? Някой път това се обяснява с крайно бедните условия на живота или със закона на еволюцията. Това може да е правдоподобно, но съвременната наука не е засегнала същинските причини, които са задържали жабите в тяхното положение. Положението на жабите е една преходна форма, положението на заека – също.

Сегашната наука твърди, че хората едно време са били животни. Аз казвам: нито един от вас не е бил животно. Вашето тяло е било животинско, но това, което сега имате, никога не е било животно, то е дошло от Горе. Някои казват, че според теорията на Дарвин има еволюция на тялото, че човекът е произлязъл от нисшите животни. Желязото е излязло от земята и от него направиха автомобила, но аз, който

той е минавал през различните етапи на своето физическо и органическо развитие; когато борбата за самосъхранение, за живот, е била в своя апогей; когато всички други човешки благородни качества и способности са спели дълбоко, затиснати от тая всевластна по онова време сила.[35]

3. И действително, на нас не са ни необходими доказателства, за да се убедим в това, че в естеството на човека все още тлеят хитростта на лисицата, лукавството на змията, ненаситността на акулата, свирепостта на тигъра и зверското поведение на горилата.

4. Колко хиляди години са били необходими на човешкия дух, за да се освободи от тия животински недъзи! Колко хиляди и милиони невинни жертви е трябвало да се принесат, докато човек дойде до онова по-високо съзнание за смисъла на своя живот, докато прозре, че има да изпълнява една по-важна длъжност в този свят, че не се е родил само за да яде, да пие и да умира като животно, а за да се усъвършенства, да укрепва в сила и мощ и чрез силата на разума си да прозира общия план на мирозданието. А посредством своя ум, подпомогнат от пробудените сили на безсмъртната

влизам в автомобила, не съм направен от земята. Автомобилът е направен от земята. Той мина през тази фабрика, но тези, които направиха автомобила, не направиха и мене“.

[35] Вж. дял втори – II.1.

си душа, той трябва да се възвиси до понятието за нравствения свят.

5. Само по този начин човек би могъл да влезе в оня духовен свят, където Любовта и Истината действат непрекъснато в душата и я подтикват да се стреми към неизвестните за нея области във Вселената.

6. Ролята на вярата и религията

1. Някои философи могат да повдигнат друго възражение: „Добре, ще кажат те, щом поддържате, че науката и възпитанието са единствените средства, от които човечеството трябва да очаква своето бъдещо спасение, къде остава вярата в Бога и религията? Къде отиват те, които от толкова хиляди години са ръководили човешкия род и постоянно са го учили как да изпълнява своя дълг към Бога и към ближния?“.

2. На това питане ще отговорим направо. Истината е Истина през всичките векове. Тя винаги ще има една и съща сила и влияние върху душата, независимо в какъв вид, форма и образ е представена, стига само видът, формата и образът да са действителни представители и същински въплъщения на Висшето Добро.

3. Религията ще си стои там, където е била досега, а ако занапред иска да се радва на почит и влияние, трябва да промени своето настоящо поведение. Тя трябва да се съобрази с научните истини и да изостави старите си нрави и обичаи, които поради незнание е

допуснала за свой частен, а не за Божи интерес. Необходимо е тя да започне да проповядва истината такава, каквато е, без да я изопачава, тази истина, която единствена просвещава и която е в съгласие с целостта на живота и разума – живата истина, която облагородява, възвисява човешката душа и я укрепва в добродетелта.

4. Онази религия, която служи на живия Бог Йехова[36], ще запази същото място в душата, каквото е

---

[36] Според *Кабала* на Папюс Божиите имена при евреите са десет: 1. Ехие(х); 2. Йа(х); 3. Йехова(х); 4. Ел; 5. Елох; 6. Ело(х); 7. Тетраграматон (Четиризначният) Саваот; 8. Ело(х)им Саваот; 9. Шадай; 10. Адонай.

Девет са имената на Бога според друга класификация: 1. Елохим; 2. Йехова; 3. Адонай; 4. Ел-Елион; 5. Ел-Шадай; 6. Ел-Олам; 7. Яхве или Йехова, или Елохим; 8. Адонай Яхве; 9. Яхве Саваот. „Елохим“ (Ела, Ел) – Елохим е множествено число от думите Ела и Ел и изразява тройнственост; „Йехова Елохим“ – Господ Исус Христос; „Адонай“ – Светият Дух (Човекът Бог).

„JHWH“ („Йот-Хей-Вав-Хей“, или т.нар. „свещена тетраграма“ на Божието име). Поради отсъствието на гласни това е „неизречимото име“ на Бога. Юдеите смятат това име за особено свято, за да бъде произнасяно. То е едно от найтайнствените имена в еврейската теология и изразява един от най-удивителните закони на природата, които някога човек може да познае. Ако се вярва на *Кабала*, то съществува една свещена дума, която дава на смъртния, открил нейното истинско произношение, ключа към цялото Божествено и човешко познание. Тази дума, непроизнасяна никога от обикновените израилтяни, а от първосвещениците само

имала отначало. Не трябва да се подхранва лъжливата теория на израилските фарисеи[37] и садукеи[38], които

един път в годината, е точно това, което се намира на върха на всички посвещения. Затова при публично четене се използва като заместител *Адонай* (*Господи мой*).
Учителя за Йехова: „Аз не говоря за човешките богове, които хората са измислили. За мене думата *Бог* е малко обезсоляла. Тя и на български, и на английски, и в другите езици е неразбрана. Затуй най-хубавото име, което евреите са имали в еврейския език – Йехова, – никога не са го произнасяли. Те са казвали „Йот-Хей-Вав-Хей“. Когато евреите са се намирали в големи мъчнотии, целият народ започвал да пости, обръщал се към Господа и тогава този Йехова им помагал. Необходимо е да произнасяме името на Господа Исуса Христа за нас и за другите, защото това име предизвиква онези принципи във Вселената, които творят, които са принципи Божествени и носят милост и благост. При произнасяне на „Йот-Хей-Вав-Хей“ на еврейски тези велики принципи и природни сили носят благословения на света в трите свои разклонения, ако правилно се зачитат и разбират. Ева е кръстена на името на Бога – Йехова. Сега аз искам да ви дам едно обяснение. Ева – това е онзи свещен идеал, който има всеки човек в душата си. Два идеала има в света: единият е Ева, Йехова, който е, който съдържа всичко в себе си; другият е Адам, който е създал Ева. Адам представлява физическият свят. Той е носител на духа, т.е. това, което създава нещата. Значи *Адам* подразбира разумната душа. Казвам: Духът у вас – това е Адам; душата – това е Ева“.
[37] Фарисеи (арам. *обособени*). Делото на пророк Ездра, който се стреми да усвои текста и учението на Закона, е продължено от хората, станали известни като книжници. По-

казваха: „Авраам[39] е нашият Отец". На това Йоан Кръстител[40] им отвърна: „Принасяйте плодове, дос-

---

широкият кръг техни поддръжници са познати като хасиди-ти, „верните на Бога". Фарисеите са онази малка група сред хасидитите, която се разграничава от политическите и религиозните становища на мнозинството. Те наблягат на индивидуалното изпълняване на Закона (за разлика от садукеите, които слагат ударение на храмовото богослужение) и възкресението. За тях Законът е приспособим към променящите се условия, но е задължителен за всички.

[38] Садукеи – произходът им е спорен: политическа партия, религиозна секта, провинциална организация или група от държавни чиновници. Те са толкова груби към своите, колкото и към чуждите. Смятат за добродетел споровете със своите учители. Нямат последователи сред обикновените хора. Много от садукеите са свещеници и изглежда почти всички свещеници са садукеи. Религията им е консервативна – приемат като постоянно валидни само писаните в Петокнижието закони. Отхвърлят възкресението, ангелите и демоните.

[39] Авраам (евр.) – *баща (господар) на множество (народи)*. На Израил се гледа като на „Авраамово потомство", а на много места в Библията Бог е наречен „Бог на Авраам". Авраам е праотец на Исус.

[40] Той е предвестник (предтеча) на Христос. Става известен като проповедник, призоваващ народа към всеобщо покаяние. Хората се тълпят да го чуят и много от слушателите му се кръщават в река Йордан, изповядвайки греховете си. Той очаква идването на Този, Който ще кръщава със Светия Дух и с огън. Обезглавен от Ирод Антипа по настояване на жена му Иродиада.

тойни за покаяние, и не мислете да се оправдавате, защото, казвам ви, всяко дърво, което не дава добър плод, отсича се и в огън се хвърля“ (Мат. 3:8-10). Този закон е истинското мерило. Всяко учение, религиозна система, организация и постановление, които нямат за върховна цел подобрението на духовния ни живот, ще изчезнат пред съда на Разума както слама в огън.

5. Важно е да правим разлика между понятията *вяра* и *религия*. Вярата е духовна способност, една от силите на ума, която играе важна роля в целия живот на човека, докато религията, напротив, е душевно произведение, произтичащо от известно настроение на душата към даден обект, от който зависи нейният вътрешен живот. Това произведение на човешката душа може да се мени по форма, образ и степен в зависимост от умственото и духовно развитие на човека.

6. Поради тази причина това, което е религиозно за едного, съвсем не е религиозно за другиго. Така например вярването в непогрешимостта на папата, един елемент от веруюто на католика, е във висша степен нерелигиозно за православния и протестанта. Впрочем това се потвърждава и от постоянните стълкновения между религиозните системи. Разбира се, всичко това произтича от разликата в убежденията на хората, чиито умове са различно настроени и разположени.

7. Това обстоятелство ни кара да направим заключението, че един и същ предмет може да се разг-

лежда от различни точки и положения, които са свързани с интереси, нямащи нищо общо със самата същност на предмета. Тези лични интереси обаче упражняват голямо влияние върху душевното настроение на човека и много пъти го заблуждават и отклоняват от пътя на духовното му израстване.

8. Ето защо е необходимо да подлагаме на проверка всяко религиозно произведение, за да видим дали притежава солта на Истината, или не. Щом намерим, че то не е съобразно с Истината, наш свещен дълг е да го сложим настрани като човешка заблуда.

9. Истинската религия трябва да се освободи от всички останки на миналото, от всичко онова, което се е натрупало в нея по силата на известни лични, чисто човешки съображения. В света няма вечни форми. Всичко се мени, съблича старите дрехи и облича нови според вътрешните си нужди. Всичко расте и се развива съобразно онзи Вечен закон на живота, който изменя и преобразява нещата в природата в съгласие с общата дейност.[41]

10. Нашият духовен характер се създава от Истината и Добродетелта, а не от лъжата и самозаблудата. Не е важно какво мисли човек за себе си, а какъв е той наистина. Като общо правило хората имат високо мнение за своето „его“, но времето ще ги пресее всички

---

[41] Визира се Законът на биос. Вж. дял първи – II.2.3.

един по един и ще произнесе своята присъда „за“ или „против“.

11. Ние сме създадени да мислим, да преценяваме, да избираме измежду различните неща и да следваме пътя на истинското учение, а не да приемаме всичко за абсолютна истина, излязла сякаш направо от Божията уста. Без всякакво съмнение Бог говори Истината, ала човекът още от времето на своето грехопадение говори и истина, и лъжа. В това се крие една от опасностите за успеха на истинската религия.

12. Не можем обаче да кажем същото за вярата, тази сила на душата, благодарение на която човек от самото начало на своето възраждане е започнал да питае любов към онова невидимо Същество, Създател и Крепител на цялата Вселена. Тя, вярата, е извършила велики подвизи и дела, вдъхновявала е душата на човека с велики и свещени мисли, с възвишени идеи за Добро, за Истина, за Красота.[42]

13. Тази вяра и днес е най-мощният двигател на науката и възпитанието. Тя е силата, която се крие в любовта към познаване на Истината и която ни кара да се стремим да търсим и изпитваме всичко. Каква самоотверженост се развива днес в душата на човечеството благодарение на вярата! Какви жертви се правят

---

[42] „Доброта, Истина, Красота – това е Любовта“ – формула от Учителя, дадена в Младежкия окултен клас – IV г., 22.02.1925 г.

от всички високонапреднали и благородни хора, за да ни се даде възможност да видим поне външните прояви на онази дейност, която се извършва дълбоко в недрата на природата!

14. Само който е изпитал това, може да знае каква радост изпълва човешката душа, когато надникне в нейния величествен дом! Това е едно велико преживяване, което грее като светлина в живота на човека и подбужда ума и душата му към велики подвизи и дела.

7. Що е наука и що – възпитание

1. Дотук ние говорихме за науката и възпитанието в най-общ план. За да се изясни предметът на темата, ще разгледаме по-конкретно въпроса що е наука и що – възпитание. Това е особено важно и трябва да му се отдели специално внимание.

2. Науката и възпитанието представляват два различни процеса, извършващи се във вътрешния живот на човека, които са свързани с двояката дейност в неговия умствен и душевен свят. Те разкриват сложното му душевно естество, което е заставено от върховните природни закони да работи за организиране на вътрешния му свят и за поддържане на реда и хармонията в него.[43]

---

[43] Учителя за тези вътрешни процеси, които се извършват в човека: „Умът и сърцето са два велики центъра, чрез които

3. Мислите и желанията въз основа на същите закони, които действат и във физическия свят, се стремят към своя притегателен център[44], т.е. към началото на нещата. Този стремеж на мислите и желанията става извор на непрекъсната душевна дейност, която се проявява в постоянни действия и противодействия, в постоянни смени на състоянията, характерни за умствения и душевния живот на човека.

4. Характерът и естеството на тия душевни процеси създават условията за нашето правилно или неп-

---

душата реализира своите идеи. Без ум и сърце душата не може да се прояви. Душата от своя страна е реализатор на идеите на Духа, но тъй като тя е полуматериална и полудуховна, не е в състояние да изпълни повелите на Духа в сферата на физическия свят. За тази цел са ѝ необходими помощници в лицето на ума, сърцето и волята. Тялото (волята) се подчинява на ума, а умът се подчинява на сърцето. На Земята сърцето е по-силно от ума, то е по-старо. Най-първо човек е чувствал и после се е появила мисълта. Но при сегашния стадий на развитие, в който се намираме, по-добре е да ни направлява умът, отколкото сърцето. Единственото нещо, което не боледува в човека, е неговият дух. Затова казваме, че душата страда, умът се обърква, сърцето излиза от релсите на своя живот, волята се парализира, но духът никога не отпада“.

[44] В оригиналното издание е използван изразът „центърът на теготението“, което значи *център на привличане*, или *гравитация* – термин, използван и от науката в момента. Тук и до края на книгата ние ще изполваме *гравитация – всемирно привличане*, от лат. Gravitas (*тежест*).

равилно развитие. Ако нашите мисли и желания са стъпили върху здравата основа на истинските принципи и се привличат от висши цели, то и резултатите от това ще бъдат благотворни за нашето развитие. В противен случай ще наблюдаваме точно обратното.

5. Вътрешната сила, която действа в живота на човека, има за цел организирането на мислите и желанията му, а също така и правилното и истинско запознаване на неговата душа с формите и силите в природата. От това правилно разбиране зависи истинското повдигане на човека. Тук ни идват на помощ науката и възпитанието.

6. Науката е резултат от мисловната дейност на ума, който наблюдава явленията в природата, изследва ги и се стреми да открие законите, които ги управляват.

7. Възпитанието е резултат от познаването и прилагането на духовните закони, които управляват вътрешния живот на човека. Истинското възпитание дава правилна насока на умствената дейност и насочва към разумно прилагане на придобитото знание, което трябва да спомага за съграждането на живота, а не за неговото разрушаване. То е така необходимо, както здравото тяло е необходимо за здравия ум.

8. Образованието в най-широк смисъл на думата не е нищо друго, освен процес на въплътяване на благородни мисли и добри желания в живота на човека. Колкото повече образовани хора в посочения по-горе

смисъл притежава един народ, толкова по-образован и по-развит духовно е той. И обратно – колкото по-малко са те, толкова по-долу стои този народ в стълбицата на своето духовно развитие.

II. Науката – област и задачи

Полето на съвременната наука е твърде тясно – то се ограничава почти изключително във физическия свят.[45] Предметът, който ни занимава, има двояк характер: външен и вътрешен. Външният характер съставя физико-физиологическата страна на умствения живот, а вътрешният характер съставлява биопсихи-

[45] Съвременната наука оперира главно с т.нар. обективен, конкретен ум в човека. За този ум Учителя казва, че „работи с фактите и схваща нещата материалистически. Готов е да се нагласи така, че да може да се върти навсякъде, накъдето го насочат. Той се стреми да угоди на всичко и на всички. Посредством обективния си ум човек изучава силите и законите на материалния свят и на материята изобщо, от която той придобива материали за изграждане на своето физическо тяло. Субективният, абстрактният, вътрешният ум, или както мнозина го наричат – Истинският Човек – не е нищо друго, освен Божественото начало в човека. Той работи с принципите и законите. Общо може да се каже, че субективният ум е родител на обективния човешки ум. Ако се използва алегория, то последният съставлява корените на умственото плодно дърво, а субективният образува дънера, клоните, листата и плодовете“.

ческата[46] страна на умствено-душевния живот. Засега ще разгледаме само външния характер на предмета[47]:

1. Що е наука?

2. Коя е областта на нейната дейност?

3. Каква е задачата ѝ в живота?

Нека направим кратък преглед на казаното по тези въпроси, като се спрем на по-важните им опорни точки.

---

[46] В науката съществува понятието *биопсихизъм*, според което психиката е присъща на цялата жива материя. Представители на това схващане са Т. Хобс, Е. Хекел и В. Вунт. Р. Декарт е застъпник на антропопсихизма, според който психиката е характерна само за човека. На тази теория се противопоставя панпсихизмът на Г. Фехнер, според когото целият свят е одушевен.

Вероятно Учителя разглежда това понятие в по-широк аспект. Според окултната наука съществува едно съответствие (сходство) между устройството на човешкия организъм и социалния организъм. В този ред на мисли законите, които регулират социалния организъм, схващан като биопсихична цялост, са аналогични на тези, на които се подчинява човешкият организъм, без да бъдат напълно тъждествени. Става въпрос за термина *синархически ред*, въведен от изтъкнатия френски окултист Сент Ив д'Алвейдър (XIX в.). Повече за умствено-душевния живот – вж. дял първи – I.7:2,3 и бел. № 43.

[47] Учителя подробно разглежда вътрешния характер на науката в лекциите и беседите си, които неслучайно нарича окултни.

1. Що е наука

1.1. Определение за наука – съвременно състояние и напредък

1. Що е наука? Под думата *наука* се разбира обикновено знание; знание на принципи и закони, както и на пораждащите ги причини; знание на потвърдени истини и факти.

2. „Науката – казва сър Уилям Хамилтън[48] – е възхвала на познанието. Нейният образ, т.е. форма, има характера на логическо съвършенство, а предметът, т.е. съдържанието ѝ – характера на същинската истина.“

2. Въобще думата *наука* означава знания, придобити чрез дълго наблюдение, които са подредени систематично в съгласие с общите закони на природата и са направени достъпни за всекиго. Тези знания се отнасят главно за физическия свят – за неговата същ-

[48] Уилям Хамилтън (1788 – 1856) – английски философ и логик. Според него проявеният Бог е познаваем само чрез свръхсетивно откровение. Въвежда в логиката учението за количественото определение (квантификация) на предиката (понятието за признака), като с това прави опит да сведе съждението до уравнение, а логиката – до смятане. Той е един от предшествениците на съвременната математическа логика. Основно произведение – „Лекции по метафизика и логика“ (4 т., 1859 – 1860).

ност, феномени, състав, т.е. за природата на веществото му и за качествата и функциите на живите клетки.

3. С термина *наука* в по-тесен смисъл се назовава всеки един от нейните клонове като отделно поле за изследване или предмет за изучаване, например астрономия, химия, медицина, геология и пр. В сравнение с науката на древните гърци, която, както е известно, се е деляла на седем клона – граматика, риторика, музика, логика, аритметика, геометрия и астрономия[49], нашата западноевропейска наука е постигнала огромен напредък. И това е понятно, защото от онова време до днес са станали големи промени в умствения и духовния живот на човечеството.

4. Със започване на християнската епоха науката е направила гигантски крачки почти във всички клонове на познанието – в областта на физиката, химията, астрономията, математиката, геологията; анатомията, физиологията, биологията, психологията и френологи-

[49] В Античния свят свободните изкуства са разделени на тривиум (Trivium) и квадривиум (Quadrivium). Тривиумът включва граматика, логика (също наричана диалектика) и реторика. Квадривиумът включва аритметика, геометрия, музика и астрономия. Аритметиката и геометрията, заедно с тригонометрията и други науки за числата, сега са части от математиката. Астрономията в древността е известна като астрология и включва както наблюдаваното на небесните обекти, така и предсказания.

ята[50]. Тя разкри неизчерпаемите природни богатства, от които днес хората се ползват тъй безогледно и безотговорно. Даде на ума оня ключ, с който той отваря различните стаи на природната съкровищница, в която има всичко необходимо за задоволяване на всички нужди на човешкия живот.

5. Днес науката е мощен двигател и спомагаща жизнена сила за напредъка и просвещението. Тя е станала вече преимущество и привилегия на всички, които я обичат. Този подтик на човешкия дух към знание, към наука е спомогнал за това образованието да стане общо, като по този начин грубото невежество сред широките маси значително е намаляло. Човек е започнал да гледа на света с други очи – с очите на своя

---

[50] Френологията (гр. *френо – ум* и *логос – наука*) е наука за ума, основана върху физиологията на мозъка. Тя застъпва становището, че мозъкът е орган на ума, тъй както окото се смята за орган на зрението, стомахът – на храносмилането, сърцето – на кръвообращението и т.н. Според френологията по формата на черепните кости може да се съди за проявата на сложни психически качества. Възниква в началото на XIX в. За нейни родоначалници се смятат учените Гал и Шпурцхайм, които твърдят, че: а) интелектуалните и емоционалните качества са локализирани в строго очертани мозъчни центрове; б) проявата на тези психически качества зависи от големината на съответните мозъчни дялове; в) костите на черепа се допират до мозъка и от неравностите на черепа може да се направят изводи за интелекта и характера на човека.

просветен ум. Езикът на природата му е станал по-понятен.

6. Науката днес отвсякъде ни е озарила със своята светлина: физиката ни е запознала със законите и силите на физическия свят, химията – със състава и елементите на веществото, геологията – с миналото на Земята, астрономията – с небесните тела и устройството на Вселената. От друга страна физиологията ни е запознала с органите и функциите на човешкото тяло, биологията – със зараждането на органичния живот, анатомията – с устройството на тялото, психологията – с относителното естество на душата, френологията – със способностите на ума и характера на човека.

1.2. Устройство на мозъка, душата и ума

1. Благодарение на развитието на анатомията, физиологията, биологията днес човек има по-ясна представа за себе си като жив организъм. Той познава устройството и функциите на своя мозък и нервна система, на своето сърце и дробове, на своя стомах, жлези и пр.

2. Човешкият мозък, например, благодарение на дългите проучвания не се разглежда само като едно обикновено оръдие на ума, което той употребява съвсем самоцелно, а се счита за седалище на всички душевни сили и способности. Мозъкът е, образно казано, столицата, в която заседават всички представители на

душата под председателството на ума – главният ръководител на общите дела.

3. Що се отнася до душата, то ние бихме могли да я уподобим на сфера от психично-жизнена сила, която приема впечатления от целия Космос чрез всяка точка на своята безкрайно чувствителна повърхност. Човешките мисли зависят до голяма степен от тази повърхност.

4. Умът от своя страна би могъл да се уподоби на една жизнено-магнитна иглена тръбица, чийто връх се движи с неописуема бързина и се привлича от всяка точка на тази душевна вътрешност, до която се докосват различните впечатления и движещи мисли. По този начин вътрешните и външните въздействия се приемат и предават от един център към друг, от една област на видимия свят към друга.

1.3. Устройството на Вселената

1. В природата, този величествено устроен свят, пълен с разнообразие, има наистина нещо достойно за почуда и възхищение. Цялото мироздание, което чувстваме и възприемаме като нещо цялостно, е построено от дребни, невидими с просто око частици.

2. Според съвременната наука тези частици, наречени атоми, не са прости и неделими, както се считаше до неотдавна, а представляват цели „планетни систе-

ми“.[51] Те са толкова малки, че погледнати и през най-мощния микроскоп, остават невидими. Фламарион[52]

---

[51] Тук прозира принципът за аналогията между микрокосмоса и макрокосмоса. През 1911 г. британския физик Ърнест Ръдърфорд открива т. нар. „планетарен модел“, където частиците в атома с център ядрото му наподобяват модела на Слънчевата система. (вж. глава „Гравитация“). Факт е, че микро- и макрокосмосът са еднакво познати (съответно непознати) на човека и той напредва с почти еднаква бързина в усвояването им. Това има отношение към степените на съзнание на човечеството. В оригиналното издание от 1896 г. се казва: „Този свят, който гледаме и усещаме, науката ни казва, че е направен от малки кирпичи, наречени атоми“. Георги Радев в неговото преработено издание решава да вплете и новите достижения на науката (актуални и до днес) по отношение на „неделимостта“ на атома от началото на XX в.

[52] Това е твърдение на Камий Никола Фламарион (1842 – 1925) – френски астроном и популяризатор на астрономията и науката. Същият пример с атомите в главичката на една карфица се среща и в една неделна беседа на Учителя от 5.02.1933 г.: „Ако отворите астрономията на Фламарион, там ще намерите, че в медна главичка, която е два милиметра в диаметър, съществуват толкова атоми, че представя числото 8 с 21 нули. И Фламарион, както той го разбира в своето въображение, казва, че ако отделяме всяка година по един милиард атоми, ще трябват 250 хиляди години, за да се преброят. Казвате: „Вярно ли е туй?“. Така казва Фламарион, който е правил изчисленията. Той не ги е броил. Може атомите да са по-малки, може да са по-големи. Но близо до ума е, 250 хиляди години ще ви отнеме“.

ни казва, че в главичката на една карфица, която е два милиметра в диаметър, се съдържат толкова много атоми, че ако започнем да ги броим и ако отделяме всяка секунда по един милиард, то докато ги изброим, ще минат не по-малко от двеста и петдесет хиляди години. За това време ще отброим 7,9. 10^{21} броя атоми.[53]

3. Можем да си представим каква е онази велика сила, която е създала, събрала и съчетала всички тия дребни частици в едно и е образувала от тях милиарди светове. Не само това, но и ги е пуснала да се движат в пространството с неописуема бързина около определени центрове на тежестта. Същата тази сила е започнала да ги населява с живи и разумни същества, които се интересуват от нейната работа и се стараят всячески да отгатнат нейната цел и намерение. Това действително е едно велико чудо!

---

[53] Броят на атомите може да бъде определен и по следния начин. Ако приемем, че главичката на карфицата има сферична форма и е направена например от желязо, тогава можем да определим масата ѝ. След това използваме следното съотношение: масата на главичката към моларната маса на желязото се отнася тъй, както броят на частиците в нея към броя на частиците в един мол вещество (число на Авогадро). Така изчислен, броят на атомите в главичката на карфица е от порядъка на 10^{20}.

1.4. Троичната структура на човека

1. Онова, което е пробудило съзнанието на човека и го е накарало да тръгне по пътя на познанието, е дълбоката вътрешна нужда на неговия дух, появила се в него вследствие на действието на върховните закони на живота. Тия закони заставят човека да се стреми към съвършенство чрез постоянна работа.

2. И наистина, кой би работил и би се трудил, ако не го заставяше гладът – тази вълиюща нужда на органическия живот? Кой би си блъскал главата да мисли, кой би се мъчил да прозре в бъдещето, ако не го заставяха всевъзможни сили, явления и събития, произтичащи от един свят, който стои много по-високо от физическия в своите проявления? Кой би се стремял към по-висшия духовен живот, ако не съществуваха онези дълбоки подтици в душата, които я карат да люби ближния си?

3. Без съмнение една велика нужда на умствения и духовния живот е заставила човешкия дух да излезе вън от ограничената си животинска черупка и да започне да мисли и да разсъждава за бъдещето. Троичният живот на човека му е дал подтик да се развива в три различни направления:

– започва с физическия живот като основа;

– съгражда и развива умствения като среда;

– пробужда духовния като връх в своята душа.

1.5. Необходимостта от добра храна

1. Първоначалният подтик към наблюдаване и съзерцаване[54], колкото и малък да е бил той, колкото и малко да се е съзнавал от човека, е послужил за основа на неговия умствен живот. От това първо начало на знанието, което се зародило в духа на човека, се е развила днешната култура на християнската цивилизация, която се е повдигнала върху пепелта на много други, изчезнали преди нея.[55] Те са загинали, понеже не са съдържали всички нужни добродетели – най-важната храна за поддържане на духовния живот на човека.

2. Добрата храна е необходима за поддържането на който и да е жив организъм. Без това ѝ качество тя произвежда:

– във физическия свят – хилавост;

– в умствения – заблуждение и мрак;

– в духовния – развращаване и нравствен упадък на човешките общества.

Трябва да се има предвид, че законите на Природата са едни и същи навсякъде, във всички области на живота.[56]

---

[54] Вж. бел. № 7.

[55] За предходните епохи вж. бел. № 13.

[56] II херметичен принцип, който олицетворява истината, че винаги съществува съответствие между законите и явленията от различните нива на Битието и Живота. Вж. бел № 23.

3. Когато се говори за развитие и просвета, се подразбира стремежът на целия духовен живот към усъвършенстване в доброто. Саможертвеният дух на науката идва, за да служи на човечеството и да му помогне в трудния подвиг, който му предстои да извърши, преди да дойде истинското Царство на мира. Христос го нарича „Царство Божие, което е вътре в нас“ (Лука 17:21) и то ще дойде в своята сила само когато бъдем напълно готови да го приемем.

4. Това Царство предполага премахването на всичкото зло и установяването на един нов ред, който ще бъде вечен. Преди обаче да дойде това време, човечеството трябва да възтържествува над физическия свят.

5. Силата на духа трябва да го повдигне и да го освободи от материалното и преходното, което така силно още го държи привързано към земята, подобно на червей, който току-що е изпълзял от своята подземна дупка. Разбира се, че в това положение за човека не може да съществува никакво щастие и блаженство.

1.6. Истината и знанието

1. Но да се върнем на въпроса. „Истината е кръг – казва проф. Бородин,[57] – а знанието – многоъгълник,

[57] Александър Порфириевич Бородин (31.10.1833 – 15.02.1887) – руски композитор и учен-химик, доктор по медицина, професор, академик на Медико-хирургическата

вписан в този кръг.[58] Всяка година, всеки ден ние умножаваме страните на този многоъгълник и така той се приближава към кръга. Ние можем да достигнем този кръг само ако допуснем като условие вечността. Това значи ли, че не трябва да се интересуваме от науката? Разбира се, че не. Винаги е далеч от истината онзи, който упорито се отвръща от нея.“

2. Тогава човек няма защо да се бои от възможността да дойде ден, в който да си каже: „Няма какво повече да уча!“. Във Вселената съществуват вечни условия за усъвършенстване на умствените и душевните сили. Каква ли дивна картина би се открила пред нашите умове, ако можеше да се повдигне завесата, която ни отделя от по-напредналите същества в нашия вечен дом, силни в знание, мъдрост и добродетел?

академия и ръководител на химическата ѝ лаборатория. Музикалните му творби носят печата на самобитен майстор, еднакво силен в симфонията, операта, камерната музика и соловата песен. По-известни произведения: симфонията „Богатирска“ и операта „Княз Игор“, завършена от Н. Римски-Корсаков и А. Глазунов.

[58] Вж. същото твърдение в Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 34. […След като сам интелектът не е истина, той не може да усвои истината никога дотолкова точно, че да не може да я схваща още по-точно до безкрайност, отнасяйки се към истината така, както вписания многоъгълник към кръга…] Примерът с вписания в кръга многоъгълник Кузански използва често в математическите си работи, търсещи общата мяра на правата и кривата.

3. „Нека всички същества знаят и не се съмняват – казва сър Хамънд[59], – че Божието Провидение и Промисъл е видяло как ще се развие всяко нещо още отпреди сътворението на света. Това Негово съзерцание, или знание за цялата вечност, не предполага никаква необходимост да се намесва в сбъдването на каквото и да е.“[60]

4. Макар че науката сама по себе си не може да измени великия ред във Вселената, тя има все пак достатъчно сила да ни убеди да живеем съобразно този ред. Нашият успех зависи от съобразяването със законите на Висшата Разумна Природа, които закони диктуват истинските условия на живот. И това е едничкото нещо, към което духът ни постоянно се стреми – да се научи да живее съобразно законите на своето естество.

---

[59] Вероятно сър Хенри Хамънд (1605 – 1660) – английски духовник, един от пионерите богослови на Англиканската църква. Той е първият английски учен, който е направил сравнение на Новия Завет. Превел е и писмата на Блез Паскал.

[60] Вж. същото твърдение в Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 74. […Бог обгръща всички неща, дори противоположностите, и затова нищо не може да избегне неговото Провидение. Дали сме направили нещо, или точно обратното, или пък нищо – всичко това е било заключено в Божието Провидение. Така че нищо не може да се случи, освен ако не е по Божието Провидение…]

5. Науката обаче, взета в най-дълбок смисъл, е резултат от едно отличително качество на човешкия дух, който е свързан с Великия Дух на Битието. В човешкия дух още от самото начало е вложен стремеж да усвои по вътрешен път пътеките на Истината и да разбере законите на природата, за да има сили да впрегне енергията ѝ на работа и да съгради здрава основа на своето съществуване, развитие и усъвършенстване в Доброто и Красотата – най-възвишеният идеал на разума.

2. Областта на науката

2.1. Трите основни закона

1. След като дадохме това определение на науката, можем вече да пристъпим към втората точка: *Кое е полето, или областта, в която тя може да оперира*? Това е един спорен въпрос, по който учените и философите имат различни мнения, но щом търсим истината, ние сме длъжни да гледаме на предмета напълно безпристрастно. Тук няма да се спираме на разискванията по този въпрос, а ще определим областта на науката така, както я познаваме.

2. Сегашният ред във Вселената се управлява от три основни закона:

– Закон на всемирното притегляне, или гравитация[61];

– Закон на мисълта;

– Закон на биос[62].

3. Законът за гравитацията подразбира материята, Законът на мисълта подразбира ума, а Законът на биос подразбира душата. Тия основни закони, различаващи се един от друг по своята същност, управляват различни области на великия космичен свят.[63]

---

[61] *Гравитация* (лат.) – *взаимно притегляне на телата*. Въз основа на законите за движението на планетите около Слънцето, открити от Йохан Кеплер, и въз основа на законите на динамиката сър Исак Нютон открива, че всяка частица във Вселената привлича всяка друга частица със сила, право пропорционална на произведението от масите на частиците и обратно пропорционална на квадрата на разстоянията между тях. Въз основа на Общата теория на относителността Айнщайн дава ново тълкование на гравитацията, от което като частен случай следва Законът на Нютон.

[62] *Биос* (гр.) – *живот*.

[63] В окултната наука съществува следното деление: 1. Есенциален (лат. – *същност*) свят, или свят на принципи. 2. Субстанциален (лат. – *под-стоене*) свят, или свят на закони. 3. Материален свят, или свят на факти. Светът може да се раздели и на три големи класа явления, известни като трите Велики нива: 1. Велико Физическо ниво. 2. Велико Ментално ниво. 3. Велико Духовно ниво. Това деление е условно и има за цел да улесни търсещия познание. Истината е, че трите нива представляват възходящи степени на великата

2.2. Закон на мисълта

1. Законът на мисълта властва в умствения свят – седалището на мислите, дарбите, способностите, силите на ума. Царството на този закон е безпределно. То се простира във всички светове и вселени, където живеят различни същества. Този закон е основата на всяка разумна самостоятелност. Същността и действието му са едни и същи навсякъде, без изключение. Разбира се, те се различават по форма и степен, но не и по същина.

2. Да вземем например следните геометрични истини[64]:

– цялото е равно на своите части;

– правата линия е най-късото разстояние между две точки;

– две отсечки, равни на трета, са равни и помежду си;

– сборът от вътрешните ъгли на един триъгълник е равен на два прави ъгъла;

скала на живота, чиято най-долна точка е твърдата материя, а най-горната – Духът. Различните нива преливат едно в друго, така че не би могло да се направи строго и ясно разграничение между тях. Това е смисълът на II Херметичен принцип (вж. бел. № 50).

[64] Тези „геометрични истини“ са аксиоми, публикувани за първи път в книгата „Елементи“ на древногръцкия математик Евклид (323 – 283 г. пр.н.е.).

– точките, които образуват една окръжност, са еднакво отдалечени от нейния център.

3. Тези математически аксиоми винаги се разбират по един и същи начин така, както първоначално са внушени в умовете на всички хора.[65]

4. Понятията за добро и зло също не могат да бъдат разбирани по друг начин освен така, както се диктуват от Върховния закон: „На онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче, освен като на престъпник“.

5. В която и част на Вселената да се пренесем, нашият характер ще се оценява от всички разумни същества по един и същ начин. Той ще се мери с един и същ критерий – с мярката на Истината: „Злото у което и да е духовно същество не може да се счита за добро, понеже както доброто, така и злото имат свои отличителни качества, които ги характеризират като такива“.

2.3. Закон на биос

1. Законът на биос[66] царува в Духовния свят, където са изворът на живота, жизнеността, чувствител-

---

[65] Действително в по-късно изградените Неевклидови геометрии тези истини изглеждат по друг начин, но приложени към условията на нашия свят, придобиват формата на известните ни аксиоми. По аналогичен начин Теорията на относителността на Айнщайн при определени условия се свежда до Нютоновата механика за движението на телата.

[66] Вж. дял втори – I. 6:14.

ността, чувствата, усещанията, желанията и вълненията на душата, както и силата на волята ѝ да възприема и усвоява онова, което ѝ се диктува от вътрешни мотиви.

2. От недрата на Биос произлиза цялата органична дейност и истинските понятия за добро и зло, за правда и неправда, за любов и омраза. В границите на този закон започва нравствената свобода на избора, чрез която се определя от какво естество е всяка духовна дейност и какви качества притежава. Тук всяко разумно и нравствено същество по свой избор и свобода решава да посвети живота си в служене на едни или други принципи.[67] В зависимост от този избор всеки един е възнаграден или осъден.

3. Това е единственият духовен закон, който населява всички създадени светове и вселени с живи, органически същества. Той е, който преобразува енергията във Вселената от едно състояние в друго и я впряга да служи на душата за нейното повдигане. Той е, който пръска навсякъде благословение, който пълни сърцата на всички живи същества с вяра и любов, с мир и радост. Биос е вечната основа на битието, първият и последният във всичко.

---

[67] Това е т. нар. „свободна воля“.

2.4. Закон на всемирното привличане (гравитация)

1. Третият закон – на гравитацията, господства във физическата Вселена, която е дом на всички живи същества. Граница на този закон е самата безпределност на вечността. Откъде започва и къде свършва неговото действие съвременната астрономия не е в състояние да ни каже. Според приведените по-долу данни ние можем да си съставим едно съвсем повърхностно понятие за обширната област на владение на този закон.

2. „Да приемем че разстоянието до най-отдалечената звезда, видима с най-мощните телескопи, е 2300 пъти разстоянието до ά Кентавър[68] (съответстващо на разстоянието до една звезда от около седемнадесета величина)[69]. Тогава диаметърът (D) на видимата Вселена е 4600 пъти разстоянието до най-близката звезда (а). Разстоянието (а) от Слънцето до ά

---

[68] ά Кентавър е най-ярката звезда от съзвездието Кентавър (Центавър, Центариус) и се намира приблизително на 4 светлинни години от Земята. В текста се разглежда като най-близката звезда до Слънцето, но съвременните астрономи са изчислили, че това е звездата Проксима от същото съзвездие.

[69] По онова време (края на XIX в.) най-мощните телескопи действително са наблюдавали звезди до около 17 звездна величина, докато съвременните телескопи са с почти двойно увеличение.

Кентавър е около 4500 пъти диаметъра (d) на Нептуновата орбита[70].

3. Ако предположим, че разстоянието (X) до най-близката до нас външна вселена се отнася към диаметъра (D) на видимата Вселена така, както разстоянието от Слънцето до ά Кентавър се отнася към диаметъра на Слънчевата система, тогава се получава следната пропорция:

4. Разстоянието между вселените (X) към диаметъра на видимата Вселена (D) се отнася тъй, както разстоянието до ά Кентавър (a) към диаметъра (d) на Слънчевата система (*фиг.1* и *фиг.2*). Или: X:D = a:d.“

Оттук се получава:

X= (D.a):d

По-нататък заместваме с данните, които привежда Гор:

D=4600.a=4600.4500.d, където a=4500.d

Така получаваме:

X=(D.a):d = (4600.a.a):d = (4600.4500.d.4500.d):d = $9{,}3.10^{10}$.d

5. Разстоянието (X) до най-близката вселена е $9{,}3.10^{10}$ пъти диаметъра (d) на Слънчевата система

[70] Тук се взема Нептуновата орбита като предел на Слънчевата система, каквото е било разбирането на тогавашната астрономия. Това разстояние приблизително е $5{,}6.10^{9}$ мили.

(d=5,6.10^9 мили), или накрая се получава: 5,2.10^{20} мили[71].

[71] Астрономът Елард Гор (John Ellard Gore) използва аналогията и пренася отношението между диаметъра на Слънчевата система и разстоянието до най-близката до нас планетна система (т.е. разстоянието от Слънцето до ά (алфа) Кентавър) към мащабите на видимата Вселена. В резултат на извършените изчисления Гор изказва предположението, че ако се запазва същата организация на материални обекти в безбрежното космично пространство (звездни системи и разстояния между тях), то следва да очакваме, че съществува друга вселена, отдалечена на определено разстояние от нашата видима Вселена, и това разстояние според наличните данни се изчислява на 5,2.10^{20} мили. Днес е известно наличието на много други галактики, намиращи се на огромно разстояние една от друга. Още преди да са били открити други галактики, някои астрономи са допускали съществуването на светове извън видимата Вселена (нашата Галактика). Те изграждали своите хипотези върху основата на логическата интерпретация на научните данни и вярата си в единството на света.

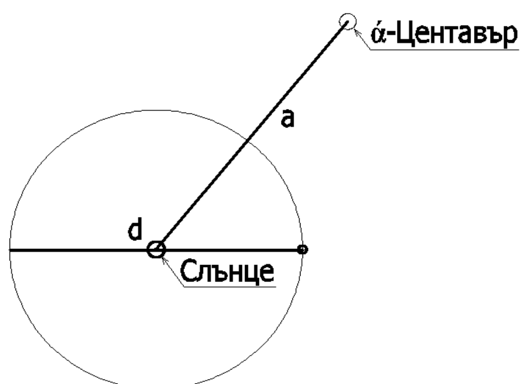

фиг.1 Строеж на Слънчевата система

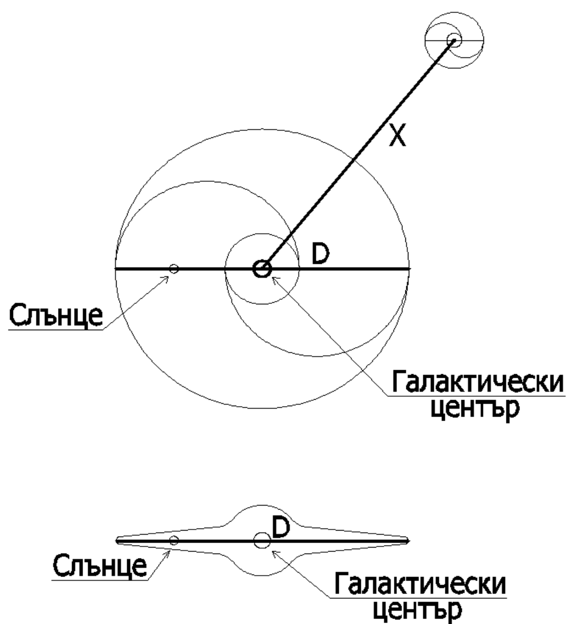

фиг.2 Строеж и напречен разрез на Галактиката

6. Разстояние, което светлината със своята удивителна скорост от 186 300 мили/секунда (300 000 км/с)[72] ще измине за близо $2{,}8.10^{15}$ секунди, или 9.10^{7} години, което е 2.10^{7} пъти разстоянието до ά Кентавър.

7. Днес за никого не е тайна, че нашата планета Земя е част от Слънчевата система. Притегателният център на тази система представлява една звезда – Слънцето, около която обикалят планети и множество други по-малки обекти.

8. Слънчевата система е част от по-голямо семейство, наречено галактика Млечен път[73], която наб-

---

[72] В астрономията поради огромните мащаби е въведена нова мярка, наречена *светлинна година*. Това е разстоянието, което светлината изминава за една година, като се движи с 300 000 км/с. Ако искаме да превърнем в километри светлинната година, трябва да умножим 60x60x24x365x300 000. Така получаваме, че една светлинна година е равна на $9{,}5.10^{12}$ км. Има и други мерни единици за разстояние, например парсек (pc) – астрономическа единица за дължина, която съответства на паралакса на дъга от 1 секунда и е равна на 3,26 светлинни години, или на $3{,}084.10^{16}$ метра.

[73] Млечен път – от гр. galactos (*мляко*). Нашата Галактика има плоска дисковидна спирална структура с диаметър около 10^{5} светлинни години и е леко изпъкнала в централната си част. Пространството между звездите от Галактиката е изпълнено с извънредно разредена дифузна материя и с космичен прах.

роява около 2.10^{11} звезди[74]. Естествено цялата галактическа система не е неподвижна. Тя се подчинява на действието на един мощен притегателен център[75], подобно на Слънчевата система, чийто общ център е Слънцето. Предполага се, че притегателната сила на този галактически властелин е повече от $7{,}8.10^{12}$ пъти по-голяма от тази на Слънцето. Завъртането на Слънчевата система около този галактически център е за около 226 милиона години[76].

---

[74] Тук данните са осъвременени. В оригиналното издание от 1896 г. са посочени 10^8 звезди.

[75] Учителя нарича този център *Алфиола*. Той е средоточният дом на Небесното царство, където всички молби от този свят постъпват пред Лицето Божие. Този център се намира в сърцето на нашата Галактика, който съвременната астрономия още не е открила. *Алфиола* е термин, назован единствено от Учителя. На гръцки означава *Начало на началата,* или на езика на символите – *Слънце на слънцата*. Според д-р Методи Константинов („Световна астросоциология“, С., 1992) космическият център *Алфиола* ръководи новите духовни и културни потенциални възможности на народите, на окултните общества и на човечеството като цяло. Той управлява всичко, което става върху планетите и слънцата. Той е центърът на Живота за Цялото и създава планове за раждането и развитието на ерите и епохите.

[76] Тук данните са осъвременени. В оригиналното издание от 1896 г. за завъртане на Слънцето около своя център са посочени 2.10^7 години. Слънчевата система е разположена много близо до равнината на диска, на разстояние от около 26 000 светлинни години от центъра на Галактиката. Слънцето

9. Изказани са различни предположения за местонахождението на този галактичен център. Според астронома Асаф Хол[77] той се намира близо до орбитата на двойната звезда от шеста звездна величина – 65 Риби (Piscium[78]). Тази хипотеза отрича Медлеровата теория[79], която поставя центъра на тежестта между Плея-

---

обикаля около галактическия център за около 226 милиона години с приблизителна орбиталната скорост от 217 km/s.

[77] Асаф Хол (Asaph Hall, 15.10.1829 – 22.11.1907) – американски астроном, член на Националната академия на науките във Вашингтон (1858). През 1857 – 1862 г. е асистент в обсерваторията в Харвард, а през 1896 – 1901 г. – преподавател в Харвардския университет. Той е известен с наблюденията си на планети и техните спътници, също и на двойни звезди. Открива двата спътника на Марс. Занимава се с разработки върху теорията за движението на планетите и техните спътници. През 1892 г. доказва, че двата компонента на звездата 61 Лебед представляват физически двойна система. Определя паралаксите на звездите и положенията на слабите звезди в купа Плеяди.

[78] Piscium (лат.) – *съзвездие Риби*.

[79] Йохан Хенрих Медлер (29.05.1794 – 14.03.1874), немски астроном. През 1840 – 1865 г. работи в Русия и е професор в Деритския (Тартуския) университет. Той е и директор на тамошната обсерватория, където работата му върху наблюдението на двойните звезди е продължена от В. Я. Струве. Медлер многократно провежда наблюдения на 3222 звезди от каталога на Джеймс Брадли и изучава тяхното собствено движение. Създадената от него т.нар. „Теория за Централното слънце“ е първият опит за изучаване строежа на Галак-

дите и Персей[80]. Според съвременните изследвания центърът на Галактиката, гледан от Земята, се проектира в 5° на съзвездието Стрелец[81].

10. „Ако на такова голямо разстояние – казва Елард Гор – има друга вселена дори със същия диаметър като нашата, то тя би изглеждала само като една малка мъглявина."

11. Съвременните астрономи доказаха, че съществуват много такива „мъглявини", които представляват огромни звездни системи – галактики – намиращи се извън нашата Галактика. Всички те, които образуват видимата Вселена, са отделени помежду си чрез едно обширно беззвездно пространство точно така, както нашата Слънчева система е отделена с „празно" пространство от забикалящите я звездни сфери[82].

тиката върху основата на движението на звездите, но неговото предположение за това, че центърът на Галактиката се намира в Плеядите, се оказва несъстоятелно. Написва редица популярни книги по астрономия и изготвя подробна карта на Луната.

[80] Плеядите е звезден куп в съзвездието Телец, а Персей е съзвездие в близост до Телец.

[81] Предходните данни са отдавна остарели, затова тук си позволяваме да публикуваме и съвременното виждане на астрономията.

[82] Това е т.нар. междузвездна среда с различна плътност (милиарди пъти по-ниска и от най-добрия вакуум от земните лаборатории). Тази междузвездна среда поглъща част от светлината, достигаща до нас от звездите.

12. Ако това предположение е вярно, тогава защо не са наблюдавани други вселени, отдалечени от нашата видима Вселена посредством „празно“ пространство? Елард Гор посочва три причини за тази невъзможност:

– Разстоянието дори до най-близката външна вселена е толкова огромно, че нейната светлина още не е пристигнала до нас. Ако вземем предвид епохите от време, през които се е развивала нашата Земя[83], това предположение не изглежда особено достоверно;

– Отвъд границите на нашата видима Вселена светлообразният етер[84] „изтънява“ и като че ли се превръща в една абсолютна празнина. Това „изтъняване“ прави невъзможно преминаването на светлината от външното пространство към нас;

– Обширното пространство, което разделя нашата Вселена от нейния най-близък съсед, вероятно поглъща светлината от външната вселена. Това пространство действа като космично було, което винаги скрива от нашия поглед всички други възможни вселени.

---

[83] Учителя за Земята: „Преди 250 млрд. години Земята е заемала едно грамадно въздухообразно пространство и е имала само една ядка като голям орех“.

[84] За „светлообразен етер“ вж бел. №31

13. Струве[85] твърди, че подобно поглъщане на светлината действително съществува дори и в границите на нашата Слънчева система.

14. Възможно е обаче нещата да изглеждат по съвсем друг начин, когато се отнасят до пространството между вселените. Светлината, излъчена дори и от най-близката до нас външна вселена, изминавайки разстоянието между вселените (9.10^7 светлинни години), може да се окаже съвършено невидима дори и с най-съвременната техника поради голямата отдалеченост и поглъщането на средата.

15. В резултат на своите изчисления Елард Гор стига до следния извод: „Ако на такова огромно разстояние се намира звезда, каквато е ά Кентавър (т.е. на разстояние 2.10^7 пъти по-далеч, отколкото е в действителност), тогава даже и да няма поглъщане от междузвездното пространство, тя би изглеждала като една звезда от около тридесет и шеста величина. Според

---

[85] Василий Яковлевич Струве (4.04.1793 – 11.11.1864) – руски астроном и геодезист. Основател и пръв директор на Пулковската обсерватория (главна обсерватория на АН на Русия). Работи в областта на звездната астрономия. Извършва обстойни изследвания на двойни звезди. Открива концентрацията на звездите в главната плоскост на Млечния път. Доказва, че светлината се поглъща от междузвездната среда.

формулата на Погсън[86], за да се види дори само теоретично такава звезда, ще е необходим телескоп, чийто диаметър да е не по-малък от 24 000 фута (ок. 7 км)“.

16. Настоящото научно заключение не бива да ни обезсърчава. Каквито и да са хипотезите на съвременните астрономи за нашата видима Вселена, колкото и да са различни техните схващания за това дали тя е крайна, или е безкрайна, ние трябва да допуснем, че

---

[86] Норман Робърт Погсън (23.03.1829 – 23.06.1891) – английски астроном. През 1851 г. става асистент в обсерваторията „Радклиф“ в Оксфорд. От 1858 г. е директор на обсерваторията „Хартуел – Хол“ в Бъкингам. През 1861 г. става директор на обсерваторията в Мадрас, Индия. Погсън е открил 9 астероида, както и 21 променливи звезди. Изработил е обширен звезден каталог. Той е стандартизирал скалата за яркост на звездите, като е поставил в логаритмично съотношение въведената още от Хипарх система за звездните величини. Според тази система една звезда от нулева звездна величина е 100 пъти по-ярка от една звезда от шеста величина, която е различима с невъоръжено око при благоприятни атмосферни условия. През 1856 г. той предлага да се вземе такава позиция като стандарт, че всяко намаление на магнитута (m) на звездните величини представлява намаляване на светимостта (L), равно на корен пети от 100 (или около 2,512). Това отношение става стандартен метод при изчислението на звездната величина. Отношението на яркостта се представя чрез следната формула: $m_1 - m_2 = -2{,}5\ \lg\left(\frac{L_1}{L_2}\right)$, където m – видима звездна величина на звезди 1 и 2, а L – светимостта на звезди 1 и 2.

броят на действително съществуващите вселени, макар и невидими за нас, на практика е безкраен.

17. Нека си представим, че имаме крилата на един ангел и можем да излезем вън от пределите на нашата ограничена Вселена така, че разстоянието до най-далечната звезда, видима с нашите най-мощни телескопи, да е просто като една малка стъпка в нашето небесно пътешествие[87]. Какви ли чудеса на мирозданието биха се открили пред нашия смаян поглед?

---

[87] Този пример Учителя използва и по-късно в беседите си: „Един знаменит астроном пожелал да види по някакъв начин величието на Вселената и да стигне до центъра ѝ, оттам да разгледа нещата. С това той искал да се прослави в света, че може да проникне там, където човешки крак не е стъпил. Дълго време се молил на Бога да му помогне да реализира желанието си. Най-после молитвата му била чута.
Един ден Бог казал на един от служителите Си:
– Вземи този учен астроном на крилата си и го понеси в пространството, като го извадиш от тялото му, но му остави човешкия ум и човешкото сърце, за да види и да преживее по човешки всичко, което ще види в пространството.
Ангелът постъпил така, както Бог му заповядал. Той взел астронома на крилете си и го понесъл из пространството. Така минавали те от една планета в друга, от едно слънце в друго, от една система в друга, като навлизали все по-навътре и потънали в някаква бездна. Изминали дни, месеци и астрономът преживял голям страх от тази необятност на Вселената. Чудни и красиви неща видял, но не могъл повече да издържа и казал на ангела:
– Моля ти се, още много ли ще пътуваме?

18. Пред нас щяха да се открият звездни системи от по-висш порядък. Пред тях нашите видими небеса биха изглеждали като едно пясъчно зрънце край брега на океана. Ние бихме могли да пътуваме милиони и милиони години в различни направления и бихме срещали все нови и нови слънца, нови светове, нови вселени, които постепенно щяха да изплуват от вечността и да се приближават към нас с намерение като че ли да ни посрещнат.

19. Как така, питаме се тогава ние, няма ли край, няма ли свод, няма ли небе, което да ни спре? Винаги ли пред нас ще се разкриват нови простори? Къде се намираме тогава ние и какъв път сме изминали?

20. Да, ние сме едва в преддверието на вечността, на която центърът е навсякъде, а окръжността – никъ-

---

– Та ние сме едва в началото.
– Но аз вече не мога да издържам. Чувствам, че сърцето ми ще се пръсне, а умът ми ще се обърка. Искам да се върна на Земята, нямам повече сили. Красиво е това, което виждам, но страшно е, не мога повече да издържам. Това не е за мен. Моят ум не може да го побере. За предпочитане е да се върна на Земята, отколкото да остана в едно пространство без начало и без край.
Ангелът го послушал и го върнал на Земята. Като се видял в леглото си, астрономът спокойно въздъхнал и казал:
– Тази работа не е за моя ум, не мога да издържам“.

де[88]. Наистина на велики мисли ни навежда Вселената със своята необятност – мисли, пълни със смисъл за всички ония, които разбират.

2.5. Три течения в умствения свят

1. Но да се върнем на предмета си отново. Безпределно е Царството на гравитацията, безкраен е Светът на ума, необятен е Светът на биос. Тези три свята със своите сили и субстанции, със своите закони, които ги управляват, съставят областта на истинската наука.

2. Този троичен състав на космичния свят, въплътен и в естеството на човека, е причина да се развият в неговото самосъзнание понятията за материя, ум и душа:

– веществото представлява формата;

---

[88] Този прочут афоризъм, в който Бог е определен като „Сфера, чийто център е навсякъде, а периферията – никъде“ (spfaera cuius centrum ubique, circumferentia nullibi), е приписван на Паскал (1623-1662, вж. Паскал, Б., „Мисли“, С., 2001 г., стр. 25). В действителност тази сентенция се появява за първи път в „Книга за двадесет и четиримата философи“ – кратко произведение, създадено под формата на диалози в края на XII в. и дълго време приписвано на самия Хермес. През XIII в. Гийом от Оверн изказва същия афоризъм, а през XV в. Николай Кузански (1401 – 1464) вече го подема и популяризира в своята космология (вж. Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 72).

– умът е силата;

– душата е животът[89].

3. Тези понятия са станали предмет на три главни философски системи:

– материализъм – приема, че само материята е съществена;

– идеализъм – приема само ума за действителен;

– спиритуализъм – приема само духа и душата за абсолютно реални.

4. Всяка една от тези философски школи тълкува и изяснява по свой начин явленията в природата[90]. Науката обаче не е отговорна за едностранчивите и погрешни тълкувания на тия школи.

5. Тези три течения в умствения свят упражняват голямо влияние върху обществения живот, обуславяйки мирогледа на хората в дадено време. Според това кое от тези учения преобладава се мени съответно и умствената нагласа на хората. Тези влияния са спорадични. Те се проявяват в известни периоди на човешкото развитие, като вземат най-различни форми.

6. Умът на човека може да мине и през трите влияния. Наклонността ни към едно от тия течения ще зависи до голяма степен от естеството и начина ни на

---

[89] Ако веществото представлява формата, то умът представлява съдържанието, а душата – смисъла.

[90] Този въпрос се изяснява подробно накря на книгата, в дял трети, глава 7.

мислене, който пък е в зависимост от устройството на нашите мозъчни центрове.

7. Определени физиологични и френологични изследвания показват, че:

– ако в устройството на умствената организация преобладава елементът на чувстващата, осезателно-мислеща способност, то умът ще приеме материализма като принцип[91];

– ако в устройството на умствената организация преобладава отражателната, идеалистично-мислеща способност, умът ще приеме идеализма като принцип[92];

– ако в устройството на умствената организация преобладава вярващата, духовно-мислеща способност, то умът ще приеме спиритуализма за принцип[93].

8. Или казано по-конкретно на френологичен език:

– ако долните очни центрове[94] са по-силно развити от горните коронни и предните челни, умът клони към материализма;

---

[91] Т.нар. наблюдателни способности, т.е. способностите на обективния ум. Вж. бел. № 45.

[92] Способността на ума да мисли отвлечено (абстрактно).

[93] Хуманистичните и морални чувства.

[94] Над веждите.

– ако предните центрове на мозъка, съответстващи на челните издатини, са по-развити от долните очни и горните коронни, умът клони към идеализма;

– ако горните центрове, локализирани в коронната част на главата, са по-силно развити от долните очни и предните челни центрове, умът клони към спиритуализма (духовния свят).

3. Задача на науката

1. Науката е доказала вече, че каквото и направление да вземаме, животът ни ще се определя от общи и неизменни закони. Никой не може да живее извън тия закони. „Срещу остена на съдбата никой не може да рита.[95]" Ето защо, ако човек иска да избегне излишните страдания, трябва да се съобразява със законите на своя духовен живот, чиито корени са много по-дълбоки от която и да е друга дейност. И единственото ни спасение от превратностите и беззаконието на този свят е вътре в дома на онзи живот, който дава свобода и самостоятелност в характера на човека.

2. Накрая ще добавим, че е необходимо да се избавим от недоразуменията и съмненията по един от

[95] Волът със своето ритане срещу остена докарва по-голяма беда за себе си. Оттук в класическите езици се появява пословицата „Срещу ръжен (или остен) не се рита", която е датирана от V в. пр. Хр.

въпросите, които се разискват с особен интерес в полето на образованието от учени и философи – въпросът за характера и стойността на така наречените „научни истини“. Не е тайна, че много „истини“ в науката са рухнали под удара на нови научни факти, на нови открития. При това съвременната наука има много теории и хипотези, които се сменят понякога не през векове, а през години.

3. Кой е тогава, ще попитат някои, критерият за различаване на онова, което е истинно в науката, от онова, което е неистинно и преходно? За да се избавим от недоразуменията и съмненията, които се повдигат почти на всяка стъпка в областта на науката, и за да можем да разпознаваме кои неща съдържат научни истини и кои – не, ние трябва да се ръководим от едно основно правило.

4. Нека цитираме думите на английския учен професор Хъксли[96], който дава метод за преценка на

---

[96] Томас Хенри Хъксли (4.05.1825 – 29.06.1895) – английски лекар, природоизследовател и философ, съратник на Дарвин и популяризатор на неговото учение. Той има сериозен принос в областта на антропологията, биологията, сравнителната анатомия, палеонтологията. В областта на философията се смята за привърженик на Дейвид Хюм (1711 – 1776). Базирайки се на неговата теория, се опитвал да докаже, че никога не може да се знае истинската причина на нашите усещания. Така Хъксли въвежда понятието *агностицизъм* (гр. *а*

научната истина: „Има една пътека, която води така уверено към истината, че който и да тръгне по нея, непременно постига целта и стига до крайната точка, независимо от това дали неговите способности са големи, или малки. А за това има едно общовалидно правило, чрез което човек всякога може да намери тази пътека и да се предпази от заблуждения, като ги отстрани от пътя си. Това златно правило гласи: *Не се съгласявай безрезервно с никакви твърдения, освен с онези, чиято истинност е тъй очевидна, че те са вън от всякакво съмнение*".

5. При произнасянето на тази първа заповед на науката съмнението[97] е станало задължително за нея.

– *не, gnosis – познание*), с което се отхвърля възможността по обективен път (външно) да се постигне познание за света.

[97] Съмнението в смисъл на проверката на фактите. Но през XX в. се отива отвъд и това същото съмнение, което е вършело работа на науката, започва да я спъва и да ѝ пречи. Един по-късен цитат от Учителя красноречиво обяснява това: „Това е кривата философия на XX век. Тези философи са поставили за основа на Знанието мисълта, че човек се домогва до Знанието по пътя на критиката и на съмнението. Критиката и съмнението са необходими, когато нямаш Светлина, когато не си град, поставен на планина. Ако си град, поставен на планина, и оттам виждаш надалеко и нашироко, има ли нужда от съмнение и от критика? Дават ви ябълка. Вие я поглеждате оттук-оттам и казвате, че се съмнявате във вкуса й, не вярвате, че е хубава. Няма защо да се

Тя го е пренесла от седалището на покаянието, където за дълго време то е било осъдено и сложено между най-ужасните грехове. Сега обаче тя го е поставила на видно място и му е дала ранга на едно от първите и основни задължения, с които се сблъсква научната съвест.

6. Това съмнение, което науката допуска в своята работа и което Гьоте[98] е нарекъл „научен скептицизъм", има стремеж да превъзмогне себе си. То не е онова неверие, родено от тъпоумие и невежество, чий-

---

съмнявате – опитайте я и после говорете. Съмнението и критиката имат значение, когато се приложат на място".

[98] Йохан Волфганг Гьоте (28.08.1749 – 22.03.1832) – немски поет, философ и мислител. През 1756 – 1768 г. следва право в Лайпциг. Продължава следването си в Страсбург (1770 – 1771), където се сближава с видния немски просветител Хердер. Вторият период в живота и творчеството на Гьоте е свързан с неговата многостранна дейност във Ваймар при херцог Карл Август (от 1775 г. до смъртта му). Той е министър и член на тайния съвет на Ваймарското княжество, грижи се за финансите, за разработването на мини, създава национален театър, занимава се с литература, естетика, анатомия, минералогия, физика и др. През 1794 г. започва дружбата му с Шилер, извънредно плодотворна и за двамата. В областта на естествените науки Гьоте споделя идеята за единство и развитие на органичната и неорганичната природа. През 1784 г. открива междучелюстната кост на човека. Известно е от историята, че Гьоте сериозно се е занимавал с окултни науки.

то стремеж е сàмо да съществува и да извинява себе си за своята леност и равнодушие.

7. Задачата на науката, както това се загатна и порано, е да изработи прави съждения и истински възгледи за целокупния живот, който се проявява в цялото мироздание. Нашият ум се нуждае от истински идеали, които да му вдъхват сила да ни ръководи в живота по пътя на знанието и мъдростта.

Дял втори:
Двата велики закона на развитието

I. Общ стремеж, общ план и обща цел на природата

1. Истинската основа на храма на възпитанието

1. Природата работи чрез три характерни неща:
– общ стремеж;
– общ план;
– обща цел.

Чрез тях тя се проявява като едно велико единство, като едно Цяло. Частите на това Цяло се намират в тесни взаимоотношения и са свързани помежду си по силата на едно вътрешно сродство[99].

[99] В Херметичната философия сродството е функция на VII принцип, наречен Принцип на рода. Той гласи: „Родът е във всичко; всяко нещо притежава свой мъжки и женски принцип и тази двойнственост се проявява във всички области на Битието“. Още по темата вж. дял трети, глава 3, наречена

2. Най-важното за наблюдателността на нашия ум е да проследи тази връзка, това тясно сродство, което съществува между частите на всички нива в природата. А пред разума[100] ни стои великата задача да разбере и осъзнае смисъла на законите и естеството на силите, които създават тази пълна хармония, това единство в нейната система. Освен това той трябва да ни запознае и осветли чрез достоверни факти за неизменното им отношение към нас, разумните същества.

3. Разумът трябва да покаже също така каква е службата на човека и на всички други същества, както и изконните им задължения, наложени от законите на разумната природа, чиито действия по същина остават неизменни[101].

4. Тия закони и сили с всички условия, които съдържат в себе си, са онзи основен, крайъгълен камък[102], върху който е положена основата на живота.

„Закон на Всемирното сродство". Този закон Учителя нарича още Всемирен закон на Любовта. Вж. Също дял трети – 9:3.

[100] Вж. бел. №15.

[101] Вж. бел. №4.

[102] Крайъгълен камък – най-важната, най-съществената част от нещо; главният камък, образуващ ъгъла на основата на постройка (от положения в основите на Сион камък). Исус Христос е наречен Главният крайъгълен камък (Ефес. 2:20). *Камъкът, който зидарите отхвърлиха, стана глава на ъгъла*: Псалми 118:22. Матей 21:42-44; Марко 12:10; Лука

5. Тук, в недрата на тия условия, душата придобива онази тайнствена способност, с помощта на която започва да изгражда своето жилище – организма. Посредством него тя проявява своите скрити сили и способности за развиване и усъвършенстване на естеството си, тъй като трябва да се подготви за една по-висша дейност, за една истински свята длъжност на нейното бъдещо призвание.

6. Върху тази здрава основа умът може безопасно да изгради своето положително знание за Истината, която е единствената съществена храна за поддържане на неговото съществуване.

7. Върху същата основа разумът придобива силата да издигне стените на великия „храм на възпитанието". Строителят на този храм е Духът на Истината (Йоан, 15:26 и 16:13), Който вече действа в душата на човечеството за благото на всички хора.

8. Под покрива на „храма на възпитанието" човек трябва да се възпита в три главни и основни начала:

– в пътя на действителната Истина;

– в пътя на истинската Добродетел;

– в пътя на истинската Любов.

От този общ дом всички трябва да излязат като благородни граждани на бъдещото Царство.

20:17; Деяния 4:10-12. *Евреите отхвърлиха крайъгълния камък*: Яков 4:15-17.

9. Това Царство не е далеч, то работи вече в света. Пътят за идването му се строи и рано или късно то ще се въдвори на Земята. Тогава славата на всички други царства ще изчезне пред него – Царството на истинския дух, Царството на правдата.

10. В него човек ще се повдигне над силите и стихиите на физическия свят и ще ги овладее. Ще осъзнае:

– че не е роден да бъде роб, а свободен;

– че не е създаден да вярва сляпо, а разумно;

– че не му е отредено да бъде управляван от страстите, неорганизираните, бушуващи сили на животинската природа, а от духа на знанието, който ще му донесе мира и благоденствието.

11. Тази велика мисъл е вече дълбоко проникнала в човешката душа. Със сигурни крачки и с необорима сила човечеството върви към онзи нов живот, където цари пълна свобода и където Любовта ще бъде общ закон за всички.

12. Но нека не мислим, че за идването на това Царство са достатъчни само нашите мечти. Не! Хората трябва да бъдат дейни, съзнателни работници при постигането на тази мечта. Да, дейни работници – това е необходимо условие за всеки един от нас.

13. За да се извърши каквато и да е промяна и преустройство в човешкия живот, се изискват условия; старание и съзнателни усилия; непреодолим стремеж за постигане на поставената цел. Човешкият разум,

който разполага с всички постижения на науката, трябва да даде правилна насока на този стремеж.

14. За да се създадат условията, за да се предизвикат усилията и за да се пробудят стремежите, е необходима енергия и душевна мощ, която да е проникната и въодушевена от великата заветна цел на живота. Тази благородна цел[103] включва преди всичко духовното просвещаване и повдигане на всички членове на обществото.

15. Това може да се постигне само при наличието на:

– добра почва;

– благородни средства;

– разумни начала.

16. При тези условия ние ще бъдем в състояние да положим истинската основа на възпитанието, от което произтича бъдещото повдигане на всяко общество и народ от целокупното човечество.

2. Причини и последствия

1. Нека не се заблуждаваме и не си въобразяваме, че може да има и друг изходен път от мъчнотиите и противоречията на сегашния живот. Не! „Денят се познава от сутринта“ – казва народната поговорка. Колко истинни са тези думи! Щом знаем законите, ко-

---

[103] Вж. дял първи – I.4.

ито управляват определени събития, ние можем с математическа точност да предскажем последствията. Досегашният опит показва, че когато се е вървяло по други пътища, резултатите са били все гибелни. Ние не можем да се надяваме, че за нас ще има някакво изключение.

2. Едни и същи причини докарват едни и същи последствия[104]. В това отношение науката е хвърлила достатъчно светлина и ни е избавила от опасността да мислим, че явленията и събитията в природата могат да се извършват произволно в кое да е направление. Общоизвестно е, че те се управляват от определени и постоянни закони.

3. Същото се отнася и за нравствения живот – и там владеят закони, които изключват всякакъв произвол при преценяване на човешките постъпки. Според това как е постъпвал човек – добре или зле, и последиците за него ще бъдат добри или лоши. Това е намерило израз във всеизвестната поговорка: „Каквото посее човек, това и ще пожъне“ (Гал. 6:7).

4. Земята, която ражда житото, ражда също бодилите и репеите[105] (Матей, 13:24-30). Слънцето, топлината и влагата, които имат свое съответствие в нравствения свят, еднакво служат и на едното, и на другото.

---

[104] VI Херметичен принцип. Вж. бел. №4.

[105] Бурен с едри листа и топчести бодливи семена, които лесно полепват за дрехи, козина и др.

Фактите показват, че в края на краищата човек получава равностойното на онова, което е дал или посял.

5. Разбира се, срещу това може да се повдигне не едно възражение, но затова кой е крив? Очевидността на горните твърдения благодарение на опита е така неоспорима, че всякакви възражения са просто излишни. Ако истината стои пред нас, трябва ли да отвърнем очи срещу фактите? И виновен ли е някой, ако изказва една истина?

6. Събитията в света не се управляват от нашата воля, нито пък животът, взет в неговата целокупност, се урежда и устройва според нашите детински схващания. В природата действат велики закони[106], които карат човека да върви напред, без да го питат дали тяхното действие е в съгласие с неговите възгледи, или не.

7. Нима някой ни е питал дали нашето идване на Земята е според угодата ни? Кой създаде и изпрати онази първоначална клетка, която стана причина за нашето съществуване? Лесно е да се доказва как тази клетка е минавала от едно състояние в друго и как по този начин е образувала всички родове и видове животни. Но какво я е накарало да мине през един такъв дълъг процес на еволюция? И защо?

8. Ако тази клетка можеше да говори, щеше да ни каже, че не тя е причина за онова, което е направила.

---

[106] Вж. дял първи – II.2.1:2.

Да действа по този начин е било нейно абсолютно задължение. Тя не е сторила това от себелюбие, но от любов, понеже е предала своя собствен живот на другите, за да могат и те да участват във всичко, което ѝ е било дадено от самия Дух на живота.

9. – Ако вие страдате, то и аз страдам – казва тя. – Понеже аз живея във вас, вашата участ е също и моя участ.

– Не желаем да страдаме – казваме ние.

– Така също и аз не желая – отговаря тя.

– Тогава какво? – се питаме ние.

– Не зная – казва тя.

10. Отговорът на този въпрос е, че трябва да се избягва злото в живота. Без съмнение всичко това не е зависело от първоначалната клетка, а от онази Върховна воля на целокупния живот, която си има Своите съкровени цели.

11. Каквото и да си мислим обаче за нашето съществуване, каквото и да предполагаме за своето битие – дали то зависи само от материята, или от ума, или само от душата[107], – практически резултатът от нашите разсъждения ще бъде един и същ. Факт е, че ние се раждаме и умираме, без да го искаме, като при това понасяме известни страдания в живота, без някой да може да ни освободи от тях.

---

[107] Вж. дял първи – II.2.5.

12. Въпросът обаче не е дали да се раждаме, или да не се раждаме; дали да умираме, или да не умираме. Всичко това е извън човешките възможности и знание. Въпросът, който стои пред нас, е: след като вече живеем, как да подобрим условията на нашия духовен живот, който нито се ражда, нито умира, а постоянно расте и се развива от „сила в сила" (Пс. 84:7)?

3. Пътят на истинското образование

1. Нека се върнем пак на предмета, който разглеждаме. Казахме, че за да се повдигне човечеството, са необходими добра почва, благородни средства и разумни начала.[108] Как ще дойдат те?

– Добрата почва ще ни се даде от природата, щом започнем да работим съобразно нейните закони;

– Истинските и благородни средства ще ни се посочат от науката, щом потърсим нейния положителен опит;

– Разумните начала ще ни бъдат дадени от възпитанието, щом потърсим помощта му върху спомената-та по-горе основа.[109]

2. Истината, когато се разбере от ума и усвои от волята, става един от най-съществените елементи за възраждането, повдигането и напредъка на който и да

---

[108] Вж. дял втори – I.1:15.

[109] Вж. дял втори – I.1:8.

е индивид, на което и да е общество, на който и да е народ. Тя пробужда онази сила в душата на човека, която наричаме Любов. Тази велика сила събужда и подтиква към развитие всички наши способности, като съгласува тяхната дейност с общата, колективната деятелност на Вселената. Под нейно влияние в човешкия дух се заражда великият стремеж да твори, да гради, да създаде култура. Именно това науката нарича *образование* или *цивилизация*.

3. Истината, която е започнала да озарява народите по света, ще ни накара да тръгнем по пътя на истинското образование. В този път ние ще придобием сила да се избавим в живота си от корабокрушение и съвършено разорение. Дълго време човечеството се е скитало из пустинята, както израилският народ се е скитал, преди да влезе в Обетованата земя.[110] Настанало е вече времето да се заловим сериозно за работата, която ни предстои като членове на човешкия организъм.

4. Безчестието и порокът са пуснали дълбоки корени в нашия живот, загнездили са се като у дома си. Ние обаче като хора добри и разумни трябва да потърсим спасителния изход. Нужни са ни ефикасни лекарства, за да можем поне за в бъдеще да се избавим от тази болест – от манията на извратеното човешко себе-

---

[110] Вж. дял първи – I.3:3, също и Битие (Първа книга на Мойсей).

любие. В противен случай нашата участ ще бъде подобна на тази на болния от проказа организъм, чийто край е гниене и разлагане.

4. Еволюция на организмите

1. Чрез откритията си науката потвърждава следната истина, която е била пренебрегвана от нашия ум и не се е вземала предвид от човека: може да преживее всички кризи и преобразувания в живота само онзи организъм, който се приспособява към новите условия, които управляващите го закони и сили налагат. С тази важна истина трябва да се съобразява човешкото поведение.

2. Тя е потвърдена отдавна в естествознанието чрез научните изследвания на Чарлз Дарвин. Неговата теория за еволюцията на видовете е известна под името „Survival of the fittest“[111] или „Естествен подбор на организмите“.[112]

3. Според описания в нея биоорганичен закон се запазват се и се благославят само онези животни, чието естество е в съгласие със законите на последователните стадии на развитие. Тъй като човек се намира на върха на еволюционната стълбица на това развитие, от

---

[111] Преживяване на най-приспособените; (биол.) естествен подбор (на видовете).

[112] Вж. дял първи – I.5:2, също и бел. №33 и №34.

него се изисква много повече, отколкото от което и да е друго същество.

5. Закон е: „На когото много е дадено, от него много се изисква, на когото малко е дадено – малко се изисква“ (Лука 12:48). От жабата не може да се изисква това, което се изисква от човека. Това произтича от простия факт, че човекът е нравствено същество, надарено с разум и натоварено от Висшата природа със задължения, произтичащи от естеството на неговия дух.

6. В човека съществуват „две еволюции“, за които ще говорим по-нататък.[113]

5. Общата цел на природата

1. Един от научните факти, който хвърля светлина върху естеството на нещата, е този, че в природата съществуват както сложни, така и едноклетъчни организми. В последните се крият и проявяват тайнствени разсъдъчни способности. Това е очевидна истина, която всеки сам може да провери. Този факт потвърждава онази вътрешна самостоятелна дейност, която е била пренебрегвана и омаловажавана от мнозина.

2. Тази истина доказва, че природата следва една обща велика цел в своите действия. За нас е важно да не се заблуждаваме в своите повърхностни представи и впечатления и да заключаваме преждевременно, че

---

[113] Вж. дял втори – II.6.

природата е мъртва, безчувствена и неразумна. Такова заключение открива голотата на нашите детски познания, както на първия човек в Едемския рай.[114]

3. Нека не считаме за унизително да изповядваме Истината такава, каквато е. В какво се състои все пак човешкото достойнство, ако не в изповядването на тази висша добродетел? Само в нейно присъствие ние можем да намерим същинска храна, действителна радост и верен пътеводител към всичко, що е истинно.

4. Погледнат като органично същество, човек представлява един сложен многоклетъчен организъм, каквито впрочем са и животните, и растенията. Естествениците материалисти твърдят, че той е само една сложно устроена машина, която е резултат от действието на физико-химични сили.

5. Фактите обаче показват – стига да се погледне непредубедено на тях, – че в устройството на човешкия организъм са взели участие разумни сили. Тези сили постоянно действат в него. Организмът на човека не е един „саморегулиращ се автомат“ – една може би добре изкована, но нелогична научна измислица. В него се проявява уникална вътрешна организационна дейност, от каквато в машините няма и помен дори.

6. Изобщо – природата не е един безсмислен или несъзнателен механизъм, действащ сляпо по законите на случайността, както смятат най-повърхностните

[114] Вж. Битие, гл. 2.

умове. Впрочем мнозина учени с по-прозорлив ум, способни да четат езика на фактите, далеч не споделят възгледа на ония, които действително страдат от умствена слепота.

7. Истината е, че природата е пълна с живот навсякъде, където условията на върховните ѝ закони го допускат. В нея действат разумни сили, които ние едва сега започваме да откриваме и осъзнаваме.

8. Ако това не беше така, ние никога не бихме могли да споделим своите мисли един с друг. Не е ли чудно, че посредством движението на нашия език се разбираме с другите? И не е ли още по-чудно, че посредством известни знаци, поставени в определен ред, можем да разберем мисълта на техния автор, който отдавна може да е напуснал този свят?

9. По силата на какви физиологични и психологични закони се извършва този процес в нашия мозък и как се предава истинският смисъл на известна идея, която така непосредствено преминава от едно пасивно състояние, от външния свят в нашия ум и ни убеждава в съществуването и присъствието на друг един ум, който е усещал, мислил и е разбирал нещата както нашият ум? Това безспорно е един важен въпрос, който още не е разрешен от науката.

10. Действието на физическите сили, които в нашия свят се проявяват като топлина, светлина, електричество, магнетизъм, се пренася от едно място на друго посредством трептенията на светлообразния

етер.[115] Това е една от най-разпространените научни теории във физиката[116].

11. Но по какъв начин се пренасят нашите мисли от един ум в друг? Навярно и тук съществува известна среда, която спомага за разпространяване на мисълта. Какво друго би могла да представлява тя, освен самият дух на природата, който по силата на един вътрешен закон свързва всички разумни същества в тясно единство? Само чрез допускането на такава умствена среда ние можем да изясним явленията на умствения свят.

12. Множество философи и учени защитават друго мнение, но нима същността на Битието и това дали природата е умна, или не, зависят от нашите предположения и възгледи? Ни най-малко. Ние можем да поддържаме една или друга теория, но най-добре е един разумен човек да познава и поддържа Истината.

13. Ценността на едно учение зависи от реалната стойност на фактите, които то представя. Тия факти, изяснени в светлината на Истината, която едничка е в състояние да просвети нашия ум, помагат на човека да придобие увереност и от нищо да не се разколебава. Тази увереност произтича не от логичното изясняване

---

[115] Вж. бел. № 31.

[116] Съвременната физика отхвърля твърдението за съществуването на етера като универсална механична среда и въвежда представата, че в пространството съществуват различни физически полета като форми на материята.

на фактите, а от вътрешната светлина, която Истината дава на човека и към която душата му трябва да стане особено чувствителна.

14. Разногласията, които привидно съществуват между учените, както изтъкнахме това в Дял първи[117], са следствие от нееднаквото устройство на техните мозъци и нееднаквото развитие и качество на умствените им центрове. Тази е причината, поради която хората различно разглеждат и оценяват един и същ предмет.

15. „Кой на каквото се е научил, това и обича“ – обикновено казват невежите хора. А това означава, че в каквото направление най-много се е развил умът, в него той действа и работи с по-голямо усърдие.

16. Или, с други думи: към какъвто обект душата се е привързала повече, на него слугува с по-голямо усърдие и любов. Законът е същият. В какъвто и смисъл да го вземем, на практика резултатът е винаги един и същ. По-подробно ще говорим върху тази тема, когато разглеждаме вътрешния характер на възпитанието.[118]

---

[117] Вж. дял първи – II.2.5.

[118] Вж. дял втори – III.3.

6. Смъртта като феномен на физическия свят

1. Сега ще засегнем един въпрос, който представлява загадка за хората и много ги вълнува. Това е въпросът за смъртта. Какво нещо е тя?

2. Наистина, ние познаваме донякъде действието ѝ, но причините ѝ остават скрити за нас. Как да си я представим тогава? Един човек, който днес е бил между живите, утре изчезва безвъзвратно и казват за него, че си е заминал от този свят. Но къде е отишъл? Къде е изчезнал, че не се връща? Тялото му стои, но то е студено, мъртво, животът в него е угаснал.

3. Съществуват различни виждания по този въпрос, ала той си остава една задача, която човечеството трябва да разреши.

4. Науката в своите изследвания стига до заключението, че не съществува абсолютна смърт. Смъртта според нейните схващания е нещо относително. Тя дори е необходимо зло за такъв свят с такова устройство като нашият.

5. „Там – казва науката, – където има смърт, има и живот.“ От това трябва да се подразбира, че смъртта съществува само в областта на органичния живот. Понякога обаче това изречение може да се вземе и в преносен смисъл. В непрестанната смърт е и проявата на непрестанния живот. Докато човек умира, това е знак,

че живее. Щом обаче престане да живее, ще престане и да умира. Това е физиологичната действителност.

6. Да вземем човешкия организъм. В него едновременно се извършват два процеса – живот и смърт работят рамо до рамо в един и същ момент: от една страна силите на смъртта се опитват да сложат край на всяка органична дейност, а от друга страна силите на живота постоянно подновяват тази дейност.

7. От една страна смъртта постоянно поразява и разрушава живите клетки в тялото, а от друга – животът постоянно ражда нови клетки, които заемат мястото на загиналите.

8. От всичко това следва, че смъртта е противоположен на живота процес. Тя е нещо частно, а не общо. Този процес произтича от това, че в природата един живот поглъща друг. В действителност нищо не се губи, нищо не изчезва. Изчезва само формата[119].

---

[119] „Нищо в природата не се губи, само преминава от един вид в друг." Антоан Лавоазие (1743 – 1794) доказва за материята, че нищо не се губи: че си променя формата, че изчезва пред очите ни, но че материалите в друга форма продължават да съществуват. 50 години по-късно Юлиус Роберт фон Майер (1814 – 1878) доказва, че и енергията, и силата се променят от топлина в движения, електричество, светлина и пр., но не изчезват. На тази основа възниква и законът за запазване на енергията. Това е основен природен закон, изведен емпирически, и е един от няколкото закони за запазване във физиката. Той гласи, че пълната енергия на една затво-

9. Природата, допускайки смъртта, преследва някаква тайна цел, която още не е ясно определена в нашия ум. Можем да кажем, че човечеството не умира, а само общият живот минава от поколение в поколение, като претърпява постоянни промени във вътрешното си естество, развива своите вътрешни възможности, разширява своя обсег, възраства в сила и мощ и се повдига към Царството на Духа.

10. Животът има силата да се пречиства от лошите влияния, вмъкнати в него по един или друг начин от същества или души, които неправилно са разбрали целта на живота, който им е даден. Изследванията в областта на психологията подкрепят това твърдение.[120]

11. Този двояк процес е едно благословение за човечеството, защото в противен случай органическият живот не би могъл да се прояви. Даже и да предположим, че би могъл да съществува във форма, различна от сегашната, то той никога не би направил дори и крачка напред по пътя на усъвършенстването. Това е

рена система е константа по отношение на времето, т.е. се запазва с времето. Казано по друг начин, енергията може да се преобразува от една форма в друга, но не може да бъде създадена или унищожена.
В книгата „Изворът на доброто“ Учителя казва: „Трябва да знаете, че смирението е закон за запазване на енергиите. С малко енергия смиреният извършва добра работа“.

[120] Вж. дял втори – III.7:7.

впрочем едно от научните твърдения на естествознанието.

12. Някои от нисшите животни се размножават с такава бързина, че едва ли можем да си представим как би изглеждала Земята след един век, ако смъртта се премахнеше. Навярно светът би се вмирисал само от изверженията на тези същества. И вместо да умираме постепенно, щяхме да измрем всички изведнъж.

13. Трябва да знаем, че Разумната Природа отдавна си е „направила сметката", като е предвидила всички възможни случаи. В настоящия момент според нашите възгледи и преценка тя постъпва грубо и нехуманно, но трябва да знаем, че има дълбоки причини, които я заставят да действа по този начин. Не трябва обаче да се съмняваме, че т е намерила най-добрия от всички други начини, които можем да си представим.

14. Целта на духа в природата не е да увеличава органичния живот по количество, а да го развива и усъвършенства по качество и по степен на трептене.[121] Стремежът му е да въздига достойнството на вътрешното естество на този живот и да уякчава силата на неговата висша природа. Тази природа според Закона на Биос[122] (Живота) може да се пренася в която и да е

---

[121] III Херметичен принцип – на трептенето, който гласи: „Всичко е в движение; всичко трепти; нищо не е в покой".

[122] Вж. дял първи – II.2.3.

част на Вселената и да заема онова място и положение, което подхожда на естеството ѝ.

15. Вечният живот по силата на своето естество изисква и вечни условия, които не съществуват никъде другаде, освен в безпределността на Вечната вселена.[123] Тази е причината, поради която в никой от материалните светове животът не може да бъде вечен. Материалният свят не съдържа онези постоянни, неизменни условия, тъй като е изложен на непрекъснати промени.

16. Тези промени произтичат от самото естество на природните закони, които не могат да не произвеждат известни разрушителни действия. Така че това странно явление смърт, погледнато физически, е резултат от постоянните промени, на които са подложени елементите на материята.

17. „Кислородът е първата отрова, която поглъщаме“ – казват химиците. Отрова в този смисъл, че предизвиква горене и окисляване в нашия организъм, съпроводени с цяла верига химични реакции и промени, които от една страна носят обновяване и укрепване на човешкия организъм, а от друга – смърт.

18. От опит знаем, че всяко тяло, което гори, губи част от своята енергия, т.е., казано на прост език – изгаря. С право е казал един учен, че човекът е горяща

[123] Тук вероятно се намеква за взаимодействието между Закона на биос и Закона на гравитацията.

свещ[124]. Разликата между хората се състои в това, че някои изгарят по-бързо, а други – по-бавно. Въпросът е дали свети нашата свещ в този тъмен свят. Все пак, въпреки че смъртта постоянно подкопава нашия живот, мнозина от нас се надяват да намерят ключа за придобиване на безсмъртие на плътта.

19. „Ще дойде време – казва философът Спенсър[125], – когато вътрешните условия на органичния живот ще дойдат в съгласие с външните природни условия. Тогава животът ще стане непрекъснат, нека кажем – вечен. Онези, които придобият този живот, ще бъдат блажени."

---

[124] До този момент не е открит точният цитат, нито авторът му.

[125] Хърбърт Спенсър (27.04.1820 – 8.12.1903) – английски философ, психолог, социолог, един от родоначалниците на позитивизма. В теорията на познанието е агностик (вж. бел № 97). Той твърди, че всяко научно понятие е противоречиво, а затова и непостижимо. Доказателство за неспособността на науката да проникне в същността на нещата е фактът, че тя се базира само върху ограничения опит на индивида, т.е. върху фалшива основа. Според него за човешкото познание са достъпни само явленията, зад които се крие Непознаваемото – обектът на вярата. Спенсър е идеолог на английския либерализъм от Викторианската епоха и е противник на социализма.

II. Цел на природата чрез двата велики закона на развитието

1. Закон за самосъхранение

1. Да се върнем на предмета си. Целта, която преследва животът в системата на природата, е двояка:

– образователна;

– възпитателна.

2. Образователният процес се занимава с всестранната подготовка на човека, а възпитателният има за задача да даде правилна насока на силите му. Благодарение на тези два процеса човек е придобил способността да се ползва от богатствата на природата, създадени за нуждите на неговото тяло и ум.

3. Всяко живо същество със своето появяване в света изисква и съответни условия за развитие, за да поддържа своята дейност, своите функции, своите сили и способности. Тези качества на живота никога не биха се появили, ако нямаше съответни обекти, които да ги подбуждат.

4. От всичко това става ясно, че земното призвание на човека било да работи изключително прилежно и усърдно, съобразявайки се с наставленията, които са му били дадени от нравствените закони.

5. За да запази собствения си живот, той постоянно трябвало да води борба за оцеляване, доверявайки

се на инстинкта си за самосъхранение.[126] Съдбата му наистина не била лека. Изложен на постоянни борби за запазване на живота си от множество врагове, обречен

[126] Инстинкт (лат. *подбуждане, импулс*) – способност у животните и човека да извършват несъзнателно целесъобразни действия и движения, които са от жизнено значение за тях: самосъхранение, продължаване на рода, хранене и т.н. Инстинктите са съставени от безусловни рефлексни вериги, които в целостта си осигуряват извършването по определен ред и начин на сложни актове на поведение. Изработват се в историческото развитие на вида като най-добри приспособителни реакции при многократно повтарящи се въздействия на факторите на външната и вътрешната среда върху нервната система. Според характера на приспособителния процес инстинктите се делят на няколко групи: хранителни, полови, защитни, нападателни, родителски, стадни, социални и т.н.

Инстинктите представляват най-сложните безусловни рефлекси, които определят вроденото поведение на индивида спрямо постоянните условия на средата. Самият рефлекс (лат. *прегъване*) е реакция на организма, която настъпва в отговор на дразненето на крайните части на сетивните проводници от външен дразнител при участието на централната нервна система. Условните рефлекси, за разлика от безусловните, се придобиват през индивидуалния живот под влияние на конкретно съществуващи условия и на базата на безусловните рефлекси като тяхно допълнение и усъвършенстване, тъй като последните не са достатъчни да осигурят най-точно приспособяване на организма към непрекъснато изменящите се условия на външната и вътрешната жизнена среда.

на непосилен труд, мъчнотии и страдания, човек постоянно изпитвал нейните безмилостни удари.

6. Природата, тази негова възпитателка и наставница, не го оставяла нито за минута да бездейства, за да не се върне отново към живота на своето детство, да не се върне в онова положение, в което той в течение на много хиляди години се скитал в едно незавидно състояние, като животно, без да мисли, без да разсъждава и да разбира защо и за какво се е родил.

7. Природата, тази негова попечителка и надзирателка, зорко бдяла над него. Тя не желаела да гледа човека като едно лениво същество със спящо съзнание, което се пробуждало само под влиянието на вълиющите си физиологични нужди – глад, жажда, непосредствена опасност за живота и пр.[127]

8. Тя предвидила тази опасност за неговото развитие и за да го избави от пълно обезличаване и израждане, била принудена да го постави в такива условия и такава среда, където да е заобиколен с хиляди мъчнотии и опасности за своя живот.

9. Борбата за съществуване била за човека единствеността средство за защита от многобройните му врагове. Трябвало да се бори не само с хищните зверове, които го застрашавали всеки ден, но и с грубите сили на природата, които сякаш му станали заклети врагове.

---

[127] Това са същите инстинкти, за които стана дума в бел. № 126.

10. Той бил принуден да търси спасителен изход от това трудно положение, но за да го намери и да си проправи път, били нужни хиляди и хиляди години непрекъсната работа. Необходимо било да направи избор между грубия живот и знанието за Истината.

11. Човекът видял в борбата за самосъхранение единственото условие за съществуване, което самата природа му посочила. За него било необходимо да се подвизава в тази роля. Той трябвало най-безпощадно да изтребва своите противници и врагове и със силата на оръжието да си проправя път по лицето на Земята.

12. Бил принуден да премахва всички препятствия, които му се изпречвали, за да запази своя живот. Освен това трябвало да работи упорито, за да подготви почвата на земята за своята бъдеща земеделска работа, която била едно от първоначалните условия за поддържане на човешкия род. Само по такъв начин той можел да се множи и размножава по лицето на Земята и да я направи поле на своята дейност.

13. Дотук човекът несъзнателно вършел своите задължения. Той не можел да предвиди какво ще му донесат бъдещите векове и какво ще създадат бъдещите поколения. Съзнанието му още не било пробудено за духовен живот. В това отношение той бил невеж и затова още не бил в състояние да разбира онези велики духовни закони, които имали силата да го направят свободен, да му дадат великата способност да мисли и да изказва своите мисли.

14. До този момент човекът бил управляван само от страха си от природата. Той бил воден напред благодарение на Закона за самосъхранението – основният движещ закон в животинското царство.

15. Ако човекът бе останал подвластен само на управлението на този закон, той не би се повдигнал над общото равнище. Ала Върховният Дух на живота предвидил тази опасност.

16. Той видял, че ако човек се остави само на влеченията и подбудите, произтичащи от този естествен закон, в недалечно бъдеще ще развие в себе си най-лошите качества и способности и ще започне да всява ужас във всички останали същества. И вместо да създаде от него едно интелигентно и благородно създание, което да отговаря на своето първоначално предназначение и име[128], Природата би произвела и възпитала един човешки изверг, способен да потопи лицето на Земята в кръвта на своите братя и ближни.

17. Тогава нищо не би било в състояние да усмири необузданата природа и безчестие на човека, освен самата смърт, която би сложила край на неговата зловеща дейност. Този щеше да бъде естественият изход от кризата на живота, в което впрочем няма нищо необикновено. Подобна участ е постигнала много други видове животни, които са изчезнали от лицето на Земята по най-различни причини.

---

[128] Homo sapiens (лат.) – *разумно, мислещо същество*.

18. Какво е избавило човешкия род от подобна участ? За това ще стане въпрос в следващата глава.

2. Закон на дълга

1. Природата разполагала и с други средства, за да избегне една такава нежелателна катастрофа. Всяко друго разрешение на този въпрос било за предпочитане пред унищожаването на човешкия род, който бил плод на онази Космична сила на живота, работила непрекъснато в течение на стотици хиляди години на Земята, следвайки определен план.

2. Ненапразно тя е изразходвала енергията си за работа върху това същество. Облякла го в плът и кръв, подобно на другите животни, но се показала някак по-благосклонна към него, като му дала нещо повече, отколкото на останалите живи същества.

3. Защо е сторила това? Защо е дала свобода на човека в пътя му и му е отворила вратата на своя дом, за да се ползва от нейните извънредни привилегии, които били отказани на другите животни?

4. Това засега остава тайна за нашия ум. Ще загатнем само, че причината за това различие се корени в естеството на самия Живот. Макар човекът да се е появил по-късно от другите същества на Земята, по своето вътрешно естество[129] той е по-стар от всички

[129] Т.е. като първообраз.

тях. Това твърдение намира доказателства в сложното устройство на неговия организъм и в развитието на духовните му сили, които у животните са в спящо състояние.

5. Съществува следното правило: колкото по-сложен е един организъм, толкова повече време се е изисквало за неговото създаване. Човекът като отделен вид и род в органичната еволюция се е явил последен, но естеството му е съществувало преди всички. Редът, който ние виждаме в развитието на органичните същества, е перспективно обърнат в нашия ум.

6. Всички форми на органичния живот са само стъпала, които показват откъде е минал човекът и по какъв естествен път е стигнал до високото положение, в което го намираме днес.

7. Душата му е възлязла от бездната чрез клетката, а духът му е слязъл от Горе, от Небето, посредством силата на Живота.

8. В този период на човешкото възлизане по стъпалата на органичното развитие някъде към края на природната стълба на първата еволюция[130] се ражда Нова епоха за човешката душа.

9. Тъй като бил много по-напреднал от другите същества, от човека се изисквало да се подчини на един друг закон – Великия закон на дълга, и по този

---

[130] Става дума за Първия закон на самосъхранението. Вж. дял втори – II.7:5.

начин да се подложи на едно ново влияние, влиянието на най-великата сила в природата – Любовта.

10. Единствено тази сила, действаща в глъбините на душата му, била в състояние да го избави от израждане и преждевременна смърт. Любовта съдържала условията, качествата и средствата, с които да обуздае влеченията на грубата му природа и да развие благородното му естество, което щяло да направи от него истински разумен човек. Само Любовта посредством своите добродетели можела да го извади от варварското състояние, в което се намирал, и да му покаже правия път на просвещението.

11. Постигането на всичко това било една трудна и деликатна задача. Трябвало да станат редица промени в психиката и духовния живот на човека. Неговата вътрешна чувствителност и душевни възприятия, както и неговите мисли и умствени центрове претърпели коренно преобразуване.

12. Това дало нов тласък на духовната му еволюция, в резултат на което в съзнанието му се оформили понятията за нравствения свят.[131] След тази радикална промяна в естеството на човека той вече бил в състояние да разпознава дясната си ръка от лявата, правото от кривото, доброто от злото, истината от лъжата.

13. Подчинявайки се на този мощен духовно-нравствен подтик, произтичащ от Любовта, човекът

[131] Вж. дял първи – II.2.3:2

бил принуден да следва пътя на разума. В този път той трябвало постоянно да се подвизава, макар и да правел чести отклонения. Любовта вдъхнала в душата му:

– нов живот;

– истински понятия;

– добри желания и стремеж към Доброто, към Истината и Красотата[132] – центъра на цялото му съществуване.

3. Действието на двата закона

1. Под въздействието на тия два закона – Закона за самосъхранението и Закона на дълга – в душата на човека се зародила борба. Тя била резултат от пробуждането на неговата духовна природа, която подтикнала човешкия дух да излезе на сцената на живота, за да поеме управлението на своите действия и отговорността за извършените дела.

2. Без тази вътрешна борба, без това вътрешно възпитание[133], което човек получавал при изпълняването на върховните закони, и без посредничеството на Любовта той завинаги би останал там, където си е бил отначало, и не би се различавал твърде много от другите животни.

---

[132] Вж. бел. № 42.

[133] За вътрешното възпитание се загатна в дял втори – I.5:16. Вж. също дял втори – III.3.

3. В такъв случай нямаше да има нужда да се търси тъй нареченото „изгубено звено“, което го свързва с по-нисшия род животни.[134] Тогава това „звено“ щеше да си е на мястото. Днес обаче то е изгубено.

4. Дали ще се намери в скоро време, или не – това не трябва ни най-малко да ни безпокои, защото с изгубването на едно нещо развитието на човека е спечелило друго, много по-ценно. „Когато човекът се изправил на двата си крака на земята, той се научил да мисли“ – казва един учен мъж[135].

5. Споменатите по-горе два закона – за самосъхранението и на дълга – можем да разглеждаме като двете противоположни страни на нашето естество или като двата центъра на нашата дейност в живота. Те са свързани с две истории, които ни разказват за началото на нашия живот, за миналото, настоящето и бъдещето на нашето съществуване.

6. Тия два закона биха могли да се уподобят на две политически партии в една държава, които се борят за първенство и власт. И едните, и другите влагат всичкото си старание и всичките си усилия да убедят обществото и света около тях, че стремежите, желанията и целите им са най-добрите на Земята. Те обещават, че с тяхното идване на власт всичко ще тръгне по

---

[134] Липсващото звено е между човекоподобните маймуни и човека.

[135] Този „учен мъж“ е все още неизвестен.

най-добрия начин, или, както се казва в поговорката – „като по мед и масло“.

7. Колкото и да са убедителни техните речи, истината в полза на едната или другата партия все пак остава да се потвърди единствено на практика. Това е общо правило. Всичко в природата се подлага на проверка, за да може да му се даде точна оценка. И Христос казва на едно място в Евангелието: „По плодовете им ще ги познаете. Бере ли се грозде от тръни, или пък смокиня – от репей?“ (Мат. 7:16). Разбира се от само себе си, че не може.

4. Разумът да владее над слепите страсти

1. От казаното по-горе могат да се направят следните два извода:

– нещата в природата се оценяват според тяхната стойност, а тази стойност напълно зависи от самото им естество;

– силите, които действат в живота, се оценяват според качеството на произведената енергия, която причинява или полза, или вреда както на личността, така и на обществото.

2. За полза можем да говорим при израстването и обновяването на организма, чрез който действа душата, а за вреда можем да говорим при разстройството на същия този организъм.

3. Този общ закон е дал на ума на човека едно истинско мерило, което ясно показва кои неща са подходящи и съобразни с истинската ни природа и кои не са. С други думи, всяка дейност определя качествата на своето естество според последствията и резултатите си.

4. Ако човешкият ум не бе подложен на влиянието на страстите, то всеки без изключение би избирал онова, което е истинно и добро както за него, така и за другите. За жалост във всекидневния живот това не е така.

5. Опитът показва, че страстите владеят, а разумът слугува. От това страда днес нашето общество. Много често хората избират не онова, което разумът им диктува, а онова, към което страстите ги влекат. Страстите обаче са слепи и неразумни и това не е само поетическа метафора, а действителен факт.

6. Възможно ли е тогава една сляпа сила да ни ръководи в пътя на добрия и съзнателен живот? Кой е онзи народ, който е успял под такова ръководство? Има ли поне един такъв пример в историята? Нито един! Всеки народ или общество, което се е оставяло да бъде ръководено от тях, безвъзвратно е пропадало и загивало под ударите на съдбата.

7. Можем ли ние да мислим, че нашата участ ще бъде по-добра, ако не обръщаме внимание на справедливостта и човеколюбието? Съмнително е. Поговорката казва: „Сляп слепия ако води, и двамата ще паднат в

ямата“ (Мат. 15:14). Истината, изказана чрез тази народна поговорка, ни дава да разберем, че поне единият от тия двама нещастници би трябвало да има здрави очи, за да се избегне грозящата ги опасност.

8. Необходимо е да се отворят най-сетне очите на разума, за да можем да предвиждаме опасностите в живота, които са общи за всеки народ, за всяко общество и за всеки човек.

9. Всичко това няма да стане, докато не се даде свобода на действие на разума, за да управлява и ръководи кризите на живота. Само тогава ще имаме сила да поправим изопачения ред, от който са страдали и още страдат човешките общества. В това на помощ ни идва истинският дух на науката и възпитанието – да ни помогне да уредим живота си така, както подобава.

5. Егоизмът – майка на всички пороци

1. Нека разгледаме накратко въпроса откъде е произлязъл този пълен с недъзи обществен ред. Какви причини са накарали човека да пренебрегне повеленията на разума и своята свята длъжност? Защо той е започнал да върши дела, които далеч не отговарят на неговото истинско призвание, нито пък го препоръчват пред останалите видове в природата като разумно същество, притежаващо високоразвити духовно-нравствени сили и качества?

2. Фактите ни задължават да изтъкнем естествената причина, дала подтик в човека към това странно явление, наречено несъответствие, несъобразност, непоследователност в стъпките на цивилизования живот.

3. Тази причина се корени в следното. Намирайки се под внушенията на първия закон – за самосъхранението, който има предвид изключително живота и щастието на отделния индивид, човек неправилно е изтълкувал постановленията на общия дух на природата.

4. Усвоявайки този първи закон, той останал с впечатлението и усещането, че неговият личен живот и щастие са най-важното, най-същественото в света и че всички други същества, каквито и да са те, трябва да служат на неговия живот, на неговото лично щастие, което от своя страна представлявало пълна илюзия.

5. Човек схванал идеята за щастие в буквален смисъл, в най-материалния ѝ израз: да яде, да пие и да се весели. С други думи – да живее охолно и да има свободата да върши всичко, каквото му хрумне.

6. „Може ли да има нещо по-добро от това?“ – ще каже някой. Разбира се, че за едно същество с подобни схващания по-добър живот на Земята не може да има, но общочовешкият опит показва, че подобна слободия струва живота на много други същества.

7. Ако един ден човечеството изгуби ума си и приеме този егоистичен принцип за основа на своя живот, то в целия свят би настъпила невъобразима

анархия[136]. Тя би помела от лицето на Земята всички цивилизовани общества като прах и пепел към небесното пространство, откъдето те никога вече не биха се върнали.

8. Самосъхранението по необходимост на своята природа и стремеж е такова, че то е родило себелюбието (егоизма) – майка на всички днешни пороци. Себелюбието от своя страна, подчинявайки се на вътрешните пориви и влечения на своето естество, е създало такива неща, които историята на човечеството е обрисувала с най-тъмни краски.

9. Паметниците на себелюбието са истинско свидетелство за всичко онова, което се е вършело в миналото. Те стоят и говорят още и за онова, което се върши и днес под влиянието на така наречения „свещен" егоизъм. Нека споменем само по-главните от тях.

10. Себелюбието е :

– покварило душата;

– поробило разума;

– потъпкало правдата;

– заглушило съвестта;

– създало робството във всичките му видове;

– предизвикало войните;

– пратило в изгнание истината;

– заточило добродетелта.

---

[136] Точно поради това светът е построен на принципите на Синархията.

6. Дяволюция

1. Всички тия „знаменити“ дела, нечестиви пороци на егоизма, и днес съществуват и се ширят по света, само че в по-цивилизован вид. Навярно думите на онзи хуморист[137], който е казал, че „дяволът е способен да се цивилизова, когато влезе в човека“, съдържат известна истина.

2. Трябва да допуснем тогава, че законът на еволюцията владее и мрачния дух на този паднал ангел с тази разлика, че в неговото естество той произвежда „дяволюция“.

3. Несъмнено този господар на крайния егоизъм постоянно е тласкан и обезпокояван от силите на Върховния Дух на природата. Този Дух заставя всички същества, независимо от тяхното положение, да вземат участие в колективната работа като части от един общ организъм, всеки според занятието или професията, която му харесва най-много.

4. Трудът и честността, които бяха посочени на нашите прародители като предпазни мерки против злото, днес почти са изчезнали. Честният труд в наше време се счита за унизителен. Да се работи, но как? Ето това е важният въпрос.

---

[137] Не е известно кой е този хуморист.

5. Старият дявол, за когото ни разправя поетът Милтън[138] в „Изгубеният рай“, бил изгонен от Небето за свои минали грехове и беззакония, понеже нарушил мира и блаженството на небесните жители. За това свое престъпление той бил хвърлен с главата надолу с всичките си последователи в бездната, в която падал девет дена.

---

[138] Джон Милтън (9.12.1608 – 8.11.1674) – английски поет и публицист, автор на сонети, лирични стихотворения и епични поеми. Пише публицистични книги и памфлети в защита на английския народ и републиката на Кромуел. През 1652 г. ослепява. След възстановяване на монархията (1660) Милтън преживява най-тежките дни от своя живот, изолиран е от обществото и живее в нищета. През това време създава най-силните си поетични произведения – поемите „Изгубеният рай“ (1667) и „Възвърнатият рай“ (1671).
Учителя за Милтън: „Питам: Милтън беше ли, когато се изгуби Раят? Възможно е да е бил син на Адам, тъй щото да си спомня. За да опише изгубения Рай, той трябваше временно да ослепее, да се тури преграда пред очите му, за да може да се съсредоточи, да се вглъби в съзнанието си. Само така той можеше да проникне в Духовния свят, но не е успял да изнесе хубаво идеята. Разправя, че като се разбунтували ангелите в Небето, не искали да слугуват на Господа. Това е описание на Небето от човешко гледище. Днес Раят не е такъв, какъвто Милтън го е видял. Той не живя дълго време там, а ходи само като екскурзиант и не обходи всички места. Това, което е описал, е вярно, но то се отнася само за някои области“.

6. След това падане дяволът се вразумил значително, станал задълбочен учен и дипломат. Сега той не ходи вече тъй „бос през просото“[139]. Научил се е да се съобразява с времената, нравите и слабостите на хората. Той се пази като от огън от това да не би и от тази Земя да го изхвърлят с главата надолу някъде в страшната бездна.

7. Здраво държи онова, което е спечелил в човешкото сърце. Всичко обещава, но нищо не дава. На пръв поглед доброто желае и за него говори, но всъщност злото прокарва навсякъде. Той най-много от всичко иска да опази плодовете на първата цивилизация – тази на първичния, себелюбив човек. Този първобитен представител на човешкото достойнство е бил порядъчен човек, който не е мислил за нищо друго, освен за търбуха си, т.е. единствено за задоволяване на животинските си нужди.

8. За него понятията *душа*, *правда*, *истина*, *любов* въобще не са съществували. Било му е съвършено безразлично дали човечеството върви напред, или се намира в морален упадък. За него било все едно дали ближният му страда и умира в неволя, щом като неговият живот и благополучие оставали незасегнати.

9. Но дори и Върховният Дух на природата не може вечно да търпи такава аномалия, такова безсър-

---

[139] „Вървя през просото“ – върша нередности, постъпвам безотговорно, като не спазвам ред, приличие или законност.

дечие, нито пък може да постоянства в своите грешки, както често правят хората.

7. Цел на природата чрез двата закона на развитие

1. Природата привела в действие други сили, други закони, защото тя е крайно пластична в своите действия. Ако един закон не може да постигне желаните резултати, тя изважда втори на сцената на живота.

2. Несъмнено всяка промяна в установения ред на живота коства многобройни жертви, защото поставя човешките същества в стълкновение едно с друго. Подема се борба за нови начала, за нов ред в живота. Тази борба се вдъхновява от надеждата, че за хората ще настъпи ера на ново щастие и блаженство, на благополучие и благоденствие, към което душата им постоянно се стреми и жадува така, както еленът копнее за бистрите потоци.

3. Минават обаче години и векове, а това щастие все не идва. Законите на природата ясно ни показват, че нейната цел до голяма степен се различава от целите, които ние си поставяме. Ние се трудим за своята прехрана и се бием за слава, а тя работи, за да създаде и възпита от нас благородни същества и да въдвори хармония и единство между различните сили и елементи в обширното царство на своите владения.

4. Защо е всичко това? Кой знае! Трябва да има нещо или пък да няма нищо. Не може да бъде другояче. Какво именно е направила природата, за да издигне човека на един по-висок уровен?

5. Успоредно с първата еволюция – на самосъхранението – в душата на човека се пробужда и втората – еволюцията на дълга. Заедно с първата цивилизация на себелюбието в неговия дух прониква и втората – на Любовта. Така действа Мировият Дух. Някак несъобразно с нашите възгледи той замества първата еволюция, на първобитния човек, с втората – на духовния.

6. Докато първият закон карал човека да заграбва и обсебва всичко само за себе си, то вторият закон го принуждавал обратното – да дава от своето, за да помогне на страдащите си братя и ближни; и не само това, но и да се грижи и промисля за тяхното добро.

7. Благодарение на това на човека се открила великата истина, че като прави добро на другите, той гради собственото си щастие и благополучие. Само при тия условия ще е възможно да се уякчи неговото семе във всяко добро и благородно дело. И при тия условия на любовта той може да стане и да се нарече наследник на Земята, която ще му даде всичките благословения, изпратени от Висшия Живот.

8. Домът – единственото място за раждане и култивиране на Доброто

1. Под влиянието и въздействието на закона на Любовта човекът престанал да се интересува само от себе си и от своето щастие. Разумът му се освободил от дългото робство и той започнал сериозно да мисли как да подобри живота на другите. Това подобряване лежи в основата на всички обществени преобразования.

2. Има ли някой, който да се съмнява в това? Моля тогава този приятел да посети Народното събрание и да послуша разискванията и дебатите върху прокарването на различни проекти и закони, които имат за цел подобряване на положението на народа. Дали тези дебати постигат своята цел – това е друг въпрос. Колко сила, колко енергия се изразходва там! Изработват се планове, разискват се и се решават въпроси от общ характер. Колко умове са заети да мислят, и то все за доброто на обикновения народ.

3. Попитайте сърцето колко сила, колко енергия изпраща то посредством кръвта в мозъчните клетки. В тази обширна и многолюдна столица[140] на човешкия живот има 3 000 пъти повече жители, отколкото по ця-

[140] Вж. дял първи – II.1.2:2.

лото земно кълбо[141]. Тук, в този лабиринт, се полагат основите на всички реформи.

4. Но нека не забравяме, че Народното събрание[142] не е мястото, където може да се роди Доброто! Не, то е само мястото, откъдето Доброто може да се прокара в живота на обществото. Разбира се, в случая много зависи какви хора имаме за народни представители и от какви сили и принципи се ръководят и вдъхновяват те.

---

[141] В средата на XIX в., откогато приблизително са тези данни, на Земята е имало ок. 1,2 млрд. души, т.е. в мозъка би трябвало да има ок. $3{,}6.10^{12}$ клетки. Учителя говори за същите цифри и в една неделна беседа: „Учените са изчислили, че този град, т.е. човешката глава, има три билиона и 600 милиона клетки. Можете да си представите какво грамадно число клетки се съдържат в човешкия мозък. На Земята съществуват около два и половина милиарда хора и ние казваме, че това число е грамадно. Какво ще кажете тогава за клетките в човешкия мозък, когато хиляда милиарда правят един билион? Можете ли да си представите какво нещо е човешката глава, която има три хиляди милиарда и 600 милиона клетки, т.е. поданици в своя град?“ (НБ, 15 септември, 1918 г.).

[142] Тук очевидно се прави аналогия между функцията на мозъка и тази на Народното събрание. В езотеричното християнство Народното събрание, парламентаризмът и законодателството въобще съответстват на гръдния кош, т.е. на т. нар. ритмична система, включваща сърдечносъдовата и дихателната системи.

5. Единственото място, където Доброто може да се роди и култивира, е домът. Той е първото светилище на човечеството, в което майката и бащата са първите свещеници, които служат при олтара на човешката душа. С камъните на този храм – дома – природата е започнала да изгражда основите на целокупното повдигане на всички разумни същества.

6. От този общ дом човекът е получил всички свои дарби, сили, способности и благородни качества според изискванията на Върховния закон на Духа. Това е бил най-правият и естествен път за постигането на онази велика цел, която стои пред нас.

7. В продължение на хиляди години човечеството очаквало и се надявало именно в дома да се родят всички добродетели. Те се въплъщавали в определени души, които били олицетворение на колективната добродетел на човечеството. Тези души се вдъхновявали от велики мисли. Тяхното призвание било да откриват волята на онзи Всемирен Дух, Който оживотворява и владее всичко.

8. Тази воля всеки знае и чувства интуитивно, защото тя е една всемирна сила, един всемирен стремеж към живота, който се проявява във всички и във всичко както вътре, така и вън от човека. Всеки, който иска да съществува, да живее и да се ползва от благата на истинския живот, трябва да работи в съгласие с тази воля и съзнателно да изпълнява своята длъжност като

член от общия миров организъм на този самосъзнателен духовен живот.

9. Христос много ясно е изказал тази необорима истина: „Всяко дърво трябва да принесе своя добър плод, иначе то се отсича и се хвърля в огъня“ (Мат. 7:19).

10. И всеки човек трябва да се роди изново от Духа на истинския живот (Йоан 3:3), преди да е в състояние и сила да влезе в условията на този живот, който е вечен по своето естество. Вечен в този смисъл, че силата му пребъдва всякога. Няма никакво съмнение, че това е пълната истина.

9. Строеж на материалния свят

1. Видимите промени, които постоянно стават в материалния свят, са резултат от колебанието на силите в него и непостоянството на елементите му. Променливият характер на сегашния физически свят произтича от самото му устройство, в което няма постоянни пропорции, а всичко се изменя според неизвестни за нас вътрешни закони.

2. Доказано е, че той постоянно губи от енергията си поради лъчеизпускане в пространството[143]. Какво

[143] В съвременната наука този процес се характеризира с нарастване на ентропията (гр.), или хаоса в една изолирана термодинамична система.

става с тази енергия на този етап ние не знаем, но със сигурност можем да кажем, че тя не се губи напразно, а върши някаква много важна работа, за която можем само да предполагаме. Не е далеч обаче времето, когато в ума на човечеството ще проникне повече светлина, която ще му помогне да разкрие тази тайна[144].

3. За нас е важно да осъзнаем необходимостта, произтичаща от казаното по-горе, а именно – че трябва да оползотворяваме силите, които действат в природата, и силите, които функционират вътре в живота. Без това непрекъснато превръщане и преобразуване нашето съществуване би било невъзможно.

5. Ние трябва да мислим така, както подобава на разумни същества. „Животът е най-голямата ценност“ – казва един философ[145]. И на всеки, който го пропилее напразно, значи липсва нещо в ума.

6. Да, липсва му. Човекът е една велика лаборатория на живота. Ето защо той трябва да започне със своето собствено преобразяване. В него се крият ония

---

[144] Вж. бел. №143, както и №119, където се разглежда законът за запазване на енергията. Само няколко години по-късно А. Айнщайн ще оповести Общата теория на относителността, където законът за съхранение на енергията, строго погледнато, е изпълнен само локално, което е свързано с факта, че законът е следствие от еднородността на времето. Всъщност времето е нееднородно и зависи от наличието на тела и полета в пространствено-временния континиум.

[145] До момента не е известно кой е този философ.

първични елементи, от които може да се роди един разумен живот, пълен с красиви и добри дела.

7. В този живот са вложени първоначалните закони, по които е създадена цялата Вселена. В това впрочем няма нищо чудно: семето на бука е малко по размери, но след време се превръща във великолепно дърво.

8. Цялата опасност се крие само в две неща:

– да не се изгуби вътрешната сила на човека, която преобразува елементите на физическия свят и помага на живота да се прояви;

– да не се пропуснат условията, които му дават възможност да постигне тази цел.

В това се крие тайната на успеха на всеки разумен живот.

9. Природата не е създала своите велики творения по някакъв фантастичен начин, както си представят понякога хората. В нея има последователност и ред. Тя е започнала своята велика работа от най-дребните, най-малките, едва забележими неща.

10. Наистина, странна е природата в своите действия и постъпки. При създаване на материалния свят тя е трябвало да започне първо с атомите – най-малките частици на веществото, които засега познаваме.[146] Според твърдението на науката те са основните

---

[146] Това са актуални данни от края на XIX в. На съвременната наука са известни два класа елементарни частици: лепто-

градивни елементи на физическата Вселена. Можем ли да си представим каква е големината на един атом?

11. При своите изчисления математиците са открили, че диаметърът на атома е приблизително една двайсет и пет милионна част от два сантиметра и половина, или една милионна част от един милиметър[147]. С нищожна за нашите понятия величина природата е започнала да гради сегашната видима Вселена.

12. Колко ли хиляди и милиони векове тя е трябвало да събира и групира тия малки частици? С неописуемо търпение и внимание тя е съчетавала атомите, образувала е молекули, концентрирала е на едно място огромни маси, от които е създавала слънца, планети и най-после – цели слънчеви системи. Необходими били труд и постоянна дейност, за да се създаде нещо стройно и разумно, нещо велико и хармонично.

ни и адрони. Лептоните, които включват неутрино, мюон и тау-частица, а също и електрона, нямат вътрешна структура и следователно наистина са елементарни. Другият клас – адроните, включват протони, неутрони, пиони и др., имат вътрешна структура и следователно не са действително елементарни. Смята се, че адроните се състоят от кварки – схващане, въведено във физиката през 60-те години на XX век от Мъри Гел-Ман.

[147] Вж. дял първи – II.1.3:2.

10. Подобряване живота на човечеството посредством възпитанието

1. Днес хората желаят да създадат едно идеално общество, което да е въплъщение на всичко добро и благородно. Това желаят и нашите приятели социалдемократите.[148] Това те мечтаят, както и ние. Но нека не забравяме, че с шум, с врява, с укоряване един другиго, с груби борби и остри социални стълкновения този идеал няма да се постигне.[149] Той няма да се постигне и с разрушаване на всичко, което се счита за старо и отживяло, нито пък с настоящите начини да си вадим очите по време на избори.[150]

---

[148] Партията на социалдемократите е създадена през 1891 г. от Димитър Благоев. През 90-те години на XIX век в България много хора се запознават с учението на Маркс и са привлечени от идеята за социално равенство. По това време е имало силно недоволство срещу режима на Стамболов, което е предизвиквало много крайни настроения у населението. Една част (по-реакционната) от социалдемократите тогава са се възползвали от създалата се обстановка, за да прокарват идеите си за революция.

[149] Тук се намеква за методите на социалистите, с които те искат да променят държавния ред – чрез революция, т.е. насилствено. Методът на природата е диаметрално противоположен – еволюция.

[150] Тази добронамерена забележка от страна на Учителя не е подмината от тогавашните социалдемократи. През 1898 г. Георги Бакалов, изтъкнат партиен деец от Варна, прави не-

2. Идеалът няма да се постигне и по пътя на днешната „цивилизована“ политика, в която лъжата е главен елемент. „Лъжата – казва един учител по нравствена философия[151] – по естество е два вида: черна и бяла. Черната лъжа дължи своя произход и съществуване на долните слоеве на обществото, а бялата – на горните, по-образовани слоеве и най-вече на висшата дипломация.“ И днес политиката предпочита да употребява бялата лъжа пред черната, ала бяла или черна, лъжата си е все лъжа, защото няма свойствата на истината.

3. Днес всеки почтен човек трябва да върши благородни дела, а не да вдига шум и врява. Не трябва да плачем за нещастията на хората с крокодилски сълзи. Светът е бил оплакван по този начин от своето сътворение до ден днешен, но какво сме придобили от този крокодилски плач? Ние се нуждаем от истинско съ-

---

гативен коментар върху книгата и идеите на Учителя. Този факт говори, че „Науката и възпитанието“ е предизвикала обществен интерес, намерил свой израз и в периодичния печат. Бакалов се е изказва доста крайно против всякакво държавно устройство и партия, различни от неговото разбиране. Критиката му е деструктивна и груба и поради тази причина не намира симпатизанти извън собствените си кръгове. Повече подробности в Приложенията.

[151] До момента не е известно кой е учителят по нравствена философия.

чувствие, което идва от една душа, пълна с любов към всички хора.

4. Единствената надежда за подобряване на обществения и личния живот е възпитанието, което домът дава[152]. Към дома трябва да се присъединят училищата и всички други благородни учреждения, които имат възпитателен характер.

5. Всички трябва да си съдействат за постигането на тази единствена цел, която е основата на общественото благоденствие. Силата проявява своята мощ в съединението[153], но това съединение изисква подготвени елементи, върху които тази сила да може да упражни своето благотворно въздействие и влияние. Без тези елементи силата сама по себе си няма никакъв смисъл.

6. Истинското преобразяване в човека ще настъпи тогава, когато той започне напълно да усеща и съзнава източника на злото в себе си и когато у него се зароди силно желание да се освободи от това робство. Болни-

---

[152] Вж. дял втори – II.8.

[153] На 4 юли 1880 г . Народното събрание приема *Закон за праворязане на монети на Княжество България*. При обсъждането му народният представител Стефан Стамболов предлага на монетите около държавния герб да се изпише девизът „Съединението прави силата“, имайки предвид неосвободените български земи. Относно този девиз Учителя казва, че пълният надпис трябва да гласи: „Съединението в Любовта, Мъдростта и Истината прави силата“.

ят е принуден да повика добър лекар да му помогне, щом като усети опасност за живота си.

7. Злото и порокът не са вън, а вътре в човека, те са загнездени в самия организъм. Те са следствие от определени предходни причини, които са тясно свързани с нашите мозъчни центрове. В тези центрове има особен род клетки, които, съчетани с определени физико-психични подбуди, ни подтикват да вършим добро или зло.

8. За дълбоките причини на тази двояка дейност на душата ще говорим в следващата част.

III. Причини за двояката дейност на душата

1. Първородният грях

1. Извращаването на човешките сили и способности идва още от нашите най-далечни деди и прадеди. То е една дълбока, първична склонност в духовно-нравствения живот на човека. Тя се събужда при определени условия и причини, които го подбуждат и заставят да взема инстинктивно онова направление, което съвпада с животинското течение на природните си-

ли.[154] Тези сили стихийно, подобно на водопад, влекат всичко без разлика в една и съща посока.

2. Нашият духовен живот трябва да притежава достатъчно нравствена сила, която чрез волята да отклони и избегне влиянието на това вътрешно влечение. В противен случай опасността е тъй неизбежна, както падането на един камък, който е изгубил равновесието си и започва да се търкаля от върха на някоя скала.

3. Законът в случая е същият. Разликата е само в начина на действието му. В първия случай всяко тяло, което е изгубило равновесието си, пада и се разрушава. Във втория всяко разумно същество, което е престанало да следва пътя на своето призвание, се лишава от нравствена свобода и е обречено на духовно разпадане.

4. Въпросът, който естествено се повдига в ума на човека, е: какъв лек да се употреби срещу това зло? Днешните злини и нещастия в обществения и личния живот са резултат от тази извратена първична наклонност, наречена „първороден грях“[155], душевно разстройство или по-точно – умствено помрачение.

---

[154] Тези инстинкти са следствие от действието на Закона за самосъхранението. Вж. дял втори – II.1., също и бел № 126 и бел. № 127.

[155] Първороден грях (грехопадение) – в глава 3 от *Битие* се описва как прародителите на човешкия род Адам и Ева, изкусени от змията, нарушават Божията заповед и вкусват от

5. Светът до голяма степен е под влиянието на първородния грях, на тази пъклена страст, която е заразила и покварила всичко добро у човека. Отговорността, разбира се, пада върху всички нравствени същества, които са допуснали да се роди и развие това зло в техния живот.

плода на Дървото за познаване на Доброто и злото. Така грехът се откроява като човешки бунт против Бога, предизвикан от свободната воля, която е дадена на хората. Резултатът от този акт е, че хората от опит познават Доброто и злото. В Рим. 1:18 и сл. ап. Павел предава много образно психологическите и нравствените последствия от грехопадението.

Учителя за грехопадението: „Разказът за грехопадението на първия човек крие в себе си една от великите тайни на живота. Тази тайна е изнесена в Библията в скрита форма. Може би ще остане неразкрита за човечеството за хиляди години, тъй като хората не са готови още да я разберат. Засега не е позволено да се обясняват дълбоките причини за грехопадението. Истинската, дълбока причина се крие в сърцата на първите човеци. Човешката карма като змия обвива човека и го заставя да греши. Кармата е неразумният човек, който мисли, че е свободен да прави каквото иска, без да носи никаква отговорност. Иначе външните причини за грехопадението са три: непослушание; користолюбие; желание на Адам и Ева да изпъкнат над другите. За да се освободи от грешния живот, човек трябва да се роди отново, но не от майка и баща, а от вода и Дух. Докато се раждат от плът, хората всякога ще грешат, ще остаряват, ще умират, костите им ще се разхвърлят по лицето на Земята“.

6. „Всеки, който прави грях – казва Христос на фарисеите, – е роб на греха“ (Йоан 8:34). И продължава: „Но ако искате да бъдете свободни, променете живота си“ (Йоан 8:36); „Докато имате виделина, вярвайте в нея, за да сте синове на виделината, понеже, който ходи в тъмнина, не знае накъде отива“ (Йоан 12:35).

2. Вътрешната фосфорна сила

1. Живата виделина, за която Христос говори, е онази „фосфорна сила“[156], която ни кара да мислим за

---

[156] При търсене на философския камък немският аптекар и алхимик Хенниг Бранд (Hennig Brand) през 1669 г. в един от опитите си нагрява остатъка от изпарена урина с въглища и пясък и когато го оставя на тъмно, вижда, че съдържанието на колбата свети. Така той открил фосфора. Първо го нарича „студен огън“, а после му дава името *фосфор* (от гръцки phosphóros – *светоносен*). През 1715 г. Хенсинг установява, че фосфор се съдържа в мозъка, а през 1769 г. Ю. Хан доказва, че в костите се съдържа голямо количество фосфор. В организма на човека се съдържа средно около 1,5 кг фосфор, като 1,4 кг – в костите, 0,130 кг – в мускулите и 12 гр. – в нервите и мозъка. В една своя неделна беседа Учителя казва: „Ако ти нямаш достатъчно фосфор в мозъка си, да имаш светлина да мислиш, ти си глупав човек. Ако имаш повече фосфор в мозъка си, да се образува светлина и да те заставя да мислиш, ти си умен. Някои наричат това да има азот повече“ (НБ, 16 март 1941 г.). Интересни мисли по темата има и Макс Хайндл: „Мозъкът се състои от същите вещества, както са всички други части на тялото, с добавянето на еле-

велики и възвишени неща. Тя е силата, която е създала всичко добро и благородно в живота на човека, силата на стремящия се живот, който въздига и оживотворява всичко мъртво.

2. Когато умът е лишен от тази „фосфорна сила“, той е лишен и от възвишени идеали. В него не живее вече човешки дух, а животински. Лицето се помрачава, понеже светлина озарява лицето само на онзи човек, който мисли и разсъждава.

3. Когато душата изгуби тази сила на виделината, в човека настъпва пълен нравствен упадък и израждане. С право е забелязал един учен философ, че „без фосфор и мъртвите не биха могли да възкръснат“.[157]

мента фосфор, който е специално за мозъка. Логичното заключение е, че фосфорът е специфичен елемент, който позволява на Аза да изрази мислите си. Научно установени пропорции и варианти на това вещество, съответстват с размера на индивидуалната интелигентност. Идиотът в мозъка си има много малко фосфор и много от мислите му са заразни“.

[157] Не е известно кой е този учен философ. Но за науката е известно, че при гниене на животински и растителни организми в отсъствие на въздух се получават фосфин PH_3 и метан CH_4. При съприкосновение с кислорода на въздуха фосфинът се самозапалва. С това се обясняват т.нар. блуждаещи огньове, които се появяват понякога в гробищата – фосфинът изгаря до ортофосфорна киселина с отделяне на топлина.

4. Когато човек изгуби тази вътрешна „фосфорна сила“, той изгубва и своите най-възвишени чувства. Те се притъпяват и душата му става безчувствена – вярата и надеждата постепенно угасват в нея. Миналото става само призрак, а бъдещето – привидение и празна илюзия. Най-после, както слепецът се хваща за тоягата, така и човекът се хваща за видимото, материалното, преходното, което той започва да нарича „идеал“. Все таки то си остава само една гола тояга.

5. Днес нашето общество прилича на онзи слепец, когото Христос, след като му отворил очите, попитал: „Що виждаш?“. „Виждам човеците като дървета“ (Марк 8:24) – отговорил той. Не е ли такова днес и нашето състояние? Не виждаме ли и ние така реда и порядъка на нещата в природния и нравствения свят? Ние живеем така, като че ли утре ще умрем, и мислим, че с това всичко ще се свърши.

6. Причината за това е нашето умствено и духовно безверие, което ни е лишило от истинското знание на законите на разумния живот. Или, по-ясно казано, ние не знаем още как да живеем като човеци.

7. Само у един добре възпитан човек могат да се развият най-добрите качества, най-възвишените добродетели, които ще принесат навреме своите плодове. Само в един живот, пълен с любов и ръководен от висшия разум, може да съществува истинско щастие и благоденствие.

3. Вътрешният характер на възпитанието

1. За разрешаването на този труден и щекотлив въпрос науката е дала следните правила:

– всички майки и бащи, всички възпитатели трябва да изучават човешкото естество във всякакъв план;

– всички те трябва също така да проучват условията, при които се пробуждат и развиват определени добри или лоши качества.

Това именно е основата на доброто възпитание.

2. Необходимо е да се знае:

– как са разположени човешките способности в мозъка и в каква взаимовръзка и отношение се намират те;

– кои наклонности в отделния човек са по-силни и кои – по-слаби;

– кои центрове в мозъка са по-развити и кои не са развити.[158]

3. Знаем ли това, ние можем вече с научно умение да пристъпим към възпитанието на нашите синове и дъщери. Тогава задачата ще се разреши от само себе си.

4. Ако една що-годе образована майка би имала макар и повърхностно понятие за развитието на мозъчните центрове на своето дете, тя навярно би го из-

---

[158] Както в тези три препоръки, така и по-надолу в тази глава става въпрос за френологията. Вж. бел № 50.

бавила от много злини, които след време биха му коствали дори и живота.

5. „Желязото трябва да се кове, докато е горещо“; същото се отнася и за човешкото естество – то може да се преобразува и възпитава, докато съдържа онази първоначална топлина на младия и гъвкав живот, който възприема и усвоява всичко, което му се дава.

6. Тук се крие една от тайните за естеството на нашия ум и една неоспорима истина. Мозъкът е седалище на всички наши сили и способности. В сложния мозъчен лабиринт всяка сила и способност има свой собствен център, чрез който проявява вродената ѝ деятелност.

7. От преобладаването на една или друга сила у нас, на една или друга наклонност нашият характер придобива определени черти и до голяма степен определя живота ни. Всички други сили и способности се съсредоточават около вътрешната цел, която сме избрали и която определя нашето действително положение – към кой тип на нравствения свят принадлежим и какъв човек предстои да станем.

8. Това, разбира, се зависи твърде много от първоначалния подтик, който получават нашите наклонности и сили вътре в клетките ни, т.е. от това какво направление ще вземем – съзнателно или несъзнателно. Тези вътрешни подбудителни мотиви окончателно решават нашата участ.

4. Причините за злото

1. Възможно е срещу тази научна теория да се повдигнат куп възражения от страна на определени учени и мислители. Без да се спираме засега на тия възражения, ние ще им зададем следния въпрос: кои са причините за изопачаването на ония основни принципи, на ония основни истини, които ръководят нашия живот?

2. Защо въпреки нашето образование и нашата религиозност ние много често, сякаш по силата на някакъв атавистичен навик, се връщаме назад, към миналото си, и вършим неща, които са недостойни за името *човек*?

3. Йов е питал кой е родил капките на росата (Йов 38:28). И ние питаме кой е родил капките на злото. Защо един е кротък, а друг – свиреп? Защо един е съвестен и благочестив, а друг – безсъвестен и безчестен? Защо един е разумен, а друг – неразумен? Защо един е истинолюбив и услужлив към всекиго, а друг – подлец, лъжец и грабител?

4. Ако тия пороци съществуваха само между бедните и невежите, щяхме да имаме някакво основание да кажем, че външните условия са основната причина. За съжаление трябва да признаем, че това не е така. Тия пороци съществуват много повече между богатите и образовани хора, които поне не са принудени да кра-

дат и да лъжат като бедните и прости люде, при които това е един от начините за оцеляване.

5. Кой ги заставя тогава да вършат това? Някой може би ще каже: „Егоизмът!“. Но защо едно его върши зло, а друго – добро? Всеки човек има -*изъм*, но у един той е впрегнат да върши благородни дела, а у друг се проявява необуздано и безотговорно.

6. Може би ще се намери някой друг да изкаже най-общото определение, че грехът е причина за всичко това. Но грехът сам по себе си е последица от някакви предходни причини.[159]

7. Трети може би ще каже, че падението и изгонването на Адам от Едемския рай е причината за всички беди. Но нима, ако падне един камък, се събаря цялата къща? И нима от изяждането на една ябълка могат да произлязат толкова злини в света? Наистина, много интересно ще бъде, ако някой може да ни докаже това с научна последователност.

8. Несъмнено причините за злото лежат скрити някъде дълбоко в самата Природа. За нас е важно да търсим тези причини. В света има не само колебание и движение на елементите, но съществува и непримирима борба между силите, които се разделят на положителни и отрицателни. Това е вярно както за физическите, така и за нравствените и духовните сили.

---

[159] Става дума за VI Херметичен принцип – причина и следствие.

5. Двата центъра на деятелност

1. В живота има два центъра на деятелност:

– център на положителните сили, т. е. на Доброто;

– център на отрицателните сили, т. е. на злото.

2. Много е важно до кой център е по-близо нашият живот и кои сили упражняват по-силно влияние върху душевните ни стремежи. Трябва да знаем кои са причините за:

– лъжата;

– подлостта;

– безчестието;

– грабителството;

– насилието;

– неправдата.

Тези грехове се проявяват в различни образи и форми.

3. Действително, това е едно от най-странните явления в човешкия живот. Хора, които ние считаме за интелигентни и високообразовани, с добро обществено положение, при определени условия и обстоятелства и подложени на известен натиск, на известни влияния, често се отдават на какви ли не пороци. Тези хора извършват най-долните престъпления, и то без ни наймалко угризение на съвестта или каквото и да е разкаяние.

4. Къде е в този случай причината за това? В човека ли, в условията ли, или във възпитанието?

5. В химията съществува следният закон: за да се получи едно химическо съединение, са необходими три неща – два елемента; взаимно сродство помежду им; едно условие.

6. Щом са налице тези три подготвителни стъпки, може да се извърши съответната реакция и да се получи желаното съединение. Съобразявайки се с този закон и с желания резултат, химиците забавят или съответно ускоряват химическите реакции. В този случай условието се явява причина за реакцията, а двата елемента са конкретните извършители. Оттук става ясно, че ако условието се отстрани, то и действието на самата реакция ще се прекрати.

7. Следователно, за да се избегнат лошите последствия в обществения живот, трябва да се премахнат всички условия, които причиняват и раждат злото. Разбира се, ако не обръщаме внимание на този факт, на тази очевидна истина, и не се съобразяваме с него, страданията и злините никога няма да се отстранят от дома ни и нещастията няма да закъснеят да ни посетят.

8. „Безумният страда от ума си, а немарливият – от немарливостта си“ – гласи една източна поговорка. И с право е казал един философ, че „немарливостта е майка на всички злини“.[160]

9. Днешните средства и методи за повдигане на хората и на обществото са лишени от истински научен

[160] Кой е цитираният философ до момента не е известно.

характер. Всичко е произволно и не е съобразено с изискванията на Духа на живота и с онези физиологични и нравствени закони, от които зависи нашето щастие и благоденствие.

10. Зловонните затвори, несправедливите закони, непрекъснатото въоръжаване няма да подобрят положението ни, нито ще създадат нещо добро и благородно в нашия живот. Те са неща, принадлежащи на старата цивилизация – цивилизацията на първобитния, груб и себелюбив човек, единственото желание на когото е да потиска другите.

11. Духът на Закона на дълга ни диктува да търсим по-добър и по-човеколюбив път. В стария път хиляди и милиони хора са загинали, хиляди и милиони човеци са страдали. Всяка педя земя е напоена с човешка кръв. Нима това е човешко? Нима това е християнско? Къде е Христос с Неговите заповеди и къде сме ние? Нима за това сме призвани – за да се изтребваме един друг? Не! Да не бъде!

6. Живот за Цялото

1. Ние сме призовани тук, за да се научим как да живеем и работим, за да постигнем онзи живот, към който всички се стремим с един ум и една душа[161].

---

[161] За Цялото и неговите части вж. Дял първи – I.3.

2. Колкото и да се гордеем с техническите си постижения, колкото и да си мислим, че сме отишли много напред в сравнение с нашите прадеди, не можем да не признаем, че съвременната култура далеч не е културата на едно свободно и истински просветено и разумно човечество, което е съзнало върховните цели на своя живот.

3. Съвременните хора с безподобно усърдие и постоянство изучават физическата природа, ала увлечени от чисто утилитарни цели[162], те не полагат усилия да разберат нейния език. А тя е създала прекрасни образци във всяка една област. В този смисъл тя наистина е една велика книга.

4. Нека вземем за пример устройството на човешкото тяло. На пръв поглед то не представлява нищо друго, освен сбор от живи клетки, наредени и устроени по определени закони така, че в своето съчетание да образуват един сложен организъм, наречен човешко тяло. За организацията на това тяло знаем много малко, понеже нашето нехайство и немарливост доскоро са ни държали в невежество и сериозните проучвания в това направление датират от по-ново време.

5. Хората не са познавали онези тайнствени закони, които владеят и направляват техния съзнателен и несъзнателен живот. Но човешкият дух не стои без ра-

---

[162] Утилитаризъм (лат. *полза*) – нравствеността на индивида се определя от ползата, която той получава.

бота. Той вечно издирва и търси скритите стъпки и действия на природата с цел да ги изучи. Придобитото знание има за задача да разреши и да премахне мъчнотиите в живота.

6. Първото нещо, което се забелязва и което прави впечатление в нашия организъм, е, че в него има ред, че има взаимнодействие и хармония между всички работници, които познават своята работа много по-добре, отколкото ние нашата.

7. Тук не се преследват лични цели или частни интереси. Тук се гони една обща цел, едно общо благоденствие, на което се радва самият човек. В това именно се състои тайната на общия успех – в съчувствието и съпричастността.

8. В този организъм никой няма особено мнение, няма преследвания, няма капризи и своеволия. Тук цари единство. И когато една от съседните клетки заболее и страда, всички други клетки ѝ съчувстват и по всякакъв начин бързат да премахнат злото.

9. Понякога дори и най-своенравният човек се замисля и започва да скърби за онези, с които е тясно свързан неговият интерес – например той плаче и окайва лошата участ на своята робиня. Нещо повече – по никакъв начин не може да извади страданията ѝ от ума си. Не може, разбира се! Понеже негова милост, господарят, се е убедил вече от личен опит, че само от доброто състояние на всички клетки зависи неговото здраве, успех и щастие.

10. Едни от тези клетки образуват костите, други – мускулите, трети – артериите и вените, четвърти – стомаха, пети – белите дробове, шести – сърцето, седми – нервите, осми – мозъка и т.н. Всички те според качествата и способностите си изпълняват специална служба в организма, определена от закона за Цялото.

11. Например клетките, образуващи костите, имат за задача да поддържат целия скелет. Клетките, образуващи мускулите, са заети с поддържане на стойката на тялото и свързването на отделните части. Клетките на стомаха се занимават със смилането на храната; клетките на дробовете – с приемането на въздух и пречистването на кръвта; клетките на сърцето – с изпращането на кръвта към артериите и вените, а клетките на артериите и вените – с пренасянето на кръвта по цялото тяло.

12. Кръвта представлява общият капитал. Тя съдържа всички хранителни вещества, необходими за поддържане живота и благоденствието на това многолюдно общество, наречено човешки организъм.

13. Що се отнася до клетките на нервите, то те представляват съединителни жици, които свързват всички системи на тялото с мозъка и по този начин пренасят двигателната сила по цялото тяло. Те са единствените посредници, съобщаващи за всичко, което се върши вътре и вън от мозъка.

14. Клетките, които образуват мозъка, изпълняват най-сложната и деликатна работа в служба на човеш-

ката душа. В техните миниатюрни staички са разположени човешките желания и човешката мисъл. Посредством тези клетки душата извършва цялата си многосложна работа и така тя постоянно се грижи за поддържане на реда и хармонията в организма.

15. В една част от тези мозъчни клетки са съсредоточени и се съхраняват физическите сили на човека, в друга – умствените му сили, а в трета – духовните му сили. Върху този въпрос ще се спрем по-подробно на друго място.[163]

16. Следователно вътре в човека всичко е разпределено с математическа точност. И щом тази математическа точност съществува, силите в организма се уравновесяват взаимно и образуват онази хармония, която наричаме здраве.

17. Щом обаче се изгуби това вътрешно равновесие на математическите закони на духа, в живота настъпва криза, която може да е частична или обща. Човек или трябва да намери спасителен изход от кризата, или пък, ако не желае да стори това от честолюбие, трябва да престане да живее.

18. Ако човек предпочете нечестивата смърт пред добрия и благ живот, това значи, че не е достоен да носи името човек. Не е несправедливо да осъждаме такива представители на човешкия род. Ако някой пред-

[163] Вероятно става въпрос за петте статии по френология, публикувани в сп. „Родина“ през 1901 г.

почете отровата пред хляба, това означава, че той не цени онова, което му е поверено от Всевишния, т.е. от Разумния живот. Затова талантът на този недостоен и лукав роб ще се отнеме и ще се даде на онзи, който е достоен и готов да принесе плод и полза (Мат. 25:14-30).

7. Вечният закон на развитието

1. Милиарди години са били нужни на природата, докато създаде сегашните условия на живот, благодарение на които по-късно е било възможно да се създаде и човешкият организъм. Той е жилището на душата, в което тя днес работи за постигането на една по-висока и по-велика цел от първата, която се е състояла в създаване на материалния свят и на елементарния органичен живот.

2. Милиони години е трябвало да минат, докато се създадат първите клетки. Стотици хиляди години са били потребни, за да могат те да преминат през всички стадии на развитие и видоизменение и по този начин напълно да се приспособят за извършване на специалната служба, на специалната работа, която им е била дадена в живия организъм. Хиляди години изминали, преди Великият Дух на живота да успее да възпита човека, да пробуди самосъзнанието на разумния живот вътре в неговата душа и да предизвика любовта му към Духовния свят, която да го вдъхнови да тръгне по

пътя на оня велик всемирен стремеж, който ние наричаме *духовно повдигане*.

3. Необходимо било човек да придобива всичко с постоянни усилия и постоянни жертви, за да се научи да цени Доброто. То не му се давало случайно, без труд и без жертви, за да го прахосва както си ще. От вековния човешки опит той трябвало да научи, че всичко, което му се е дало, е с цел да извърши нещо полезно.

4. Клетките работят за общото добро на целия организъм, на който човекът е господар, и от тази обща работа зависи благоденствието и здравето, на което той се радва.

5. От своя страна човекът, като една разумна клетка от Духовното тяло, чрез което се изявява Висшият живот, е длъжен в името на своето нравствено естество да изпълни задълженията си като разумно същество, като духовно-нравствена личност, като истински син на човечеството.

6. Ако се отрече от своята длъжност и от своето призвание в живота, той ще извърши престъпление против Светия Дух на живота. В такъв случай за Великия закон на живота не остава нищо друго, освен да изхвърли подобно същество вън от святото си жилище като непотребна и дори вредна вещ.

7. Същият процес се извършва и в нашия организъм, в самото ни тяло. Онези клетки и членове на органичната общност, които престават да изпълняват

своята длъжност и станат вредни и опасни за здравето на другите клетки и членове, биват изхвърлени вън от тялото заради общото здраве на целия организъм. Върху този предохранителен закон на природата почива нашето здраве и дълголенствие.

8. Ние, днешните хора, които сме вече на едно по-високо духовно ниво, не можем да очакваме нещо по-добро от това, ако не се осъзнаем и не променим основно своя вътрешен живот, а оттам – и своето нравствено поведение към нас самите и към нашите ближни.

9. Нравствено-духовните закони, от които се ръководи разумният живот, изискват от всеки човек коренно вътрешно преобразование и новораждане от Духа на Истината.[164]

10. Законът на развитието е вечен, той не търпи застой.

[164] Вж. края на бел № 156.

Дял трети:
Външните условия на живота

1. Произходът на живота

1. Животът е една от най-големите загадки. За произхода му не знаем почти нищо. Онова, което ни е известно за неговата същност, е придобито от наблюдения върху характерните прояви на неговата сила. Тази сила е диаметрално противоположна на силите на физическия свят и се различава коренно от тях по степента и качествата на своето естество.

2. Установено е също така, че органичният живот се е появил във Вселената при известни строго определени условия, което по необходимост потвърждава истината, че природата има някаква определена цел, някакъв общ стремеж.[165]

3. Всичко това ни кара да признаем факта, че животът се е появил с цел да се развива, да расте и да стане фактор и главен проводник в по-нататъшната проява на Върховния Дух във Вселената.

4. За да се постигне този върховен стремеж в природата и за да се роди и развие настоящият органичен

[165] Вж. дял втори – I.1:1.

живот, който духът ни притежава, преди всичко е била нужна почва за полагане на основа.[166]

5. Почвата е била един от най-важните и необходими първични елементи за съществуване. Тя е съдържала онова предварително условие за идване на жизнената сила в царството на природата, без което животът не би могъл да завладее новата среда на своята дейност и да влезе в новите условия на своето битие.

6. Физическите сили е трябвало да работят дълго време, за да подготвят условията за идването на органичния живот, а освен това да отворят пътя за влизането на този живот в неговото жилище – тялото. Това влизане окултната наука нарича *въплътяване*, или още – *обличане в плът и кръв*.

7. Природата впрегнала своите физико-химични сили и ги натоварила с великата работа да ѝ доставят елементите на почвата посредством събиране на малките частици на материята, пръснати навсякъде в безмерното пространство. Образували се огромни общи маси – галактики, мъглявини, както и слънчеви и планетни системи. Така природата приготвила бъдещите обиталища на живота.

---

[166] Вж. дял втори – I.1:15.

2. Закон на гравитацията

1. Научните факти показват, че главният двигател в тази огромна по своите мащаби материална работа бил Законът за гравитацията.[167] Под неговото действие отделните части на материята били принудени да излязат от своето първично хаотично състояние и да се оформят в гравитационни центрове. Тези гравитационни маси започнали да се подчиняват на общите закони на движение и образували т.нар. видим материален свят, или физическата Вселена.

2. И тъй, от първоначалния хаос, състоящ се от невъобразимо число атоми, независими един от друг, буйни и неукротими по естество, извършващи милиони движения в секунда, и то в най-различни направления, е трябвало е да се създаде нещо цялостно, нещо стройно и устойчиво[168].

3. Представете си в какво хаотично състояние се е намирала тогава Вселената! Какво ли „вавилонско стълпотворение“[169] е царяло между частиците на ве-

---

[167] Вж. дял първи – II.2.4.

[168] Това наподобява Брауновото движение – топлинното движение на микрочастици от твърдо вещество (прашинки), намиращи се в течна или газообразна среда.

[169] „Вавилонско стълпотворение“ – ивр. *бъркотия, неразбория*. Изразът произхожда от Бит. 11:1-9, където след потопа синовете на Ной и техните племена се събрали на едно място и решили да издигнат във Вавилон кула (стълб) до небе-

ществото и какво ли е било движението на атомите, при положение, че тогава те не са следвали никакво определено направление! Всичко това е изглеждало като един развълнуван и вечно колебаещ се океан в пространството, чиито движения не са имали никаква определена цел.

4. От това хаотично състояние е трябвало да се създаде нещо стройно, нещо хармонично, което да отговаря на условията, необходими за появата на живота. Каква велика задача е стояла пред природата – да устрои и подреди настоящия свят и видимата Вселена с всичката ѝ красота, хармония и единство, произтичащо от действията на вечните и неизменни закони, работещи с математическа точност и последователност.

5. Ако обаче във Вселената съществуваше и действаше само Законът за гравитацията, по силата на който материалните частици взаимно се привличат, Вселената не би придобила сегашния си вид.

6. Можем да предположим, че само под действието на гравитацията частиците на материята биха се събрали в една огромна обща маса, която не би послужила за нищо. Атомите завинаги щяха да си останат отделни и независими единици, без да могат да проя-

---

то. Бог се разгневил на това начинание и разбъркал езиците им, за да не могат да се разбират помежду си. Така те се пръснали по света, без да могат да продължат строежа на кулата.

ват скритите възможности на своето естество. Те щяха да се прилепят един към друг по чисто механичен начин, но никога нямаше да влязат в по-тесни връзки помежду си.

7. Това заключение можем да извадим от факта, че гравитацията се изразява най-вече в механично движение, с помощта на което материалните тела са били поставени в пространството на съответните им места.

8. Основното и най-важното, което извършва Законът за гравитацията, е упражняването на налягане върху материята, наречено от науката притегляне, или падане на телата в пространството към центъра на тежестта.[170]

9. Действието на този закон е причина за неразрушимостта на материята, т.е. на първоначалните форми на веществото, наречени атоми, които сами по себе си не са нищо друго, освен израз на определено количество затворена в тях енергия.

---

[170] Закон на Нютон за гравитацията – всяка частица във Вселената привлича всяка друга частица със сила, право пропорционална на произведението от масите на частиците и обратно пропорционална на квадрата от разстоянието между тях. Например силата на привличане (F) между две материални точки с маси M_1 и M_2 на разстояние S една от друга се изразява с $F=G.M_1.M_2/S^2$, където G е гравитационна константа.

10. Основната задача на Закона за гравитацията е да поддържа един установен ред, създаден от предшестващи причини и начала. Същевременно с това той е призван да запази единството между всички дейци на материалния свят, като ги държи в границите на своята сила и влияние.

3. Закон на всемирното сродство

1. Безспорно на гравитацията е отредено да играе една изключително важна роля във Вселената. Все пак определени факти ни карат да стигнем до заключението, че ако в материалния свят действаше единствено този закон и ако той не беше подпомогнат от Закона на всемирното сродство на елементите[171], то навярно ви-

---

[171] Този закон в Херметичната философия е познат като VII принцип, или принцип на Рода. Учителя го нарича още Всемирен закон на Любовта. Вж. дял трети – 9:3, също и дял втори – I:1:2. В неделната беседа от 2.02.1919 г. Учителя слага знак за равенство между понятията *притегляне*, *сродство* и *теготение*, като става ясно, че зад тях стои една сила – Любовта: „Любовта се проявява и в най-малките частици като енергия, като импулс. Учените наричат тази енергия *притегляне*, *сродство*, *теготение*. Както и да я наричат, тя е една и съща – *Любов на частите* и *Любов на цялото*. Няма атом, йон, молекула, които да не съдържат енергията на Любовта. Малък е атомът, но крие в себе си цялата Вселена в миниатюр. Който познава свойствата и състава на атома,

димата Вселена днес щеше да има по-друг вид, не толкова красив и привлекателен.

2. Във всемирното сродство се крие една от великите тайни, с помощта на която природата върши своята работа. Тази тайна произтича от онова свободно действие на атомите, които влизат във всевъзможни съчетания помежду си. При тези съчетания постоянно се образува енергия, която се пренася от различни по проводимост среди по цялата Вселена.

3. Без всемирното сродство светът завинаги би останал безплоден и безцелен. Мрак и тъмнина щяха да владеят навсякъде. Топлината и светлината щяха да бъдат непознати за нас. Духът на човека завинаги щеше да остане затворен във вечната бездна на материята, в която нямаше да съществува нищо друго, освен вечно мълчание.

4. Светът щеше да има над вратата си надпис: „Изгубен свят". Любовта и омразата, обичта и ненавистта, истината и лъжата, Доброто и злото нямаше да могат да се проявят, а щяха да бъдат погребани в безграничната пропаст на пространството.

5. Тогава нямаше да има нужда ни от вяра в Бога, ни от възпитание, ни от наука, ни от философия. В мозъка на бедните, отчаяни философи, богослови, материалисти, идеалисти щеше да царува блажен покой. Те

той познава цялата Вселена. Затова се казва в духовната математика, че частта е равна на цялото".

нямаше да водят помежду си безкрайни спорове и да си блъскат главите върху загадките на Вселената. Светът щеше да бъде избавен от учението им, което гласи: „Животът е зло, без него е по-добро“.

4. Първата аксиома за душата

1. Фактите показват, че природата не е взела под внимание всички тези неща при устройството на Вселената. Даже и не ѝ е минало през ум, че ще дойде ден, когато ние, хората, които сме уж разумни същества, ще бъдем обезпокоявани от всевъзможни злини и ще водим помежду си страшни, опустошителни битки и войни.

2. Може би някой ще каже, че ако тя беше предвидила тия нещастия, би взела навреме мерки да ги предотврати. Но изглежда това не е влизало в сметките ѝ.

3. Главната ѝ цел, основната ѝ задача е била да устрои видимата Вселена тъй, както са повелявали върховните закони, а също и да даде на всеки свят онези условия, чрез които той да бъде подготвен и приспособен за нуждите на развиващия се и постоянно възрастващ живот.

4. Дали природата е допускала, че когато дойдат живите разумни същества в дома ѝ, ще започнат куп разисквания, препирни, борби за всевъзможни неща и ще си оспорват благата, които тя така щедро им е да-

ла? Очевидно за нея това е било второстепенен въпрос, оставен за разглеждане, когато му дойде времето.

5. Днес този въпрос вече стои пред нас. Въпреки че все още не разбираме достатъчно добре езика на природата, за да се ползваме напълно от уроците, които всеки ден ни дава, тя все пак е успяла да ни научи на някои неща, да ни покаже основните начала на живота.

6. Животът на миналото не е бил изживян напразно. Душата благодарение на дълговековния си опит е научила някои от първите закони на висшия живот. Мозъчните клетки са ни предали първата заповед, написана от Вечния Дух.

7. Законът на съвестта е проговорил вече вътре във всеки човек и му казва, че Дългът е първата стъпка към успеха и щастието в живота. Това е първата аксиома, която всеки разумен човек трябва да осъзнае, защото времето на нашия „Изход“[172], на нашето освобождение от фараоновото робство[173] е наближило.

---

[172] „Изход“ – Втора книга от Петокнижието на Мойсей, описваща двата възлови момента в историята на Израил като народ: бягството от Египет и даването на Закона. Като конкретно събитие „Изход“ ознаменува раждането на израилтяните като народ, след като в продължение на 430 г. живеят в Египет, а при две от династиите дори са били роби.

[173] Тук вероятно се има предвид, че фараонът и Египет символизират материалното робство. В лекцията си от 25 октомври 1933 г. Учителя пояснява символиката на „Египет“:

8. Има една категория хора, които гледат с презрение на живота. За тях човечеството не е нищо друго, освен материална сган, която днес съществува, а утре изчезва.

9. От друга страна има множество крупни капиталисти, както и хитри дипломати и държавници, които гледат на живота на другите като на капитал, който може да се усвои чрез най-различни, благородни или неблагородни средства, и да се употреби за техните лични цели, за създаване на охолен живот, пълен с наслади и развлечения.

10. Народите все още се стремят да изградят върху тази основа своето бъдещо величие, но това е голо щастие, илюзия на човешкото тщеславие, донесла на хората хиляди разочарования.

11. От времето на нашите първи прародители човекът все търси това илюзорно щастие в света, но то няма да дойде, дори и да го чакаме хиляди и милиони години. Тази лъжлива и нечестива философия няма да ни донесе мечтаното щастие, нито ще създаде нашия бъдещ живот. Тя няма да освободи човека от отговорност пред Закона на Дълга и правдата.

12. „Гол излязох от майчината си утроба – казва праведният Йов – и гол ще се върна“ (Йов 1:21).

„Египет е символ на материалното в живота, което плаши хората“.

5. Източникът на всички обществени злини

1. Най-трудната работа, казват физиолозите, е да се поправи един развален и разстроен мозък. Най-трудната задача според възпитателите е да се поправи един покварен характер. Най-опасното нещо по думите на древните мъдреци е зле настроеното сърце.

2. Най-голямата трудност при разстроения мозък е в поправянето на развалените му „части“ и центрове, които са изгубили своето физиологично равновесие. Никой освен самата природа не може да възстанови това равновесие.

3. Най-голямата мъчнотия при изправянето на покварения характер идва от разстройването на самата душа, и по-точно от влиянието, на което тя е подложена поради връзката си с отрицателните духовни сили, с оня мощен център на негативна дейност, за който споменахме по-рано.[174] Само добродетелта е в сила да изправи и промени подобен характер.

4. Голямата опасност при зле настроеното сърце лежи в динамичната му сила, която може да избухне като вулкан винаги, щом злото се докосне до него. Такова сърце не може да бъде укротено от нищо друго, освен от Любовта.

---

[174] Вж. дял втори – III.5.

5. „Сърцето е измамливо повече от всичко и твърде покварено. Кой може да го познае?“ (Йер. 17:9). Така говори еврейският пророк Йеремия[175], откривайки източника на всички обществени злини. Тези злини са следствие и резултат на разюзданите човешки сърца, на необузданите човешки страсти, които не се подчиняват на никакъв разумен контрол, а постоянно се променят, постоянно избухват и угасват подобно на вулкан.

6. За да се премахне злото, Истината трябва да се внушава във всеки ум, да се представя във всичките ѝ видове, форми и степени пред всеки човек. И не само това, но тя трябва да се прокарва, посажда и въплътява в душевния му живот, за да стане двигател на цялата му дейност и духовно просвещение.

6. Повдигане на човешката душа

1. Повдигането на човечеството и на човешката душа се извършва по един много сложен начин. Ние не забелязваме този процес, но чуваме гласа на вярата и надеждата да шепне вътре в нас, в нашата душа, и да

---

[175] Пророк Йеремия е от Левиевото коляно. Живял 600 години преди Христа. Наставлявал народа в истинското богопочитание. Предсказал падането на Йерусалим, което и станало в негово време. По време на Вавилонския плен оплакал поробената си родина. Това е описано в книгата „Плач Йеремиев“.

ни призовава да влезем в светлото бъдеще. Там, където ни очакват красивите и благи обещания, където условията се различават коренно от сегашните и положението е подобрено, където животът е тих, добър и благороден, където царуват радост, мир и блаженство.

2. Нашите умове обаче постоянно се смущават и колебаят поради нови впечатления, подобно умовете на младенци. Всевъзможни течения и промени постоянно ни увличат и ни тласкат ту в една, ту в друга посока. Няма спокойствие, „Борба непрестанна е този наш живот“ – казва поетът[176].

3. Природата не престава да действа върху човешкия мозък със своите енергии, като ни принуждава да се стремим към онова, което е непостижимо, да прозрем това, което е невидимо, и да изучим онова, което е непознаваемо.

4. И ние се стремим към него, защото се надяваме, че именно там е скрито онова, за което копнеем и което се мъчим да осъществим с толкова усилия. Вре-

---

[176] Не е известен поетът, изказал тези думи. В писмо до Пеню Киров от 3 август 1899 г. Учителя цитира същото изречение, като казва, че това е песен. В лекция от Специалния клас, изнесена на 14 ноември 1930 г., той споменава: „Когато един човек каже, че иска да живее, това значи, че той иска да се освободи от известни ограничения, не само от едно, от безброй ограничения на живота. Затова казват, че животът е борба“.

мето носи всичко подред, а нуждата прилага всяко нещо наред.

5. „Ние виждаме нещата неясно, като през огледало“ – казва апостол Павел (I Кор. 13:12). Още повече, че това, което виждаме, е само отражение на миналото, на онова, което е било преди нас. Значи само миналото е действителната истина, която е оставила и в нас, и в света отпечатъка на своето присъствие.

6. Що се отнася до бъдещето, което ще дойде, то е само идеал без никаква същност, който ще се осъществи на своето време в една или друга форма. Този идеал е като величественият план на една къща, която трябва да се построи.

7. Има голяма разлика между плана и самата къща. Колкото и да е красив планът, той е само начертан на хартия, а именно къщата е самата реалност, същността, в която пребъдва нашият живот.

8. Съмнението е характерна черта на човешкия ум, който се колебае между вярата и безверието. Обзет от съмнение, човек често размишлява:

– Дали се е родил за нещо, или раждането му е било безцелно?

– Дали светът действително има някакъв смисъл, или човек само така си мечтае и въобразява?

– Дали светът се управлява от някого, или в него царува случайността?

– Как е създаден самият свят, кой го е сътворил и устроил – дали някое велико същество, което наричаме Бог, или някоя велика сила, наречена Природа?

9. По всички тия неясни въпроси човешкият ум иска да има светлина. Защото такова е естеството на човешката душа, че тя не може да напредва и да се развива без тази вътрешна умствена светлина.

10. Тя не може да се движи сляпо, без определена посока. Тя се нуждае от идеал, който да я въодушевява, да я кара да се стреми към нещо велико и възвишено, ала не отвлечено и мъртво, а нещо живо, което да има сродство с нея и да ѝ вдъхва любов.

7. Дилемата на триъгълника

1. Богословът и теологът казват: „Бог е създал и устроил света, Той го управлява и Той е всичко. Без Него нищо не може да съществува“.

2. Естественикът и материалистът твърдят, че Материята и Природата са създали и устроили света, че той се управлява от техните закони и че без тях нищо не би съществувало.

3. Идеалистът и спиритуалистът от своя страна казват, че Умът и Духът са сътворили и устроили света. Всичко, което виждаме и усещаме във външния свят, са само образи и представи на ума, който създава всички форми. Вселената е негов продукт. Без ума нищо не би съществувало.

4. Пред нас стои една дилема, на която който и край да хванем, все ще ни убоде, която страна и да вземем, все ще срещнем противници.

5. С цялото си познание за материята и природата материалистът започва да ни убеждава, че учението на теолозите не почива на никаква здрава основа.

6. „Теолозите твърдят – казват материалистите, – че имало някакъв Бог, който е създал и устроил Вселената, но всъщност това не е никакъв Бог, а материя, която ние виждаме да работи и действа навсякъде. Тя е единствената реалност, която можем да опитаме, да пипнем и да проверим в действителност. Затова вън от тази реалност всичко е плод на нашето въображение. Що се отнася пък до нашия душевен мир, той не е нищо друго, освен резултат от известни атомни и молекулярни движения в мозъка, които нямат никаква предметна стойност вън от него.“

7. Така, както материалистът ни представя работите, на пръв поглед те наистина изглеждат твърде прости и убедителни. Умовете ни са почти убедени да приемат учението му за чиста истина. Безспорно материята е една реалност и няма защо да се съмняваме в нейното съществуване.

8. Но в този момент пред нас се изпречва много ученият идеалист със своите обширни познания за ума. Той започва да ни доказва и да ни убеждава, че учението на материалиста не почива на здрава основа:

9. „Онова, което виждаме, пипаме, опитваме, не е материя, а само образи, форми, впечатления и усещания, създадени от творческата сила на ума. Умът е, който действа вън от нас и вътре в нас. Неговите прояви и резултати материалистът взема за неща, реални сами по себе си и независими от ума, и ги назовава *материален свят*, *природа* и т.н. Онова обаче, което пипа, което усеща, което мисли и сравнява, е умът. Извадете творческата сила на ума от онова, което се нарича *материален свят*, и той тутакси ще се разпадне на първоначалните си елементи. В такъв случай Вселената завинаги ще изгуби своята материална същина. Затова вън от ума никаква реалност не съществува“ – заключава идеалистът.

10. Тогава се явява въпросът: къде е истината – дали в учението на материалиста, или в учението на идеалиста?

11. Ако приемем учението на материалиста за вярно, трябва да отхвърлим реалността на ума, т.е. да приемем, че човек не е нищо друго, освен един куп от атоми. В такъв случай обаче ние ще влезем в стълкновение с естеството на своя разум, т.е. ще трябва да отхвърлим присъствието на мислите в душата си. Очевидно това е едно противоречие.

12. Ако пък приемем учението на идеалиста за вярно и допуснем само съществуването на ума, а отхвърлим реалността на материята, ще влезем в стълкновение със своя организъм и със своя мозък – център на

цялата ни настояща дейност. Всеки знае, че не всичко у нас е само ум.

13. Значи нито в едното, нито в другото учение се съдържа цялата истина.

14. Ние сме изправени пред „дилемата на триъгълника“, където всеки ъгъл претендира да е целият триъгълник и твърди, че без него съществуването на фигурата би било невъзможно. Това е един омагьосан кръг, в който се въртят теологът, материалистът и идеалистът.

15. Ако триъгълникът не може да съществува без един от ъглите си, и ъгълът не може да съществува без някоя от страните си. А и която и да е страна не може да съществува без наличността на една от точките, които образуват правата линия.

16. От всичко това можем да извадим заключението, че точките са в основата на всичко. Посредством тях се образуват правите линии и ъглите. Но подобен род разсъждения не могат да ни доведат до никакви положителни заключения, защото ние не търсим абсолютната, а относителната реалност.

17. И ако между нашите трима приятели отново възникне спор и всеки започне да твърди, че той е точката, въпросът престава да е геометричен проблем. Тогава ние преминаваме в областта на математиката, където точката се превръща в една абсолютна единица, която не може да бъде нито теолог, нито материалист,

нито идеалист, понеже нито се дели, нито се умножава, нито се сравнява с нещо друго.

18. Следователно там, където няма сравнение, няма и знание, а където няма умножение и деление, там не може да съществува и разсъждение. От това следва, че нашето знание е относително, а не абсолютно.

19. В основата на относителното знание стоят три неща:

– умножение,

– деление и

– сравнение.

Извън тяхната област ние не знаем нищо сигурно за това, което съществува. А вътре в тяхната сфера знаем много неща и можем да предполагаме всичко, което ни дойде наум.

20. Ето че отново се срещаме лице в лице със заплетената „дилема на триъгълника“, която едва ли някога ще бъде решена. Тогава нека предадем този спорен въпрос на третейски съд[177] пред огнището на науката, да видим и чуем как тя ще се произнесе. „Истината – казва тя – трябва да се гледа в лицето, а не в гърба“.[178]

---

[177] Неофициален съд, избиран от спорещи страни по взаимно съгласие. Всяка страна избира по равен брой арбитри, а те си избират председател.

[178] Вж. дял първи – I.2:13.

21. Нека оставим сега всички тия философски спорове и да намерим едно съвсем просто разрешение. Народната мъдрост казва: „С един камък къща не става“. За да построим къща, са необходими три неща: основа, стени и покрив.

22. Смешно е да се поддържа твърдението, че само основата или само стените, или пък само покривът съставят къщата. Очевидно е, че тези три части заедно образуват едно цяло, наречено къща. Отделно взети, те не са вече къща, а части.

23. Ако основата каже, че тя е цялата къща, какво би правила тази къща без стените и покрива? Или пък ако стените кажат, че те са цялата къща, какво би правила тази къща без основата и покрива? Или ако покривът каже, че той е самата къща, какво би представлявала тази къща без основата и стените? Затова богословът, идеалистът и материалистът трябва да заемат определеното на всекиго място от необходимостта.

24. Къщата е построена от Някого, Който не е нито в основата, нито в стените, нито в покрива. Той е навсякъде и никъде едновременно.[179]

25. Ако става дума за частите на къщата, нашите трима приятели имат право да правят известна разлика. Но ако смесват понятието за къщата с идеята за Онзи, Който я е построил, то те се заблуждават, поне-

[179] Вж. дял първи – II.2.4:21. и бел. №88.

же не знаят каква е разликата между една пасивна реалност и една действаща същност.

26. Ако тримата говорят за проявлението на Неговата сила в цялата къща, тогава те са едно и могат да се назоват с едно общо име: богослово-идеало-материалист.

8. Материя, сила, ум

1. Тялото е създадено от вещество посредством силата на живота, която го е обусловила и свързала с душата и ума. Затова материя, сила и ум не са три отделни, независещи едно от друго неща, а свойства, качества и форми на едно и също битие, на едно същество, което е вътре и вън от тях.

2. Това същество действа в три главни форми, проявява три главни качества, показва три главни свойства:

– Материята се определя от постоянните центрове, наречени атоми, или монади.

– Силата – от движението и количеството на тия центрове.

– Умът – от групирането и разпределението на атомите и силите в правилни отношения, които се управляват от постоянни закони.

3. Тези закони работят с математическа точност и последователност за постигането на оная велика цел в природата, която Духът на битието си е поставил. Тази

истина не подлежи на никакво съмнение. Науката ни е предоставила многобройни факти от всички области на живота и тези факти говорят много по-ясно и убедително от който и да е философ.

4. И така:

– свойствата представляват материята;

– качествата – силата;

– формите – умът.

5. Всеки атом във Вселената съдържа свойствата, качествата и формите, отпечатани в него от Първото Начало.

6. Това Начало е:

– Духът на живота – вечната животворяща енергия, която изпълва цялата Вселена;

– Първичната и Единствена Същност, от Която произтичат всички разумни действия и стремежи;

– Върховният закон вътре в душата, който я подтиква да се стреми към съвършенство;

– Върховната сила на самосъзнанието вътре в духа на човека, която постоянно го подбужда да се подвизава в доброто, да търси благородното и възвишеното, да обича Истината.

7. Всичко това ни води към Великия върховен разум – да знаем какво правим, да разбираме и проумяваме към какво се стремим, т.е. да живеем.

8. За да се постигне всичко, към което се стреми душата на всяко разумно същество, са се изисквали

преди всичко време, място и условия, където да се посади първото семе на живота.

9. Природата е трябвало да работи и да приготвя всевъзможни бъдещи условия, така богати и разнообразни, за това толкова деликатно чедо на Вечността. Тя е работила и за онези славни епохи, които ни очакват във вечността на живота и които въобще не са преминавали още през сърцата ни, нито са влизали в умовете ни.[180]

10. Пред умствения поглед на човека се очертават велики бъднини, които се губят някъде във вечността. Душата със своята Божествена интуиция предчувства тия бъднини. И ако началото е толкова велико, какъв ще бъде зенитът на съвършенството, когато влезем в безсмъртието? Какво ще бъде състоянието ни, когато у нас дойде пълнотата на живота, когато времето изчезне, за да настане вечността?

11. Унесен от видението на тия далечни бъднини, поетът мъдрец казва[181]:

„Събуди се, събуди се, ти, който спиш!

Стани, стани, ти, който си паднал,

---

[180] „Око не е видяло и ухо не е чуло, и на човек в сърцето не е дохождало това, което е приготвил Бог на тези, които Го любят“ (I Кор. 2:9).

[181] Не е известно откъде е цитатът, нито кой е неговият автор. Може и да авторов текст, но в оригиналното издание е в кавички.

и простри ръцете си към надеждата, която си изгубил!

Ръката, която те крепи, не е отслабнала
и любовта на живота към тебе не е угаснала".

9. В начало бе Любовта

1. Да се върнем отново към произхода на живота.[182] Изхождайки от фактите, които научните изследвания ни представят, колкото и оскъдни да са те, можем да допуснем, че материалният свят не е имал този вид, който има днес. Частиците, от които се състои, са били разпръснати в пространството на такова огромно разстояние, че едва ли можем да си съставим някакво понятие за това.

2. Дори не можем да си представим границите на онзи безбрежен океан в бездната, състоящ се от безкрайно малки частици, наречени атоми[183]. Тези частици не са извършвали никакво определено движение освен едно непрекъснато колебание и трептене. Привличането и отблъскването са действали с еднаква сила. Следователно материята, т.е. атомите, е била в равновесие. Немислимо е да е имало някакво физическо триене или действие.

[182] Вж. дял трети – 1.
[183] Вж. бележка №147

3. И тогава дошло началото – онова начало, за което Мойсей споменава в първа глава на Битието, а Йоан – в първа глава на своето Евангелие. В оня миг от вечността Всемирният закон на сродството, сиреч на Любовта, започнал да действа както между атомите, така и между силите.

4. Ще се опитаме да нарисуваме една картина на творческия процес, който започнал в материалния свят. Да си представим елементите на веществото, които се намирали в покой и които дотогава били независими и индиферентни един към друг, сякаш са нямали никаква връзка помежду си.

5. С влизането и пробуждането на тази вътрешна сила, наречена Любов, нещо особено започнало да става – редица революции и еволюции се извършвали в материалния свят. В тия малки същества, наречени атоми, или монади, се пробудила особена страст и у тях започнал да се проявява един интензивен живот. Те започнали да стават неспокойни, сякаш били наелектризирани и намагнетизирани от някаква непозната дотогава сила.

6. И ето, сред това безбройно множество два първоначални атома X и Y (да допуснем, че това са кислород и водород) се спускат един срещу друг с невъобразима сила и здраво се сграбчват, както често правят хората, когато помежду им избухне някакъв спор или кавга. На пръв поглед това действие изглежда необяс-

нимо, то е сякаш безпричинно. По никакъв начин не можем да си обясним този сблъсък.

7. Най-после идваме до заключението, че всичко това нищо не значи. За да прикрием своето честолюбиво невежество, казваме: „Нищо особено, празна работа!“. Но онова, което мислим за празно, всъщност е пълно, то е истинско чудо! Бихме ли могли да си представим, че например в една капка вода има хиляди и милиони частици?

8. Мислим си, че случката е маловажна, но работата става сериозна. Ето че и съседните атоми, индиферентни дотогава, са обхванати от същото безпокойство и стават опасни. В един миг безброй много атоми, захванати по два, започват да се трупат около първите два – там, където е средоточието на схватката, т.е. около първия център на тежестта. Това е вече едно праволинейно движение, от което по-късно са се образували всички други форми на движението.

9. Тогава се започва едно блъскане, тласкане, дърпане – цяло вавилонско стълпотворение![184] Чува се шум, врява, крясък – истински бунт! Вестта с неописуема бързина се разпространява навсякъде във Вселената. Силите влизат в стълкновение. Горе на Небето има война. Страшна работа! Чува се дрънкане на саби и щикове, гърмежи на пушки и топове. Цели огнени ядра започват да се изхвърлят в пространството в раз-

---

[184] Вж. дял трети –2:3.

лични направления. Всичко пламва от поднебесния огън. „Вселената гори, викаме ние, в голяма опасност сме! Светът се свършва, катастрофата е близо, ние сме в ужас!“

10. Наблюдавайки тази страховита картина, на нас ни се струва, че всичко ще изчезне в пламъците на този всеобщ пожар. Но веществото не се губи, силата не изчезва, умът работи, Господ създава.

11. Минават милиони и милиарди години и пространството отново се населява, но вече не с първите дребни материални частици, а с планети, слънца и слънчеви системи. Огромни галактики, извори на безбройни светове, развиват своите спирали. Греят величествени слънца, източници на първоначалната светлина. Появяват се планети, красиви земи, покрити със зеленина. Те стават жилища на живи същества, надарени с ум, разум и душа.

12. Всички тия множества пристигат със Синовете Божии, създадени в началото на самото Небе. Те идват, за да се поклонят и да благодарят за почестите и благата, приети от Вечния Всемирен закон на Любовта.

10. Бог е Дух

1. Пред ума ни се представя една величествена картина на целия свят – обширна по размери, великолепна по естество, чудна по устройство. Ръката, която е работила над нея, силата, която е действала при създаването ѝ, умът, който я е проектирал и извършил постройката, остават тайна.

2. Творецът на Великата вселена е скрит във вечността. Където и да Го търсим, на която и страна да гледаме за стъпките Му, ние не можем да намерим никаква следа, която да ни загатне нещо за Неговото местопребиване. Къде е Той, Великият? Дали е заминал напред, или е останал назад? Дали е слязъл надолу, или е възлязъл?

3. Той присъства навсякъде и накъдето и да погледнем – надясно, наляво, нагоре, надолу, виждаме произведенията на Неговата творческа сила. Но пътя към Своето свято жилище, мястото на Своето пребивание Той завинаги е скрил от погледите на всички смъртни.

4. Усещаме, че Той присъства в един и същ момент навсякъде и в едно и също време действа и вътре, и вън от нещата, но не можем да кажем, че е тук или там.[185] Можем само да кажем, че „Бог е Дух“.

---

[185] Вж. дял първи – II.2.4:21 и бел. №88.

5. Пред умствения ни поглед се разкрива чудната гледка на необятната Вселена. Тя изглежда като един великолепен дом, чиито стълбове и сводове се издигат сякаш някъде изпод нозете ни, крепейки цялото здание в пространството. Не се вижда обаче на какво се опират основите на този дом.

6. Светът прилича на подвижната скиния[186] на Израил, която се носи из Вселената от силите на Йехова, придружена от безбройното небесно войнство на Елохим, което победоносно се завръща и се устремява към пределите на вечното Царство на мира – Царството на Господ Бог Саваот.[187]

---

[186] Скиния (гр. *палатка, шатра*) – преносимо светилище, което символизира Божието присъствие, т.е. мястото, обитавано от Бога на Земята. Тя е първообраз и поставя началото на поредицата Божии обители, които минават през храма, тялото на Христос и Божията Църква в Небесния Йерусалим.

[187] Вж. бел. № 36.

Приложения

1. Фототипно копие и разчетен текст на първото издание (1896 г.)

НАУКАТА И ВЪСПИТАНИЕТО

НАЧАЛАТА НА ЧЕЛОВѢЧЕСКИЙ ЖИВОТЪ.

отъ

Петъръ К. Дъновъ.

„Милость и истина ся срѣщнахѫ:
Правда и миръ ся цалувнахѫ.
Истина отъ земята ще прозябне:
И правда отъ небето ще надникне.“

ЧАСТЬ I.

ВАРНА.

Печатница на К. Николовъ

1896 г.

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

НАЧАЛАТА НА ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ЖИВОТ

от

Петър К. Дънов

„Милост и истина се срещнаха,
правда и мир се целунаха.
Истина от земята ще прозябне
и правда от небето ще надникне.“

ЧАСТ I

ВАРНА
Печатница на К. Николов[188]
1896 г.

---

[188] Кънчо Николов открива своята печатница в началото на 1896 г. във Варна. Търговска обява във „Варненски общински вестник“ (бр.11 от 1896 г.) гласи: „Печатницата е снабдена с разни видове български и французки букви и приема да печати най-чисто и евтино: вестници, списания, брошури, търговски тефтери, полици с разни цветове, разни правителствени книжа, сватбени билети, годежни и визитни карти и др. такива. С почитание: К. Николов“.

ОБЩО ВЪВЕДЕНИЕ.

ДВѢ ВЛИЯНИЯ.

Свѣтътъ, въ който живѣемъ и сѫществуваме по необходимость на своята природа, е пъленъ съ тайни.

На всѣка стѫпка нашия растящъ умственъ животъ срѣща безбройно число явления, които се различаватъ по видъ, родъ и степень.

Тѣзи явления произвождатъ хиляди впечатлѣния и усѣщения въ дѫлбочинитѣ на душата, и побуждатъ ума въ дѣятелность съ всичкитѣ му сили и способности да дири извора на причинитѣ и да открие законитѣ подъ които се извършватъ, а така сѫщо да отгадае и тѣхното значение, което тѣ съдържатъ за неговото щастие и дълголенствие.

Безъ всѣко колебание, всички тия тайни феномени, проявления и загатки се управляватъ отъ опрѣдѣленни закони, и се произвождатъ отъ извѣстни естественни сили положени да постигнѫтъ нѣкаква цѣль въ мировий свѣтъ; къмъ която цѣлийтъ човѣчески родъ се стрѣми още несъзнателно.

Но по кой пѫть, умътъ ще може да постигне и разрѣши своята задача възложена нему отъ самото му появление на земното кълбо? Отговора на това питание е: — Само посрѣдствомъ неговата съзирцающа и наблюдающа сила, и способностьта му да разбира и проумѣва всичко що му се прѣдставя да учи.

Знанието се е указало на човѣка отъ самото начало, като едничкото срѣдство, съ което да си послужи въ постиганието на тази цѣль. То е било първото качество, което дало умственъ характеръ и първенство на

Общо въведение:

Две влияния

Светът, в който живеем и съществуваме по необходимост на своята природа, е пълен с тайни.

На всяка стъпка нашият растящ умствен живот среща безбройно число явления, които се различават по вид, род и степен.

Тези явления произвождат хиляди впечатления и усещания в дълбочините на душата и побуждат[189] ума в деятелност с всичките му сили и способности да дири извора на причините и да открие законите, под които се извършват, а така също да отгадае и тяхното значение, което те съдържат за неговото щастие и дълголенствие.

Без всяко колебание всички тия тайни феномени, проявления и загадки се управляват от определени закони и се произвождат[190] от известни естествени сили, положени да постигнат някаква цел в мировий[191] свят; към която целият човечески род се стреми още несъзнателно.

Но по кой път умът ще може да постигне и разреши своята задача, възложена нему от самото му появление на земното кълбо? Отговорът на това питание е: Само посредством неговата съзерцающа[192] и наблюдающа[193] сила и способността му да разбира и проумява всичко, що му се представя да учи.

Знанието се е указало[194] на човека от самото начало като едничкото средство, с което да си послужи в постигането на тази цел. То е било първото качество, което дало умствен характер и първенство на

---

[189] От рус. побуждать – склонявам към някакво действие.

[190] От рус. производить – извършвам, създавам.

[191] От рус. мировой – земен.

[192] От рус. созерцающий.

[193] От рус. наблюдающий.

[194] От рус. указать – показвам. Неправилно е да се тълкува и превежда като: „Знанието се е оказало на човека…“.

неговътъ животъ. То е било първото орждие въ ржката на человѣка, съ помощьта на което да се подвизава и бори противъ природнитѣ сили; първийтъ наставникъ да го учи какъ да прѣодолява и побѣждава всичкитѣ прѣпятствия и мжчнотии поставени на пжтя му.

Но прѣди всичко, умственнийтъ животъ е ималъ нужда да се подготви по единъ разуменъ и правиленъ начинъ.

Необходими сж били, постоянни упражнения, и постоянни въсприимания и усвоявания на истински начала.

Това обаче, не е могло да се постигне по никой други по добъръ пжть, освѣнъ по пжтя на въспитанието. Самата нужда на человѣческото естество е указало, на тази необходима храна, която е била единственнийтъ елементъ за спазванието душевний организмъ отъ раскапвание.

Подъ неговата могжща сила и влияние, душевнийтъ животъ приема опрѣдѣленъ характеръ на духовна дѣятелность. Умственнитѣ сили и способности получаватъ правилно направление и упжтвание, къмъ постигание задачата на человѣческийтъ животъ.

А тази задача се е състояла въ неговото подигание и избавление отъ властьта на невѣжеството, и отъ робството на природнитѣ стихии, гдѣто той е билъ тласканъ и изнуряванъ за хиляди години подъ този тѣжъкъ товаръ.

Та даже и днесъ, той не е още свободенъ.

Природниятъ свѣтъ по всѣкой начинъ е сѫдѣйствувалъ за отклоняванието на неговитѣ благородни побуждения и стрѣмления. Поставенъ въ тѣсна свръзка съ нискитѣ наклоности на своето първоначално покварено естество, той често пжти се е прѣдавалъ на природнитѣ си влечения да бжде отвличанъ на далечъ отъ истинското поприще на своето призвание; не веднжжъ, той е продавалъ своята свобода, не веднжжъ той е ставалъ свинопасецъ, както блудний синъ.

За хиляди и хиляди години, той е билъ продаденъ робъ и поклоникъ на природния свѣтъ. Раболѣпствувалъ е прѣдъ силитѣ на управляющитѣ, молилъ се е на природата, принасялъ ѝ жертви и всесожения по всѣкой

неговия живот. То е било първото оръдие в ръката на човека, с помощта на което да се подвизава и бори против природните сили; първият наставник да го учи как да преодолява и побеждава всичките препятствия и мъчнотии, поставени на пътя му.

Но преди всичко умственият живот е имал нужда да се подготви по един разумен и правилен начин.

Необходими са били постоянни упражнения и постоянна възприемания и усвоявания на истински начала[195].

Това обаче не е могло да се постигне по никой други подобър път, освен по пътя на възпитанието. Самата нужда на човеческото естество е указало на тази необходима храна, която е била единственият елемент за спазването душевния организъм от разкапване

Под неговата могъща сила и влияние душевният живот приема определен характер на духовна деятелност, умствените сили и способности получават правилно направление и упътване към постигане задачата на човеческия живот.

А тази задача се е състояла в неговото подигание и избавление от властта на невежеството и от робството на природните стихии, гдето той е бил тласкан и изнуряван за хиляди години под този тежък товар.

Та даже и днес той не е още свободен.

Природният свят по всякой начин е съдействувал за отклоняването на неговите благородни побуждения и стремления. Поставен в тясна свръзка с ниските наклонности на своето първоначално покварено естество, той често пъти се е предавал на природните си влечения да бъде отвличан надалеч от истинското поприще на своето призвание; неведнъж, той е продавал своята свобода, неведнъж той е ставал свинопасец както блудния син.

За хиляди и хиляди години той е бил продаден роб и поклонник на природния свят. Раболепствувал[196] е пред силите на управляющите[197], молил се е на природата, принасял ѝ жертви и всесожения[198] по всякой

---

[195] Принципи, или с др. думи – първопричини.

[196] Раболепие – безлично самоунижение за угода на някой силен или богат; угодничество, сервилност.

[197] От рус. управляющий.

[198] Остар. книж., от рус. всесожжения – у древните народи: жертвоприношение с пълно изгаряне на жертвеното животно, без отделяне на една част за жреците.

начинъ, и то само да придобие нейната милость и благоволение. Но неговитѣ молитви и неговитѣ всесожения и пожертвувания сѫ оставали ялови безъ да принесѫтъ каква годѣ полза.

Природата, която поетитѣ велегласно сѫ е въспѣвали и украсявали съ хубость и добродѣтель, не се е интересувала да знае за дѣтинскитѣ мисли и желания на човѣка. Необходимостьта изисквала щото той самъ да се заинтересува за своето бѫдѫще, и самъ да почне да го приготовлява отъ условията и материалитѣ въ рѫка. Всички други мечти сѫ били празни, порядъкътъ на природата е билъ неизменяемъ. Дали човѣкъ билъ гладенъ, или жаденъ, слабъ или страждующъ, боленъ или умирающъ, Това е било все едно за нея. Тя хладнокръвно го е посрѣщала и испровождала вънъ отъ своето владение. И колко често пѫти той е бивалъ ограбванъ и лишаванъ отъ всичко, що му било най мило и драго?

Горчивата опитность, която човѣческата душа постоянно испитвала отъ лишението на сѫществената храна, и отъ която естеството ѝ е имало нужда всѣкой денъ, се явява въ сърдцето и ума на древнитѣ поети и мѫдреци, които сѫ възгласявали истината въ слѣдующитѣ думи:

„Не викали мудростьта? И не издавали, разумътъ гласътъ си? Глупави! придобийте остроумие и вий безумни, придобийте разумливо сърдце, послушайте, защото езикътъ ми ще говори изящни нѣща.“ Елате яждте отъ хлѣба ми и пийте отъ виното, което размѣсихъ. Оставѣте глупостьта и бѫдѣте живи. Ходѣте въ пѫтя на разума.“

Човѣкъ не е можалъ да остане слѣпъ за винѫги, къмъ тази истина. Необходимо е било за него да се пробуди отъ съна на невѣжеството, нуждата на неговата духовна природа го е заставлявала да мисли за своето бѫдѫще, да се стрѣми и развива въ пѫтя на истинското знание. Рано или късно, той трѣбвало да съзнае, че помощьта за неговото избавление, нѣма да дойде отъ никѫдѣ другадѣ, освѣнъ отъ самия неговъ родъ. Неговата надѣжда трѣбвало да бѫде обърната къмъ великийтъ духъ, който е живѣелъ въ душата му и който

начин и то само да придобие нейната милост и благоволение. Но неговите молитви и неговите всесожения и пожертвувания са оставали ялови, без да принесат каква-годе полза.

Природата, която поетите велегласно[199] са я възпявали и украсявали с хубост и добродетел, не се е интересувала да знае за детинските мисли и желания на човека. Необходимостта изисквала щото той сам да се заинтересува за своето бъдеще и сам да почне да го приготовлява от условията и материалите в ръка. Всички други мечти са били празни, порядъкът на природата е бил неизменяем. Дали човек бил гладен, или жаден, слаб или страждующ, болен или умиращ, това е било все едно за нея. Тя хладнокръвно го е посрещала и изпровождала вън от своето владение. И колко често пъти той е бивал ограбван и лишаван от всичко, що му било най-мило и драго?

Горчивата опитност, която човеческата душа постоянно изпитвала от лишението на съществената храна и от която естеството й е имало нужда всякой ден, се явява в сърцето и ума на древните поети и мъдреци, които са възгласявали истината в следующите[200] думи:

„Не вика ли мудростта[201] и не издава ли разумът гласа си? Глупави, придобийте остроумие и вие, безумни, придобийте разумливо сърце! Послушайте, защото езикът ми ще говори изящни неща! Елате, яжте от хляба ми и пийте от виното, което размесих! Оставите глупостта и бъдете живи, ходете в пътя на разума!“.

Човек не е можал да остане сляп завинаги към тази истина. Необходимо е било за него да се пробуди от съня на невежеството, нуждата на неговата духовна природа го е заставлявала[202] да мисли за своето бъдеще, да се стреми и развива в пътя на истинското знание. Рано или късно той трябвало да съзнае, че помощта за неговото избавление няма да дойде от никъде другаде, освен от самия негов род. Неговата надежда трябвало да бъде обърната към великият дух, който е живеел в душата му и който

---

[199] Остар. – гръмогласно.
[200] От рус. следующ.
[201] От рус. мудрость.
[202] От рус. заставлять.

дѣйствително притежавалъ балзама на неговата рана и философскийтъ камъкъ на неговата сполука.

Онази мисъль, която е послужила да вдъхни въ душата на човѣка великата надѣжда, че има исходенъ пѫть отъ безисходното положение, отбѣлѣзва велика епоха въ неговия животъ. Тази пѫтеводителна звѣзда, която го повела къмъ обетованата земя, му показала истината съ окото на вѣрата, че голѣми промѣнения има да ставатъ въ по-послѣднитѣ дни на земята.

Самата природа, която днесъ го притѣснява, плаши и застрашава, съ своитѣ тайнственни феномени, съ шумнитѣ си явления отъ гърмежи, трѣсъци, свѣткавици, привожда въ него всѣко чувство да трепери въ боязнь и лоши прѣдчувствия, и да прѣкланя колѣнѣтѣ си, като робъ прѣдъ нозѣтѣ на своятъ жестокъ господаръ. Даже и тази природа ще видоизмѣни своето поведение спрѣмо него, и тя ще покаже свѣтлото лице на своето естество, ще почне да му служи и пригождава, като нежна майка, и да му приготовлява всичко, отъ което има нужда.

Всичко това ще се испълни, когато той почне да разбира езика на природата, своята майка и да слуша заповѣдитѣ ѝ, и добритѣ ѝ съвѣти.

Врѣмето да се испълни това пророчество е наближило. Ний сме почти въ началото на пролѣтьта. — Благовѣстието хлопа вече прѣдъ нашитѣ врата.

Но прѣди человѣкъ да влѣзне въ новата земя, къмъ която духътъ го рѫководи за да получи своето наслѣдствие и свобода, като пълновъзрастенъ, той трѣбва да научи първитѣ начала и закони на истинскийтъ животъ. Именно: да обуздава природнитѣ си наклоности, да владѣе животинскитѣ си влечения и страсти, да искорени отъ себе си всички себелюбиви желания и стрѣмления, извора на всичко зло въ частнийтъ и обществення животъ, и по тоя начинъ да може да приеме законитѣ и началата на разума, висшето естество и да почне да упражнява онѣзи сили и способности на умо-разумното знание, които ще му дадѫтъ ключа на истинския успѣхъ.

Тѣ ще го въведѫтъ въ царството на оня миръ, въ когото умътъ намира най-високото си призвание да употрѣби природнитѣ сили, като основа за своето духовно

действително притежавал балсама на неговата рана и философския камък на неговата сполука.

Онази мисъл, която е послужила да вдъхне в душата на човека великата надежда, че има изходен път от безизходното положение, отбелязва велика епоха в неговия живот. Тази пътеводителна звезда, която го повела към обетованата земя, му показала истината с окото на вярата, че големи промменения има да стават в попоследните дни на Земята.

Самата природа, която днес го притеснява, плаши и застрашава със своите тайнствени феномени, с шумните си явления от гърмежи, трясъци, светкавици, привожда в него всяко чувство да трепери в боязън и лоши предчувствия и да прекланя коленете си като роб пред нозете на своя жесток господар. Даже и тази природа ще видоизмени своето поведение спрямо него и тя ще покаже светлото лице на своето естество, ще почне да му служи и пригождава като нежна майка и да му приготовлява всичко, от което има нужда.

Всичко това ще се изпълни, когато той почне да разбира езика на природата, своята майка, и да слуша заповедите ѝ и добрите ѝ съвети.

Времето да се изпълни това пророчество е наближило. Ний сме почти в началото на пролетта. Благовестието хлопа вече пред нашите врата.

Но преди човек да влезне в новата земя, към която духът го ръководи, за да получи своето наследствие и свобода като пълновъзрастен, той трябва да научи първите начала и закони на истинският живот. Именно: да обуздава природните си наклонности, да владее животинските си влечения и страсти, да изкорени от себе си всички себелюбиви желания и стремления, извора на всичко зло в частния и обществения живот, и по тоя начин да може да приеме законите и началата на разума, висшето естество, и да почне да упражнява онези сили и способности на умо-разумното знание, които ще му дадат ключа на истинския успех.

Те ще го въведат в царството на оня мир[203], в когото умът намира най-високото си призвание да употреби природните сили като основа за своето духовно

[203] От рус. – свят, земя.

въздигание отъ положението на единъ рабъ и слуга, до положението на господаръ и владѣтель въ царството ú.

Тогава человѣкътъ трѣбва да съзнае, че той не е само плѫть, кръвь и косми, но е воля, надарена съ умъ и душа!

Но по кой пѫть, и по кой начинъ человѣчеството ще може да постигне и осѫществи всички тия обѣщания и блага? Отговаряме. — Съ помощьта на науката и възпитанието. Този отговоръ може би ще повдигне недоразумение у нѣкои умове па даже и ще ги съблазни съ мисъльта, че това е блуждающа химера.

Навѣрно, тѣ ще ни посочѫтъ за пръвъ примѣръ: нашето отечество, съ своитѣ си заведения; училищнитѣ ни учреждения, съ тѣхнитѣ учители и ученици;

Нашата дипломация, съ своитѣ си министри, законоведци, сѫдии, чиновници и водители; Нашата интелигенция, съ своитѣ образованни младежи отъ всичкитѣ разрѣди на обществення строй, И слѣдъ това ще кажѫтъ, оправдавате ли сега вашитѣ думи? Облагородило ли ги е образованието? Попитай обществото, и то ще ти каже цѣлата истина. Това, което ни се навежда е вѣрно, но трѣбва ли отъ това да заключиме, че образованието е причина на злото у насъ? Може би това да ни се вижда истинно до нейдѣ си, нъ ний не можеме да допущаме такова едно заключение, което не почива на никакви основи. Намъ ни е извѣстно, че болеститѣ и заразитѣ въ органическия свѣтъ не произлизатъ отъ здравословнитѣ условия на хигиеническитѣ закони, а напротивъ, отъ неиспълнение на тия закони, които самата органическа природа ни диктува.

Този фактъ ще ни доведе къмъ по право и ясно разбиране на този важенъ въпросъ. На сѫщитѣ основания; порокътъ и нечестието не произлѣзватъ, нито пакъ се развиватъ отъ образованието, но сѫ слѣдствия и резултати отъ поквареното естество на изродица человѣчески сѫщества, на които ума и душата сѫ заразени съ холерически мисли и желания.

На такива челолѣци, колкото много и колкото добро образование и да имъ дадеме, ако тѣхното естество не се измѣни по духъ, тѣ ще си спазѭтъ сѫщия старъ

въздигане от положението на един раб и слуга до положението на господар и владетел в царството ѝ.

Тогава човекът трябва да съзнае, че той не е само плът, кръв и косми, но е воля, надарена с ум и душа!

Но по кой път и по кой начин човечеството ще може да постигне и осъществи всички тия обещания и блага? Отговаряме[204]: с помощта на науката и възпитанието. Този отговор може би ще повдигне недоразумение у някои умове, па даже и ще ги съблазни с мисълта, че това е блуждающа[205] химера.

Навярно те ще ни посочат за пръв пример нашето отечество със своите си заведения, училищните ни учреждения с техните учители и ученици;

нашата дипломация със своите си министри, законоведци, съдии, чиновници и водители, нашата интелигенция със своите образовани младежи от всичките разреди на обществения строй. И след това ще кажат: „Оправдавате ли сега вашите думи, облагородило ли ги е образованието? Попитай обществото и то ще ти каже цялата истина“. Това, което ни се навежда, е вярно, но трябва ли от това да заключим, че образованието е причина на злото у нас? Може би това да ни се вижда истинно донейде си, но ний не можем да допущаме такова едно заключение, което не почива на никакви основи. Нам ни е известно, че болестите и заразите в органическия свят не произлизат от здравословните условия на хигиеническите закони, а напротив, от неизпълнение на тия закони, които самата органическа природа ни диктува.

Този факт ще ни доведе към по-право и ясно разбиране на този важен въпрос. На същите основания порокът и нечестието не произлязват, нито пак се развиват от образованието, но са следствия и резултати от поквареното естество на изродица човечески същества, на които умът и душата са заразени с холерически мисли и желания.

На такива човеци, колкото много и колкото добро образование и да им дадем, ако тяхното естество не се измени по дух, те ще си спазят същия стар

---

[204] Тук се използва формата „първо лице множествено число“, тъй като научният стил, към който се придържа авторът, го изисква. Все пак има две места в монографията, където това не е спазено и се използва първоличен изказ.
[205] От рус. блуждающ – изменчив, непостоянен, разсеян, странен.

нравъ. Че въ това има истина може да се види и отъ народната поговорка, която казва, „че вълкътъ по лѣсно промѣнява космитѣ си, отколкото нрава си.“ Има дълбока причина лѣжаща вжтрѣ въ естеството на человѣка за това странно явление, което науката нарича: „Хиеридитарность“ (наслѣдственость). Жестокъ природенъ законъ дѣйствително, но все таки истиненъ.

Такива опасни человѣчески микроби, въ което и да е общество, горѣ долу образовано, рано или късно ще сж узнаѭтъ отъ общийтъ духъ, който ще ги истика вънъ отъ здравиятъ организмъ на социалний строй. Този социаленъ строй на здравия организмъ по естество не може за дълго врѣме да търпи растройство и анархия въ себе си. Това правило е общъ неизмѣняемъ законъ на природата. Единъ организмъ, какъвто и да е той, спорѣдъ този законъ, трѣбва или да изхвърли отъ себе си лошитѣ вещества и зародиши, или да прѣстане да сжществува като такъвъ. Едно отъ двѣтѣ. Тази е естественната причина, която заставлява всѣкой добро-съвѣстенъ человѣкъ да се пази отъ гибелнитѣ влияния и да отбѣгва лошитѣ злодѣяния.

Животътъ е тъй устроенъ, щото всѣко дѣло, каквото и да е то, приема своята заплата спорѣдъ вжтрѣшното си достойнство. Това е едничкото върховно мѣрило. Но подобавали и на насъ хора съ просвѣтени умове да храниме онази изтъркана мисъль, както проститѣ и невѣжи, — че свѣтътъ ще се свърши отъ учението и ученитѣ? може ли да се прѣдполага, че въ това има каква годѣ истина? Дѣйствително, свършакътъ на свѣта ще дойде, но на кой свѣтъ? Ето въпросътъ. — Ще кажемъ, но нека се неплашимъ отъ отговора: свършака е на свѣта на заблуждението, на неправдата, на беззаконието; свѣта на стариятъ грѣшенъ Адамъ трѣбва да погине и умрѣ безвъзвратно, а продължението на новия свѣтъ, свѣта на добродѣтельта, трѣбва да вирѣе и прѣбѫдва въ вѣкъ.

Нашиятъ прѣдметъ обаче, разгледанъ по дълбоко, ще докаже, че у насъ владѣе невѣжество придружено съ лоши навици и пороци, страсти и желания злѣ подквасени и наклонени отъ егоистическото образование, цѣльта на което е да експлоатира живота на другитѣ

нрав. Че в това има истина, може да се види и от народната поговорка, които казва, че „вълкът по-лесно променява космите си, отколкото нрава си“. Има дълбока причина, лежаща вътре в естеството на човека, за това странно явление, което науката нарича „хередитарност“ (наследственост). Жесток природен закон действително, но все-таки истинен.

Такива опасни човечески микроби в което и да е общество, горе-долу образовано, рано или късно ще се узнаят от общия дух, който ще ги изтика вън от здравия организъм на социалния строй. Този социален строй на здравия организъм по естество не може за дълго време да търпи разстройство и анархия в себе си. Това правило е общ неизменяем закон на природата. Един организъм, какъвто и да е той, според този закон, трябва или да изхвърли от себе си лошите вещества и зародиши, или да престане да съществува като такъв. Едно от двете. Тази е естествената причина, която заставлява всякой добросъвестен човек да се пази от гибелните влияния и да отбягва лошите злодеяния.

Животът е тъй устроен, щото всяко дело, каквото и да е то, приема своята заплата според вътрешното си достойнство. Това е едничкото върховно мерило. Но подобава ли и на нас, хора с просветени умове, да храним онази изтъркана мисъл, както простите и невежите, че „светът ще се свърши от учението и учените“? Може ли да се предполага, че в това има каква-годе истина? Действително, свършекът на света ще дойде, но на кой свят? Ето въпросът. Ще кажем, но нека се не плашим от отговора: „Свършекът е на света на заблуждението, на неправдата, на беззаконието; света на стария грешен Адам трябва да погине и умре безвъзвратно, а продължението на новия свят, света на добродетелта, трябва да вирее и пребъдва във век[206]“.

Нашият предмет обаче, разгледан по-дълбоко, ще докаже, че у нас владее невежество, придружено с лоши навици и пороци, страсти и желания, зле подквасени и наклонени[207] от егоистическото образование, целта на което е да експлоатира живота на другите

---

[206] Остар. – завинаги, вечно.

[207] Остар. от наклонност – влечение към нещо, склонност.

за своя облага. Става ясно тогава, че у насъ истинскитѣ начала на науката сѫ едвамъ хванали коренъ. Въспитанието си е едвамъ въ пеленитѣ, неговътъ гласъ се чува едвамъ, като на пелиначе дѣте, Неговото благородно влияние едвамъ се усѣща отъ затъпѣлитѣ ни сърдца отъ порока.

Може да ни се възрази пакъ, и да ни се наведѫтъ други примѣри за по-силенъ доводъ, като напр. Англия и Америка. И да ни се посочѫтъ голѣмитѣ недостатъци и злини, които владѣятъ и въ тия образовани държави. Това не го отричаме. Признаваме тази горчива истина, но и този доводъ принадлежи на софистическата философия, която като общо правило не гледа истината въ лицето, но въ гърба. Нима лошото положение и състояние въ тѣхъ е причинено отъ науката и образованието? Ако нѣкой може да ни освѣтли по-добрѣ върху този въпросъ, той ще бѫде вторий Жанъ-Жакъ Русо. Ний ще кажемъ на кратко само това, че въ Англия и Америка, гдѣто науката и въспитанието сѫ хванали подълбоко коренъ, и гдѣто прѣдразсѫдъцитѣ сѫ изгубили своето срѣдне-вѣковно влияние, въ тѣхъ днесъ се е развила по разумна и человѣколюбива свобода, въздигнали сѫ се по-вече благотворителни общества и учреждения, има по-голѣмъ интересъ въ всенародното подобрение. — Общественното имъ мнѣние сѣди на по-твърда основа. — Поставено е по високо отъ управлението. Порокътъ не се прекрива, нито пъкъ похвалява и защищава. Тамъ се употрѣбяватъ всевъзможни срѣдства и начини за искореняванието и прѣмахванието на злото. И то не отъ правителството, а отъ самото общество, което е силата и двигательтъ на всички благородни прѣобразования.

Въ тия държави, различни человѣколюбиви общества и дружества харчѫтъ ежегодно голѣми суми, и правѭтъ всевъзможни себепожертвувания за просвѣщението и духовното повдигание на беднитѣ класси. Това свидѣтелствува статистиката. Тукъ има една необорима истина, че подъ влиянието на благороднитѣ сили на живота и неговитѣ благи духовни побуждения, тѣзи хора сѫ почнали по дълбоко да съзнаватъ своята длъжность

за своя облага. Става ясно тогава, че у нас истинските начала на науката са едвам хванали корен. Възпитанието си е едвам в пелените, неговият глас се чува едвам като на пеленаче дете. Неговото благородно влияние едвам се усеща от затъпелите ни от порока сърца.

Може да ни се възрази пак и да ни се наведат други примери за по-силен довод: като например Англия и Америка. И да ни се посочат големите недостатъци и злини, които владеят и в тия образовани държави. Това не го отричаме. Признаваме тази горчива истина, но и този довод принадлежи на софистическата философия, която, като общо правило, не гледа истината в лицето, но в гърба. Нима лошото положение и състояние в тях е причинено от науката и образованието? Ако някой може да ни осветли по-добре върху този въпрос, той ще бъде вторий[208] Жан-Жак Русо.

Ний ще кажем накратко само това, че в Англия и Америка, гдето науката и възпитанието са хванали по-дълбоко корен и гдето предразсъдъците са изгубили своето средновековно влияние, в тях днес се е развила по-разумна и човеколюбива свобода, въздигнали са се повече благотворителни общества и учреждения, има по-голям интерес във всенародното подобрение. Общественото им мнение седи на по-твърда основа. Поставено е по-високо от управлението. Порокът не се прикрива, нито пък похвалява и защищава. Там се употребяват всевъзможни средства и начини за изкореняването и премахването на злото. И то не от правителството, а от самото общество, което е силата и двигателят на всички благородни преобразувания.

В тия държави различни човеколюбиви общества и дружества харчат ежегодно големи суми и правят всевъзможни себепожертвувания за просвещението и духовното повдигание на бедните класи. Това свидетелствува статистиката. Тук има една необорима истина, че под влиянието на благородните сили на живота и неговите благи духовни побуждения тези хора са почнали по-дълбоко да съзнават своята длъжност

---

[208] В смисъл на „следващият“.

спрѣмо другитѣ, и спрѣмо изискванията на великиятъ Биологически законъ.

Науката е подигнала своятъ гласъ въ полза на тази истина. Тя ни е оѣдомила съ необорими доказателства, че този законъ царува на всякждѣ въ мировий свѣтъ. Отъ прилаганието на условията и началата, които той диктува въ живота, зависи здравословностьта на коя да е органическа дѣятелность.

А да облѣкж чистата смисъль на този законъ въ простъ езикъ, ще изразьж слѣдующата мисъль: „Добрийтъ животъ и благоденствие на твоя, на твоя ближенъ, сж необходимо условие, както за него, така сжщо и за твоя добъръ животъ и твоето благосъстояние." Това е една физиологическа истина. която никой просвѣтенъ человѣкъ не отрича. Кой е онзи, който незнае, че отъ правилното работение на функциитѣ и отъ доброто състояние на органитѣ ни, зависи общото здравие и дългоденствие на тѣлото? Малка една болка въ който и да е членъ на тѣлото, изведнжжъ се отражава върху цѣлия ни организмъ и нарушава мирътъ и спокойствието на живота ни. Нима, това което е истина за физиологическия животъ, не ще ли бжде тъй сжщо истинно и за социалнийтъ животъ? Не е ли сжщия естественъ законъ, който и въ единия и въ другия случай диктува сжщитѣ първоначални условия? Да, безъ всѣко сжмнѣние, той е сжщия природенъ законъ, приложенъ въ по широка смисъль.

Онова, което е необходимо за здравието на тѣлото, е тъй сжщо необходимо за благоденствието на обществото. Отъ основнитѣ принципи на този неизмѣняемъ биологически законъ зависи нашето бждяще щастие или нещастие. Разбира се, като сме съпричастници на единъ общъ организмъ, и членове отъ една и сжща фамилия, ний неможемъ да избѣгнемъ послѣдствията, които слѣдватъ отъ общото ни поведение, за зло или добро. Добрия ни, или лошия ни характеръ ще отрази своето влияние неизбѣжно върху общественното здравие и състояние. Не само това, но още ще остави неизгладимъ отпечатъкъ върху бждящето поколение. Зародишитѣ на доброто или злото ще сж прѣнесжтъ отъ единъ родъ

спрямо другите и спрямо изискванията на великия биологически закон.

Науката е подигнала своят глас в полза на тази истина. Тя ни е уведомила с необорими доказателства, че този закон царува навсякъде в мировия свят. От прилаганието на условията и началата, които той диктува в живота, зависи здравословността на коя да е органическа деятелност.

А да облека[209] чистата смисъл[210] на този закон в прост език, ще изразя следующата мисъл: „Добрият живот и благоденствие на твоя ближен са необходимо условие както за него, така също и за твоя добър живот и твоето благосъстояние“. Това е една физиологическа истина, която никой просветен човек не отрича. Кой е онзи, който не знае, че от правилното работение на функциите и от доброто състояние на органите ни зависи общото здравие и дълголенствие на тялото? Малка една болка в който и да е член на тялото изведнъж се отражава върху целия ни организъм и нарушава мирът и спокойствието на живота ни. Нима това, което е истина за физиологическия живот, не ще ли бъде тъй също истинно и за социалния живот? Не е ли същият естествен закон, който и в единия, и в другия случай диктува същите първоначални условия? Да, без всяко съмнение той е същият природен закон, приложен в по-широка смисъл.

Онова, което е необходимо за здравието на тялото, е тъй също необходимо за благоденствието на обществото. От основните принципи на този неизменяем биологически закон зависи нашето бъдещо щастие или нещастие. Разбира се, като сме съпричастници на един общ организъм и членове от една и съща фамилия, ний не можем да избегнем последствията, които следват от общото ни поведение, за зло или добро. Добрият ни или лошият ни характер ще отрази своето влияние неизбежно върху общественото здравие и състояние. Не само това, но още ще остави неизгладим отпечатък върху бъдещото поколение. Зародишите на доброто или злото ще са пренесат от един род

[209] Тук авторът говори в първолична форма.

[210] По онова време думата „смисълъ“ е в ж. р. и затова до края на произведението се съгласува така.

въ другий, посрѣдствомъ кръвьта на живота. По такъвъ начинъ ще станжтъ сѣмена на почвата за бждящата жетва. Кои отъ тѣзи сѣменни зародиши ще успѣжтъ да развиjжтъ своитѣ качества, ще зависи твърдѣ много отъ външнитѣ и вжтрѣшнитѣ условия на социалнийтъ строй, и до голѣма степень, отъ волята на человѣка, да възприеме, кой и да е отъ тѣхъ въ организма на душата си, и да имъ даде мѣсто да вирѣжтъ и растжтъ свободно. Възприети и загнѣздени веднжжъ по този начинъ, тѣ очакватъ вече благоприятнитѣ моменти да проявжтъ вжтрѣшната си природна дѣятелность. Въ това естественно прѣдрасположение на волята да храни лошитѣ зародиши и желания въ душата си, лѣжи една отъ най-голѣмитѣ опасности за просвѣщението.

Влечени постоянно отъ вжтрѣшни пориви на грубата си природа, ний често пжти избираме онѣзи начала за нашъ идеялъ, и онѣзи прѣдмети за наша цѣль, които по естество влекжтъ слѣдъ себе си най лошитѣ и гибелни резултати за духовното ни въздигание, т. е. въздигание, което заключава цѣлиятъ ни душевенъ животъ, а не часть отъ него, както това най често се разбира отъ извѣстенъ классъ мислители. Тази истина се потвърждава отъ историята на человѣческия напрѣдъкъ. Въ всѣкой вѣкъ, духътъ на просвѣщението е ималъ да се расправя и бори съ заблуждението, лъжата, измамата, неправдата, порокътъ и безаконието.

Види-се человѣческото сърдце по природа по-вече е расположено къмъ тия нѣща, отъ колкото къмъ нѣщата на истината, добродѣтельта, правдата, человѣколюбието и благочестието. Това се доказва отъ факта, че по причина на изопаченитѣ си понятия за живота, ний постоянно се отвращаваме отъ истината и отъ нейнитѣ изисквания. Постоянно отхвърляме нейнитѣ условия и слѣдователно постоянно страдаме за своето упорство. Какви ли не злини и нещастия не сж ни постигали за този ни единственъ грѣхъ. Всичко сме готови да жертвуваме въ този свѣтъ, само да не приемемъ истината. Странно явление! цѣльта на живота ни е тъмно опрѣдѣлена. Скитаме се още изъ мрака на свѣтовниятъ вихъръ,

в другий посредством кръвта на живота. По такъв начин ще станат семена на почвата за бъдещата жетва. Кои от тези семенни зародиши ще успеят да развият своите качества ще зависи твърде много от външните и вътрешните условия на социалния строй и до голяма степен от волята на човека да възприеме кой и да е от тях в организма на душата си и да им даде място да виреят и растат свободно. Възприети и загнездени веднъж по този начин, те очакват вече благоприятните моменти да проявят вътрешната си природна деятелност. В това естествено предразположение на волята да храни лошите зародиши и желания в душата си лежи една от най-големите опасности за просвещението.

Влечени[211] постоянно от вътрешни пориви на грубата си природа, ний често пъти избираме онези начала за наш идеал и онези предмети за наша цел, които по естество влекат след себе си най-лошите и гибелни резултати за духовното ни въздигане, т.е. въздигание, което заключава целия ни душевен живот, а не част от него, както това най-често се разбира от известен клас мислители. Тази истина се потвърждава от историята на човеческия напредък. Във всякой век духът на просвещението е имал да се разправя и бори със заблуждението, лъжата, измамата, неправдата, порокът и беззаконието.

Види се, човеческото сърце по природа повече е разположено към тия неща, отколкото към нещата на истината, добродетелта, правдата, человеколюбието и благочестието. Това се доказва от факта, че по причина на изопачените си понятия за живота ний постоянно се отвращаваме[212] от истината и от нейните изисквания. Постоянно отхвърляме нейните условия и следователно постоянно страдаме за своето упорство. Какви ли не злини и нещастия не са ни постигали за този ни единствен грях. Всичко сме готови да жертвуваме в този свят, само да не приемем истината. Странно явление! Целта на живота ни е тъмно определена. Скитаме се още из мрака на световния вихър.

[211] Влечени – в смисъл на привличани.

[212] Отвращаваме – в смисъл на отвръщаме.

Господствующитѣ мотиви и днесъ още сѫ: Илюзиитѣ на славата, сластолюбието, егоизмътъ и жаждата за златото. Мотиви много добри за пълзящитѣ, но не и за человѣка, сѫществото на разума. Лудостьта да се покланяме на златни телета както старитѣ езически народи, не ни е оставило още. То се разбира, че свѣтътъ мѣни постоянно свойтъ образъ. Идолослужението е взело другъ видъ и форма, но се таки въ тѣхъ нѣма животъ.

Разумътъ се е далъ на человѣка не за друго, освѣнъ да го научи да дири истинскитѣ си нужди и интереси за своята душа, която се нуждае отъ здравословна храна, храна, която може да се придобие съ трудъ и постоянство въ доброто.

Лъжливата философия, която ни е рѫководила и мамила съ своитѣ гладки учения, че не вреди какви срѣдства употрѣбяваме за постиганието на своитѣ желания. Цѣльта, която гонимъ ги оправдава. Езуитско учение. Този пѫть нѣма да изведе никого на добро бѫдѫще. Вѣрно е, че ний оправдаваме постѫпкитѣ си отъ цѣльта. Но такова едно поведение, на кой и да е человѣкъ, неможе да се оправдае отъ мѣрилото на висшето добро. За благородни цѣли се изискватъ и благородни срѣдства. Този е общийтъ законъ, неизменяемия пѫть на истината. Така работи и дѣйствува духътъ, когато произвожда и ражда нѣщо добро. „Спорѣдъ сѣмето и плодътъ“ казва поговорката. Не знаеме ли, че всичкитѣ благодѣтели и добродѣтели въ человѣчеството сѫ се родили и произлезли отъ добри и благородни майки? за тѣхъ сѫ се дали най святитѣ жертви. Имали нѣкой да успорва това? Нека ни докаже противното. —

„Майки, Майки иска Франция,“ казва Наполеонъ великий. Но тѣзи майки, не сѫ създавани безъ добродѣтель.

За да се постигне великата цѣль на живота ни, необходимо е да живѣемъ, като человѣци, като братя и сестри произлезли отъ единъ и сѫщъ баща, свързани съ тѣсната свръска на любовьта.

Сега ако всѣкой единъ измежду ни, така се рѫководи и се вдѫхнувява отъ това начало, и така испълня изискванията на този великъ законъ, той непременно ще произведе сѫщитѣ резултати и ще принесе сѫщитѣ

Господствуващите[213] мотиви и днес още са илюзиите на славата, сластолюбието, егоизмът и жаждата за златото. Мотиви много добри за пълзящите[214], но не и за човека, съществото на разума. Лудостта да се покланяме на златни телета, както старите езически народи, не ни е оставило още. То се разбира, че светът мени постоянно своя образ. Идолослужението е взело друг вид и форма, но все-таки в тях няма живот.

Разумът се е дал на човека не за друго, освен да го научи да дири истинските си нужди и интереси за своята душа, която се нуждае от здравословна храна – храна, която може да се придобие с труд и постоянство в доброто.

Лъжливата философия, която ни е ръководила и мамила със своите гладки учения[215], че не вреди какви средства употребяваме за постигането на своите желания. Целта, която гоним, ги оправдава. Йезуитско учение. Този път няма да изведе никого на добро бъдеще. Вярно е, че ний оправдаваме постъпките си от целта. Но такова едно поведение на кой и да е човек не може да се оправдае от мерилото на висшето добро. „За благородни цели се изискват и благородни средства“ – този е общият закон, неизменяемият път на истината. Така работи и действа духът, когато произвожда и ражда нещо добро. „Според семето – и плодът“, казва поговорката. Не знаем ли, че всичките благодетели и добродетели в човечеството са се родили и произлезли от добри и благородни майки? За тях са се дали най-светите жертви. Има ли някой да оспорва това? Нека ни докаже противното.

„Майки, майки иска Франция“, казва Наполеон Великий. Но тези майки не са създавани без добродетел.

За да се постигне великата цел на живота ни, необходимо е да живеем като човеци, като братя и сестри, произлезли от един и същ Баща, свързани с тясната свръзка на любовта.

Сега, ако всякой един измежду ни така се ръководи и се вдъхновява от това начало[216] и така изпълня изискванията на този велик закон, той непременно ще произведе същите резултати и ще принесе същите

---

[213] От рус. господствующий.

[214] Пълзящи – има се предвид влечугите.

[215] В смисъл на шлифовани и утвърдени във времето вече учения.

[216] В смисъл на принцип.

благи плодове: на миръ, благоденствие, успѣхъ и духовно просвѣщение и въздигание.

Подъ такива условия, животътъ ни ще развие онѣзи благородни чувства и качества, въ които добродѣтельта и истината, ще се отражаватъ като въ огледало.

Духътъ ни, тогава ще има такава съвършенна среда, като свѣтлообразнийтъ етеръ, която ще ни открива посрѣдствомъ своитѣ вълнения, хубостьта и величието на една жива вселенна, която се простира прѣдъ ума ни.

Единъ мировъ свѣтъ, който е пъленъ съ биението пулса на вѣчния животъ, въ когото се въздигаме, и постоянно оживотворяваме.

Отъ фактитѣ на ръка, длъжни сме да приемемъ по начало истината, че науката и въспитанието сж два отъ необходимитѣ елементи за сближаванието и развиванието на народитѣ и обществата. Посрѣдствомъ тѣхъ трѣбва да очакваме своето освобождение; отъ мрака на невѣжеството и отъ робството на природнийтъ грѣхъ, вроденото себелюбие, което е всяло всичкитѣ злини и нещастия въ този земенъ животъ.

Този порокъ, спорѣдъ Дарвиновата теория. „Еволюция,“ е останалъ отъ грубото естество на човѣка, когато той е минавалъ прѣзъ епохата на своето физиологическо и физическо развитие. Когато борбата за себесъхранение и борбата за животъ, сж били на върха на своята епогея, когато всичкитѣ други човѣчески благородни качества и способности сж били дълбоко заровени и занемарени подъ игото на тая владѣйюща сила. Че въ това показание има истина, не иска и доказателство. Не трѣбва да ходимъ твърдѣ надалечь за да се убѣдимъ въ истиностьта на тази мисъль. Въ нашето естество още тлѣятъ: Хитростьта на лисицата, лукавството на змията, ненаситностьта на акулата, свирѣпостьта на тигъра и звѣрството на горилата. То е взело хиляди години на човѣческийтъ духъ и умъ, само да се извлекѫтъ отъ подъ това бреме. Колко хиляди и милиони невинни жертви сж се изисквали да се прѣнесѫтъ, докато човѣкъ се доведе до онова по пълно съзнание на своето битие, че той има по свята длъж-

благи плодове: на мир, благоденствие, успех и духовно просвещение и въздигане.

Под такива условия животът ни ще развие онези благородни чувства и качества, в които добродетелта и истината ще се отражават като в огледало.

Духът ни тогава ще има такава съвършена среда като светлообразния етер, която ще ни открива посредством своите вълнения хубостта и величието на една жива вселена, която се простира пред ума ни.

Един миров свят, който е пълен с биенето на пулса на вечния живот, в когото се въздигаме и постоянно оживотворяваме.

От фактите на ръка[217] длъжни сме да приемем поначало истината, че науката и възпитанието са два от необходимите елементи за сближаването и развиването на народите и обществата. Посредством тях трябва да очакваме своето освобождение от мрака на невежеството и от робството на природния грях, вроденото себелюбие, което е всяло всичките злини и нещастия в този земен живот.

Този порок, според Дарвиновата теория „еволюция“, е останал от грубото естество на човека, когато той е минавал през епохата на своето физиологическо и физическо развитие. Когато борбата за себесъхранение и борбата за живот са били на върха на своята апогея[218], когато всичките други човечески благородни качества и способности са били дълбоко заровени и занемарени под игото на тая владеюща[219] сила. Че в това показание[220] има истина, не иска и доказателство. Не трябва да ходим твърде надалеч, за да се убедим в истинността на тази мисъл. В нашето естество още тлеят: хитростта на лисицата, лукавството на змията, ненаситността на акулата, свирепостта на тигъра и зверството на горилата. То е взело хиляди години на човеческия дух и ум, само да се извлекат от под това бреме. Колко хиляди и милиони невинни жертви са се изисквали да се пренесат, докато човек се доведе до онова попълно съзнание на своето битие, че той има по-свята длъжност

[217] В смисъл на достъпните ни факти до момента, неоспоримите факти.

[218] Апогея – ж. р. остар. апогей.

[219] От рус. владеющий.

[220] В смисъл на показване, посочване.

ность да върши въ този свѣтъ, че не се е родилъ само за да яде, пие и умира като животно, но да се усъвършенствува и заякчава съ сила и мощь, и посрѣдствомъ силата на разума въ идеята на миро-създанието, а посрѣдствомъ своя умъ сроденъ съ душата да се възвиси до понятието на нравственния свѣтъ. И да влези въ духовното мирообразование, гдѣто истината и любовьта вѣчно вълнуватъ и движѫтъ душата къмъ не ислѣдимитѣ области на живота въ вселенната.

Но тукъ може да се подигне друго едно възражение, отъ нѣкой други мислители. — Възможно е казваме. Тѣ ще ни кажѫтъ слѣдующето: Добрѣ, като учите, че науката и въспитанието сѫ единственнитѣ срѣдства за въ бѫдѫще, отъ които человѣчеството трѣбва да очаква своето спасение, тогава гдѣ оставяте вѣрата въ Бога и Религията, които прѣзъ толкова хиляди години сѫ водили человѣческийтъ родъ, и постоянно сѫ го учили въ испълнението своята длъжность къмъ Бога и къмъ свойтъ ближенъ?

На това питание ще отговориме направо. Истината ще си е истина прѣзъ всичкитѣ вѣкове. Тя ще има сѫщото влияние и сила въ душата ни, когато и да е, и кадѣто и да е, подъ какъвто видъ, форма и образъ и да ни се прѣдстави. Стига само, видътъ, формата и образа, да сѫ дѣйствителни прѣдставители, и сѫщински въплощения на висшето добро.

Религията ще си стои тамъ, гдѣто си е била. А за въ бѫдѫще, ако иска да има почить и влияние, тя е длъжна да промѣни своето настояще наклонение. Има нужда да се събрази съ научнитѣ истини, и да напусне старитѣ си нрави и обичаи, които по неведение е допуснала за свой частенъ интересъ, а не божий. Необходимо е да почне да учи истината, безъ никоя прѣправка. Истината, която просвѣщава и е съгласна съ цѣлостьта на живота и разума, Живата истина, която облагородява и възвищава человѣческата душа въ добродѣтель.

Онази религия, която е образъ и прѣдставитель на живущия Богъ Ехова, ще си държи сѫщото мѣсто въ душата, което е имала отъ начало и до сега. Но при

да върши в този свят; че не се е родил само за да яде, пие и умира като животно, но да се усъвършенствува и заякчава със сила и мощ и посредством силата на разума в идеята на миросъзданието; а посредством своя ум, сроден[221] с душата, да се възвиси до понятието[222] на нравствения свят. И да влезе в духовното мирообразование, гдето истината и любовта вечно вълнуват и движат душата към неизследимите области на живота във вселената.

Но тук може да се подигне друго едно възражение от някой други мислители. Възможно е, казваме. Те ще ни кажат следующето: „Добре, като учите, че науката и възпитанието са единствените средства за в бъдеще, от които човечеството трябва да очаква своето спасение, тогава где оставяте вярата в Бога и религията, които през толкова хиляди години са водили човеческия род и постоянно са го учили в изпълнението своята длъжност към Бога и към своя ближен?“.

На това питание ще отговорим направо. Истината ще си е истина през всичките векове. Тя ще има същото влияние и сила в душата ни, когато и да е и където и да е, под какъвто вид, форма и образ и да ни се представи. Стига само видът, формата и образът да са действителни представители и същински въплъщения на висшето добро.

Религията ще си стои там, гдето си е била. А за в бъдеще, ако иска да има почит и влияние, тя е длъжна да промени своето настоящо наклонение[223]. Има нужда да се съобрази с научните истини и да напусне старите си нрави и обичаи, които по неведение е допуснала за свой частен интерес, а не Божий. Необходимо е да почне да учи истината без никоя преправка[224]. Истината, която просвещава и е съгласна с целостта на живота и разума, Живата истина, която облагородява и възвишава човешката душа в добродетел.

Онази религия, която е образ и представител на живущия Бог Йехова, ще си държи същото място в душата, което е имала отначало и досега. Но при

---

[221] Тук в смисъл на съчетан.

[222] От рус. понять – усвоявам, разбирам.

[223] В смисъл на склонност, поведение.

[224] Преправка – преработка, поправка.

всичко това, не трѣбва да хранимъ лъжливата мисъль, както Израилскитѣ Фарисеи и Садукеи, които казвахж: „Отца имаме Авраама.“ „И рече имъ“ Иоанъ: „Сторѣте прочее плодове достойни.“ „И не мислѣте да се оправдавате.“ „И тъй казвамъ ви, всѣко дърво, което неправи добъръ плодъ отсича се и въ огънь се хвърля.“

Този законъ е истинско мѣрило. Всѣко учение, всѣка система, всѣко устройство и постановление, които нѣматъ за върховна цѣль подобрението на духовния ни животъ, ще изчезнжтъ прѣдъ сжда на разума, както слама въ огъня.

Важно е да правимъ разлика помежду понятията за вѣра и религия.

Вѣрата е духовна способность, една отъ силитѣ на ума, която играе важна роль въ цѣлия животъ на человѣка, когато напротивъ, религията е душевно произведение, произтекающе отъ извѣстно настроение на душата, къмъ извѣстенъ прѣдметъ, отъ когото се прѣдполага да зависи нейния вжтрѣшенъ миръ. Това религиозно произведение може да се мѣни, въ видъ, образъ и степень, спорѣдъ вжтрѣшното ни умственно и духовно развитие и образование.

Отъ тази естественна причина произлиза разницата, че това което е религиозно за едного, е съвсѣмъ иррелигиозно за другиго. Единъ примѣръ. — Непогрѣшимостьта на папата, което е религиозно за католика, е до висша степень иррелигиозно за православния и протестанина. Навѣрно, това се потвърждава и отъ постояннитѣ стълкновения на самитѣ религиозни системи една съ друга. Разбира се, че всичко това проистича отъ разликата на убежденията у различнитѣ умове, които различно сж настроени и расположени. Това обстоятелство ни навожда къмъ дѣйствителната истина, да заключиме, че единъ и сжщъ прѣдметъ може да се разглежда отъ различни точки и положения, които по естеството сж свързани съ интереси, които нѣматъ нищо общо съ самата сжщность или субстанция на прѣдмета. Обаче тия частни интереси упражняватъ голѣмо влияние върху душевното ни настроение, и много пжти ни заблуждаватъ и отклоняватъ отъ пжтя на духовното ни просвѣ-

всичко това не трябва да храним лъжливата мисъл, както израилските фарисеи и садукеи, които казваха: „Отца имаме Авраама“; „И рече им Йоан: „Сторете прочее плодове достойни. И не мислете да се оправдавате. И тъй, казвам ви, всяко дърво, което не прави добър плод, отсича се и в огън се хвърля“.

Този закон е истинско мерило. Всяко учение, всяка система, всяко устройство и постановление[225], които нямат за върховна цел подобрението на духовния ни живот, ще изчезнат пред съда на разума както слама в огъня.

Важно е да правим разлика помежду понятията за вяра и религия.

Вярата е духовна способност, една от силите на ума, която играе важна роля в целия живот на человека, когато[226] напротив, религията е душевно произведение[227], произтекающо[228] от известно настроение[229] на душата, към известен предмет, от когото се предполага да зависи нейния вътрешен мир. Това религиозно произведение може да се мени във вид, образ и степен, според вътрешното ни умствено и духовно развитие и образование.

От тази естествена причина произлиза разницата[230], че това, което е религиозно за едного, е съвсем ирелигиозно[231] за другиго. Един пример. Непогрешимостта на папата, което е религиозно за католика, е до висша степен ирелигиозно за православния и протестантина. Навярно това се потвърждава и от постоянните стълкновения на самите религиозни системи една с друга. Разбира се, че всичко това произтича от разликата на убежденията у различните умове, които различно са настроени и разположени. Това обстоятелство ни навожда към действителната истина да заключим, че един и същ предмет може да се разглежда от различни точки и положения, които по естеството са свързани с интереси, които нямат нищо общо със самата същност или субстанция на предмета. Обаче тия частни интереси упражняват голямо влияние върху душевното ни настроение и много пъти ни заблуждават и отклоняват от пътя на духовното ни просвещение.

---

[225] Разпореждане, разпоредба.

[226] В смисъл на докато.

[227] В смисъл на плод, резултат, последица.

[228] От рус. проистекающие.

[229] В смисъл на склонност.

[230] От рус. разница. До края на произведението се среща само още три пъти, а по-често се използва „разлика“, като двете думи са еквивалентни.

[231] Ирелигиозно – от лат. нерелигиозно.

щение. Тогава става необходима нужда отъ наша страна, да испитваме всѣко религиозно произведение, дали има сольта на истината, или не. И щомъ, като намѣриме, че му липсува тази соль, то е наша свята длъжность да го туримъ на страна, като човѣческо заблуждение. Истинската религия, трѣбва да очисти себе си отъ всичкитѣ си дрипели и парцали, които врѣмето въ миналото и ги е окачило по частни човѣчески съображения. Въ свѣта нѣма вѣчни форми. Всичко се мѣни, съблича и прѣблича спорѣдъ вжтрѣшнитѣ си естественни нужди. Всичко расте и се развива съобразно съ онзи вѣченъ законъ на живота, който мѣни и прѣобразява всички нѣща въ природата, съгласно съ общата дѣятелность.

Нашия духовенъ характеръ се създава отъ истината и добродѣтельта, а не отъ лъжата и самоболщението. Не е какво мисли човѣкъ за себе си, но какъвъ е на дѣло. Като общо правило човѣцитѣ иматъ високи понятия за своето „его,“ но врѣмето ще прѣсѣй всички единъ по единъ, и ще произнесе своята прѣсжда за, или противъ. Ний сме създадени да мислиме и да правиме изборъ помежду нѣщата и да слѣдваме пжтя на здравото учение, а не да приемаме всичко за непогрѣшима истина, като да е излѣзла направо отъ Божиитѣ уста. Безъ всѣко сжмнение, Богъ говори истината, ала човѣкъ по причина на своето паднало естество иде му отъ ржки да говори и двѣтѣ. Тукъ именно лѣжи една отъ опасноститѣ за успѣха на истинската религия.

Обаче това не е така съ вѣрата. Тази сила да душата посрѣдствомъ, която човѣкътъ отъ самото начало на своето възраждание, е почналь да пита е любовь къмъ онова невидимо сжщество, създателя и подкрепителя на всичкий мировий свѣтъ; тази вѣра е вършела велики дѣла и добродѣтели. Тя е въодушевлявала неговата душа; съ мисли свѣти, съ мисли велики, съ идеи възвишени, за доброто, за хубавото, за истинското. Тази вѣра и днесъ е, самиятъ мощенъ двигатель, и въ науката и въспитанието. Тя е силата на любовьта къмъ знанието на истината, която ни принуждава да се стремиме да дириме и испитваме всичко. Каква самоотверженость е почнала да се развива днесъ въ душата на

Тогава става необходима нужда от наша страна да изпитваме всяко религиозно произведение[232] дали има солта на истината, или не. И щом намерим, че му липсва тази сол, то е наша свята длъжност да го турим настрана като човеческо заблуждение. Истинската религия трябва да очисти себе си от всичките си дрипели и парцали, които времето в миналото ѝ ги е окачило по частни човешки съображения. В света няма вечни форми. Всичко се мени, съблича и преоблича според вътрешните си естествени нужди. Всичко расте и се развива съобразно с онзи вечен закон на живота, който мени и преобразява всички неща в природата съгласно с общата деятелност.

Нашият духовен характер се създава от истината и добродетелта, а не от лъжата и самооболщението[233]. Не е какво мисли човек за себе си, но какъв е на дело. Като общо правило човеците имат високи понятия за своето его, но времето ще пресее всички един по един и ще произнесе своята присъда „за" или „против". Ний сме създадени да мислим и да правим избор помежду нещата и да следваме пътя на здравото учение, а не да приемаме всичко за непогрешима истина, като да е излязла направо от Божиите уста. Без всяко съмнение Бог говори истината, ала човек по причина на своето паднало естество иде му отръки да говори и двете. Тук именно лежи една от опасностите за успеха на истинската религия.

Обаче това не е така с вярата. Тази сила на душата, посредством която човекът от самото начало на своето възраждане е почнал да питае любов към онова невидимо Същество, Създателя и Подкрепителя на всичкият миров свят. Тази вяра е вършела велики дела и добродетели, тя е въодушевлявала неговата душа с мисли свети, с мисли велики, с идеи възвишени за доброто, за хубавото, за истинското. Тази вяра и днес е самият мощен двигател и в науката, и възпитанието. Тя е силата на любовта към знанието на истината, която ни принуждава да се стремим да дирим и изпитваме всичко. Каква самоотверженост е почнала да се развива днес в душата на

---

[232] Не само като книжовно произведение, а и като всякакъв вид творение.

[233] Самоболщение (от рус. самообльщение) – самозаблуда, самозаслепяване, самоизмама.

човѣчеството. Какви жертви се правятъ отъ всички благородни хора, само да ни се даде случай да видимъ лицето на онази дѣятелность, която лѣжи скрита въ дълбочинитѣ на природата, и каква радость ще испълни душата и ума ни, когато само сполучимъ да надникнемъ въ домътъ й? Да, велика и блага истина, свѣтлина на живота ни, която побужда и въодушевлява ума ни и душата ни къмъ велики подвизи и стрѣмления.

Ний сме говорили вече доволно върху общия характеръ на прѣдмета. Обаче да бждемъ по ясни и вразумителни, въ по нататъшното третиране и разглеждание на тази тема, нека подигнемъ единъ важенъ въпросъ: Що е наука? и що е въспитание?

Този въпросъ е жизненъ; трѣбва да му се даде, какво годѣ мѣсто. Въ сжщность, въпросътъ прѣдставлява два процесса на двояка дѣятелность; вжтрѣ въ умственното и душевно мирообразование на човѣка. Тѣ изявяватъ характера на неговото сложно естество, което е заставено отъ върховнитѣ природни закони да дѣйствува и работи за подържание устройството и порядъка на вжтрѣшния си свѣтъ. Мислитѣ и желанията по сжщитѣ начала, както и въ физическия свѣтъ, се стрѣмятъ къмъ центъра на теготението т. е. къмъ началото на нѣщата. Това стрѣмление на мислитѣ и желанията, по сжщия законъ, както и въ веществения свѣтъ, произвожда дѣятелность, която се отбѣлѣзва съ постоянни акции и реакции отъ едно състояние въ друго, които сж причината за постояннитѣ промѣнения на умственната и душевна дѣятелность. Достойнството и качеството на тия вжтрѣшни влияния, създаватъ почвата за нашето здравословно развитие. Ако нашитѣ мисли и желания се побуждатъ отъ истински начала и се привличатъ отъ високи цѣли, то и слѣдствията отъ тази дѣятелность ще бжде благотворителна за ума и душата. Ако не това, то противното ще послѣдва.

Вжтрѣшната сила въ живота има за цѣль: уреждането на мислитѣ и желанията въ естеството на душата, и нейното правилно и истинско запознавание, съ нѣщата, прѣдметитѣ и силитѣ въ природата. Отъ това правилно разбирание зависи истинското ни просвѣщение.

човечеството! Какви жертви се правят от всички благородни хора, само да ни се даде случай да видим лицето на онази деятелност, която лежи скрита в дълбочините на природата! И каква радост ще изпълни душата и ума ни, когато само сполучим да надникнем в дом ѝ! Да, велика и блага истина, светлина на живота ни, която побужда и въодушевлява ума ни и душата ни към велики подвизи и стремления.

Ний сме говорили вече доволно върху общия характер на предмета. Обаче, за да бъдем по-ясни и вразумителни в по нататъшното третиране и разглеждание на тази тема, нека повдигнем един важен въпрос: що е наука и що е възпитание?

Този въпрос е жизнен[234]; трябва да му се даде какво-годе място. Всъщност въпросът представлява два процеса на двояка деятелност вътре в умственото и душевно мирообразование на човека. Те изявяват характера на неговото сложно естество, което е заставено от върховните природни закони да действува и работи за поддържание устройството и порядъка на вътрешния си свят. Мислите и желанията по същите начала, както и във физическия свят, се стремят към центъра на теготението[235], т.е. към началото на нещата. Това стремление[236] на мислите и желанията по същия закон, както и във веществения свят, произвожда деятелност, която се отбелязва с постоянни акции и реакции от едно състояние в друго, които са причината за постоянните промени на умствената и душевна деятелност. Достойнството и качеството на тия вътрешни влияния създават почвата за нашето здравословно развитие. Ако нашите мисли и желания се побуждат от истински начала и се привличат от висши цели, то и следствията от тази деятелност ще бъде благотворителна за ума и душата. Ако не това, то противното ще последва.

Вътрешната сила в живота има за цел: уреждането на мислите и желанията в естеството на душата и нейното правилно и истинско запознавание с нещата, предметите и силите в природата. От това правилно разбиране зависи истинското ни просвещение.

---

[234] Жизненоважен.

[235] От рус. „тяготение“ (тягост – тежест) – свойството на телата да се привличат едно друго в зависимост от тяхната маса и разстояние; закон за всемирно (всеобщо) привличане, гравитация.

[236] От рус. стремеж, влечение.

Науката въ този случай е резултатъ отъ мислението и наблюдението на ума върху явлението на природата; а въспитанието е резултатъ отъ знанието и прилагането на духовнитѣ естественни закони въ душевнийтъ ни животъ. Въспитанието е необходимо, за истинското знание и истинскийтъ успѣхъ. То е тъй нуждно, както — здравото тѣло за здравия умъ.

Образованието въ най широката си смисълъ, не е нищо друго, освѣнъ, процесъ на въплотяване, благородни мисли и добри желания въ живота на человѣка. Отъ това можемъ да сѫдимъ, че колкото повече такива елементи притѣжава единъ народъ, толкова той е по-образованъ и развитъ духовно; и колкото по малко има, толкова по долу стои въ ляствицата на своето духовно възраждиние.

Прѣдметътъ — по естество има двоякъ характеръ: външенъ и вѫтрѣшенъ. Външнийтъ характеръ съставлява физико-физиологическата страна, на умственния животъ; а вѫтрѣшния характеръ съставлява Биолого-Психическата страна на умственно-душевния животъ.

За сега нека разгледаме само външния характеръ на прѣдмета: що е наука? гдѣ е полето и областьта на нейната дѣятелность? каква е задачата ѝ за живота?

Нека хвърлимъ тогава единъ кратъкъ погледъ върху този въпросъ, съ важнитѣ му пунктове и точки.

Тогава, що е наука? — Подъ думата наука се разбира, обикновенно знание, знание на принципи или начала и причини; потвърдѣни истини и фактове. „Наука,“ казва Сѫръ У. Хамилтонъ (Sir W. Hamilton) „Похвала же на познания, имейки въ видъ на образъ, характера на логическа съвършенность, и въ видъ на прѣдметъ характера на сѫщинска истина.“ Въобще думата наука се употрѣбява да означи познания, които сѫ били придобити отъ дълго наблюдение и систематически наредени въ съгласие съ общитѣ закони на естеството, и направени достѫпни за всѣкиго; а особенно такива познания, които се отнасьѫтъ до физическия свѣтъ; неговитѣ феномени, природа, съставъ и силитѣ на веществото му, и качествата и функциитѣ на живущитѣ клѣточни тижюси или тъкани. Думата наука се употрѣбява и въ по тѣсна

Науката в този случай е резултат от мислението и наблюдението на ума върху явлението на природата; а възпитанието е резултат от знанието и прилаганието на духовните естествени закони в душевния ни живот. Възпитанието е необходимо за истинското знание и истинския успех. То е тъй нужно, както здравото тяло – за здравия ум.

Образованието в най-широката си смисъл не е нищо друго, освен процес на въплотяване на благородни мисли и добри желания в живота на человека. От това можем да съдим, че колкото повече такива елементи притежава един народ, толкова той е по-образован и развит духовно; и колкото по-малко има, толкова по-долу стои в лествицата[237] на своето духовно възраждание.

Предметът по естество има двояк характер: външен и вътрешен. Външният характер съставлява физико-физиологическата страна на умствения живот, а вътрешният характер съставлява биолого-психическата страна на умствено-душевния живот.

Засега нека разгледаме само външния характер на предмета: що е наука, где е полето и областта на нейната деятелност, каква е задачата ѝ за живота?

Нека хвърлим тогава един кратък поглед върху този въпрос с важните му пунктове и точки.

Тогава що е наука? Под думата „наука“ се разбира обикновено знание, знание на принципи или начала и причини; потвърдени истини и фактове. „Наука – казва сър У. Хамилтон (Sir W. Hamilton) – похвала же на познания, имайки във вид на образ характера на логическа съвършеност, и във вид на предмет, характера на същинска истина.“ Въобще думата наука се употребява да означи познания, които са били придобити от дълго наблюдение и систематически наредени в съгласие с общите закони на естеството и направени достъпни за всекиго; а особено такива познания, които се отнасят до физическия свят, неговите феномени, природа, състав и силите на веществото му, и качествата и функциите на живущите клетъчни тижуси[238] или тъкани. Думата „наука“ се употребява и в по-тясна

[237] Лествица (ост.) – стълба, стълбица.

[238] Тази дума е с неясен характер и до момента не сме открили нейното значение.

смисъль да означава, кой и да е клонъ отъ науката, като отдѣлно поле за ислѣдване, или прѣдметъ за изучаване, като напр: Науката на Астрономията, Химията, Геологията, Медицината и пр. Старитѣ гърци сѫ считали седемъ науки: Граматиката, Риториката, Музиката, Логиката, Аритметиката, Геометрията и Астрономията.

На тѣхъ не сѫ биле познати още отрастъцитѣ на модернитѣ естественни науки. Обаче, отъ тѣхно врѣме до сега, голѣми промѣнения и прѣобразования сѫ станали въ умственния и духовенъ животъ на человѣка.

Науката съ почванието на новата християнска епоха, е направила гигански крачки както въ полето на Физиката, Химията, Геологията, Астрономията; тъй сѫщо и въ областьта на Физиологията, Биологията, Анатомията, Психологията и Френологията.

Тя ни е открила неисчерпаемитѣ богатства на природата, отъ които вече се ползуваме. Знанието е дало ключа на ума, съ който да отваря различнитѣ стаи на това природно съкровище, въ което сѫ помѣстени всичкитѣ провизии, приготвени за всевъзможнитѣ нужди на человѣческия животъ.

Науката е станала днесъ мощенъ двигатель и спомагателна жизненна сила за напрѣдъка и просвѣщението. Тя е станала вече преимущество и привелегия на всички, които ѭ любѭтъ.

Този потикъ на человѣческия духъ е спомогналъ на образованието да стане общо, а съ това наедно да тури край на грубото невѣжество. Ний сме почнали да гледаме умственно на свѣта съ друго око. — Езика на природата ни е станалъ по-общо понятенъ.

Науката вече отъ всѣкадѣ ни е озарила съ своята небесна свѣтлина. Физиката ни е запознала, съ законитѣ и силитѣ на физическия свѣтъ, Химията, съ съставътъ и елементитѣ на веществото, Геологията, съ миналото на земята, Астрономията, съ небеснитѣ тѣла и устройство на вселенната. Когато на другата страна, Физиологията ни е запознала, съ органитѣ и функциитѣ на человѣческото тѣло, Биологията съ началото на органическийтъ му животъ, Анатомия съ устройството на тѣлото, Пси-

смисъл да означава кой и да е клон от науката, като отделно поле за изследване или предмет за изучаване, като например: науката на астрономията, химията, геологията, медицината и прочее. Старите гърци са считали седем науки: граматиката, риториката, музиката, логиката, аритметиката, геометрията и астрономията.

На тях не са били познати още отрастъците на модерните естествени науки. Обаче от тяхно време досега големи променения и преобразувания са станали в умствения и духовен живот на човека.

Науката с почванието на новата християнска епоха е направила гигантски крачки както в полето на физиката, химията, геологията, астрономията, тъй също и в областта на физиологията, биологията, анатомията, психологията и френологията.

Тя ни е открила неизчерпаемите богатства на природата, от които вече се ползуваме. Знанието е дало ключа на ума, с който да отваря различните стаи на това природно съкровище, в което са поместени всичките провизии, приготвени за всевъзможните нужди на человеческия живот.

Науката е станала днес мощен двигател и спомагателна жизнена сила за напредъка и просвещението. Тя е станала вече преимущество и привилегия на всички, които я любят.

Този подтик на человеческия дух е спомогнал на образованието да стане общо, а с това наедно да тури край на грубото невежество. Ний сме почнали да гледаме умствено на света с друго око. Езикът на природата ни е станал по-общо понятен.

Науката вече отвсякъде ни е озарила със своята небесна светлина. Физиката ни е запознала със законите и силите на физическия свят, химията – със състава и елементите на веществото, геологията – с миналото на Земята, астрономията – с небесните тела и устройство на Вселената. Когато[239] на другата страна, физиологията ни е запознала с органите и функциите на человеческото тяло, биологията – с началото на органическия му живот, анатомията – с устройството на тялото,

---

[239] Докато.

хологията съ относителното естество на душата, Френологията, съ способностьта на ума и характера на човѣка.

Човѣческийтъ мозъкъ не се вече сматря, като едно просто орждие, което умътъ употрѣбява за каквото му скимне, но, че е сѣдалище на всичкитѣ душевни дарби и способности. Той е столицата, въ която засѣдаватъ всичкитѣ прѣдставители на душата, подъ прѣдсѣдателството на ума, който е главнийтъ водитель на общитѣ дѣла. Душата по всѣка вѣроятность, трѣбва да е облообразно кълбо отъ психическо жизненна сила, която приема своитѣ впечатления отъ всѣка часть на своята безкрайно чувствителна повърхность, отъ която зависжтъ мислитѣ до голѣма степень. Когато ума се прѣдстави да завзема мѣстото на една жизнено магнитна игляна тръбица, на която връхътъ се движи и привлича съ неописуема бързина, къмъ всѣка точка на тази душевна вжтрѣшность, къмъ която различнитѣ впечатления и двигателни мисли се докосватъ. По този начинъ вжтрѣшнитѣ и външни дѣйствия ту се приематъ, ту се прѣдаватъ отъ единъ центъръ въ другъ. Отъ една область на мировий свѣтъ къмъ друга.

Има нѣщо чудно дѣйствително въ природата. Този свѣтъ, когото гледаме и осѣщаме; науката ни казва, че е направенъ отъ малки кирпичи наречени — атоми. Тѣ сж толкова малки, щото едвамъ ли можемъ да си съставимъ какво годѣ понятие за тѣхното сжществувание. Казвани се, че въ главата на една металическа игла, която има два милиметра въ диаметъра си, съдържа толкова много отъ тия малки частици, наречени — атоми, щото ако се заловѣхме да ги прѣброимъ, и ако отдѣляхме, всѣка секунда по хиляда милиона, то щѣше да ни вземе не по малко отъ двѣсте и петдесетъ хиляди години до като ги изброимъ.

Прѣдставѣте си сега, каква трѣбва да е онази велика сила, която е произвела, събрала и свързала всички тия дребни частици въ едно, и е образувала съ тѣхъ хиляди и милиони свѣтове, които е пуснала изъ пространството да се движжтъ съ неописуема бързина около опрѣдѣлени центрове на тѣжестьта, не само това, а и да почне още да ги населява съ живущи и разумни

психологията – с относителното естество на душата, френологията – със способността на ума и характера на човека.

Човеческият мозък не се вече сматря[240] като едно просто оръдие, което умът употребява за каквото му скимне, но че е седалище на всичките душевни дарби и способности. Той е столицата, в която заседават всичките представители на душата под председателството на ума, който е главният водител на общите дела. Душата по всяка вероятност трябва да е облообразно кълбо от психическо жизнена сила, която приема своите впечатления от всяка част на своята безкрайно чувствителна повърхност, от която зависят мислите до голяма степен. Когато[241] умът се представя да завзема мястото на една жизнено магнитна иглена тръбица, на която върхът се движи и привлича с неописуема бързина към всяка точка на тази душевна вътрешност, към която различните впечатления и двигателни мисли се докосват. По този начин вътрешните и външни действия ту се приемат, ту се предават. От един център в друг, от една област на мировия свят към друга.

Има нещо чудно действително в природата. Този свят, когото гледаме и усещаме, науката ни казва, че е направен от малки кирпичи[242], наречени атоми. Те са толкова малки, щото едвам ли можем да си съставим какво-годе понятие за тяхното съществуване. Казва ни се, че в главата на една металическа игла, която има два милиметра в диаметъра си, се съдържа толкова много от тия малки частици, наречени атоми, щото ако се заловяхме да ги преброим и ако отделяхме всяка секунда по хиляда милиона, то щеше да ни вземе не по-малко от двеста и петдесет хиляди години, докато ги изброим.

Представете си сега каква трябва да е онази велика сила, която е произвела, събрала и свързала всички тия дребни частици в едно и е образувала с тях хиляди и милиони светове, които е пуснала из пространството да се движат с неописуема бързина около определени центрове на тежестта, не само това, а и да почне още да ги населява с живущи и разумни

---

[240] От рус. смотреть – гледам, разглеждам.

[241] Докато.

[242] Кирпич – естествен строителен материал, вид непечена тухла, която се прави от пясък, глина и вода, с добавка на органичен материал като слама или оборска тор. Оформя се в блокче и се оставя да изсъхне на слънцето. От кирпич са направени едни от най-старите сгради на планетата, още около 5000 г. пр.н.е.

твари, които да се интересуватъ въ нейнитѣ работи, а при това и да се стараятъ по всѣкой начинъ да отгадаятъ нейната цѣль и намѣрение. Чудно е това дѣйствително!

Закона, който е събудилъ и накаралъ човѣка да се подвизава и стрѣми въ пѫтя на образованието е самата необходима нужда на неговъ духъ, която произлиза отъ дѣйствията на върховнитѣ жизненни закони на природата.

Човѣкъ е заставенъ да се стрѣми къмъ усъвършенствуване, чрѣзъ постояненъ трудъ. Това може ли да бѫде другояче? Кой би работилъ тогава, и кой би се трудилъ, ако да не ни заставляваше гладътъ, тази вопиюща нужда на нашия органически животъ? Никой! И кой би си болилъ главата да мисли, и кой би се луталъ да вниква въ бѫдѫщето, ако да не ни заставляваxѫ различни сили и всевъзможни явления и събития, които проистичатъ отъ единъ свѣтъ, който стои много по горѣ въ своитѣ дѣйствия отъ колкото природния? Никой! И кой би желалъ да се облече въ по-висшия духовенъ животъ, ако да не сѫществуваxѫ онѣзи дълбоки подбудителни желания въ душата да люби подобнитѣ си? Никой! То е великата нужда на умствения и духовенъ животъ, които сѫ заставили човѣческия духъ да излезе вънъ отъ ограничената си животинска чурупка и да се залови да мисли и разсѫждава за бѫдѫщето.

Негова троеличень животъ го е подбудилъ да се развива въ три противоположни направления. Той почва съ природний животъ, като основа, съгражда и развива умствения, като среда и пробужда духовния, като върхъ надъ всичко въ своята душа.

Отъ този първоначаленъ потикъ на съзерцанието, колкото и малко да е било отъ пързомъ, и колкото малко да се е осѣщало отъ човѣчеството; то е послужило да се положи основата за нашия разуменъ животъ. Отъ това първо начало на знанието вѫтрѣ въ духа на човѣка, се е развила днешната културна, християнска цивилизация, която се е подигнала върху пепельта на много други, които сѫ погинали и раскопали прѣди нея. Тѣ сѫ погичали, понеже не сѫ съдържали

твари, които да се интересуват в нейните работи, а при това и да се стараят по всякой начин да отгадаят нейната цел и намерение. Чудно е това действително!

Законът, който е събудил и накарал человека да се подвизава и стреми в пътя на образованието, е самата необходима нужда на неговия дух, която произлиза от действията на върховните жизнени закони на природата.

Человек е заставен да се стреми към усъвършенствуване чрез постоянен труд. Това може ли да бъде другояче? Кой би работил тогава и кой би се трудил, ако да не ни заставляваше гладът, тази вопиюща нужда на нашия органически живот? Никой! И кой би си болил главата да мисли, и кой би се лутал да вниква в бъдещето, ако да не ни заставляваха различни сили и всевъзможни явления и събития, които произтичат от един свят, който стои много по-горе в своите действия, отколкото природния? Никой! И кой би желал да се облече в по-висшия духовен живот, ако да не съществуваха онези дълбоки подбудителни желания в душата да люби подобните си? Никой! То е великата нужда на умствения и духовен живот, които са заставили человеческия дух да излезе вън от ограничената си животинска черупка и да се залови да мисли и разсъждава за бъдещето.

Неговият троеличен живот го е подбудил да се развива в три противоположни направления. Той почва с природния живот като основа, съгражда и развива умствения като среда и пробужда духовния като връх над всичко в своята душа.

От този първоначален подтик на съзерцанието, колкото и малко да е било отпървом и колкото малко да се е усещало от человечеството, то е послужило да се положи основата за нашия разумен живот. От това първо начало на знанието вътре в духа на человека се е развила днешната културна християнска цивилизация, която се е подигнала върху пепелта на много други, които са погинали и разкапали[243] преди нея. Те са погинали, понеже не са съдържали

[243] Разкапване в смисъл на западане, разлагане, разруха.

всичкитѣ нужни добродѣтели, които съставляватъ, главната необходима храна за подържанието на духовния животъ на человѣка. Добрата храна е необходимия елементъ за подържанието на какъвто и да е жизненъ организмъ. Безъ това ѝ качество, тя произвожда въ физическия органически свѣтъ мършевость, въ умствения заблуждения и мракъ, въ духовния, — развратъ и нравственъ отпадъкъ на человѣческитѣ общества. Не трѣбва да се мамимъ; общитѣ закони на природата сѫ еднакви на всѣкѫдѣ и въ всѣка область на мировий свѣтъ.

Самата дума развитие и просвѣщение подразумѣва общо стрѣмление на цѣлийтъ духовенъ животъ къмъ съвършенството на доброто.

Себепожертвувающийтъ духъ на науката, отъ всѣкадѣ иде да поднесе своитѣ услуги на человѣчеството, и да му помогне въ трудния подвигъ, който има още да извърши, прѣди идванието на „истинското царство на мира.“ Или: както Христосъ го нарича: „Царството Божие“ което е вѫтрѣ въ нази, и което ще дойде въ своята сила, само когато ний бѫдемъ добрѣ приготвени да го приемемъ.

Това царство прѣдполага промитанието на всичко зло и въвежданието на единь новъ порядъкъ, който ще бѫде вѣченъ.

Но прѣди това врѣме, человѣчеството трѣбва да въстържествува надъ природния свѣтъ, силата на духа трѣбва да го подигне и освободи отъ материалното и приврѣменното, което така силно още го държи привързано до лицето на земята, като нѣкой пълзящъ червей, който едвамъ е излязалъ отъ дупката на подземието си. Разбира се, че въ такова положение и състояние не може да сѫществува никакво щастие или блаженство.

Но да се повърнимъ на въпроса си. „Истината е крѫгъ,“ казва проф. Бородинъ. „А знанието много-ѫгълникъ вписанъ въ този крѫгъ. Всѣка година всѣкой день ний умножаваме странитѣ на този много-ѫгълникъ, и се приближава къмъ крѫгътъ, ний можемъ да го достигнемъ, само когато допустнемъ условия сир. вѣчностьта. Значили тогава че не трѣбва да се интересувами отъ

всичките нужни добродетели, които съставляват главната необходима храна за поддържанието на духовния живот на човека. Добрата храна е необходимият елемент за поддържанието на какъвто и да е жизнен организъм. Без това ѝ качество тя произвожда във физическия органически свят мършавост, в умствения – заблуждения и мрак, в духовния – разврат и нравствен отпадък[244] на человеческите общества. Не трябва да се мамим; общите закони на природата са еднакви навсякъде и във всяка област на мировия свят.

Самата дума „развитие" и „просвещение" подразумява общо стремление на целият духовен живот към съвършенството на доброто.

Себепожертвувающият дух на науката отвсякъде иде да поднесе своите услуги на человечеството и да му помогне в трудния подвиг, който има още да извърши преди идването на „истинското царство на Мира". Или, както Христос го нарича, „Царството Божие", което е вътре в нази и което ще дойде в своята сила само когато ний бъдем добре приготвени да го приемем.

Това царство предполага промитанието на всичко зло и въвежданието на един нов порядък, който ще бъде вечен.

Но преди това време человечеството трябва да възтържествува над природния свят[245], силата на духа трябва да го подигне и освободи от материалното и привременното[246], което така силно още го държи привързано до лицето на Земята като някой пълзящ червей, който едвам е излязъл от дупката на подземието си. Разбира се, че в такова положение и състояние не може да съществува никакво щастие или блаженство.

Но да се повърнем на въпроса си. „Истината е кръг – казва проф. Бородин – а знанието – многоъгълник, вписан в този кръг. Всяка година, всякой ден ний умножаваме страните на този многоъгълник и се приближава към кръга; ний можем да го достигнем само когато допуснем условия, сиреч вечността. Значи ли тогава, че не трябва да се интересуваме от

---

[244] В смисъл на отпадане, западане.

[245] Природен свят в смисъл на физическия, материален свят.

[246] Кратковременно, нетрайно.

науката? Разбира се че не. Винжги е далечь отъ истината, този който упорно се отвръщава отъ нея.“

Нѣма тогава защо да се боимъ, че ще дойде единъ день когато ще кажемъ нѣма вече що да учимъ. Въ вселенната сжществуватъ вѣчни условия за усъвършенствувание умственитѣ и душевни сили. Каква ли не удивителна сцена не би се открила прѣдъ нашитѣ умове, само ако да можеше да се подигне завѣсата, която ни отдѣля отъ по напрѣдналитѣ сжщества въ мждрость, знание и добродѣтель въ този вѣченъ домъ?

‚Ако си въобразимъ‘ ‚казва Сжръ Хаммондъ,‘ ‚че Божието зрение или наука, прѣди създанието да се е распростирало до всичкитѣ и всѣка часть на свѣта виждающецъ всѣкое нѣщо както си е, неговото съзерцание или знание отъ всичката вѣчность не полага никаква необходимость на кое да е нѣщо да се збждва.‘

Ако и науката сама по себе си да не може да измѣни порядъка въ природата, което напълно признаваме; тя понс има сила и влияние да ни убѣди да живѣемъ съобразно съ този порядъкъ, тъй като нашия успѣхъ зависи отъ съобразяванието съ законитѣ на висшата природа, които ни диктуватъ истинскитѣ условия за нашия животъ.

И това е именно едничкото нѣщо, къмъ което духътъ ни постоянно се стѣрми, да се научи какъ да живѣе, да живѣе въ пълната смисъль на своето естество.

Науката обаче въ най дълбока смисълъ е характеръ отъ присжщественно качество на духа въ човѣка, стрѣмяще се по вжтрѣшенъ законъ да усвои пжтекитѣ на истината и да схване законитѣ на природата, за да има сила да подвѣде енергията ѝ, да положи здрава основа за своето сжществувание, развитие усъвършенствувание въ доброто и хубавото най възвишения идеалъ на разума.

Сега нека разгледаме и втората точка на кратко: Гдѣ е полето и областьта на науката?

Този е единъ споренъ въпросъ, помежду философитѣ има различни взглядове. Обаче въ интереса на истината, ний сме задължени да гледаме направо на прѣдмета бѣзъ всѣко пристрастие.

науката? Разбира се, че не. Винаги е далеч от истината този, който упорно се отвращава[247] от нея.“

Няма тогава защо да се боим, че ще дойде един ден, когато ще кажем: „Няма вече що да учим“. Във Вселената съществуват вечни условия за усъвършенствуване умствените и душевни сили. Каква ли не удивителна сцена не би се открила пред нашите умове само ако да можеше да се подигне завесата, която ни отделя от по-напредналите същества в мъдрост, знание и добродетел в този вечен дом?

„Ако си въобразим – казва сър Хамънд, – че Божието зрение или наука преди създанието[248] се е разпростирало до всичките [*твари*] и всяка част на света, виждающо[249] всякое нещо както си е, Неговото съзерцание или знание от всичката вечност не полага никаква необходимост на кое да е нещо да се сбъдва.“

Ако и науката сама по себе си да не може да измени порядъка в природата, което напълно признаваме, тя поне има сила и влияние да ни убеди да живеем съобразно с този порядък, тъй като нашият успех зависи от съобразяването със законите на висшата природа, които ни диктуват истинските условия за нашия живот.

И това е именно едничкото нещо, към което духът ни постоянно се стреми, да се научи как да живее, да живее в пълната смисъл на своето естество.

Науката обаче в най-дълбока смисъл е характер от присъществено[250] качество на духа в человека, стремящ се по вътрешен закон да усвои пътеките на истината и да схване законите на природата, за да има сила да подведе[251] енергията ѝ, да положи здрава основа за своето съществувание, развитие, усъвършенстване в доброто и хубавото – най-възвишения идеал на разума.

Сега нека разгледаме и втората точка накратко: где е полето и областта на науката?

Този е един спорен въпрос, помежду философите има различни взглядове[252]. Обаче в интереса на истината ний сме задължени да гледаме направо на предмета без всяко пристрастие.

---

[247] В смисъл на отвръща.

[248] Сътворението.

[249] Ост. виждащо

[250] Присъщо.

[251] В смисъл на поведе.

[252] От рус. възгледи.

Настоящия порядъкъ въ вселенната се управлява отъ три главни и основни закони. Тѣ сж: *Закона на Тѣготѣнието, Мисъльта, и Биосъ.*

Закона на тѣготението подразумява Материята; Мисъльта подразумява Ума, Биосъ подразумѣва Душата. Тия основни закони управляватъ разни области на великия Мировъ Свѣтъ, отличающи се по степеньта и качеството на естеството си.

Законътъ на Мисъльта владичествува въ умствения свѣтъ, сѣдалището на мислитѣ, дарбитѣ способноститѣ силитѣ на ума. Царството на този законъ е безпредѣлно, то се простира по всичкитѣ свѣтове и вселенни, гдѣто сжществуватъ различни сжщества. Този законъ е основата на всѣка разумна самостоятелность. Основнитѣ му начала сж еднакви на всѣкадѣ безъ разлика. По всѣка вѣроятность, тѣ се различаватъ по видъ и степень, но не и въ сжщность. Тъй на пр. понятията: че цѣлото е равно на своитѣ части, че правата линия е най-кжсото растояние помежду двѣ точки, че двѣ линии равни на една трета, сж равни и помежду си че вжтрѣшнитѣ жгли на единъ трижгълникъ сж равни на два прави; че точкитѣ които съставляватъ крждъ сж равно отдалечени или отстоятъ на еднакво растояние отъ центъра. Тѣзи математически аксиоми немогжтъ да се разбиратъ другояче, освѣнъ както си сж по естество внушавани въ нашитѣ умове.

Понятията за добро или зло не могжтъ да бждатъ разбирани по другъ противоположенъ начинъ, освѣнъ както сж диктувани отъ върховния Законъ. Онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче освѣнъ като прѣстъпникъ

Прѣмѣстени въ коя и да е часть на вселенната, нашия характеръ ще се мѣри и оцѣнява отъ всички разумни сжщества съ единъ и сжщъ критериумъ т. е съ мѣрилото на истината. Злото у кое и да е духовно сжщество не може да се сматре за добро, понеже всѣко едно отъ тѣхъ има свое естество придружени съ качество, които го характеризиратъ като такова.

Законътъ на Биосъ царува въ духовния свѣтъ, изворътъ на живота, жизненостьта, чуствителностьта, чувс-

Настоящият порядък във Вселената се управлява от три главни и основни закони. Те са: Законът на Теготението, Мисълта и Биос.

Законът на Теготението подразумява Материята, Мисълта подразумява Ума, Биос подразумява Душата. Тия основни закони управляват разни области на великия Миров Свят, отличающи[253] се по степента и качеството на естеството си.

Законът на мисълта владичествува в умствения свят, седалището на мислите, дарбите, способностите, силите на ума. Царството на този закон е безпределно, то се простира по всичките светове и вселени, гдето съществуват различни същества. Този закон е основата на всяка разумна самостоятелност. Основните му начала са еднакви навсякъде без разлика. По всяка вероятност те се различават по вид и степен, но не и в същност. Тъй например понятията: че цялото е равно на своите части; че правата линия е най-късото разстояние помежду две точки; че две линии, равни на една трета, са равни и помежду си; че вътрешните ъгли на един триъгълник са равни на два прави; че точките, които съставляват кръг, са равно отдалечени или отстоят на еднакво разстояние от центъра. Тези математически аксиоми не могат да се разбират другояче, освен както си са по естество внушавани в нашите умове.

Понятията за добро или зло не могат да бъдат разбирани по друг противоположен начин, освен както са диктувани от върховния Закон. Онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче освен като престъпник.

Преместени в коя и да е част на Вселената, нашият характер ще се мери и оценява от всички разумни същества с един и същ критериум, т.е. с мерилото на истината. Злото у кое и да е духовно същество не може да се сматря за добро, понеже всяко едно от тях има свое естество, придружени с качество, които го характеризират като такова.

Законът на Биос царува в духовния свят, изворът на живота, жизнеността, чувствителността, чувствата,

[253] От рус. отличающий.

твата усѣщанията, желанията и вълненията на душата и силата на волята ѝ, да възприема и усвоява това, което е диктувано отъ вѫтрѣшнитѣ мотиви.

Отъ основитѣ на този законъ произлиза всичката органическа дѣятелность тъй сѫщо и сѫщинскитѣ понятия за идеята на доброто и злото. за правдата и неправдата, за любовьта и ненавистьта. Въ границитѣ му се почва нравственната свобода на избора. въ която се опитва всѣка духовна дѣятелность отъ какво естество е, и какви качества притѣжава. Тукъ всѣко разумно нравственно сѫщество по своятъ изборъ рѣшава свободно да си посвѣти своя животъ въ слугуванието на едни или други начала, въ които се възнаграждава или пъкъ се осѫжда.— Този духовенъ законъ е едничкийтъ, който населява всичкитѣ приготвени свѣтове и вселенни съ живи органически сѫщества. Той е, който прѣобраща енергията въ вселенната да служи на душата за нейното въздигание. Той е който сипи благословение въ всѣко направление, който пѫлни сърдцата на всички живи съ вѣра и любовь, съ миръ и радость. Биосъ е вѣчната основа първия и послѣдния въ всичко.

Третия законъ на тѣготението господарува върху физическата вселенна, домътъ на всички живи органически сѫщества. Границитѣ на този законъ сѫ самата безпрѣдѣлность на вѣчностьта.

Отъ гдѣ почва и кѫдѣ свършва ний не знаемъ. Но нека се потрудиме да си съставимъ едно какво годѣ повърхностно понятие за обширното му владение.

„Като приемеме казва Астронома Елардъ Горъ (Ellard Gore). „Че растоянието на най отдалечената звѣзда видима съ нашитѣ най голѣми телескопи да е 2,300 пѫти растоянието на Алфа Сентори (a Centuri) (съотвѣтствующе на растоянието на една звѣзда отъ около седемнадесетата величина).

Ний имаме тогава диаметъра на нашата звѣздна система — Видимата вселена 4,600 пѫти растояние на най ближната неподвижна звѣзда. Сега растояиието на Алфа Сентори отъ слънцето е около 4,500 пѫти диаметъра на Нептуновата орбита. Слѣдователно ако ний прѣдположимъ, че растоянието на най ближната външна

усещанията, желанията и вълненията на душата и силата на волята ѝ да възприема и усвоява това, което е диктувано от вътрешните мотиви.

От основите на този закон произлиза всичката органическа деятелност, тъй също и същинските понятия за идеята на доброто и злото, за правдата и неправдата, за любовта и ненавистта. В границите му се почва нравствената свобода на избора, в която се опитва всяка духовна деятелност от какво естество е и какви качества притежава. Тук всяко разумно нравствено същество по своят избор решава свободно да си посвети своя живот в слугуванието на едни или други начала, в които се възнаграждава или пък се осъжда. Този духовен закон е едничкият, който населява всичките приготвени светове и вселени с живи органически същества. Той е, който преобръща енергията във Вселената да служи на душата за нейното въздигание. Той е, който сипе благословение във всяко направление, който пълни сърцата на всички живи с вяра и любов, с мир и радост. Биос е вечната основа, първият и последният във всичко.

Третият закон, на теготението, господарува върху физическата вселена, домът на всички живи органически същества. Границите на този закон са самата безпределност на вечността.

Отгде почва и къде свършва ний не знаем. Но нека се потрудим да си съставим едно какво-годе повърхностно понятие за обширното му владение.

„Като приемам – казва астрономът Елард Гор (Ellard Gore), – че разстоянието на най-отдалечената звезда, видима с нашите най-големи телескопи, да е 2 300 пъти разстоянието на Алфа Сентори[254] (α Centauri) (съответствующо[255] на разстоянието на една звезда от около седемнадесета величина).

Ний имаме тогава диаметъра на нашата звездна система[256] – Видимата вселена 4 600 пъти разстояние на най-ближната неподвижна звезда. Сега разстоянието на Алфа Сентори от Слънцето е около 4 500 пъти диаметъра на Нептуновата орбита. Следователно, ако ний предположим, че разстоянието на най-ближната външна

---

[254] Алфа Кентавър – най ярката звезда от това съзвездие.

[255] От рус. соответствующий.

[256] Под звездна система се подразбира нашата галактика Млечен път.

вселенна носи сжщото отношение къмъ диаметъра на нашата звѣздна система, както растоянието помежду Алфа Сентори и слънцето се отнася къмъ диаметъра на слънчевата система. Ний имаме тогава слѣдующата пропорция:

Диаметъра на Слънчевата Система:

Растоянието помежду Слънчевитѣ Системи:

Диаметъра на звѣзнитѣ Вселенни:

Растоянието помежду Величинитѣ, или:

1 : 4,500 : : 4,600 X 4,500: Растоянието на най ближната външна вселенна е равно на 93,150,000,000 пжти диаметъра на слънчевата система, който умноженъ съ 5, 584 000,000=520,149,600,000,000,000,000 м. Едно число равно на: петстотинъ и двайсеть трилиона и сто и четиредесѣтъ и деветъ хиляди и шестотинъ билиона мили. „Едно растояние, което свѣтлината съ своята удивителна скорость отъ 186,300 мили въ секунда ще ѝ вземе близо 90,000,000 милиона години да го прѣпжтува.“

Нашата видима вселенна се състои повече, отъ сто милиона слънца, които иматъ единъ общъ центъръ на тѣжестьта. Притѣгателната сила на това средоточие се прѣдполага да е повече отъ 78,000,000 милиона пжти по голѣма отъ тази на нашето слънце, което както всички други, се покорява на силата на този монархъ, и да направи едно обращение около този центъръ ще му вземе не помалко отъ 20 милиона години. Това средоточие на тѣжестьта споредъ Астронома Максуелъ Холъ е близо до орбитата на двойната звѣзда отъ шестата величина, 65 Piscium. Тази хипотеза отрича Мядлеровата теория, която поставя центъра на тѣжестьта въ. Плиядитѣ и Персижсъ.

„На такова голѣмо растояние“ казва сжщия списатель, „Една външна вселенна, ако и да е съ сжщия диаметъръ, както нашата, щѣше почти да се изгуби и да ни сж прѣдстави, само като една малка межделива небула.

Тѣ всички образуватъ часть и връзка на една обширна звѣздначепка — нашата видима Вселенна, която е отдѣлена отъ всички външни галички (млѣчни пжтища) чрѣзъ една обширна безъ звѣздна пустота, по сжщия

вселена[257] носи същото отношение към диаметъра на нашата звездна система, както разстоянието помежду Алфа Сентори и Слънцето се отнася към диаметъра на Слънчевата система, ний имаме тогава следующата пропорция:

Диаметърът на Слънчевата система;

Разстоянието помежду слънчевите системи;

Диаметърът на звездните вселени.

Разстоянието помежду величините или:

1: 4 500 :: 4 600 x 4 500: Разстоянието на най-ближната външна вселена е равно на 93 150 000 000 пъти диаметъра на Слънчевата система, който умножен с 5 584 000 000 = 520 149 600 000 000 000 000 мили.

„Едно разстояние, което светлината със своята удивителна скорост от 186 300 мили в секунда ще ѝ вземе близо 90 000 000 милиона години да го пропътува."

Нашата видима Вселена се състои повече от сто милиона слънца, които имат един общ център на тежестта. Притегателната сила на това средоточие се предполага да е повече от 78 000 000 милиона пъти по-голяма от тази на нашето Слънце, което, както всички други, се покорява на силата на този монарх; и да направи едно обръщение около този център ще му вземе не по-малко от 20 милиона години. Това средоточие на тежестта, според астронома Максуел Хол[258], е близо до орбитата на двойната звезда от шеста величина – 65 Piscium. Тази хипотеза отрича Мядлеровата теория[259], която поставя центъра на тежестта в Плеядите и Персиъс[260].

„На такова голямо разстояние – казва същият списател – една външна вселена, ако и да е със същия диаметър както нашата, щеше почти да се изгуби и да ни се представи само като една малка мъжделива небула."

Те всички образуват част и връзка на една обширна звездна чепка – нашата видима вселена, която е отделена от всички външни галички[261] (млечни пътища) чрез една обширна беззвездна пустота – по същия

---

[257] Най-близка външна вселена в смисъл на най-близка галактика до нашата.

[258] Става дума за астронома Асаф Хол.

[259] Става дума за Медлеровата теория (на астронома Медлер).

[260] Съзвездието Персей на английски (от латински) се изписва „Perseus".

[261] В смисъл на галактики. Малко по-надолу в текста е използвана и еквивалентната дума „галикси".

начинъ, както слънчевата система е отдѣлена съ праздно пространство отъ забиколяющитѣ го звѣздни сфери.

Причината за невидимостьта на външната Вселенна може ва се изясни на едно отъ тритѣ прѣдположения.

1. Растоянието даже на най близска външна Вселена е толкова огромно, щото нейната свѣтлина не е още пристигнала. Въ съображение обаче съ голѣмата епоха на врѣмето, показана отъ Геологическата история, това прѣдположение е нѣкакъ си съмнително.

2. Отвѫдъ границитѣ на нашата видима вселенна едно „Истъняване“ на свѣтлообразния етиръ може да се приключава, като да свършва въ една абсолютна празнина, която разбира се ще арестува прѣминаването на всичката свѣтлина отъ външното пространство.

3. Въ обширното пространство, което раздѣля нашата звѣздна система отъ нейния най-ближенъ съсѣдъ, едно погасяване на свѣтлината е възможно да взема мѣсто въ етира, който по този начинъ ще дѣйствува, като едно козмическо було; и да крий за всѣкога отъ нашия погледъ всичкитѣ външни галикси. Струве е доказвалъ, че такова едно изгасяване на свѣтлината дѣйствително взема мѣсто даже вѫтрѣ въ границитѣ на нашата звѣздна система. Но всичкитѣ достѫпни свѣдения, клонѭтъ да покажѫтъ, че нѣма ни най-мѧлкия намекъ за подобно нѣщо да се случава, до тамъ до дѣто нашитѣ най-голѣми телескопи могѫтъ да проникнѫтъ въ пространството.

Обаче случая може да е съвсѣмъ другояче, когато се касае до външнитѣ системи. Свѣтлината, даже, на най близката отъ тѣхъ умаломощена чрѣзъ едно растояние отъ 20 милиона пѫти на Алфа Сентори, може съвършенно да изгасне чрѣзъ поглъщанието ѝ въ такава огромна дебелина отъ житкость, медиумъ (среда) може би не абсолютно съвършенна. „Азъ намирамъ“ казва Елардъ Горъ „че Алфа Сентори поставенъ на такова едно растояние, даже ако нѣмаше поглъщание, би се прѣобърналъ на една звѣзда отъ около тридѣсеть и шестата величина, която спорѣдъ формулата на Погона ще изисква теоретически единъ телескопъ повече отъ 24,000 крака въ диаметръ, само да зърниме тази звѣзда.“

начин, както Слънчевата система е отделена с празно пространство от заобикалящите я звездни сфери.

Причината за невидимостта на външната вселена може да се изясни на едно от трите предположения:

1. Разстоянието даже на най-близката външна вселена е толкова огромно, щото нейната светлина не е още пристигнала. В съображение обаче с голямата епоха[262] на времето, показана от геологическата история, това предположение е някак си съмнително.

2. Отвъд границите на нашата видима вселена едно „изтъняване“ на светлообразния етер може да се приключва – като да свършва в една абсолютна празнина, която, разбира се, ще арестува преминаването на всичката светлина от външното пространство.

3. В обширното пространство, което разделя нашата звездна система от нейния най-ближен съсед, едно погасяване на светлината е възможно да взема място в етера, който по този начин ще действа като едно космическо було; и да крие за всякога от нашия поглед всичките външни галикси[263]. Струве[264] е доказвал, че такова едно изгасяване на светлината действително взема място даже вътре в границите на нашата звездна система. Но всичките достъпни сведения клонят да покажат, че няма ни най-малкият намек за подобно нещо да се случава дотам, додето нашите най-големи телескопи могат да проникнат в пространството.

Обаче случаят може да е съвсем другояче, когато се касае до външните системи. Светлината, даже на най-близката от тях, омаломощена чрез едно разстояние от 20 милиона пъти на Алфа Сентори, може съвършено да изгасне чрез поглъщанието ѝ в такава огромна дебелина от жидкост, медиум (среда), може би не абсолютно съвършена.

„Аз намирам – казва Елард Гор, – че Алфа Сентори, поставена на такова едно разстояние, даже ако нямаше поглъщание, би се преобърнал[265] на една звезда от около тридесет и шестата величина, която според формулата на Погсона[266] ще изисква теоретически един телескоп повече от 24 000 крака[267] в диаметър само да зърнем тази звезда.“

---

[262] В смисъл на огромен период от време.

[263] Галактики.

[264] Василий Яковлевич Струве

[265] В смисъл на превърнал.

[266] Норман Робърт Погсън.

[267] От англ. Foot – крак.

Тази хипотеза обаче не ни възбранява да допустнеме, че безбройни подобни системи сѫществуватъ въ вънкашното пространство, ако и да сме ний принудени да считаме числото на видимитѣ звѣзди точно опредѣлено, обаче числото на звѣзди и системи дѣйствително сѫществующи, но невидими на насъ, на дѣло сѫ не изчислими и безбройни. Бихме ли могли ний да вземаме крилата на единъ ангелъ и да излѣземъ вънъ отъ границитѣ на нашата ограничена вселенна, до едно растояние толкова голѣмо, щото интервала който ни отдѣля отъ най-отдалечената неподвижна звѣзда видима въ нашия най голѣмъ телескопъ, да можеше да се счита просто като една стѫпка на нащето небесно пѫтешествие? Какви ли не по нататашни създания не бихѫ се открили прѣдъ нашето удивляюще се видение.

Системи отъ по високъ порядъкъ можехѫ да се издигнатъ и откриѭтъ прѣдъ нашия погледъ. Прѣдъ тѣхъ нашитѣ видими небеса, сравнени, щѣхѫ да се покажѫтъ просто като едно зрънце пясъкъ при брѣга на океана. Ний можехме да пѫтуваме, милиони и милиони години, въ което и да е направление, и не бихме срѣщнали нищо друго, освѣнъ нови свѣтове, нови слънца, нови вселенни, които постепенно се издигатъ отъ вѣчностьта и се приближаватъ къмъ насъ, като че ли сѫ идвали нарочно да ни посрѣщнѫтъ. Какъ питаме се ний, нѣмали край, нѣмали сводъ, нѣмали небе което да ни спрѣ! за всѣкога ли ще е пространство! за всѣкогали ще бѫде пустота! Гдѣ сме тогава ний? Какъвъ пѫть сме прѣпѫтували? Да, ний сме още въ прѣдвѣрието на вѣчностьта, на която центърътъ е на всѣкѫдѣ, а окрѫжностьта никѫдѣ.

Да, велики мисли прѣдставлява вселенната за нашето размишление. Мисли, които сѫ пълни съ значение за всѣкой умъ и духъ, които разбира. Но да се повърнемъ на прѣдмета си изново. Тия три свѣта, съ своитѣ закони, сили и субстанции съставляватъ полето и областьта на истинската наука.

Отъ този троенъ съставъ на цѣлия мировъ свѣтъ, тъй тѣсно свързанъ и въплотенъ въ естеството на че-

Тази хипотеза обаче не ни възбранява да допуснем, че безбройни подобни системи съществуват във вънкашното пространство, ако и да сме ний принудени да считаме числото на видимите звезди точно определено[268]; обаче числото на звезди и системи, действително съществуващи, но невидими за нас, на дело са неизчислими и безбройни.

Бихме ли могли ний да вземаме крилата на един ангел и да излезем вън от границите на нашата ограничена вселена до едно разстояние толкова голямо, щото интервалът, който ни отделя от най-отдалечената неподвижна звезда, видима в нашия най-голям телескоп, да можеше да се счита просто като една стъпка на нашето небесно пътешествие? Какви ли не по-нататъшни създания не биха се открили пред нашето удивляющо[269] се видение.

Системи от по-висок порядък можеха да се издигнат и открият пред нашия поглед. Пред тях нашите видими небеса, сравнени, щяха да се покажат просто като едно зрънце пясък при брега на океана. Ний можехме да пътуваме милиони и милиони години в което и да е направление и не бихме срещнали нищо друго, освен нови светове, нови слънца, нови вселени, които постепенно се издигат от вечността и се приближават към нас, като че ли са идвали нарочно да ни посрещнат. Как, питаме се ние, няма ли край, няма ли свод, няма ли небе, което да ни спре! За всякога ли ще е пространство! За всякога ли ще бъде пустота! Где сме тогава ние? Какъв път сме пропътували? Да, ний сме още в преддверието на вечността, на която центърът е навсякъде, а окръжността – никъде.

Да, велики мисли представлява Вселената за нашето размишление. Мисли, които са пълни със значение за всякой ум и дух, който разбира.

Но да се повърнем на предмета си изново. Тия три свята със своите закони, сили и субстанции съставляват полето и областта на истинската наука.

От този троен състав на целия миров свят, тъй тясно свързан и въплотен в естеството на

[268] Това са т. нар. неподвижни звезди.
[269] От рус. удивляющий.

ловѣка е послужилъ да развие понятията въ самосъзнанието за материята, умъ и душата.

Въ този случай веществото прѣдставлява формата, ума, силата, душата, живота. Тѣзи понятия сж станали прѣдметъ на три главни школи или философски системи тъй наречени: Материалистическа, която приела материята само за сжществена. Идеалистическа, която приема ума само, за дѣйствителенъ. Спиритуалистическа, която приема духътъ и душата за реални.

Всѣка една отъ тѣзи школи по своя начинъ тълкува и изяснява явленията въ природата.

Науката не е отговорна за изопаченитѣ и криви тълкувания на тия философски школи. Тия три течения въ умственийтъ свѣтъ упражняватъ голѣмо влияние върху обществения животъ, Спорѣдъ прѣодоляванието на кое и да е отъ тѣзи учения, такова настроение взематъ и хората въобще.

Тѣзи влияния сж спорадически, проевляющи се въ извѣстни периоди на человѣческото развитие като мѣнявaтъ своя образъ и степень на умственна дѣятелность отъ едно състояние въ друго. Възможно е за единъ умъ да мине прѣзъ всичкитѣ.

Наклоностьта ни къмъ едно отъ тия влияния, ще зависи до голѣма степень отъ естеството, начина и устройството на нашето мисление.

По опредѣлени физиологически и френологически закони. Ако въ устройството на умственната организация прѣодолява отражателната идеална мисляща способность, то умътъ ще приеме идиализмътъ за начало. Ако пакъ въ устройството на умствената организация прѣодолява елемента на чувствующата усезающа мисляща способность, умътъ ще приеми материализма за начало.

Ако пакъ въ устройството на умственната организация, прѣодолява вѣрующата, духовито мисляща способность, то умътъ ще приеме спиритуализма за начало.

По ясно въ наученъ езикъ. Ако прѣднитѣ центрове въ мозъка сж повече развити отъ долнитѣ и горни, то умътъ ще клони къмъ идеализма. Ако пъкъ долнитѣ очни сж повече развити отъ горнитѣ и прѣднитѣ, то

човека е послужил да развие понятията в самосъзнанието за Материята, Ума и Душата.

В този случай Веществото представлява формата, Ума – силата, Душата – живота. Тези понятия са станали предмет на три главни школи, или философски системи тъй наречени: Материалистическа, която приела материята само за съществена; Идеалистическа, която приема ума само за действителен; Спиритуалистическа, която приема духа и душата за реални.

Всяка една от тези школи по своя начин тълкува и изяснява явленията в природата.

Науката не е отговорна за изопачените и криви тълкувания на тия философски школи. Тия три течения в умственият свят упражняват голямо влияние върху обществения живот. Според преодоляването[270] на кое и да е от тези учения такова настроение вземат и хората въобще.

Тези влияния са спорадически, проявляющи се в известни периоди на човеческото развитие, като меняват своя образ и степен на умствена деятелност от едно състояние в друго. Възможно е за един ум да мине през всичките.

Наклонността ни към едно от тия влияния ще зависи до голяма степен от естеството, начина и устройството на нашето мисление.

По определени физиологически и френологически закони, ако в устройството на умствената организация преодолява отражателната идеална мислеща способност, то умът ще приеме идеализма за начало.

Ако пак в устройството на умствената организация преодолява елементът на чувствующата осезающа мислеща способност, умът ще приеме материализма за начало.

Ако пак в устройството на умствената организация преодолява верующата, духовито мислеща способност, то умът ще приеме спиритуализма за начало.

По-ясно в научен език: ако предните центрове в мозъка са повече развити от долните и горни, то умът ще клони към идеализма. Ако пък долните, очни, са повече развити от горните и предните, то

[270] В смисъл на надделяване.

умътъ ще клони къмъ материализма. Ако пъкъ горнитѣ корони сѫ повече развити отъ долнитѣ очни и прѣднитѣ челни, то умътъ ще клони къмъ спиритуализма (духовния свѣтъ).

Науката ни е указала вече, че каквото и направление е да вземаме, животътъ ни ще се опрѣдѣли отъ общи и неизмѣняеми закони. Противъ остена на сѫдбата никой неможе да рита, който иска да избѣгне нещастията въ свѣта, трѣбва да се съобразява съ законитѣ на духовния си животъ, който лѣжи по дълбоко отъ коя и да е друга дѣятелность. И единственното спасение за кого и да е отъ безаконието на този свѣтъ е вѫтрѣ въ дома на този животъ, който дава свобода и самостоятелность въ достойнството на характера. Но за да се избавимъ отъ недоразуменията и съмненията, които се подигатъ почти на всѣка стѫпка въ полето на образуванието; и за да можемъ да распознаваме кои нѣща съдържатъ научни истини и кои не: Ний трѣбва да се рѫководимъ отъ слѣдующето правило, което науката е положила за основа. Нека приведемъ думитѣ на Английский ученъ мѫжъ покойния професоръ Хѫкслей (Xuxly) „Има една пѫтека, която води до истината тъй увѣрено, щото кой и да е, който ѭ слѣдва трѣбва непременно да пристигне предѣлътъ, или точката на цѣльта безъ разлика, да ли неговитѣ способности сѫ голѣми или малки, а затова има едно общо водяще правило, чрѣзъ което единъ человѣкъ може всѣкога да намѣри тази пѫтека да се пази отъ заблуждения и да се отстранява отъ тѣхъ.“

Това златно правило гласи така.

„Не давай неограничено съгласие на никакви предложения освѣнъ за тѣзи, на които истината е тъй явна и ясна щото само тѣ сѫ вънъ отъ всѣкое съмнение и подозрение.“

Чрѣзъ произнасянието на тази първа заповѣдъ на науката, съмнението се е напълно посвѣтило ней. Тя го е прѣнесла отъ сѣдалището на покаянието, гдѣто е било за дълго врѣме осѫдено и турено помежду ужаснитѣ грѣхове. Сега тя го е поставила на първо мѣсто помежду първоначалнитѣ задължения, които му сѫ прѣписани и назначени отъ научната съвѣсть: Прочее ний

умът ще клони към материализма. Ако пък горните корони са повече развити от долните очни и предните челни, то умът ще клони към спиритуализма (духовния свят).

Науката ни е указала[271] вече, че каквото и направление да вземаме, животът ни ще се определи от общи и неизменяеми закони. „Против остена[272] на съдбата никой не може да рита"; който иска да избегне нещастията в света, трябва да се съобразява със законите на духовния си живот, който лежи по-дълбоко от коя и да е друга деятелност. И единственото спасение за кого и да е от беззаконието на този свят е вътре в дома на този живот, който дава свобода и самостоятелност в достойнството на характера. Но за да се избавим от недоразуменията и съмненията, които се повдигат почти на всяка стъпка в полето на образованието, и за да можем да разпознаваме кои неща съдържат научни истини и кои не, ний трябва да се ръководим от следующето правило, което науката е положила за основа. Нека приведем думите на английския учен мъж, покойния професор Хъксли (Huxley): „Има една пътека, която води до истината тъй уверено, щото кой и да е, който я следва, трябва непременно да пристигне[273] предела или точката на целта, без разлика дали неговите способности са големи, или малки, а затова има едно общо водещо правило, чрез което един человек може всякога да намери тази пътека, да се пази от заблуждения и да се отстранява от тях".

Това златно правило гласи така:

„Не давай неограничено съгласие на никакви предложения[274], освен за тези, на които истината е тъй явна и ясна, щото само те са вън от всякое съмнение и подозрение".

Чрез произнасянието на тази първа заповед на науката, съмнението се е напълно посветило ней[275]. Тя го е пренесла от седалището на покаянието, гдето е било за дълго време осъдено и турено помежду ужасните грехове. Сега тя го е поставила на първо място помежду първоначалните задължения, които му са преписани и назначени от научната съвест. Прочее, ний

---

[271] Показала.

[272] Остен и копраля са дървени прътове, обикновено завършващи с метално острие, с които се подкарва впрегатния добитък. Тук „остен" е използван в преносен смисъл.

[273] Достигне.

[274] От рус. съждение, твърдение.

[275] На нея.

трѣбва да помнимъ, че това съмнение, което науката е така подчинила и употрѣбила ней, е, това съмнение, което Гете нарича наученъ скептисизмъ, на когото цѣлото старание е да побѣди себе си. А не, онзи родъ невѣрие, което е родено отъ тжпо-умие и невѣжество, на което стрѣмлението е само да сжществува и да извинява себе си за своята лѣность и равнодушие.

Задачата на науката, както сме загатнали това и по-прѣди, е, да достави прави сжждения и истински мировъзрения за всецѣлийтъ животъ, който е въплотенъ въ цѣлото миросъздание. Нашия умъ се нуждае отъ подобни идеали, които да му дадхтъ нова сила да ржкводи живота ни въ пжтя на просвѣщението.

ДВАТА ВЕЛИКИ ЗАКОНА НА РАЗВИТИЕТО.

Въ природата има едно общо стрѣмление, единъ общъ планъ и една обща цѣль. По тия три характера природата се проявлява, като единство на едно цѣло — Едно цѣло, на което всичкитѣ части се намиратъ въ взаимни отношения свързани и съединени по единъ най близко сродственъ начинъ.

За нашето наблюдение, остава най висшата работа да прослѣди тази интимна связь, това тѣсно сродство, тъй дълбоко и широко прѣобладающе помежду всичкитѣ части на природата. А за разума ни прѣдлѣжи великата задача, въ която да разбере, да проумѣе и схване значението на законитѣ и силитѣ образующи тази пълна хармония на единство въ системата ѝ. Освѣнъ това да ни запознае, научи и освѣтли съ положителни фактове за абсолютното имъ отношение спрѣмо насъ разумнитѣ сжщества, а при това и нашата длъжность и абсолютно задължение наложено намъ и на всички други твари отъ самата необходимость на естеството на тия закони на върховната природа, която е неизмѣняема въ сжщностьта на своитѣ дѣйствия.

Тия закони и сили, съ условията които съдържатъ

трябва да помним, че това съмнение, което науката е така подчинила и употребила ней, е това съмнение, което Гьоте нарича „научен скептицизъм“, на когото цялото старание е да победи себе си. А не онзи род неверие, което е родено от тъпоумие и невежество, на което стремление то е са̀мо да съществува и да извинява себе си за своята леност и равнодушие.

Задачата на науката, както сме загатнали това и по-преди, е да достави прави съждения и истински мировъззрения за всецелия живот, който е въплътен в цялото миросъздание. Нашият ум се нуждае от подобни идеали, които да му дадат нова сила да ръководи живота ни в пътя на просвещението.

Двата велики закона на развитието

В природата има едно общо стремление, един общ план и една обща цел. По тия три характера природата се проявлява като единство на едно цяло. Едно цяло, на което всичките части се намират във взаимни отношения, свързани и съединени по един найблизко сродствен начин.

За нашето наблюдение остава най-висшата работа да проследи тази интимна связ[276], това тясно сродство, тъй дълбоко и широко преобладающо помежду всичките части на природата. А за разума ни предлежи[277] великата задача, в която да разбере, да проумее и схване значението на законите и силите, образующи тази пълна хармония на единство в системата ѝ. Освен това да ни запознае, научи и осветли с положителни факти за абсолютното им отношение спрямо нас, разумните същества, а при това и нашата длъжност и абсолютно задължение, наложено нам и на всички други твари от самата необходимост на естеството на тия закони на върховната природа, която е неизменяема в същността на своите действия.

Тия закони и сили с условията, които съдържат

[276] От рус. связь – връзка

[277] От рус. предлежать – предстои.

у своето естество, сѫ тъй да се каже: „краеѫгълнийтъ и основенъ камакъ, „върху който е положенъ животътъ." Тукъ въ недрата на тия условия, душата придобива онази тайнственна способность, съ помоща на която почва да съзижда своето жилище, „организма," посрѣдствомъ който почва да проявлява своитѣ скрити сили и способности въ развивание и усъвършенствувание на естеството си, което има необходима нужда да се подготвя за по-висока дѣятелность, за по-свѣта длъжность на своето бѫдѫще призвание.

Тукъ върху тази здрава основа ума безопасно може да полага своето положително знание за истината, която е единственната сѫщественна храна за подържанието на неговото сѫществувание.

Върху тази сѫща основа, разума придобива силата да подига стенитѣ на великийтъ „храмъ на възпитанието." Този възпитателенъ „домъ" сѫ съзижда отъ духа на истината, който вече дѣйствува въ душата на человѣчеството за благото на чадата му.

Подъ неговътъ покривъ, ний трѣбва всички да се въспитаме, въ три главни и основни начала: Въ пѫтя на самата дѣйствителна истина, въ пѫтя на самата дѣйствителна добродѣтель и въ пѫтя на самата дѣйствителна любовь. Отъ подъ неговътъ покривъ, ний всички трѣбва да излеземъ благородни съграждане на бѫдѫщето царство.

Това царство не е далечь, но е близо; то е вече въ свѣта, работи силно, пѫтътъ му се гради, и рано или късно то ще бѫде помежду насъ. Славата на всички други царства ще падне прѣдъ неговътъ кракъ.

Това царство е: царство на истинския духъ, — царството на правдата. Въ това царство человѣкъ ще се подигне по горѣ отъ грубия духъ на природнийтъ свѣтъ; и ще съзнае, че той не е роденъ да бѫде робъ, но свободенъ; не да вѣрва слѣпо, но разумно; не да се управлява отъ невѣжеството на страститѣ, но отъ духътъ на знанието, който ще му донесе мирътъ и благоденствието.

Тази велика мисъль, е вече дълбоко проникнала человѣческата душа. И ний съ бързи крачки се дви-

у своето естество, са тъй да се каже: „крайъгълният и основен камък, върху който е положен животът“. Тук, в недрата на тия условия, душата придобива онази тайнствена способност, с помощта на която почва да съзижда своето жилище, „организма“, посредством който почва да проявлява своите скрити сили и способности в развивание и усъвършенствувание на естеството си, което има необходима нужда да се подготвя за по-висока деятелност, за по-свята длъжност на своето бъдещо призвание.

Тук, върху тази здрава основа, умът безопасно може да полага своето положително знание за истината, която е единствената съществена храна за поддържанието на неговото съществувание.

Върху тази съща основа разумът придобива силата да повдига стените на великия „храм на възпитанието“. Този възпитателен „дом“ се съзижда от Духа на Истината, който вече действува в душата на човечеството за благото на чадата му.

Под неговият покрив ний трябва всички да се възпитаме в три главни и основни начала: в пътя на самата действителна истина, в пътя на самата действителна добродетел и в пътя на самата действителна любов. От под неговият покрив ний всички трябва да излезем благородни съграждани на бъдещото царство.

Това царство не е далеч, но е близо; то е вече в света, работи силно, пътят му се гради и рано или късно то ще бъде помежду нас. Славата на всички други царства ще падне пред неговия крак.

Това царство е царство на истинския дух – царството на правдата. В това царство човек ще се подигне по-горе от грубия дух на природния свят и ще съзнае, че той не е роден да бъде роб, но свободен; не да вярва сляпо, но разумно; не да се управлява от невежеството на страстите, но от духа на знанието, който ще му донесе мира и благоденствието.

Тази велика мисъл е вече дълбоко проникнала човеческата душа. И ний с бързи крачки се движим

жимъ, съ необорима сила, да влезнемъ въ този „новъ животъ," въ тази пълна свобода: гдѣто любовьта ще ни бжде общъ законъ.

Но нека да не даваме поводъ да се мисли, че само мечтитѣ сж достатъчни. Не! При това, трѣбва да сме и дѣйци. Да дѣйци! Това е необходимо условие за всѣкиго. Понеже, да се постигне, какво годѣ промѣнение и прѣобразование у нашийтъ собственъ животъ, като человѣци: Изискватъ се условия, изискватъ се старания, изискватъ се стрѣмления. Стрѣмления съ опрѣдѣлено направление основани на истински научни начала.

Обаче да се създаджтъ условията, да се прѣдизвикватъ старанията и да се побуджтъ стрѣмленията: необходима е сила и енергия, която да е проникната и въодушевена съ самата велика цѣль на живота. А тази благородна цѣль включава по естество: духовното просвѣщение и подобрение на членоветѣ въ обществото.

Сега за постиганието на това подобрение и просвѣщение, необходима е: първомъ *добра почва, благородни срѣдства и разумни начала.* Подъ тия условия, ще бждемъ въ състояние да положимъ истинска основа на въспитанието, а слѣдователно и бжджщето си въздигание, като народъ и общество отъ общата челядъ на человѣчеството.

Нека се не мамимъ да мислимъ и си въображаваме, че има другъ изходенъ пжть отъ дилемата на настоящийтъ си животъ, отъ настоящето си положение. Не! Деньтъ се познава отъ утриньта, казва народната поговорка. Колко сж истини тия думи! Щомъ знаемъ законитѣ, които управляватъ извѣстни събития, ний можемъ съ математическа точность да прѣдскажемъ послѣдствията на резултата. Благодарение, науката чрѣзъ своя постояненъ трудъ, е хвърлила свѣтлина върху този прѣдметъ, като ни е избавила отъ невѣрието и колебанието на ума ни, да мислимъ, че явленията и събитията въ природата могжтъ да зематъ, каквото и да е направление, какъвто и да е пжть. Обаче то е знайно, че тѣ сж управляватъ отъ опрѣдѣлени и постояни закони. А тия нравственни закони произвождатъ онова въ общественния животъ, което ний сѣемъ; ако добро сѣме, добъръ плодъ; ако зло сѣме

с необорима сила, да влезнем в този „нов живот“, в тази пълна свобода, гдето любовта ще ни бъде общ закон.

Но нека да не даваме повод да се мисли, че само мечтите са достатъчни. Не! При това трябва да сме и дейци. Да, дейци! Това е необходимо условие за всекиго. Понеже да се постигне каквогоде променение и преобразувание у нашия собствен живот като човеци, изискват се условия, изискват се старания, изискват се стремления. Стремления с определено направление, основани на истински научни начала.

Обаче да се създадат условията, да се предизвикват староанията и да се подбудят стремленията, необходима е сила и енергия, която да е проникната и въодушевена със самата велика цел на живота. А тази благородна цел включава по естество духовното просвещение и подобрение на членовете в обществото.

Сега за постиганието на това подобрение и просвещение необходима е първом добра почва, благородни средства и разумни начала. Под тия условия ще бъдем в състояние да положим истинска основа на възпитанието, а следователно и бъдещето си въздигание като народ и общество от общата челяд на човечеството.

Нека се не мамим да мислим и си въображаваме, че има друг изходен път от дилемата на настоящия си живот, от настоящето си положение. Не! Денят се познава от утринта, казва народната поговорка. Колко са истини тия думи! Щом знаем законите, които управляват известни събития, ний можем с математическа точност да предскажем последствията на резултата. Благодарение науката чрез своя постоянен труд е хвърлила светлина върху този предмет, като ни е избавила от неверието и колебанието на ума ни да мислим, че явленията и събитията в природата могат да вземат каквото и да е направление, какъвто и да е път. Обаче то е знайно, че те са управляват от определени и постоянни закони. А тия нравствени закони произвождат онова в обществения живот, което ний сеем: ако добро семе – добър плод; ако зло семе

зълъ плодъ. Земята, която ражда житото, ражда тъй сѫщо и бодилитѣ и репеитѣ. Слънцето, топлината и влагата, които служѫтъ на едното, служѫтъ тъй сѫщо и на другото. Въ всѣкой случай, ний ще приемемъ, равносилното на онова, което сме дали или посѣли.

Може да се подигнатъ възражения противъ горѣ казаното, но за това, кой е кривъ? Нима, ако истината стои прѣдъ насъ, трѣбва ли да затворимъ очитѣ си противъ фактитѣ? Кой е виновника кога се исказва една истина? Събитията въ свѣта не се управляватъ отъ нашата воля, нито пъкъ цѣлий животъ се урежда и устройва спорѣдъ нашитѣ дѣтински въображения.

Въ природата има закони, и то велики, които ни каратъ съ глава и крака на напрѣдъ, безъ да се спиратъ да ни питатъ да ли тѣхнитѣ дѣйствия сѫ съгласни съ нашитѣ мисли или не. Нима за нашето идвание на тази земна повърхность, нѣкой ни е питалъ да ли е спорѣдъ угодата ни? Кой испроводи онази първоначална клѣтка, която стана виновникътъ за нашето сѫществувание? То е много лѣсна работа да расправяме, какъ тази клѣтка минувала отъ едно състояние въ друго и по този начинъ образувала всичкитѣ видове и родове животни. Но що ѝ влизаше ней въ ракавътъ да прави тия еволюции? И защо?

Ако тя можеше да говори, щѣше да ни каже, че не е виновата за онова което е направила, понеже и е било абсолютна длъжность да дѣйствува по този начинъ, и че не е сторила това отъ себелюбие, но отъ любовь, понеже е прѣдала своя собственъ животъ на другитѣ и тѣ да участвуватъ въ всичко, което ней било дадено отъ самия духъ на живота. „Ако вий страдате; то и азъ страдамъ," казва тя. „Понеже, и азъ живѣѭ въ васъ," „Вашата участь е, тъй сѫщо моя участъ." Но ний не желаемъ да страдаме, казваме. „Тъй сѫщо и азъ не желаѭ" казва тя. Тогава що? питаме ний! „незнае," казва тя. — Трѣбва да се избѣгва злото въ живота.

Каквото и да мислимъ за своето сѫществувание, каквото и да си прѣдполагаме за своето „битие," да ли е зависяще само отъ материята, или пакъ отъ ума и душата? Практически резултатътъ на нашитѣ размишле-

– зъл плод. Земята, която ражда житото, ражда тъй също и бодилите и репеите. Слънцето, топлината и влагата, които служат на едното, служат тъй също и на другото. Във всякой случай ний ще приемем равносилното на онова, което сме дали или посели.

Може да се подигнат възражения против горeказаното, но за това кой е крив? Нима ако истината стои пред нас, трябва ли да затворим очите си против фактите? Кой е виновникът, кога се изказва една истина? Събитията в света не се управляват от нашата воля, нито пък целият живот се урежда и устройва според нашите детински въображения.

В природата има закони, и то велики, които ни карат с глава и крака нанапред, без да се спират да ни питат дали техните действия са съгласни с нашите мисли, или не. Нима за нашето идване на тази земна повърхност някой ни е питал дали е според угодата ни? Кой изпроводи онази първоначална клетка, която стана виновника за нашето съществувание? То е много лесна работа да разправяме как тази клетка минувала от едно състояние в друго и по този начин образувала всичките видове и родове животни. Но що ѝ влизаше ней в ръкава[278] да прави тия еволюции? И защо?

Ако тя можеше да говори, щеше да ни каже, че не е виновата за онова, което е направила, понеже ѝ е било абсолютна длъжност да действува по този начин и че не е сторила това от себелюбие, но от Любов, понеже е предала своя собствен живот на другите, и те да участвуват във всичко, което ней било дадено от самия дух на живота: „Ако вий страдате, то и аз страдам – казва тя. – Понеже и аз живея във вас“; „Вашата участ е тъй също моя участ“. „Но ний не желаем да страдаме“ – казваме. „Тъй също и аз не желая“ – казва тя. „Тогава що?“ – питаме ний! „Не зная – казва тя. – Трябва да се избягва злото в живота.“

Каквото и да мислим за своето съществувание, каквото и да си предполагаме за своето „битие“, дали е зависещо само от материята, или пък от ума и душата? Практически резултатът на нашите размишления

---

[278] Това вероятно е някаква форма на фразеологизъм, който би трябвало да значи: „не ми влиза в работата“.

ния води къмъ едно и сжщо мѣсто. Фактътъ е, че ний се раждаме и умираме безъ да щемъ, като при това и понасяме своитѣ страдания, безъ да има нѣкой да ни помогне.

Сега въпросътъ съ насъ, не е, да ли да се раждаме! или да се не раждаме? Да ли да умираме! или да не умираме? Този въпросъ е вънъ отъ нашата областъ. Прѣдмета, както стои прѣдъ насъ е, какъ да се подобрѭтъ условията на нашия духовенъ животъ, който, нито се ражда, нито умира, но расте и се развива отъ „сила въ сила." Но нека се повърнемъ пакъ на прѣдмета си.

Добрата почва ще ни се даде отъ природата, щомъ почнемъ да работимъ съгласно съ нейнитѣ прѣдписания; Истинитѣ и благородни срѣдства, ще ни се укажжтъ отъ науката, щомъ потърсимъ нейнитѣ съвѣти; Началата ще ни сж вдъхнжтъ отъ въспитанието, щомъ потърсимъ помощьта му.

Истината, кога се разбере отъ ума и усвои отъ волята, става единъ отъ най сжщественнитѣ елементи за съживлението, въздиганието и напрѣдъка, на кое и да е общество, на кой и да е народъ. Тя придобива, онова свойство вжтрѣ у душата, което ний наричаме любовь.

Това велико качество, пробужда у нашийтъ животъ, всѣка способность въ обща дѣятелность. Ний отправяме тогава стжпкитѣ си, къмъ онова велико стрѣмление въ живота, което науката нарича образувание, или цивилизация.

Тази истина, която е почнала да озарява народитѣ: тя ще ни отправи въ пжтя на истинското образование. Въ този пжть, ний ще бждемъ въ сила да избавимъ живота си отъ корабокрушение и съвършенно разорение. Дълго врѣме сме се скитали изъ пустинята, както Израилскийтъ народъ; врѣмето е настанало вече когато трѣбва да се заловимъ сериозно за прѣдлѣжащата работа, която ни сж пада като човѣци и членове отъ общата челядь на човѣчеството. Нечестието и порока, джлбоко сж спуснали коренъ въ нашийтъ животъ; загнѣздили сж се като у дома си. Обаче, ний като хора свѣстни и разумни, трѣбва да потърсимъ исходенъ пжтъ. Необходимо е да се постараемъ да употрѣбимъ добри

води към едно и също място. Фактът е, че ний се раждаме и умираме без да щем, като при това и понасяме своите страдания, без да има някой да ни помогне.

Сега въпросът с нас не е дали да се раждаме или да се не раждаме, дали да умираме или да не умираме. Този въпрос е вън от нашата област. Предметът, както стои пред нас, е как да се подобрят условията на нашия духовен живот, който нито се ражда, нито умира, но расте и се развива от „сила в сила“.

Но нека се повърнем пак на предмета си: добрата почва ще ни се даде от природата, щом почнем да работим съгласно с нейните предписания; истинните и благородни средства ще ни се укажат от науката, щом потърсим нейните съвети; началата ще ни са вдъхнат от възпитанието, щом потърсим помощта му.

Истината, кога се разбере от ума и усвои от волята, става един от най-съществените елементи за съживлението, въздигането и напредъка на кое и да е общество, на кой и да е народ. Тя придобива онова свойство вътре у душата, което ний наричаме любов.

Това велико качество пробужда у нашия живот всяка способност в обща деятелност. Ний отправяме тогава стъпките си към онова велико стремление в живота, което науката нарича образование или цивилизация.

Тази истина, която е почнала да озарява народите, тя ще ни отправи в пътя на истинското образование. В този път ний ще бъдем в сила да избавим живота си от корабокрушение и съвършено разорение. Дълго време сме се скитали из пустинята както израилския народ; времето е настанало вече, когато трябва да се заловим сериозно за предлежащата работа, която ни са пада като человеци и членове от общата челяд на человечеството. Нечестието и порока дълбоко са спуснали корен в нашия живот; загнездили са се като у дома си. Обаче ний, като хора свестни и разумни, трябва да потърсим изходен път. Необходимо е да се постараем да употребим добри

лѣкарства, за да можемъ поне за въ бѫдѫще да сѐ избавимъ отъ тази болѣсть, отъ тази мания на човѣческото извратено себелюбие, друго-яче, нашата участь, ще бѫде подобна на участьта на единъ „организмъ“ хванатъ отъ проказа, на когото крайтъ е, гниение и разлагание.

Науката съ откритията си, иде да потвърди една истина, която е била занемарена въ нашийтъ умъ и не се е вземала въ съображение.

Това показание е слѣдующето: Само онзи организмъ ще преживѣе всичкитѣ кризи на живота, които се приспособлява на изискуемитѣ условия на управляющитѣ го закони и сили. Този е единъ важенъ фактъ, които трѣбва да се има прѣдъ видъ въ нашето поведение.

Това сѫ е потвърдило ясно отъ отдавна направенитѣ вече near изслѣдвания на учения естествоиспитателъ Чарлсъ Дарвина (Chals Darwen) Този фактъ се подвожда, подъ тъй нареченийтъ Законъ:“ Еволюцията на органическитѣ тѣла:„ (Sorvival of the fitest) прѣживяване на най добритѣ.

Спорѣдъ условията на този жизненоорганически законъ, само онѣзи животни се спазватъ и благославятъ, на които естеството върви въ прѣмо съгласие съ законитѣ на послѣдователнитѣ стадии на развитието. А тъй, като човѣка се намира на върха на тази ляствица на това развитие; то отъ него се изисква повече отъ колкото кое и да е друго сѫщество. Законътъ е: комуто много е дадено, много ще се й изисква; комуто малко, — малко ще сѫ изисква. Отъ жабата неможе да се изисква това, което се изисква отъ човѣка. Това произтича отъ простата причина, че човѣкъ е нравственно сѫщество, съвпрѣгнато отъ висшата природа съ задължения, които произлизатъ отъ естеството на неговий духъ. Въ човѣка сѫществуватъ вече „двѣ Еволюции,„ за които ще говоримъ по послѣ.

Единъ отъ научнитѣ факти, който е хвърлилъ свѣтлина върху естеството на нѣщата, е този: че въ природата сѫществуватъ сложни и деликатни „монадически организми,“ въ естеството на които се проевляватъ и криѭтъ тайнственни способности надарени съ разсѫдѫкъ. Това мислѭ не изисква никакво доказателство; защото

лекарства, за да можем поне за в бъдеще да се избавим от тази болест, от тази мания на човеческото извратено себелюбие, другояче нашата участ ще бъде подобна на участта на един „организъм", хванат от проказа, на когото краят е гниене и разлагание.

Науката с откритията си иде да потвърди една истина, която е била занемарена в нашият ум и не се е вземала в съображение.

Това показание[279] е следующето: само онзи организъм ще преживее всичките кризи на живота, който се приспособлява на изискуемите условия на управляющите го закони и сили. Този е един важен факт, които трябва да се има предвид в нашето поведение.

Това се е потвърдило ясно от отдавна направените вече изследвания на учения естествоизпитател Чарлз Дарвин (Charles Darwin). Този факт се подвожда[280] под тъй нареченият Закон: „Еволюцията на органическите тела – (Survival of the fittest) преживяване на най-добрите.

Според условията на този жизненоорганически закон само онези животни се спазват[281] и благославят, на които естеството върви в прямо съгласие със законите на последователните стадии на развитието. А тъй като човекът се намира на върха на тази лествица на това развитие, то от него се изисква повече, отколкото кое и да е друго същество. Законът е: „Комуто много е дадено, много ще се и изисква; комуто малко – малко ще се изисква". От жабата не може да се изисква това, което се изисква от човека. Това произтича от простата причина, че човек е нравствено същество, съвпрегнато от висшата природа със задължения, които произлизат от естеството на неговия дух. В човека съществуват вече „две еволюции", за които ще говорим по-после.

Един от научните факти, който е хвърлил светлина върху естеството на нещата, е този, че в природата съществуват сложни и деликатни „монадически организми"[282], в естеството на които се проявяват и крият тайнствени способности, надарени с разсъдък. Това, мисля, не изисква никакво доказателство, защото

---

[279] От рус. свидетелство, знак, данни.

[280] Диал. подвежда се, води се.

[281] Запазват.

[282] Едноклетъчни.

е почти очевидна истина, която всѣкой може самъ да провѣри. Този фактъ потвърдява онази вжтрѣшна самостоятелна дѣятелность, която е била прѣнебрегвана и малоуважавана отъ мнозина.

Тази истина подвърждава това, че природата гони една обща велика цѣль въ своитѣ дѣйствия. Важно е за насъ да се не мамимъ въ своитѣ повърхностни внушения и впечатления да заключаваме прѣждеврѣмено, че природата е мъртва, безчувствнена и неразумна. Такова едно заключение открива голотата на нашитѣ дѣтински познания, както на първобитния человѣкъ въ Едемския рай. Нѣка не го считами за унизително, да исповѣдваме истината тъй както си é. Най послѣ въ какво се състои чоловѣческото достойнство, ако не въ исповѣданието на тази върховна добродѣтель?

Само въ нейното присътствие, ний е можемъ да намѣримъ сжщинска храна, дѣйствителна радость и вѣренъ ржководитель къмъ всичко що е истинно.

Природата е жива и пълна съ животъ на всѣкждѣ гдѣто условията на върховнитѣ ѝ закони го допускатъ; И съ разумни сили, които ний едвамъ сега почваме да съпикасваме. Ако тая дѣйствителность да не сжществуваше, то ний никога не бихме имали възможностьтъ да разменимъ, своитѣ мисли единъ съ другиго. Не е ли чудно, че посрѣдствомъ движението на нашийтъ езикъ, ний се споразумяваме единъ съ другъ? И не е ли още по чудно че посрѣдствомъ различно бѣлѣзание на извѣсни знаци, турени подъ извѣстенъ редъ, ний можемъ да разберемъ мисъльта на тѣхнийтъ афторъ, който отдавна може да е заминалъ отъ този свѣтъ? По какви физиологически и психологически начини се извършва този процесъ въ наший мозъкъ, и се прѣдава сжщинската смисъль на извѣстната идея, която така непосрѣдственно минава отъ едно пасивно състояние отъ външния свѣтъ въ вжтрѣшностьта на нашия умъ и ни убѣждава за дѣйствителностьта и присжтсвието на другъ единъ умъ, който е мислилъ и осѣщалъ както нашийтъ умъ? Ето единъ важенъ въпросъ, който още не е рѣшенъ отъ ученитѣ. Дѣйствията на физическитѣ сили, — като: топлина, свѣтлина, електричество и магнетизмъ се прѣна-

е почти очевидна истина, която всякой може сам да провери. Този факт потвърдява онази вътрешна самостоятелна деятелност, която е била пренебрегвана и омаловажавана от мнозина.

Тази истина потвърждава това, че Природата гони една обща велика цел в своите действия. Важно е за нас да се не мамим в своите повърхностни внушения и впечатления да заключаваме преждевременно, че природата е мъртва, безчувствена и неразумна. Такова едно заключение открива голотата на нашите детински познания, както на първобитния човек в Едемския рай. Нека не го считаме за унизително да изповядваме истината тъй, както си е. Най-после в какво се състои човеческото достойнство, ако не в изповяданието на тази върховна добродетел?

Само в нейното присъствие ний можем да намерим същинска храна, действителна радост и верен ръководител към всичко, що е истинно.

Природата е жива и пълна с живот навсякъде, гдето условията на върховните ѝ закони го допускат, и с разумни сили, които ний едвам сега почваме да сапикасваме[283]. Ако тая действителност да не съществуваше, то ний никога не бихме имали възможност да разменим своите мисли един с другиго. Не е ли чудно, че посредством движението на нашия език ний се споразумяваме[284] един с друг? И не е ли още по-чудно, че посредством различно белязание на известни знаци, турени под известен ред, ний можем да разберем мисълта на техният автор, който отдавна може да е заминал от този свят? По какви физиологически и психологически начини се извършва този процес в нашия мозък и се предава същинската смисъл на известната идея, която така непосредствено минава от едно пасивно състояние от външния свят във вътрешността на нашия ум и ни убеждава за действителността и присъствието на друг един ум, който е мислил и усещал както нашият ум? Ето един важен въпрос, който още не е решен от учените. Действията на физическите сили като топлина, светлина, електричество и магнетизъм се пренасят

---

[283] Разг. съглеждам, съзирам.

[284] В смисъл на разбираме.

сѫтъ отъ едно мѣсто на друго посрѣдствомъ вълнението на светлообразния Етиръ. Така казватъ ученитѣ физици. Но по кой начинъ се принасѭтъ нашитѣ мисли отъ единъ умъ въ другий, ако не чрѣзъ нѣкоя разумна сила която неможе да бѫде друга, освѣнъ самия духъ на природата, който по такъвъ единъ вѫтрешенъ законъ свързва всички разумни сѫщества въ тѣсно единство? Само чрѣзъ допущанието на такава умственва срѣда, ний можемъ да изяснимъ явленията на умствеиния разуменъ свѣтъ. Има философи и купъ учени мѫже отъ първа и втора рѫка, които мислятъ противното. Но що отъ това? Нима сѫщностьта на битието и положението на природата, да ли е умна или не, зависи отъ нашитѣ прѣдположения и мисли? Ний най малко. Може да поддържаме едната или другата страна за истинска; обаче всѣкога е прѣдпочитително за единъ разуменъ човѣкъ да поддържа истината. Стойностьта на каквото и да е учение зависи отъ реалностьта на фактитѣ, които притежава въ себе си. Такива дѣйствителни истини носятъ онази небесна свѣтлина, която има силата да освѣти и просвѣти всѣкой умъ, който е готовъ да ѭ приема.

Разногласието, което повидимому сѫществува въ учений свѣтъ е слѣдствие отъ устройството на мозъчнитѣ клетки и отъ развитието и качеството на умственнитѣ цѣнтрове. Тази е причината защо хората различно разглеждатъ и оцѣняватъ единъ и сѫщъ прѣдметъ. Кой къквото се е научилъ, това и обича, казватъ въобще проститѣ и неучени хорица. А това означава, въ къквото направление умътъ се е развилъ повече, въ тази посока дѣйствува и работи съ по-голѣмо усърдие.

Или: съ други думи, въ какъвто прѣдметъ душата се е привързала повече, нему и слугува съ поголѣмо усърдие и любовь. Законътъ е сѫщъ. Земи го въ каквато и да е смисъль, резултатътъ излиза единъ и сѫщъ на дѣло. Върху този прѣдметъ ще говоримъ по на пространо, когато дойдемъ да разглеждаме вѫтрѣшния характеръ на въспитанието.

Още единъ загадъченъ въпросъ има да подигнемъ, който на често ни се прѣдставя. Този въпросъ е смъ-

от едно място на друго посредством вълнението на светлообразния етер. Така казват учените физици. Но по кой начин се пренасят нашите мисли от един ум в другий, ако не чрез някоя разумна сила, която не може да бъде друга, освен самият дух на природата, който по такъв един вътрешен закон свързва всички разумни същества в тясно единство? Само чрез допущанието на такава умствена среда ний можем да изясним явленията на умствения разумен свят. Има философи и куп учени мъже от първа и втора ръка, които мислят противното. Но що от това, нима същността на битието и положението на природата, дали е умна, или не, зависи от нашите предположения и мисли? Ни най-малко. Може да поддържаме едната или другата страна за истинска, обаче всякога е предпочитателно за един разумен човек да поддържа истината. Стойността на каквото и да е учение зависи от реалността на фактите, които притежава в себе си. Такива действителни истини носят онази небесна светлина, която има силата да освети и просвети всякой ум, който е готов да я приема.

Разногласието, което повидимому съществува в учения свят, е следствие от устройството на мозъчните клетки и от развитието и качеството на умствените центрове. Тази е причината защо хората различно разглеждат и оценяват един и същ предмет. „Кой каквото се е научил, това и обича“ – казват въобще простите и неучени хорица. А това означава: в каквото направление умът се е развил повече, в тази посока действа и работи с по-голямо усърдие.

Или с други думи: в какъвто предмет душата се е привързала повече, нему и слугува с по-голямо усърдие и любов. Законът е същ. Вземи го в каквато и да е смисъл, резултатът излиза един и същ на дело. Върху този предмет ще говорим по-пространно, когато дойдем да разглеждаме вътрешния характер на възпитанието.

Още един загадъчен[285] въпрос има да подигнем, който начесто ни се представя. Този въпрос е смъртта.

---

[285] В смисъл на неизяснен.

ртьта. Какво нѣщо е тоя? Питатъ ни. Дѣйствията ѝ знаемъ,но причинитѣ ѝ сѫ скрити. Какъ да си ѭ прѣдставимъ тогава?

Единъ, който днесъ е билъ помежду живущитѣ, утрѣ изчезва безвъзвратно отъ свѣта. Казватъ, той замина отъ този свѣтъ: Но кѫдѣ е отишелъ? Кѫдѣ е исчезналъ, че не се връща? Тѣлото стои, но то е студено мъртво, живостьта му е изгаснала, животътъ го е оставилъ. Различно се мисли върху този въпросъ. Но той все остава задаче.

Науката ни убѣждава въ фактътъ, че не сѫществува абсолютна смърть. Смъртьта „казва тя е нѣщо релативно и необходимо за такъвъ свѣтъ, съ такова устройство, като нашиятъ. „Тамъ," казва тя, гдѣто има смърть има и животъ. (Съ това трѣбва да подразумѣваме, че смъртьта сѫществува само за органическийтъ животъ. Взема се по нѣкой пѫть и въ прѣносна смисъль,)

Въ непрестанната смърть е, и проявлението на непрѣстаннийтъ животъ. До като човѣкъ умира, то е и знакъ, че той живѣе. Но щомъ прѣстане да живѣе ще прѣстани и да умира. Това е физиологическата истина. Погледнете въ човѣческото тѣло, и вий ще видите два процеса да се извръшватъ вѫтрѣ въ неговътъ организмъ въ едно и сѫщо врѣме; Животъ и смърть работѭтъ рамо до рамо въ единъ и сѫщъ моментъ. Отъ една страна силитѣ на смъртьта дѣйствуватъ да турѭтъ край на всѣка органическа дѣятелность, а отъ друга силитѣ на живота постоянно подновяватъ тази дѣятелность. Отъ една страна агентитѣ на смъртьта постоянно подкопаватъ основитѣ на животнитѣ клѣтки, а отъ друга агентитѣ на живота постоянно поправятъ и подкрѣпяватъ тѣзи основи. Отъ една страни смъртьта постоянно поразява и разрушава живитѣ клѣтки въ тѣлото, а отъ друга живота постоянно произвожда, ражда нови да завзематъ мѣстата вече испразнени. Отъ това слѣдва, че смъртьта е противоположенъ процесъ на живота нѣщо частно,а не общо.

Този процесъ произлиза отъ условията на природата, че животъ, живота поглаща. Вдѣйствителность нищо не се губи нищо не чезне. Изчезва само вида и формата

„Какво нещо е тя?“ – питат ни. „Действията ѝ знаем, но причините ѝ са скрити. Как да си я представим тогава?“

Един, който днес е бил помежду живущите, утре изчезва безвъзвратно от света. Казват: „Той замина от този свят“. Но къде е отишъл? Къде е изчезнал, че не се връща? Тялото стои, но то е студено, мъртво, живостта му е изгаснала, животът го е оставил. Различно се мисли върху този въпрос. Но той все остава задача.

Науката ни убеждава във факта, че не съществува абсолютна смърт. „Смъртта, казва тя, е нещо релативно и необходимо за такъв свят, с такова устройство като нашият.“ „Там, казва тя, гдето има смърт, има и живот“ (С това трябва да подразумяваме[286], че смъртта съществува само за органическия живот. Взема се понякой път и в преносна смисъл).

В непрестанната смърт е и проявление то на непрестанния живот. Докато человек умира, то е и знак, че той живее. Но щом престане да живее, ще престане и да умира. Това е физиологическата истина. Погледнете в человеческото тяло и вие ще видите два процеса да се извършват вътре в неговия организъм в едно и също време: живот и смърт работят рамо до рамо в един и същ момент. От една страна силите на смъртта действуват да турят край на всяка органическа деятелност, а от друга – силите на живота постоянно подновяват тази деятелност. От една страна агентите на смъртта постоянно подкопават основите на животните клетки, а от друга агентите на Живота постоянно поправят и подкрепяват тези основи. От една страна смъртта постоянно поразява и разрушава живите клетки в тялото, а от друга Животът постоянно произвожда, ражда нови, да завземат местата, вече изпразнени. От това следва, че смъртта е противоположен процес на живота, нещо частно, а не общо.

Този процес произлиза от условията на природата, че живот живота поглъща. В действителност нищо не се губи, нищо не чезне – изчезва само видът и формата.

---

[286] Да подразбираме.

Види се природата гони нѣкаква тайна цѣль, която още не е пълно опрѣдѣлена въ ума ни. Ний можемъ да кажемъ, че человѣчеството не умира, но само, че общийтъ животъ минува отъ родъ въ родъ, като прѣтърпява постоянно промѣнения у вѫтрѣшното си естество, което расте въ духовно нравственна сила. Значи живота се причистя отъ лошитѣ влияния вмъкнати въ него по единъ или другъ начинъ, отъ дѣйци или души, които криво разбрали цѣльта на този животъ, който имъ е билъ даденъ, Тази мисъль се подкрѣпе отъ научно психологическитѣ показания на положителната наука.

Този двоякъ процесъ извършва едно благодѣяние за человѣчеството, понеже другояче не би сѫществувалъ органическийтъ животъ. И да прѣдположимъ, че би сѫществувалъ въ подобна форма, като на стоящата, то никога не би направилъ нито крачка къмъ какво годѣ усъвършенствувание. Това мнѣние се подържа отъ естественнитѣ науки.

Нѣкои отъ нишитѣ животни се размножаватъ съ такава чудна скорость, щото едвамъ ли можемъ да си прѣдставимъ, какво ли би станало на земята слѣдъ единъ вѣкъ, ако смъртьта се прѣмахнѣше. Навѣрно, свѣтътъ би се вмирисалъ само отъ изверженията на тази зганъ. И намѣсто да умираме полека, щѣхме да умремъ изведнѫждъ.

Трѣбва да знаемъ, че висшата природа отдавна си направила смѣткитѣ, като прѣдвидѣла всичкитѣ случаи. И ако въ настояще врѣме тя постъпва грубо и не человѣколюбиво спорѣдъ нашето гледание и сѫдение; то за тѣзи си постѫпки, има дълбоки причини, които ѭ заставляватъ да дѣйствува по този начинъ, понеже е най добрийтъ отъ всички други, които ний можемъ да си прѣдставимъ.

Цѣльта на духътъ въ природата, не е да увеличава и умножава органическийтъ животъ въ количество; но да го развива и усъвършенствува въ качество и степень. Стрѣмлението му е, да въздига достойнството на неговото вѫтрѣшно естество, да уякчава силата на неговата върховна природа, която спорѣдъ, закона на Биосъ (живота) може да се прѣнася въ която и да е часть на все-

Види се, природата гони някаква тайна цел, която още не е пълно определена в ума ни. Ний можем да кажем, че човечеството не умира, но само че общият живот минува от род в род, като претърпява постоянно променение у вътрешното си естество, което расте в духовно-нравствена сила. Значи животът се пречистя от лошите влияния, вмъкнати в него по един или друг начин от дейци или души, които криво са разбрали целта на този живот, който им е бил даден. Тази мисъл се подкрепя от научнопсихологическите показания на положителната наука.

Този двояк процес извършва едно благодеяние за човечеството, понеже другояче не би съществувал органическият живот. И да предположим, че би съществувал в подобна форма като настоящата, то никога не би направил нито крачка към какво-годе усъвършенствуване. Това мнение се поддържа от естествените науки.

Някои от низшите животни се размножават с такава чудна скорост, щото едвам ли можем да си представим какво ли би станало на земята след един век, ако смъртта се премахнеше. Навярно светът би се вмирисал само от изверженията на тази сган[287]. И наместо да умираме полека, щяхме да умрем изведнъж.

Трябва да знаем, че висшата природа отдавна си направила сметките, като е предвидила всичките случаи. И ако в настояще време тя постъпва грубо и нечовеколюбиво според нашето гледание и съдение; то за тези си постъпки има дълбоки причини, които я заставляват да действува по този начин, понеже е найдобрият от всички други, които ний можем да си представим.

Целта на духа в природата не е да увеличава и умножава органическия живот в количество, но да го развива и усъвършенствува в качество и степен. Стремлението му е да въздига достойнството на неговото вътрешно естество, да уякчава силата на неговата върховна природа, която според закона на Биос (живота) може да се пренася в която и да е част на

[287] Боклук, отпадък.

ленната и да взема онова мѣсто и положение, което подхожда на естеството ѝ.

Вѣчнийтъ животъ, самъ по необходимостьта на своето естество, изисква и вѣчни условия, които не сѫществуватъ никѫдѣ другѫдѣ освѣнъ въ безпрѣдѣлностьта на вѣчната вселенна. Тази е причината; защо живота въ никой материаленъ свѣтъ неможе да бѫде вѣченъ; защото самиятъ свѣтъ, не съдържа тия условия, понеже е изложенъ на изменения, а тия изменения, отъ самото естество на тия закони на природата произвождатъ разрушителни дѣйствия.

Това страно явление, „смъртьта" е, слѣдствие отъ физическитѣ промѣнения на елементитѣ въ материята.

„Кислорода е първата отрова, която поглащаме," казватъ ученитѣ физикохимисти. „Отрова," въ тази смисъль, че произвожда горение и окисляване въ нашийтъ организмъ, съвпрегнато съ химически дѣйствия и промѣнения. А отъ опитъ знаемъ, че всѣко тѣло, което гори, губи часть отъ своято енергия. т. е. въ простъ езикъ казано изгаря." И тъй право е казалъ единъ ученъ: „человѣкъ е горяща свѣщь." Всичката разлика се състои въ това, че нѣкой изгарятъ поскоро, а нѣкой по полека. Въпросътъ е, свѣтили нашата свѣщь въ този тъменъ свѣтъ.

Обаче ще дойде едно врѣме, казва философътъ Спенсеръ, когато вѫтрѣшнитѣ условия на органическийтъ животъ да дойдѫтъ въ прѣмо съгласие съ външнитѣ условия на природата, тогава живота ще стани постояненъ. Нека го кажемъ вѣченъ. Онѣзи, които сѫ здобиятъ съ този животъ ще бѫдѫтъ блаженни.

Но да се повърнимъ на прѣдмета си. Цѣльта, която живота гони въ системата на природата е двояка: Първо, образователна и второ въспитателна. Образователния процесъ, се занимава съ приготовлението на человѣка, а въспитателния съ приспособлението на силитѣ му, въ прави направления. Въспитателната сила на природата е направила человѣка способенъ да се ползува отъ богатствата ѝ, приготвени за неговото тѣло, за неговътъ умъ. Съ други думи: всѣкой животъ или живо сѫщество съ своето появление, изисква и съответствующи условия,

Вселената и да взема онова място и положение, което подхожда на естеството ѝ.

Вечният живот сам, по необходимостта на своето естество, изисква и вечни условия, които не съществуват никъде другаде, освен в безпределността на Вечната вселена. Тази е причината защо животът в никой материален свят не може да бъде вечен; защото самият свят не съдържа тия условия, понеже е изложен на изменения. А тия изменения от самото естество на тия закони на Природата произвождат разрушителни действия.

Това странно явление – смъртта, е следствие от физическите променения на елементите в материята.

„Кислорода е първата отрова, която поглъщаме“ – казват учените физикохимисти. Отрова в тази смисъл, че произвожда горение и окисляване в нашия организъм, съвпрегнато с химически действия и променения. А от опит знаем, че всяко тяло, което гори, губи част от своята енергия, т.е. в прост език казано, изгаря. И тъй, право е казал един учен: „Человек е горяща свещ“. Всичката разлика се състои в това, че някои изгарят по-скоро, а някои – полека. Въпросът е свети ли нашата свещ в този тъмен свят.

„Обаче ще дойде едно време – казва философът Спенсър – когато вътрешните условия на органическия живот да дойдат в прямо съгласие с външните условия на природата, тогава животът ще стане постоянен. Нека го кажем – вечен. Онези, които са сдобият с този живот, ще бъдат блажени.“

Но да се повърнем на предмета си. Целта, която животът гони, в системата на природата е двояка: първо – образователна и второ – възпитателна. Образователният процес се занимава с приготовлението на человека, а възпитателния – с приспособлението на силите му в прави направления. Възпитателната сила на природата е направила человека способен да се ползва от богатствата ѝ, приготвени за неговото тяло, за неговия ум. С други думи: всякой живот или живо същество със своето появление изисква и съответствующи условия,

да подържа и подкрѣпе своята дѣятелность, своитѣ функции, своитѣ сили и способности. А тия качества на живота, никога не бихж се появили, ако нѣмаше съответствующи прѣдмети да ги подбуждатъ. Отъ това става явно, че человѣкъ е билъ призованъ на това земно кълбо да работи прилѣжно, да работи усърдно, спорѣдъ наставленията, които му сж били дадени, начертани прѣдписани и показани отъ нравственитѣ закони.

Необходимостьта на собствения му животъ е, изисквала постоянна дѣятелность за самосъхранение, самата му сждба отъ начало го прѣдназначила, като сжщество на постояненъ трудъ, мжчнотии и скърби.

Природата тази негова въспитателка и наставница, не е искала да го остави нито минута на бездѣлие да се повръща въ мислитѣ на своето дѣтинство. Въ онова положение, въ което той за много хиляди години се е скиталъ въ своето не завидно състояние, като животно, безъ да разбира, безъ да разсжждава и мисли, защо и за какво се е той родилъ.

Природата тази негова попечителка и надзирателка, не е желаела да го гледа лѣниво и бездѣлно сжщество, да се по потрива на самъ на татъкъ и да си подига рамената сегисъ тогисъ, да се по прозява и казва: дай да ямъ сега. Тя е прѣдвидѣла тази опасность за неговото развитие. И да го избави отъ пропадание въ нейзвѣстность; тя е била принудена да го постави въ такива условия и обстоятелства, гдѣто да е заобиколенъ съ хиляди мжчнотии и опасности за свойтъ животъ.

Борбата за сжществувание се явила прѣдъ него като единственно срѣдство да го запази отъ надлѣжащето зло. Той трѣбвало, да се бори не само противъ хищнитѣ звѣрове, които сж го застрашавали всѣкой день, но и противъ грубитѣ сили на природата, които всички, като че му сж станали заклѣти врагове.

Той е билъ принуденъ да търси исходенъ пжть отъ това трудно положение, но за този исходъ сж се изисквали хиляди и хиляди години отъ постояненъ трудъ, до като си проправи пжтя.

Необходимо е било за него, да направи изборъ помежду голийтъ животъ и знанието за истината.

да подържа и подкрепя своята деятелност, своите функции, своите сили и способности. А тия качества на живота никога не биха се появили, ако нямаше съответствуващи предмети да ги побуждат. От това става явно, че человек е бил призован на това земно кълбо да работи прилежно, да работи усърдно според наставленията, които му са били дадени, начертани, предписани и показани от нравствените закони.

Необходимостта на собствения му живот е изисквала постоянна деятелност за самосъхранение, самата му съдба отначало го предназначила като същество на постоянен труд, мъчнотии и скърби.

Природата, тази негова възпитателка и наставница, не е искала да го остави нито минута на безделие, да се повръща в мислите на своето детинство, в онова положение, в което той за много хиляди години се е скитал в своето незавидно състояние като животно, без да разбира, без да разсъждава и мисли защо и за какво се е той родил.

Природата, тази негова попечителка и надзирателка, не е желаела да го гледа лениво и безделно същество, да се попотрива насам-нататък и да си повдига рамената сегиз-тогиз, да се попрозява и казва: „Дай да ям сега“. Тя е предвидила тази опасност за неговото развитие. И да го избави от пропадание в неизвестност, тя е била принудена да го постави в такива условия и обстоятелства, гдето да е заобиколен с хиляди мъчнотии и опасности за своя живот.

Борбата за съществувание се явила пред него като единствено средство да го запази от надлежащото зло. Той трябвало да се бори не само против хищните зверове, които са го застрашавали всякой ден, но и против грубите сили на природата, които всички като че му са станали заклети врагове.

Той е бил принуден да търси изходен път от това трудно положение, но за този изход са се изисквали хиляди и хиляди години от постоянен труд, докато си прокарa пътя.

Необходимо е било за него да направи избор помежду голия живот и знанието за истината.

Въ борбата за самосъхранение, той е видѣлъ едничкото условие за сѫществувание, въ което самата природа му показала, че е необходимо за него да се подвизава, т. е, да истрѣбе своитѣ противници и врагове, и съ силата на орѫжието си да прокарва пѫтя си по лицето на земята. То е било необходимо отъ негова страна да прѣмахва всичкитѣ прѣчки за безопасностьта на своя животъ освѣнъ това да подготви почвата на земята за своето развитие, която е била една отъ първоначалнитѣ условия да подържа неговътъ родъ. Само по тъкъвъ начинъ, той е можалъ да се множи и размножава по лицето на земята и да е направи поле за своета дѣятелность.

До тукъ человѣкъ несъзнателно е вършилъ своята длъжность. Той не е можелъ да прѣдвиди, какво бѫдѫщитѣ вѣкове ще донесѫтъ и какво бѫдѫщитѣ родове ще създадѫтъ. Въ него още не било се пробудило чувството на духовния животъ, той е билъ невѣжъ. Не билъ още въ сила да разбира онѣзи духовни велики закони, които сѫ съдържали мощната сила да го направьѫтъ свободенъ; да му дадѫтъ великата способность да мисли и изказва своитѣ мисли. До това врѣме человѣкъ се управлявалъ само отъ страхътъ на природний свѣтъ. Той е билъ влеченъ на напрѣдъ отъ закона на самосъхранението. То се разбира, че ако человѣкъ бѣ оставенъ подъ това управление, той не би се подигналъ надъ общото равнище.

Но върховний духъ на живота прѣдвидѣлъ и съзналъ тази истина. Той видѣлъ опасностьта за человѣка, че ако той се остави само на влеченията и побужденията на този естественъ законъ на себесохранението; то не въ твърдѣ дълго врѣме въ бѫдѫщето той ще развие у себе си най лошитѣ качества и способности и би craналъ ужасъ за всички. И вмѣсто да произведе и въспита отъ него едно благородно сѫщество да отговаря на свойто име, то тя би произвела и въспитала отъ него единъ человѣчески извергъ, който щѣше да бѫде способенъ да потопи лицето на цѣлата земя въ кръвьта на своитѣ братия и ближни.

И разбира се отъ само себе си, че нищо не би имало силата да убуздае неговата необузданость и не-

В борбата за самосъхранение той е видял едничкото условие за съществуване, в което самата природа му показала, че е необходимо за него да се подвизава, т.е. да изтреби своите противници и врагове и със силата на оръжието си да прокарва пътя си по лицето на Земята. То е било необходимо, от негова страна, да премахва всичките пречки за безопасността на своя живот, освен това да подготви почвата на Земята за своето развитие, която е била една от първоначалните условия да поддържа неговия род. Само по такъв начин той е можал да се множи и размножава по лицето на земята и да е направи поле за своята деятелност.

Дотук человек несъзнателно е вършел своята длъжност. Той не е можел да предвиди какво бъдещите векове ще донесат и какво бъдещите родове ще създадат. В него още не било се пробудило чувството на духовния живот, той е бил невеж. Не бил още в сила да разбира онези духовни велики закони, които са съдържали мощната сила да го направят свободен; да му дадат великата способност да мисли и изказва своите мисли. До това време человек се управлявал само от страха на природния свят. Той е бил влечен нанапред от закона на самосъхранението. То се разбира, че ако человек бе оставен под това управление, той не би се подигнал над общото равнище.

Но върховният дух на живота предвидил и съзнал тази истина. Той видял опасността за человека, че ако той се остави само на влеченията и побужденията на този естествен закон на себесъхранението, то не в твърде дълго време в бъдещето той ще развие у себе си най-лошите качества и способности и би станал ужас за всички. И вместо да произведе и възпита от него едно благородно същество да отговаря на своето име, то тя би произвела и възпитала от него един человечески изверг, който щеше да бъде способен да потопи лицето на цялата Земя в кръвта на своите братия и ближни.

И, разбира се от само себе си, че нищо не би имало силата да обуздае неговата необузданост и

честие, освѣнъ самата смърть, която щѣше да тури край на неговата зловѣща дѣятелность. Този щѣше да бѫде изходния естественъ пѫть отъ кризата на живота. Въ това нѣма нищо необикновенно. Подобна участь е постигнала много други родове животни, които сѫ изчезнали отъ лицето на земята по различни причини. Какви влияния сѫ избавили человѣческийтъ родъ отъ подобна участь? Това ще научимъ по нататъкъ.

Но ний виждаме, че е имало и други срѣдства въ рѫцѣтѣ на природата, за да се избѣгне такова едно събитие, което е било най малко желателно отъ всички други. Става ясно въ нашитѣ умове, че каквато и да е друга криза или случка въ живота, е по прѣдпочителна и добра отъ колкото уничтоженисто на человѣческия родъ, който прѣдставлява плода на онази жизненна сила, която е работила така усърдно прѣзъ толкова стотини хиляди години на земното кълбо съ нѣкакъвъ планъ. Не напраздно е тя иждивявала своята енергия върху това сѫщество, което облекла въ плъть и кръвь, както и другитѣ животни, но се показвала нѣкакъ си по благорасположена спрѣмо него, като му дала нѣщо по вече отъ колкото на другитѣ негови единоплеменници по кръвь. Защо е сторила това? незнаемъ.

Защо е отворила свободенъ пѫть на человѣка, и му дала входъ въ дома си да се ползува съ извънредни привилегии, които на другитѣ животни били отказани? Това остава тайна за нашия умъ. Ний ще загатнемъ само това, че причината на тази разлика стои въ естеството на самий животъ. Человѣкъ, ако и да се е явилъ по късно отъ всички други земни сѫщества, обаче по естеството на своята природа, е по старъ отъ всички тѣхъ. Това твърдение може да се докаже отъ сложностьта на неговото естество и отъ развитието на духовнитѣ му сили. Правилото е това, че колкото единъ организмъ е по сложенъ, толкова повече врѣме се е изисквало за неговото създавание и произвождание. Видътъ и родътъ на человѣка се е явилъ подиръ всички, но естеството му е сѫществувало прѣди всички. Редътъ, който ний виждаме въ природний свѣтъ е перспективно обърнатъ въ нашийтъ умъ.

нечестие, освен самата смърт, която щеше да тури край на неговата зловеща деятелност. Този щеше да бъде изходният естествен път от кризата на живота. В това няма нищо необикновено. Подобна участ е постигнала много други родове животни, които са изчезнали от лицето на Земята по различни причини. Какви влияния са избавили човеческия род от подобна участ? Това ще научим, но нататък.

Но ний виждаме, че е имало и други средства в ръцете на Природата, за да се избегне такова едно събитие, което е било най-малко желателно от всички други. Става ясно в нашите умове, че каквато и да е друга криза или случка в живота е по-предпочитителна и добра, отколкото уничтожението[288] на човеческия род, който представлява плода на онази жизнена сила, която е работила така усърдно през толкова стотици хиляди години на земното кълбо с някакъв план. Не напразно е тя иждивявала своята енергия върху това същество, което облякла в плът и кръв, както и другите животни, но се показвала някак си по-благоразположена спрямо него, като му дала нещо повече, отколкото на другите негови единоплеменници по кръв. Защо е сторила това? Не знаем.

Защо е отворила свободен път на човека и му дала вход в дома си да се ползува с извънредни привилегии, които на другите животни били отказани? Това остава тайна за нашия ум. Ний ще загатнем само това, че причината на тази разлика стои в естеството на самия живот. Човек, ако и да се е явил по-късно от всички други земни същества, обаче по естеството на своята природа е по-стар от всички тях. Това твърдение може да се докаже от сложността на неговото естество и от развитието на духовните му сили. Правилото е това, че колкото един организъм е по-сложен, толкова повече време се е изисквало за неговото създаване и произвождание. Видът и родът на човека се е явил подир всички, но естеството му е съществувало преди всички. Редът, който ний виждаме в природния свят, е перспективно обърнат в нашия ум.

---

[288] От рус. уничтожить.

Всичкитѣ стѫпки на органическій животъ сѫ само стѫпала, които ни показватъ, отъ гдѣ человѣкъ е миналъ и по какъвъ естественъ пѫть той е възлязалъ въ настоящето положение гдѣто го намираме. Душата му възлиза отъ бездната чрѣзъ клѣтката, а духътъ му слиза отъ горѣ отъ небето посрѣдствомъ силата на живота.

Въ този периодъ на человѣческото качване по стѫпалата на естественното си развитие, нѣкѫдѣ кѫдѣ края на природната стълба на първата еволюция, се ражда Нова епоха за человѣческата душа. Необходимостьта на неговото напрѣднало естество е изисквало той да се подведе подъ управлението на великий законъ на *„Дългътъ:“* И да се подложи подъ влиянието на най великата сила въ природата, — Силата любовь. Само тази единственна сила въ дълбочинитѣ на душата му е била възможна да го избави отъ раскапване и прѣждеврѣменна смърть. Любовьта е съдържала: условията, качествата и срѣдствата, съ които да обуздае влеченията на грубата му натура, и да го подготви да се облече въ благородното си естество нему подобающе, като человѣкъ, като сѫщество разумно.

Любовьта е била могѫща съ своитѣ добродѣтели, отъ да го убѣди и изведе вънъ отъ пѫтя на варварството, и да му покаже правий пѫть на просвѣщението. За да се постигнѫтъ тия резултати въ неговътъ животъ, не е била лѣсна работата!

Цѣла върволица отъ промѣнения сѫ били необходими да заматъ мѣсто въ неговътъ душевенъ организмъ въ неговътъ духовенъ животъ. Неговата вѫтрешна чувствителность и душевни усѣщения, неговитѣ вѫтрѣшни мисли и умственни центрове прѣтърпели еднокоренно прѣобразование, което дало потикъ на неговата духовна еволюция, която създала въ него понятията за нравственний свѣтъ. Само слѣдъ това радикално промѣнение въ естеството на человѣка, той е билъ вече въ състояние да распознава: дѣсната си рѫка отъ лѣвата, правото отъ кривото, злото отъ доброто и истиното отъ лъжливото.

Отъ този духовно нравственъ потикъ, той е билъ принуденъ да слѣдва пѫтя на разума. Въ този пѫть той е трѣбвалъ да се подвизава винѫги, макаръ и да е

Всичките стъпки на органическия живот са само стъпала, които ни показват отгде човек е минал и по какъв естествен път той е възлязъл в настоящото положение, гдето го намираме. Душата му възлиза от бездната чрез клетката, а духът му слиза от горе, от небето, посредством силата на живота.

В този период на човеческото качване по стъпалата на естественото си развитие някъде къде края на природната стълба на първата еволюция се ражда нова епоха за човеческата душа. Необходимостта на неговото напреднало естество е изисквало той да се подведе под управлението на великия закон на Дълга. И да се подложи под влиянието на най-великата сила в природата – Силата любов. Само тази единствена сила в дълбочините на душата му е била възможна да го избави от разкапване и преждевременна смърт. Любовта е съдържала условията, качествата и средствата, с които да обуздава влеченията на грубата му натура и да го подготви да се облече в благородното си естество, нему подобающо[289] като човек, като същество разумно.

Любовта е била могъща със своите добродетели, от да го убеди и изведе вън от пътя на варварството и да му покаже правия път на просвещение то. За да се постигнат тия резултати в неговия живот, не е била лесна работата!

Цяла върволица от променения са били необходими да вземат място в неговия душевен организъм, в неговия духовен живот. Неговата вътрешна чувствителност и душевни усещания, неговите вътрешни мисли и умствени центрове претърпели едно коренно преобразование[290], което дало подтик на неговата духовна еволюция, която създала в него понятията за нравствения свят. Само след това радикално променение в естеството на човека той е бил вече в състояние да разпознава дясната си ръка от лявата, правото от кривото, злото от доброто и истинното от лъжливото.

От този духовно-нравствен подтик той е бил принуден да следва пътя на разума. В този път той е трябвало да се подвизава винаги, макар и да е

[289] От рус. подобающий.
[290] От рус. преобразование – реорганизация, реформа, преустройство.

правилъ чести отклонения, обаче любовьта вдъхнала въ душата му: новъ животъ, истински понятия, добри желания и стрѣмления, къмъ доброто, къмъ истинното и хубавото, Самия цѣнтъръ на всичкото му сѫществувание.

Отъ естествата на тия два закона именно: закона на самосъхранението и закона на дългътъ, вѫтрѣ въ человѣкътъ се е породила борба, която е произлѣзла отъ пробужданието на неговата духовна природа, която прѣдизвикала человѣческий духъ да се яви на сцената да вземе управлението на своитѣ дѣйствия и отчета на своитѣ дѣла и работи. Безъ тази вѫтрѣшна борба, и безъ това вѫтрѣшно въспитание, въ испълнението на върховнитѣ закони; и безъ посрѣдството на любовьта, человѣкъ за винѫги би останалъ тамъ, гдѣто си е билъ отъ начало, и не би се различавалъ твърдѣ много отъ другитѣ животни. Въ такъвъ случай, не щѣше да има нужда да му се търси тъй наречената: „изгубена хѫлка,“ която го е свързала съ долнитѣ животни. Тази „хѫлка“ щѣше да си е на мѣстото, но днесъ, тя е изгубена. И да ли ще се намѣри въ скоро врѣме или не! това малко трѣбва да ни безпокои, понеже въ изгубванието на едно нѣщо, ний сме спечелили друго много по драгоцѣнно. Когато человѣкътъ се е исправилъ на двата си крака върху лицето на земята, „той се научилъ да мисли,“ казва единъ ученъ мѫжъ.

Тия два закона, на самосъхранението и дългътъ, можемъ да ги прѣдположимъ да сѫ двѣтѣ противоположни страни на нашето естество; или пакъ, двата цѣнтра на нашата дѣятелность въ живота. Тѣ сѫ двѣ истории, които ни расправятъ за началото на нашия животъ; за миналото и бѫдѫщето на нашето сѫществувание.

Ний можемъ да уподобимъ тия два закона, на двѣ политически партий въ една държава, които сѫ борєтъ за първенство и власть.

Разбира се, отъ самата природа на тѣхнитѣ стремления, че еднитѣ и дргитѣ полагатъ всичкитѣ си старания и усилия, чрезъ органитѣ на адвокатитѣ си да убѣдятъ обществото и свѣтътъ на околоимъ, че тѣхнитѣ стремления, желания и цѣли сѫ най добритѣ подъ цѣлото небе, И че съ тѣхното идване на власть, всичко ще

правил чести отклонения, обаче любовта вдъхнала в душата му нов живот, истински понятия, добри желания и стремления към доброто, към истинното и хубавото, Самия център на всичкото му съществуване.

От естеството на тия два закона – именно закона на самосъхранението и закона на дълга, вътре в човека се е породила борба, която е произлязла от пробужданието на неговата духовна природа, която предизвикала човеческия дух да се яви на сцената и да вземе управлението на своите действия и отчета на своите дела и работи. Без тази вътрешна борба и без това вътрешно възпитание в изпълнението на върховните закони и без посредството на любовта човек завинаги би останал там, гдето си е бил отначало, и не би се различавал твърде много от другите животни. В такъв случай не щеше да има нужда да му се търси тъй наречената „изгубена халка", която го е свързала с долните животни. Тази „халка" щеше да си е на мястото, но днес тя е изгубена. И дали ще се намери в скоро време, или не, това малко трябва да ни безпокои, понеже в изгубванието на едно нещо ний сме спечелили друго, много по-драгоценно. „Когато човекът се е изправил на двата си крака върху лицето на Земята, той се научил да мисли", казва един учен мъж.

Тия два закона, на самосъхранението и дълга, можем да ги предположим да са двете противоположни страни на нашето естество или пак двата центъра на нашата деятелност в живота. Те са две истории, които ни разправят за началото на нашия живот, за миналото и бъдещето на нашето съществуване.

Ний можем да уподобим тия два закона на две политически партии в една държава, които са борят за първенство и власт.

Разбира се от самата природа на техните стремления, че едните и другите полагат всичките си старания и усилия чрез органите на адвокатите си да убедят обществото и света наоколо им, че техните стремления, желания и цели са най-добрите под цялото небе. И че с тяхното идване на власт, всичко ще

тръгне по най добрия пжтъ. Или, както простата поговорка казва: „като медъ и масло.“

Обаче истината въ ползата на едната или другата пратия; остава да се потвърди отъ опитностьта.

Това е общо правло. И Христосъ, казва на едно мѣсто въ Еванлието:“ отъ плодовете имъ ще ги познаете.“ Можели трънка да роди смокви или пъкъ смоквата трънки? Разбира се отъ самото естество, че не може.

Отъ тази очевидна истина слѣдватъ двѣ нѣща: първо, прѣдметитѣ и вѣщитѣ сж цѣнятъ спорѣдъ свойта стойность, а пъкъ тази стойность на пълно зависи отъ самото естество на прѣдмета или вещьта. Второ-дѣйствующиттѣ сили сж цѣнятъ спорѣдъ качествата на производящата енергия, която или ни ползва, или ни врѣди, лично или общо. Ползата се указва отъ въздиганието и съживлението на организмътъ, въ които душата дѣйствува, а врѣдата сж забелезва отъ растройството на този сжщь организмъ.

Отъ този общъ законъ, ний сме придобили едно иситинско мѣрило въ умътъ си, което ясно ни показва, какви нѣща сж подходящи и съобразни съ нашата истинска природа и какви не сж подходящи и не съобразни. Съ по ясни думи, всѣка дѣятелность опрѣделя качествата на своето естество отъ послѣдствията и резултатитѣ си.

Ако нашийтъ умъ да не бѣ подложенъ подъ влиянието и влечението на страститѣ; то безъ съмнение, всѣкой единъ отъ насъ би избралъ онова, което е истино и добро, за себе си и другитѣ. Но за жалость, въ ежедневния животъ, това не е така. Опитътъ показва, че страститѣ владѣжтъ, а пъкъ разума слугува. Отъ тази разница страда днесъ нашето общество. Понеже не избираме онова, което разумътъ ни диктува, а на проти онова, къмъ което страститѣ ни влѣкътъ. Обаче, всѣкой знае, че страститѣ сж слѣпи и неразумни.

Тогава, не е възможно на една слѣпа сила да ни раководи въ пжтътъ на добрия и просвѣтенъ животъ. Кой е онози народъ, които е билъ така раководенъ, че е успѣлъ? Имали поне единъ примѣръ въ Историята?

— Нито единъ. Всѣкой народъ или общество, което

тръгне по най-добрия път или, както простата поговорка казва, „като мед и масло“.

Обаче истината в ползата на едната или другата партия остава да се потвърди от опитността. Това е общо правило. И Христос казва на едно място в Евангелието: „От плодовете им ще ги познаете“. Може ли трънка да роди смокови или пък смоковата трънки? Разбира се от самото естество, че не може.

От тази очевидна истина следват две неща: първо, предметите и вещите са ценят според своята стойност, а пък тази стойност напълно зависи от самото естество на предмета или вещта; второ, действуващите сили са ценят според качествата на производящата енергия, която или ни ползва, или ни вреди лично или общо. Ползата се указва от въздиганието и съживлението на организма, в които душата действува, а вредата се забелязва от разстройството на този същ организъм.

От този общ закон ний сме придобили едно истинско мерило в ума си, което ясно ни показва какви неща са подходящи и съобразни с нашата истинска природа и какви не са подходящи и несъобразни. С по ясни думи, всяка деятелност определя качествата на своето естество от последствията и резултатите си.

Ако нашият ум да не бе подложен под влиянието и влечението на страстите, то без съмнение всякой един от нас би избрал онова, което е истинно и добро за себе си и другите. Но за жалост в ежедневния живот това не е така. Опитът показва, че страстите владеят, а пък разумът слугува. От тази разница страда днес нашето общество, понеже не избираме онова, което разумът ни диктува, а напроти онова, към което страстите ни влекат. Обаче всякой знае, че страстите са слепи и неразумни.

Тогава не е възможно на една сляпа сила да ни ръководи в пътят на добрия и просветен живот. Кой е онзи народ, които е бил така ръководен, че е успял? Има ли поне един пример в историята? Нито един. Всякой народ или общество, което

се е оставело да бѫде раководено отъ тѣхъ, безвъзвратно е пропадало, подъ ударитѣ на сѫдбата. Но можемъ ли ний да мислимъ че нашата участь ще бѫде подобра, ако необращаме внимание на справедливостьта и человѣколюбието? Съмнително е. Общата поговорка казва: слѣпъ слѣпаго, ако води; то и двамата ще паднатъ въ ямата. Общата истина исказана въ тази народна поговорка, дава ни да разберемъ, че поне единътъ отъ тия двама нещастници трѣбвало би да има здрави очи за да се избегне онъзи грозяща опасность. Отъ тукъ става необходимость за живота ни да се отворетъ замижелитѣ очи на разума, за да можемъ да прѣдвидимъ опасноститѣ, които се общи за всѣкой народъ за всѣкое общество и за всѣкой человѣкъ.

Но всичко това нема да се поправи докътъ не сѫ даде мѣсто и свобода на разума да управлява и раководи кризитѣ на живота.

Само тогава ще имаме сила да поправимъ изопочения редъ, отъ който сме страдали и още страдаме. Въ това имено, сѫ притичва истинскиятъ духъ на Науката и Въспитанието, да ни помогни да урѣдимъ живота си както подобава.

Но нека разгледаме въ кратце, отъ гдѣ е произлезла не състоятелностьта на нашиятъ общественъ животъ! По какви причини, человѣкъ е пренебрегналъ своята свята длъжность; и защо е почналъ да върши дѣла, които никакъ не отговареть на званието му нито пъкъ го прѣпорѫчатъ за разумно сѫщество, притежающе духовно-нраввствени сили и качества!

Тукъ сме задлъжени отъ фактитѣ да признаемъ една естествена причина, която е дала потикъ въ человѣка къмъ това страно явление, наречено: растройство, несъобразность, не послѣдователность, въ стѫпкитѣ на цивилизования животъ. Тази причина е слѣдующата: Подъ внушенията на първия законъ на „Самосъхранението,“ който е ималъ прѣдъ видъ еденичниятъ животъ и щастие на индивидиума; человѣкъ криво истѫлкувалъ постановленията на общиятъ духъ на природата. Той се хваналъ до онова частно впечатление и усѣщание, което му дало потикъ да усвои тази странна мисъль, че

се е оставяло да бъде ръководено от тях, безвъзвратно е пропадало под ударите на съдбата. Но можем ли ний да мислим, че нашата участ ще бъде по-добра, ако не обръщаме внимание на справедливостта и човеколюбието? Съмнително е. Общата поговорка казва: „Сляп сляпаго ако води, то и двамата ще паднат в ямата“. Общата истина, изказана в тази народна поговорка, дава ни да разберем, че поне единият от тия двама нещастници трябвало би да има здрави очи, за да се избегне онази грозяща опасност. Оттук става необходимост за живота ни да се отворят замижалите очи на разума, за да можем да предвидим опасностите, които са общи за всякой народ, за всякое общество и за всякой човек.

Но всичко това няма да се поправи, докато не са даде място и свобода на разума да управлява и ръководи кризите на живота.

Само тогава ще имаме сила да поправим изопачения ред, от който сме страдали и още страдаме. В това именно са притичва истинският дух на Науката и Възпитанието да ни помогне да уредим живота си както подобава.

Но нека разгледаме вкратце отгде е произлязла несъстоятелността на нашия обществен живот! По какви причини човек е пренебрегнал своята свята длъжност и защо е почнал да върши дела, които никак не отговарят на званието му, нито пък го препоръчат за разумно същество, притежающо[291] духовно-нравствени сили и качества.

Тук сме задължени от фактите да признаем една естествена причина, която е дала подтик в человека към това странно явление, наречено разстройство, несъобразност, непоследователност в стъпките на цивилизования живот. Тази причина е следующата: под внушенията на първия закон на Самосъхранението, който е имал предвид единичния живот и щастие на индивидиума, человек криво изтълкувал постановленията на общият дух на природата. Той се хванал до онова частно впечатление и усещане, което му дало подтик да усвои тази странна мисъл, че

[291] От рус. притежающий.

негсвътъ животъ и щастие сж най важнитѣ и сжщественни нѣща въ цѣлата природа. И че, всички други твари и сжщества, каквито тѣ и да сж; трѣбва да служжтъ за този животъ, за това щастие, което е било миражъ, голо провидение гонено въ пустинята. Човѣкъ разбралъ това щастие въ буквална смисъль; въ веществения му видъ и образъ: да яде, да пие и да се вѣсели. По ясно казано, да му е охално около вратътъ, да има слободия да върши всичко що му хрумни въ мозъка. Можели да има нѣщо по добро отъ това? Ще каже нѣкой. Разбира се, че неможе да има за подобно сжщество. Но общата човѣческа опитность показва, че подобна слободия, коствува твърдѣ много живота на нашитѣ събратия ближни. Ако би исвирясалъ ума на човѣчеството единъ день, да приеми този принципъ за начало, то цѣлийтъ свѣтъ ще се прѣобърне на такава първобитна анархия, която ще помете отъ лицето на земята всички цивилизувани общества, като прахъ и пепелъ въ небесното пространство, отъ гдѣто не бихж се върнали вече никога.

Самосъхранението по необходимость на своята природа и стрѣмление, е родило себелюбисто (егоизмътъ), Майката на всички днешни пороци. Себелюбието отъ своя страна спорѣдъ вжтрѣшнитѣ пориви и влечения на своето естество, с създало и произвело такива нѣща, които общата история на човѣчеството ги е описала въ черни краски. Тия паметници стоьжтъ на първо мѣсто, като истински свидѣтели, за онова което се е вършило въ миналото; Тѣ още стоьжтъ като такива и за онова, което се върши и въ наше врѣме.

Нека спомѣнемъ тогава нѣкои отъ по главнитѣ: *Себелюбието е покварило душата, Поробило е разума, Потжпкало е правдата, Потушило е съвѣстьта, Създало е робството въ всичкитѣ му видове, Произвело войнитѣ, Изгнало истината и заточило добродѣтельта.*

Всички тия знаменити дѣла, нечестиви пороци, на „Егоизма“ и днесъ сжществуватъ и владѣьжтъ, само разбира се въ пс цивилизованъ образъ.

Навѣрно думитѣ на онзи Хумористъ, който е казалъ, „че дяволътъ е способенъ да се цивилизува, кога влѣзе въ човѣка„ да съдържа каква годѣ истина. Трѣбва да

неговият живот и щастие са най-важните и съществени неща в цялата природа. И че всички други твари и същества, каквито те и да са, трябва да служат за този живот, за това щастие, което е било мираж, голо провидение гонено в пустинята. Човек разбрал това щастие в буквална смисъл, във веществения му вид и образ: да яде, да пие и да се весели. По-ясно казано, да му е охолно около врата, да има слободия да върши всичко, що му хрумне в мозъка. „Може ли да има нещо по-добро от това?“ – ще каже някой. Разбира се, че не може да има за подобно същество. Но общата човеческа опитност показва, че подобна слободия коствува твърде много живота на нашите събратия ближни. Ако би изфирясал умът на човечеството един ден, да приеме този принцип за начало, то целият свят ще се преобърне на такава първобитна анархия, която ще помете от лицето на земята всички цивилизовани общества като прах и пепел в небесното пространство, отгдето не биха се върнали вече никога.

Самосъхранението по необходимост на своята природа и стремление е родило себелюбието (егоизма). Майката на всички днешни пороци. Себелюбието от своя страна, според вътрешните пориви и влечения на своето естество, е създало и произвело такива неща, които общата история на човечеството ги е описала в черни краски. Тия паметници стоят на първо място като истински свидетели за онова, което се е вършело в миналото. Те още стоят като такива и за онова, което се върши и в наше време.

Нека споменем тогава някои от по главните: себелюбието е покварило душата, поробило е разума, потъпкало е правдата, потушило е съвестта, създало е робството във всичките му видове, произвело войните, изгнало[292] истината и заточило добродетелта.

Всички тия знаменити дела, нечестиви пороци на егоизма и днес съществуват и владеят, само разбира се в по-цивилизован образ.

Навярно думите на онзи хуморист, който е казал, че „дяволът е способен да се цивилизова, кога влезе в човека“, да съдържат каква-годе истина. Трябва да

[292] Прогонило.

допуснемъ тогава, че закона на Еволюцията господарува и върху мрачния духъ на този падналъ ангелъ; Само съ тази разлика, че въ неговото естество произвожда „Дяволюция.“ Несъмненно, този тарторъ е тласканъ, и обезпокояванъ отъ силитѣ на върховнийтъ духъ на природата, който безразлика на звание, нуди всички твари да се подвизаватъ и работятъ въ общото поле на нейната дѣятелность, по какъвто занаятъ или професия тѣмъ се нрави повече,

Трудътъ и честностьта, които бѣхѫ прѣпорѫчени на нашитѣ прародители, като прѣдпазителни мѣрки противъ злато, днесъ сѫ прѣмахнати на всѣкадѣ. Честния трудъ днеска се счита унизителенъ. Да се работи — но какъ? Ето въпроса. Стария дяволъ, за когото ни расправя Поетътъ Милтонъ, въ „Изгубений Рай,“ че билъ изгнанъ отъ Небето за свои стари грѣхове и безакония, гдѣто се стараялъ да наруши мира и блаженството на небеснитѣ жители, за което прѣстъпление билъ хвърленъ съ главата надолу съ всичкитѣ му последователи въ безната, въ която падалъ деветъ деня. Отъ това падание насамъ той се е повразумилъ. Станалъ е дълбоко-ученъ дипломатъ. Не ходи той вече тъй босъ прѣзъ просото. Научилъ се е да се съобразява съ врѣмената нравитѣ и слабоститѣ на хората. Пази се той като отъ огъня, да не би и отъ тази земя да го изхвърлятъ съ главата на надолу нѣкадѣ въ страшната безна.

Онова, което е спечелилъ въ человѣческото сърдце добрѣ го държи. Всичко обещава нищо не дава. По видимому доброто желае, но въ сѫщность злото прокарва на всѣкадѣ. Желае той отъ сърдце и душа да опази плодоветѣ отъ първата цивилизация на естественния себелюбивъ человѣкъ. Този първобитенъ прѣдставителъ на человѣческото достойнство е билъ порядъченъ человѣкъ, който не е мислилъ за нищо друго, освѣнъ за търбуха си. За него, нито душа, нито правда, нито истина, нито любовь сѫ сѫществували. За него било безразлично, да ли человѣчеството успѣвало или пъкъ морално отпадало. Дали неговътъ ближенъ страдалъ и отъ неволя умиралъ, това за него било все едно, до като неговътъ животъ и щастие оставали непокѫтнати. Но види се даже и

допуснем тогава, че законът на Еволюцията господарува и върху мрачния дух на този паднал ангел само с тази разлика, че в неговото естество произвожда Дяволюция. Несъмнено този тартор е тласкан и обезпокояван от силите на върховния дух на природата, който без разлика на звание нуди всички твари да се подвизават и работят в общото поле на нейната деятелност по какъвто занаят или професия тям се нрави повече.

Трудът и честността, които бяха препоръчани на нашите прародители като предпазителни мерки против злото, днес са премахнати навсякъде. Честният труд днеска се счита унизителен. Да се работи – но как? Ето въпросът. Старият дявол, за когото ни разправя поетът Милтън в „Изгубеният рай“, че бил изгнан от Небето за свои стари грехове и беззакония, гдето се стараел да наруши мира и блаженството на небесните жители, за което престъпление бил хвърлен с главата надолу с всичките му последователи в бездната, в която падал девет деня. От това падание насам той се е поразумил, станал е дълбокоучен дипломат. Не ходи той вече тъй бос през просото. Научил се е да се съобразява с времената, нравите и слабостите на хората. Пази се той като от огъня да не би и от тази Земя да го изхвърлят с главата нанадолу някъде в страшната бездна.

Онова, което е спечелил в човеческото сърце, добре го държи. Всичко обещава, нищо не дава. Повидимому доброто желае, но всъщност злото прокарва навсякъде. Желае той от сърце и душа да опази плодовете от първата цивилизация на естествения себелюбив човек. Този първобитен представител на човеческото достойнство е бил порядъчен човек, който не е мислил за нищо друго, освен за търбуха си. За него нито душа, нито правда, нито истина, нито любов са съществували. За него било безразлично дали човечеството успявало, или пък морално отпадало. Дали неговият ближен страдал и от неволя умирал, това за него било все едно, докато неговият живот и щастие оставали непокътнати. Но види се даже и

самата природа вѣчно не търпи такава аномалия и хладно кръвие; нито пакъ постоянствува въ своитѣ грѣшки както человѣцитѣ често правѭтъ.

Ако единъ законъ неможе да постигне изискуемитѣ резултати; тя привожда въ дѣйствие вторият на сцената, да вземи своето мѣсто. Несъмненно такова едно промѣнение въ установений редъ на живота костува хиляди жертви, защото ни докарва въ стълкновение единъ съ другиго. Подига се борба за нови начала, за новъ животъ, въ който мислимъ че ще намѣримъ ново щастие и блаженство, за което душата ни постоянно ламти и жадува, както еленътъ за бистритѣ потоци. Но минуватъ се години и вѣкове, а това щастие и блаженство все непристига. Види се отъ законитѣ на природата, че цѣльта въ нея различава въ голѣмъ размѣръ отъ нашата. Ний се трепимъ за храна и се биемъ за слава, а пакъ тя се труди да създаде и въспита благородни сѫщества отъ насъ и да произведе хармония и единство помежду разнитѣ сили и елементи въ обширното царство на своитѣ владения. Защо е всичко това Кой знае! трѣбва да има нѣщо или нищо. Неможе да бѫде друго яче.

Съ първата еволюция на самосъхранението въ душата се пробужда и втората на дългътъ. Съ първата цивилизация на себелюбието, у неговътъ духъ прониква и втората цивилизация на любовьта. Така дѣйствува общийтъ духъ нѣкакъ несъобразно спорѣдъ насъ и нашитѣ взгледове, замѣстя първата еволюция на естествення человѣкъ, съ втората на духовния. Онова, което му се диктувало спорѣдъ първийтъ законъ да заграбе за себе си и свойтъ животъ; съ наставанието на вторийтъ законъ, той е билъ принуждаванъ да дава своето си за подържката на свойтъ страждующъ братъ и ближенъ. И не само това, но и да се грижи за тѣхното добро. Въ това му се е откривала една велика истина, че въ правението добро на другитѣ ще се осѫществи неговото щастие и блаженство. Подъ тия условия ще може да се уякчи неговото сѣме въ всѣко добро и благородно дѣло. Подъ тия условия на любовьта, той ще стане и ще се нарече наслѣдникъ на земята, която ще му даде всичкитѣ благословения, испроводени отъ висшия.

самата природа вечно не търпи такава аномалия и хладнокръвие, нито пак постоянствува в своите грешки, както човеците често правят.

Ако един закон не може да постигне изискуемите резултати, тя привожда в действие втория на сцената да вземе своето място. Несъмнено такова едно променение в установения ред на живота коствува хиляди жертви, защото ни докарва в стълкновение един с другиго. Повдига се борба за нови начала, за нов живот, в който мислим, че ще намерим ново щастие и блаженство, за което душата ни постоянно ламти и жадува, както еленът за бистрите потоци. Но минуват се години и векове, а това щастие и блаженство все не пристига. Види се от законите на природата, че целта в нея [*се*] различава в голям размер от нашата. Ний се трепем за храна и се бием за слава, а пак тя се труди да създаде и възпита благородни същества от нас и да произведе хармония и единство помежду разните сили и елементи в обширното царство на своите владения. Защо е всичко това? Кой знае! Трябва да има нещо или нищо. Не може да бъде другояче.

С първата еволюция на самосъхранение то в душата се пробужда и втората – на дълга. С първата цивилизация на себелюбието у неговия дух прониква и втората цивилизация на любовта. Така действува общият дух някак несъобразно според нас и нашите взглядове, заместя първата еволюция на естествения човек с втората – на духовния. Онова, което му се диктувало според първия закон – да заграби за себе си и своя живот, с наставанието на втория закон той е бил принуждаван да дава своето си за поддръжката на своя страждующ брат и ближен. И не само това, но и да се грижи за тяхното добро. В това му се е откривала една велика истина – че в правенето добро на другите ще се осъществи неговото щастие и блаженство. Под тия условия ще може да се уякчи неговото семе във всяко добро и благородно дело, под тия условия на любовта той ще стане и ще се нарече наследник на Земята, която ще му даде всичките благословения, изпроводени от Висшия[293].

---

[293] Тук вероятно е пропусната думата „живот“.

Подъ влиянието и налягането на този законъ на любовьта; человѣкътъ е попристаналъ да мисли само за себе си и своето щастие. Разумътъ му се е по окоптилъ отъ дългото робство, и той е почналъ горѣ долу сериозно да мисли за подобрението живота на другитѣ. Това подобрение е основата на всички обществени прѣобразования. Има ли нѣкой, който се съмнява въ казаното? Молѭ тогава този мой приятель да посети народното събрание и послуша на разискванията, пренията и дебатитѣ върху прокарванието на различни проекти и закони, въ които се полага основата на народното подобрение. Да ли тѣ постигатъ своята цѣль? То е другъ въпросъ. Колко сила, колко енергия се иждивяватъ въ това мѣсто! Тукъ планове се кроѭтъ, въпроси се рѣшаватъ и разискватъ отъ общъ характеръ. Колко умове сѫ заети да мислѭтъ! И то все за доброто на беднийтъ народъ. И попитай сърдцето, колко сила, колко енергия то испраща посрѣдствомъ кръвьта въ мозъчнитѣ клѣтки; Въ тази обширна и многолюдна столица на человѣческий животъ, която има 3,000 пѫти по вече жители отколкото цѣлото земно кълбо. Тукъ въ този лабиринтъ всичкитѣ реформи се създаватъ. Но нека не забравяме, че народното събрание не е мѣстото отъ гдѣто доброто може да се роди? Не! то е само мѣстото отъ гдѣто доброто може да се прокара въ обществото; и то пакъ зависи много, какви хора имаме за прѣдставители и отъ какви сили и начала се тѣ въодушевляватъ.

Единственното мѣсто за ражданието на доброто е домътъ. Той е първото святилище на человѣчеството, въ което майката и бащата сѫ първитѣ първосвященници при олтара на человѣческата душа. Отъ каманитѣ на този храмъ — домътъ, природата е почнала да полага основитѣ за всецѣлото въздигание на всички разумни сѫщества. Отъ този общъ домъ, человѣкътъ е билъ опрѣдѣленъ да приеме всичкитѣ свои дарби, сили, способности и благородни качества, спорѣдъ изискванията на върховния законъ на духа. Този е билъ най правийтъ и естественъ пѫть да се постигне онази велика цѣль, която е прѣдъ нази. Отъ дома человѣчеството е трѣбвало да очаква за хиляди години, като единъ человѣкъ,

Под влиянието и наляганието на този закон на любовта човекът е попрестанал да мисли само за себе си и своето щастие, разумът му се е поокопитил от дългото робство и той е почнал горе-долу сериозно да мисли за подобрението живота на другите. Това подобрение е основата на всички обществени преобразования. Има ли някой, който се съмнява в казаното? Моля тогава този мой приятел да посети Народното събрание и послуша на разискванията, пренията и дебатите върху прокарването на различни проекти и закони, в които се полага основата на народното подобрение. Дали те постигат своята цел? То е друг въпрос. Колко сила, колко енергия се иждивяват в това място! Тук планове се кроят, въпроси се решават и разискват от общ характер. Колко умове са заети да мислят, и то все за доброто на бедния народ. И попитай сърцето колко сила, колко енергия то изпраща посредством кръвта в мозъчните клетки. В тази обширна и многолюдна столица на човеческия живот, която има три хиляди пъти повече жители, отколкото цялото земно кълбо, тук, в този лабиринт, всичките реформи се създават. Но нека не забравяме, че Народното събрание не е мястото, отгдето доброто може да се роди. Не! То е само мястото, отгдето доброто може да се прокара в обществото, и то пак зависи много какви хора имаме за представители и от какви сили и начала се те въодушевляват.

Единственото място за раждането на доброто е домът. Той е първото светилище на човечеството, в което майката и бащата са първите първосвещеници при олтара на човеческата душа. От камъните на този храм – дома – природата е почнала да полага основите за всецялото въздигане на всички разумни същества. От този общ дом човекът е бил определен да приеме всичките свои дарби, сили, способности и благородни качества, според изискванията на върховния закон на духа. Този е бил найправият и естествен път да се постигне онази велика цел, която е пред нази. От дома човечеството е трябвало да очаква за хиляди години като един човек

въ надѣждата за идванието и ражданието на всички добродѣтели. Тѣ сѫ били въплотявани въ извѣстни души, които сѫ били олицетворение на общата добродѣтель на човѣчеството. Тѣ сѫ били вдъхновенни съ истински велики мисли да откриватъ волята на онзи всемиренъ духъ, който оживотворява и владѣе всички, а тази воля всѣкой осѣща и знае. Тя е всемирна сила, всемирно стрѣмление за жизненна дѣятелность вѫтрѣ въ нази и вънъ отъ нази. Всѣкой човѣкъ, който, желае да сѫществува, да живѣе и участвува въ благата на този истински животъ, трѣбва да работи съзнателно за своитѣ длъжности, като членъ отъ общия организмъ на този самосъзнателенъ духовенъ животъ.

Христосъ много ясно показва къмъ тази необорима истина. Дървото се очаква да принесе свойтъ плодъ. И всѣкой човѣкъ трѣбва да се роди изново отъ духа на истинския животъ прѣди да е въ състояние и сила да влѣзи въ ония истински условия на този животъ, който е вѣченъ по естество. Вѣченъ въ тази смисъль, че силата му прѣбѫдва всѣкога. Че това е цѣла истина, нѣма никакво съмнѣние. Всичката видима промѣна и видоизмѣнение, което ний виждаме да взема мѣсто въ материалния свѣтъ е слѣдствие и резултатъ отъ колебанието на силитѣ му и не постоянството на елементитѣ му. Този характеръ на настоящия физически свѣтъ произлиза отъ устройството на естеството му, което нѣма постоянна пропорция; но се измѣнява постоянно спорѣдъ нѣкакви вѫтрѣшни закони, които не ни сѫ извѣстни. Доказано е, че настоящия физически свѣтъ постоянно губи отъ енергията си чрѣзъ лѫчеиспущание въ пространството. Какво става съ тази енергия? Незнаемъ. Но сме увѣрени, че не се губи нито чезне напразно; но върши една велика работа, за която много малко знаемъ фактически, но врѣмето не ще бѫде далечь, когато повече свѣтлина ще блѣсне въ ума ни върху тази тайна.

Подъ силата на този фактъ ний сме принудени да признаемъ тази необходимость Именно: че силитѣ въ природата и силитѣ вѫтрѣ въ живота трѣбва да се оползотворѭтъ. Безъ това прѣобращение и прѣвръщение, нашето сѫществувание е невъзможно. Нуждно е като

в надеждата за идването и раждането на всички добродетели. Те са били въплътявани в известни души, които са били олицетворение на общата Добродетел на човечеството. Те са били вдъхновени с истински велики мисли да откриват волята на онзи всемирен Дух, Който оживотворява и владее всички, а тази воля всякой усеща и знае. Тя е всемирна сила, всемирно стремление за жизнена деятелност вътре в нази и вън от нази. Всякой човек, който желае да съществува, да живее и участвува в благата на този истински живот, трябва да работи съзнателно за своите длъжности като член от общия организъм на този самосъзнателен духовен живот.

Христос много ясно показва към тази необорима истина. „Дървото се очаква да принесе своя плод." И всякой човек трябва да се роди изново от духа на истинския живот, преди да е в състояние и сила да влезе в ония истински условия на този живот, който е вечен по естество. Вечен в тази смисъл, че силата му пребъдва всякога. Че това е цяла истина – няма никакво съмнение. Всичката видима промяна и видоизменение, което ний виждаме да взема място в материалния свят, е следствие и резултат от колебанието на силите му и непостоянството на елементите му. Този характер на настоящия физически свят произлиза от устройството на естеството му, което няма постоянна пропорция, но се изменява постоянно според някакви вътрешни закони, които не ни са известни. Доказано е, че настоящият физически свят постоянно губи от енергията си чрез лъчеизпущание в пространството. Какво става с тази енергия? Не знаем. Но сме уверени, че не се губи, нито чезне напразно, но върши една велика работа, за която много малко знаем фактически, но времето не ще бъде далеч, когато повече светлина ще блесне в ума ни върху тази тайна.

Под силата на този факт ний сме принудени да признаем тази необходимост. Именно: че силите в природата и силите вътре в живота трябва да се оползотворят. Без това преобръщение и превръщение нашето съществуване е невъзможно. Нужно е като

разумни твари да мислимъ. Животътъ е най голѣмата важность, казва единъ философъ. И всѣкой който го продаде и прахоса за нищо и никакво, показва че му ливсува нѣщо въ умътъ. Да! липсува. Ний трѣбва да почнемъ преобразованието вжтрѣ у нази. Тукъ сж именно първоначалнитѣ елементи, отъ които може да се създаде единъ свѣстенъ животъ пъленъ съ хубости и добрини. Тукъ именно лѣжжтъ първоначалнитѣ закони, по които се е създала цѣлата вселенна. Нека да се не чудимъ на това. Сѣмето на букътъ е малко по величина, но съ врѣме става великолепно дърво. Всичката опасность стои само въ двѣ нѣща: първо, да се не изгуби вжтрѣшната му сила, която прѣобраща елементитѣ на физическия свѣтъ за въ полза на живота. И второ, да се не пропустнжтъ условията, които му даватъ възможностьта да постигне тази цѣль. Тукъ е тайната на успѣха на всѣкой разуменъ животъ.

Природата не е почнала своитѣ велики творения и произведения по единъ фантастически начинъ, какъвто си мислимъ и въображаваме по нѣкой пжть. Въ нея има послѣдователность и редъ. Тя е почнала своята велика работа отъ най дребнитѣ и най малкитѣ нѣща незабѣлѣжителни по своята голѣмина. Въ този случай, тя е странна въ своитѣ дѣйствия и постжпки. За създаванието на материалний свѣтъ, тя е трѣбвало да почне първомъ отъ атомитѣ, най малкитѣ частици на веществото които за сега знаемъ, това е твърдението на науката. А въображава ли ли сте си нѣкога, като каква трѣбва да е величината на единъ атомъ? учени математици съ тънки изчисления сж намѣрили да е приблизително една двайсеть и петь милиона часть отъ диаметъра на два сантиметра и полвина или една милиона часть отъ диаметъра на единъ милиметъръ: отъ тази дълбочина, отъ тази ничтожна величина за нашето понятие: природата е трѣбвала да приготвя настоящата видима вселенна прѣдъ очитѣ ни. За колко хиляди и милиони и милиони вѣкове на миналото, тя е трѣбвало да събира и згрупирва тия малки частици? Кой знае! тя е трѣбвало съ неуписуема търпеливость и внимание да събира и згрупирува омй, да образува молекули, маси, слънца, планети и

разумни твари да мислим. „Животът е най-голямата важност“, казва един философ. И всякой, който го продаде и прахоса за нищо и никакво, показва, че му липсува нещо в ума. Да! Липсува. Ний трябва да почнем преобразованието вътре у нази. Тук са именно първоначалните елементи, от които може да се създаде един свестен живот, пълен с хубости и добрини. Тук именно лежат първоначалните закони, по които се е създала цялата Вселена. Нека да се не чудим на това. Семето на бука е малко по величина, но с време става великолепно дърво. Всичката опасност стои само в две неща: първо, да се не изгуби вътрешната му сила, която преобръща елементите на физическия свят за в полза на живота; и второ, да се не пропуснат условията, които му дават възможността да постигне тази цел. Тук е тайната на успеха на всякой разумен живот.

Природата не е почнала своите велики творения и произведения по един фантастически начин, какъвто си мислим и въображаваме по някой път. В нея има последователност и ред. Тя е почнала своята велика работа от най-дребните и най-малките неща, незабележителни по своята големина. В този случай тя е странна в своите действия и постъпки. За създаването на материалния свят тя е трябвало да почне първом от атомите, най-малките частици на веществото, които засега знаем, това е твърдението на науката. А въображавали ли сте си някога като каква трябва да е величината на един атом? Учени математици с тънки изчисления са намерили да е приблизително една двайсет и пет милиона част от диаметъра на два сантиметра и полвина или една милиона част от диаметъра на един милиметър: от тази дълбочина, от тази ничтожна величина за нашето понятие природата е трябвала да приготвя настоящата видима Вселена пред очите ни. За колко хиляди и милиони, и милиони векове на миналото тя е трябвало да събира и сгрупирва тия малки частици? Кой знае! Тя е трябвало с неописуема търпеливост и внимание да събира и сгрупирува атоми, да образува молекули, маси, слънца, планети и

най послѣ цѣли системи. Тукъ е било необходимо трудъ и постоянна дѣятелность за да се произведе и създаде нѣщо порядъчно, нѣщо велико и хармонично въ естеството на своето устройство.

Ний днеска желаемъ да създадемъ едно общество, което да е самийтъ идеялъ и въплощение на всичко що е добро и благородно. Това го желаѭтъ и нашитѣ приятели Социалисти Демократи. Това тѣ и мечтаѭтъ както и ний. Но нека не забравяме истината, че съ шумъ, врѣва укоряване единъ другиго, този идеялъ нѣма се постигне, нито пъкъ съ разрушаване на всичко що носи името старо и прѣживяло. Нито пъкъ съ настоящитѣ начини да си вадимъ очитѣ и си трошимъ шапкитѣ по изборитѣ за политически права. Нито пъкъ чрѣзъ днешната цивилизована политика, въ която лъжата е главнийтъ елементъ. Лъжата по естество е два вида: черна и бѣла, казва нѣкой си учитель по нравствената философия. Черната лъжа длъжи своето сѫществувание на долнитѣ классове на обществото, когато бѣлата лъжа длъжи своето сѫществувание на горнитѣ по образованни а особно на висшата дипломация.

Макаръ и днесъ политиката да прѣдпочита бѣлата лъжа прѣдъ черната, обаче тя си е все лъжа нѣма свойствата на истината.

Отъ всѣкой свѣстенъ человѣкъ днеска се изисква, не само шумъ и врѣва, но и дѣла съобразни съ благороднийтъ животъ. Не трѣбва да плачемъ за нещастията на хората съ крокодилски сълзи, свѣтътъ е билъ оплакванъ по този начинъ отъ създанието мира, но каква полза сме придобили отъ този крокодилски плачъ. За въ бѫдѫще ний се нуждаемъ отъ съчувствие, което произлиза отъ една душа пълна съ любовь за доброто на другитѣ.

Единственната надѣжда за подобрението на обществениитъ и честенъ животъ, трѣбва да се тури въ въспитанието на Дома. Къмъ Домътъ трѣбва да се присъединѭтъ училищата и всички други благородни учреждения, които носѭтъ въспитателенъ характеръ. Всичкитѣ трѣбва да се хванѫтъ рѫка за рѫка, за постиганието на тази единственна цѣль, която е основата на общественното благоденствие. Силата проевлява своята мощь въ съе-

най-после – цели системи. Тук е било необходимо труд и постоянна деятелност, за да се произведе и създаде нещо порядъчно, нещо велико и хармонично в естеството на своето устройство.

Ний днеска желаем да създадем едно общество, което да е самият идеал и въплощение на всичко, що е добро и благородно. Това го желаят и нашите приятели социалисти-демократи. Това те и мечтаят, както и ний. Но нека не забравяме истината, че с шум, врява, укоряване един другиго този идеал няма се постигне, нито пък с разрушаване на всичко, що носи името „старо“ и „преживяло“. Нито пък с настоящите начини да си вадим очите и си трошим шапките по изборите за политически права. Нито пък чрез днешната цивилизована политика, в която лъжата е главният елемент. „Лъжата по естество е два вида: черна и бяла“, казва някой си учител по нравствената философия. Черната лъжа дължи своето съществувание на долните классове на обществото, когато бялата лъжа дължи своето съществувание на горните, по-образовани, а особено – на висшата дипломация.“

Макар и днес политиката да предпочита бялата лъжа пред черната, обаче тя си е все лъжа, няма свойствата на истината.

От всякой свестен человек днеска се изисква не само шум и врява, но и дела, съобразни с благородния живот. Не трябва да плачем за нещастията на хората с крокодилски сълзи. Светът е бил оплакван по този начин от създанието мира, но каква полза сме придобили от този крокодилски плач? За в бъдеще ний се нуждаем от съчувствие, което произлиза от една душа, пълна с любов за доброто на другите.

Единствената надежда за подобрението на обществения и честен живот трябва да се тури във възпитанието на дома. Към дома трябва да се присъединят училищата и всички други благородни учреждения, които носят възпитателен характер. Всичките трябва да се хванат ръка за ръка за постиганието на тази единствена цел, която е основата на общественото благоденствие. Силата проявлява своята мощ в

динението; но това съединение изисква елементи приготтвени, въ които силата да покаже своята благотворителна дѣятелность и влияние. Безъ тия елементи силата нѣма значение самата по себе си.

Това прѣобразование ще се постигне само тогава, когато почнемъ на пълно да съзнаваме и усѣщаме източника на злото; и когато въ насъ се роди онова дълбоко желание да се освободимъ и избавимъ отъ това робство. Единъ боленъ е принуденъ да повика единъ вещъ докторъ да му помогне, щомъ като осѣти опастностьта за свойтъ животъ. Злото и порокътъ не сѫ вънка, но вѫтрѣ въ нашия организмъ. Тѣ сѫ послѣдствия отъ прѣдидущи причини, които тѣсно сѫ свързани съ нашитѣ мозъчни цѣнтрове, въ които особенъ родъ клѣтки, съвпрѣгнати съ Физико-Психически стрѣмления побуждатъ ни да играемъ ролята на дѣйци и причинителни за добро или зло. Кѫдѣ се крийѫтъ основнитѣ причини за тази двояка дѣятелность въ душата? За това щемъ говори по послѣ.

Това извращение на нашитѣ сили и способности е въсприето отъ дѣди и прѣдѣди. То е дълбока и естественна наклонность, която се явява въ нашийтъ душевнонравственнъ животъ щомъ ни се прѣдставйѫтъ извѣстни условия и причини, които да ни побудйѫтъ и заставйѫтъ да вземемъ такова направление, което съвпада съ течението на природнийтъ водопадъ, силата на когото влече всичко безъ разлика въ едно и сѫщо направление. Ако нашийтъ духовенъ животъ нѣма достатъчна нравственна сила, въ рѫката на волята да отклони и избѣгне влиянието на това вѫтрѣшно влечение, то опасностьта е тъй неизбѣжна, както паданието на единъ камакъ, който е вече изгубилъ равновѣсието си отъ върха на една скала. Тукъ законътъ е единъ и сѫщъ. Всичката разлика е само въ начина на дѣйствията му. Въ първийтъ случай всички тѣла, които губйѫтъ равновѣсието си, падатъ и се разрушаватъ; а въ вторийтъ всички разумни сѫщества, които прѣставатъ да слѣдватъ пѫтя на своята длъжность, лишаватъ се отъ нравственна свобода и падатъ жертва на духовното раскапвание. Въпросътъ, който е естественно се подига въ умътъ е: Какъвъ лѣкъ да се употрѣби противъ това зло? Днешнитѣ злини и

Съединението, но това съединение изисква елементи приготвени, в които силата да покаже своята благотворителна деятелност и влияние. Без тия елементи силата няма значение сама по себе си.

Това преобразование ще се постигне само тогава, когато почнем напълно да съзнаваме и усещаме източника на злото и когато в нас се роди онова дълбоко желание да се освободим и избавим от това робство. Един болен е принуден да повика един вещ доктор да му помогне, щом като усети опасността за своя живот. Злото и порокът не са вънка, но вътре в нашия организъм. Те са последствия от предидущи[294] причини, които тясно са свързани с нашите мозъчни центрове, в които особен род клетки, съвпрегнати с физико-психически стремления побуждат ни да играем ролята на дейци и причинители за добро или зло. Къде се крият основните причини за тази двояка деятелност в душата? За това щем говори по-после.

Това извращение[295] на нашите сили и способности е възприето от деди и прадеди. То е дълбока и естествена наклонност, която се явява в нашия душевно-нравствен живот, щом ни се представят известни условия и причини, които да ни побудят и заставят да вземем такова направление, което съвпада с течението на природният водопад, силата на когото влече всичко без разлика в едно и също направление. Ако нашият духовен живот няма достатъчна нравствена сила в ръката на волята да отклони и избегне влиянието на това вътрешно влечение, то опасността е тъй неизбежна, както паданието на един камък, който е вече изгубил равновесието си, от върха на една скала. Тук законът е един и същ. Всичката разлика е само в начина на действията му. В първия случай всички тела, които губят равновесието си, падат и се разрушават, а във втория – всички разумни същества, които престават да следват пътя на своята длъжност, лишават се от нравствена свобода и падат жертва на духовното разкапване. Въпросът, който естествено се повдига в ума е: какъв лек да се употреби против това зло? Днешните злини и

[294] От рус. предыдущий – предхождащ, отминал.

[295] В смисъл на изопачаване.

нещастия въ общественийтъ и частенъ животъ сѫ резултатъ отъ тази извратена природна наклонность наречена: Първороденъ грѣхъ, душевно растройство или по добрѣ умственно отпадание.

Свѣтътъ до голѣма степень е подъ влиянието на тази сила, на тази пъкленна страсть, която е покварила и заразила всичко добро у нази. Отговорностьта разбира се пада върху всички нравственни сѫщества, които сѫ допуснали да се развие у тѣхнийтъ животъ.

Всѣкой, който прави грѣхъ казва Христосъ на фарисеитѣ, „рабъ е на грѣхътъ." Но ако искате да бѫдѣте свободни: промѣнѣте живота си. Доклѣ имате видѣлината, вѣрвайте въ неѭ за да сте синове на видѣлината, понеже, който ходи въ тъмнината незнае кѫдѣ отива.

Тази жизненна видѣлина е онази фосфорическа сила, която ни кара да мислимъ за нѣща велики и славни. Тя е силата, която е създала въ нашийтъ животъ всичко добро и благородно. Тя е силата на стрѣмящий се животъ, който въздига и оживотворява всичко мъртво. Когато умътъ е лишенъ отъ тази фосфорова сила, той е лишенъ тъй сѫщо и отъ възвишени идеяли за живота. Въ него не живѣе вече человѣческий духъ, но скотскийтъ. Лицето му се помрачава, понеже то е дарба само на человѣка — на человѣка, който мисли и разсѫждава. Когато душата изгуби тази сѫщественна сила на видѣлината слѣдъ нея послѣдва нравственно отпадание и раскапвание И добрѣ е забѣлѣжилъ, единъ ученъ филисофъ, че безъ фосфора и мъртвитѣ не бихѫ могли да въскрѫснѫтъ.

Когато человѣкъ изгуби тази вѫтрѣшна фосфорова сила, той е изгубилъ вече своитѣ най възвишени чувства. Неговата душа става тѫпа и нечувствителна за нея вѣрата и надѣждата изгасватъ постепенно; миналото остава само призракъ, а бѫдѫщето провидение и гола измама. Хваща се той тогава, като слѣпецъ за тоягата на видимото приврѣменно, което той почва да нарича „идеалъ" — дѣйствителната гола тояга.

Нашето общество днеска мѣза на онзи слѣпъ человѣкъ, на когото като му отворилъ Христосъ очитѣ попиталъ го„ що виждашъ? А той отговорилъ и казалъ" виждамъ человѣцитѣ като дървата." Не е ли такова

нещастия в обществения и частен живот са резултат от тази извратена природна наклонност наречена първороден грях, душевно разстройство или по-добре – умствено отпадание.

Светът до голяма степен е под влиянието на тази сила, на тази пъклена страст, която е покварила и заразила всичко добро у нази. Отговорността, разбира се, пада върху всички нравствени същества, които са допуснали да се развие у техния живот.

„Всякой, който прави грях – казва Христос на фарисеите, – раб е на греха.“ „Но ако искате да бъдете свободни, променете живота си.“ „Докле имате виделината, вярвайте в нея, за да сте синове на виделината, понеже който ходи в тъмнината, не знае къде отива.“

Тази жизнена виделина е онази фосфорическа сила, която ни кара да мислим за неща велики и славни. Тя е силата, която е създала в нашият живот всичко добро и благородно. Тя е силата на стремящия се живот, който въздига и оживотворява всичко мъртво. Когато умът е лишен от тази фосфорова сила, той е лишен тъй също и от възвишени идеали за живота. В него не живее вече человеческият дух, но скотският. Лицето му се помрачава, понеже то е дарба само на человека – на человека, който мисли и разсъждава. Когато душата изгуби тази съществена сила на виделината, след нея последва нравствено отпадание и разкапване, И добре е забелязал един учен-философ, че „без фосфора и мъртвите не биха могли да възкръснат“.

Когато человек изгуби тази вътрешна фосфорова сила, той е изгубил вече своите най-възвишени чувства. Неговата душа става тъпа и нечувствителна, за нея вярата и надеждата изгасват постепенно, миналото остава само призрак, а бъдещето – привидение и гола измама. Хваща се той тогава като слепец за тоягата на видимото привременно, което той почва да нарича „идеал“ – действителната гола тояга.

Нашето общество днеска мяза на онзи сляп человек, на когото, като му отворил Христос очите, попитал го: „Що виждаш?“, а той отговорил и казал: „Виждам человеците като дървета“. Не е ли такова

днесъ нашето състояние? Не виждаме ли ний така, реда и порядъка на нѣщата въ природния и нравственнъ свѣтъ? Ний живѣемъ като че утрѣ ще умремъ, и по този начинъ мислимъ че всичко ще се свърши. Причината за това е нашето умственно и духовно невѣрство, което ни е лишило отъ истинското знание на законитѣ на разумнийтъ животъ По ясно казано. Ний не знаемъ още, какъ да живѣемъ, като человѣци. Само въ единъ добрѣ въспитанъ животъ могжтъ да се развиьжтъ най добритѣ качества и добродѣтели, които да принесжтъ своитѣ плодове на врѣме. Само въ единъ животъ пъленъ съ любовь и ржководенъ отъ висшъ разумъ, може да сжществува истинско щастие и блаженство въ всѣкой человѣкъ.

Науката за разрѣшаванието на този труденъ и бодливъ въпросъ, е прѣписала слѣдующето правило: Всѣка майка и баща, всѣкой въспитатель и въспитателка, трѣбва да изучватъ человѣческото естество отъ всѣко положение да изучватъ условията, подъ които се пробуждаватъ и развиватъ извѣстни добри или лоши качества. Тукъ е именно основата на доброто въспитание. Ний трѣбва да разбираме въ какво отношение и взаимность сж расположени человѣческитѣ способности вжтрѣ въ мозъка? Кои наклоности сж по силни, и кои по слаби? Кои органи вжтрѣ въ мозъка сж повече развити и кои не сж развити. Веднжжъ това като се постигне, да почнемъ съ знание и научно умѣние да въспитаваме своитѣ синове и дъщери (чада). Задачата вече сама по себе си ще се разрѣши.

Ако една майка горѣ долу образована имаше поне повърхностни понятия за мозъчното състояние на своето дѣте, тя навѣрно би го избавила отъ много злини, които въ бждяще бихж му косвали живота. Желѣзото трѣбва да се бие докато е горѣщо, сжщото е и съ человѣческото естество. То може да се прѣобразува и въспитава, до като съдържа тази първоначална топлина на младийтъ и гъвкавъ животъ, който въсприема и усвоява всичко що му се даде. Тукъ лѣжи една тайна за нашийтъ умъ, и една дѣйствителна истина. Мозъкътъ е сѣдалището на всичкитѣ наши сили и способности. Тукъ вжтрѣ въ този мозъченъ лабиринтъ, всѣка сила и способность има свой

днес нашето състояние? Не виждаме ли ний така реда и порядъка на нещата в природния и нравствения свят? Ний живеем като че утре ще умрем и по този начин мислим, че всичко ще се свърши. Причината за това е нашето умствено и духовно неверство, което ни е лишило от истинското знание на законите на разумният живот. По-ясно казано, ний не знаем още как да живеем като човеци. Само в един добре възпитан живот могат да се развият най-добрите качества и добродетели, които да принесат своите плодове навреме. Само в един живот, пълен с любов и ръководен от висш разум, може да съществува истинско щастие и блаженство във всякой човек.

Науката за разрешаването на този труден и бодлив въпрос е предписала следующото правило: „Всяка майка и баща, всякой възпитател и възпитателка трябва да изучват човеческото естество от всяко положение, да изучват условията, под които се пробуждават и развиват известни добри или лоши качества“. Тук е именно основата на доброто възпитание. Ний трябва да разбираме в какво отношение и взаимност са разположени човеческите способности вътре в мозъка? Кои наклонности са по-силни и кои – по-слаби? Кои органи вътре в мозъка са повече развити и кои не са развити? Веднъж това като се постигне, да почнем със знание и научно умение да възпитаваме своите синове и дъщери (чада), задачата вече сама по себе си ще се разреши.

Ако една майка, горе-долу образована, имаше поне повърхностни понятия за мозъчното състояние на своето дете, тя навярно би го избавила от много злини, които в бъдеще биха му коствували живота. Желязото трябва да се бие, докато е горещо, същото е и с човеческото естество. То може да се преобразува и възпитава, докато съдържа тази първоначална топлина на младия и гъвкав живот, който възприема и усвоява всичко, що му се даде. Тук лежи една тайна за нашия ум и една действителна истина. Мозъкът е седалището на всичките наши сили и способности. Тук вътре, в този мозъчен лабиринт, всяка сила и способност има свой

сопственнъ органъ, чрѣзъ който проевлява своята вродена дѣятелность.

Отъ прѣодоляваннето въ нази на коя и да е сила или наклонность въ едно или друго направление, взема опрѣдѣлени черти нашия сѫщински характеръ т. е. всички други сили и способности се срѣдоточаватъ къмъ тази вѫтрѣшна цѣль, която сме избрали и която дѣйствително опрѣдѣля положението ни, къмъ кой характеръ на нравственний свѣтъ принадлѣжимъ, и какъвъ човѣкъ слѣдъ малко ще станемъ. Това разбира се зависи твърдѣ много отъ първоначалното побуждение на нашитѣ наклонности и сили, вѫтрѣ въ клѣткитѣ; да вземемъ едно съзнателно или несъзнателно направление. Тѣзи вѫтрѣшни подбудителни мотиви рѣшаватъ нашата участь веднѫжъ за всѣкога

Имовѣрно е, че противъ тази научна теория могѫтъ да се подигнѫтъ купъ възражения отъ извѣстенъ классъ мислители. Но като оставимъ тия възражения привременно на страна, то и ний ще ги попитаме съ единъ въпросъ: отъ какви причини произлиза изопачаванието на правитѣ начала и истини у нашия животъ? Въпрѣки нашето образование и набожность, ний много на често се повръщаме въ живота си да вършимъ онова, което е ниско подло и недостойно за името „човѣкъ." Йовъ е питалъ, кой е родилъ капкитѣ на росата? И ний питаме, кой е родилъ капкитѣ на злото? Защо единъ е кротъкъ, а другъ свирѣпъ? Защо единъ е съвѣстенъ и благочестивъ, а другъ нечестивъ и безсъвѣстенъ? Защо единъ е разуменъ, а другъ безуменъ? Защо единъ е истинолюбивъ и услужливъ къмъ всѣкиго, а другъ подълъ, лъжецъ и грабитель? Ако тия пороци сѫществувахѫ само помежду беднитѣ и невѣжи, то щѣхме да имаме каква годѣ външна причина, произтекающа отъ условията на външния животъ. Но за жалость, принудени сме да признаемъ, че това не е така, тия пороци сѫществуватъ повечето помежду образованитѣ и цивилизовани хора, които не сѫ заставени поне както беднитѣ и прости хорица отъ нужда да крадѫтъ и да лъжатъ. Кой ги заставлява тогава да вършѫтъ тия дѣла? Може би ще каже нѣкой „егоизмътъ." Но защо едно „его" да върши

собствен орган, чрез който проявлява своята вродена деятелност.

От преодоляванието в нази на коя и да е сила или наклонност в едно или друго направление взема определени черти нашият същински характер, т.е. всички други сили и способности се средоточават към тази вътрешна цел, която сме избрали и която действително определя положението ни към кой характер на нравствения свят принадлежим и какъв човек след малко ще станем. Това, разбира се, зависи твърде много от първоначалното побуждение на нашите наклонности и сили вътре в клетките да вземем едно съзнателно или несъзнателно направление. Тези вътрешни подбудителни мотиви решават нашата участ веднъж за всякога.

Имоверно[296] е, че против тази научна теория могат да се повдигнат куп възражения от известен клас мислители. Но като оставим тия възражения привременно настрана, то и ний ще ги попитаме с един въпрос: от какви причини произлиза изопачаванието на правите начала и истини у нашия живот? Въпреки нашето образование и набожност, ний много начесто се повръщаме в живота си да вършим онова, което е низко, подло и недостойно за името човек. Йов е питал кой е родил капките на росата и ний питаме: кой е родил капките на злото? Защо един е кротък, а друг – свиреп? Защо един е съвестен и благочестив, а друг – нечестив и безсъвестен? Защо един е разумен, а друг – безумен? Защо един е истинолюбив и услужлив към всекиго, а друг – подъл, лъжец и грабител? Ако тия пороци съществуваха само помежду бедните и невежите, то щяхме да имаме каква-годе външна причина, произтекающа от условията на външния живот. Но за жалост принудени сме да признаем, че това не е така, тия пороци съществуват повечето помежду образованите и цивилизовани хора, които не са заставени поне както бедните и прости хорица от нужда да крадат и да лъжат. Кой ги заставлява тогава да вършат тия дела? Може би, ще каже някой, егоизмът. Но защо едно его да върши

[296] Вероятно е

злото, а друго „его“ доброто? Всѣкой человѣкъ има „измъ;“ но въ едно той служи за благородни дѣла, а въ другиго за подли.

Може би ще се намѣри нѣкой другъ да каже съ общото опрѣдѣление, че грѣхътъ е причината на всичко това. Но грѣхътъ самъ по себе си е послѣдствие отъ прѣдидущи причини. Може би ще се намѣри другъ да каже, че паданието на Адама въ Едемския рай е причината. Но нима съ паданието на единъ камакъ може да се събори една цѣла кѫща? И нима съ изяданието на една ябълка могѫтъ да се повлѣкѫтъ толкова злини въ свѣта? То ще бѫде много интересно, ако нѣкой може да ни докаже това съ научна послѣдователность. Несъмненно, причинитѣ на злото лѣжѫтъ нѣкадѣ дълбоко скрити въ самата природа. Важно е да диримъ тия причини. Въ свѣта има не само колебание и движение помежду елементитѣ, но сѫществува тъй сѫщо и непримирима борба помѣжду силитѣ, които се раздѣлѭтъ на положителни и отрицателни. Това е истинно, както за физическитѣ, тъй сѫщо и за нравственнитѣ и духовни сили. Въ живота има два цѣнтра на дѣятелность: цѣнтъра на положителнитѣ сили т. е. на доброто, и цѣнтъра на отрицателнитѣ сили т. е. на злото. Сега зависи, къмъ кой цѣнтъръ е по близо нашийтъ животъ и кои сили прѣодоляватъ по вече съ влиянието си върху душевното ни стрѣмление. Отъ голѣма важность е да знаемъ причинитѣ на лъжата, подлостьта, нечестието, грабителството, насилието неправдата, които се практикуватъ подъ различни образи и форми. Дѣйствително това е едно отъ най страннитѣ явления въ человѣческия животъ. Хора, които ний мислимъ за добрѣ образовани, поставени на длъжность подъ извѣстни условия и обстоятелства и подложени подъ извѣстни налягания и влияния, ще извършѭтъ всичкитѣ почти пороци едно подиръ друго и то безъ да ги бие съвѣста или по добрѣ безъ да се раскаѭтъ. Гдѣ е тогава причината? Въ человѣкътъ ли, въ условията ли, или въ въспитанието?

Въ химията има единъ законъ, който е слѣдующия: за да се произведе едно химическо съединение; изискватъ се три нѣща: първо, два елемента съ взаймно сродство

злото, а друго его – доброто? Всякой човек има „-изъм“, но в едно той служи за благородни дела, а в другиго – за подли.

Може би ще се намери някой друг да каже с общото определение, че грехът е причината на всичко това. Но грехът сам по себе си е последствие от предидущи причини. Може би ще се намери друг да каже, че падането на Адама в Едемския рай е причината. Но нима с падането на един камък може да се събори една цяла къща? И нима с изяданието на една ябълка могат да се повлекат толкова злини в света? То ще бъде много интересно, ако някой може да ни докаже това с научна последователност. Несъмнено причините на злото лежат някъде дълбоко скрити в самата природа. Важно е да дирим тия причини.

В света има не само колебание и движение помежду елементите, но съществува тъй също и непримирима борба помежду силите, които се разделят на положителни и отрицателни. Това е истинно както за физическите, тъй също и за нравствените и духовни сили. В живота има два центъра на деятелност: центърът на положителните сили, т.е. на доброто, и центърът на отрицателните сили, т.е. на злото. Сега зависи към кой център е по-близо нашият живот и кои сили преодоляват повече с влиянието си върху душевното ни стремление. От голяма важност е да знаем причините на лъжата, подлостта, нечестието, грабителството, насилието, неправдата, които се практикуват под различни образи и форми. Действително, това е едно от най-странните явления в човеческия живот. Хора, които ний мислим за добре образовани, поставени на длъжност под известни условия и обстоятелства и подложени под известни налягания и влияния, ще извършат всичките почти пороци едно подир друго, и то без да ги бие съвестта или по-добре – без да се разкаят. Где е тогава причината? В человека ли, в условията ли, или във възпитанието?

В химията има един закон, който е следующият: за да се произведе едно химическо съединение, изискват се три неща: първо, два елемента с взаимно сродство

единъ къмъ други, и едно условие. Щомъ сжществуватъ тия три приготвителни стжпки, актътъ на реакцията послѣдва и съединението е дѣло извършено. Химицитѣ се ползуватъ отъ този законъ, като въспиратъ или ускоряватъ химическитѣ дѣйствия сиорѣдъ нуждата. Въ този случай, условието се вижда да е причината, а двата елемента дѣйцитѣ т. е. виновницитѣ на химическото дѣло. Слѣдва отъ казаното, че ако условието се отстрани, то и акта на реакцията ще се прѣкрати. Отъ всичко до тукъ става ясно, че за да се избѣгнжтъ лошитѣ слѣдствия въ нашия общественъ животъ, необходимо е да се отмахнжтъ всичкитѣ условия, които причиняватъ и раждатъ злото.

Разбира се, ако не обращаме внимание на този фактъ на тази очевидна истина, то проклятията и злинитѣ никога нѣма да се отстраньжтъ отъ вратата на дома ни. Нещастията не ще закъсньжтъ да ни нападнжтъ. Безумний страда отъ умътъ си и немарливий отъ немарението си, казва една источна поговорка. И право е казалъ единъ философъ, че немарливостьта е майка на всички злини.

Днешнитѣ срѣдства и методи за подиганието обществото сж лишени отъ сжщински наученъ характеръ. Всичко е произволно и не съобразно съ онѣзи изисквания на истинския духъ на жизненнитѣ и нравственни закони отъ които зависи нашето щастие и благоденствие.

Миризливитѣ тъмници, несправедливитѣ закони, остритѣ саби и щикове и голѣмитѣ топове, нѣма да подобрьжтъ положението ни, нито пъкъ ще създаджтъ нѣщо добро и благородно въ нашийтъ животъ. Тѣ сж нѣща принадлѣжащи на старата цивилизация отъ природнийтъ грубъ и себелюбивъ човѣкъ на когото всичкото желание е да тъпчи другитѣ.

Духътъ на дълга ни диктува да търсимъ по добъръ и човѣколюбивъ пжть. Въ този старъ пжть хиляди и милиони души сж погинали и хиляди и милиони човѣци сж страдали. Всѣкой пръстъ отъ земя е вече облянъ съ човѣческа кръвь. Нима това е човѣческо? Нима това е християнско? Гдѣ е Христосъ и гдѣ сме ний? Нима за това сме призовани да се истрѣбваме единъ

един към други и едно условие. Щом съществуват тия три приготвителни стъпки, актът на реакцията последва и съединението е дело извършено. Химиците се ползват от този закон, като възпират или ускоряват химическите действия според нуждата. В този случай условието се вижда да е причината, а двата елемента – дейците, т.е. виновниците на химическото дело. Следва от казаното, че ако условието се отстрани, то и актът на реакцията ще се прекрати. От всичко дотук става ясно, че за да се избегнат лошите следствия в нашия обществен живот, необходимо е да се отмахнат всичките условия, които причиняват и раждат злото.

Разбира се, ако не обръщаме внимание на този факт, на тази очевидна истина, то проклятията и злините никога няма да се отстранят от вратата на дома ни, нещастията не ще закъснеят да ни нападнат. „Безумният страда от ума си и немарливият – от немарението[297] си" – казва една източна поговорка. И право е казал един философ, че „немарливостта е майка на всички злини".

Днешните средства и методи за подиганието обществото са лишени от същински научен характер. Всичко е произволно и несъобразно с онези изисквания на истинския дух на жизнените и нравствени закони, от които зависи нашето щастие и благоденствие.

Миризливите тъмници, несправедливите закони, острите саби и щикове и големите топове няма да подобрят положението ни, нито пък ще създадат нещо добро и благородно в нашия живот. Те са неща, принадлежащи на старата цивилизация от природния, груб и себелюбив човек, на когото всичкото желание е да тъпче другите.

Духът на дълга ни диктува да търсим по-добър и човеколюбив път. В този стар път хиляди и милиони души са погинали и хиляди и милиони човеци са страдали. Всяка пръст от Земя е вече обляна с човеческа кръв. Нима това е човеческо? Нима това е християнско? Где е Христос и где сме ний? Нима за това сме призовани – да се изтребваме един

---

[297] Немарение, немара – нехайство, невнимание, непроявена грижа за нещо.

другъ? Не! да не бжде. Ний сме призовани да се научимъ какъ да живѣемъ и работимъ съобразно съ онзи животъ, къмъ който всички се стрѣмимъ съ единъ умъ съ една душа.

Нека веземемъ прѣдъ видъ устройството на човѣческото тѣло и ний ще научимъ единъ добъръ урокъ. То не е нищо друго повидимому освѣнъ единъ купъ отъ живи клѣтки, които наредени и устроени подъ извѣстни условия, съставляватъ, всичкийтъ сложенъ организмъ на нашето тѣло. За организацията на това тѣло знаемъ твърдѣ малко, понеже немарението ни е държало въ невѣжество до скоро. Намъ не се били познати онѣзи тайнственни закони, които владѣжтъ, управляватъ и направляватъ нашийтъ съзнателенъ и несъзнателенъ животъ. Но човѣческийтъ духъ не сѣди безъ работа. Той дири и търси скрититѣ стжпки на природата. Дири ги съ цѣль да се научи. А това знание има за задача да разрѣши и да прѣмахне мжчнотиитѣ.

Първото нѣщо, което ний забѣлѣзваме и ни привлича вниманието е, че въ този организмъ има редъ; има взаимность на обща дѣятелность; има хармония помежду всичкитѣ дѣйци, които знажтъ своята работа много по добрѣ отъ колкото ний нашата. Тукъ вжтрѣ въ този организмъ не се гонжтъ частни цѣли или пъкъ частни интереси. Не! Тукъ се гони една обща цѣль, едно общо благоденствие, на което самийтъ човѣкъ се радва. Тукъ е тайната на общийтъ успѣхъ, то е съчувствието въ цѣлиятъ животъ. Въ този организмъ нѣма прислѣдвания, нѣма каприции, нѣма своеволия, нѣма криворазбирания; Тукъ сжществува единство. И когато една отъ съсѣднитѣ клѣтки се поболи и страда, то всички други клѣтки влизатъ въ общо съчувствие и бързатъ да прѣмахнжтъ злото по всѣкой начинъ. И по нѣкой пжть и самийтъ вироглавъ човѣкъ се позамисля и почва да скърби, плаче и окайва лошата участь на своята съсѣдка робиня, която е така тѣсно свързана съ неговътъ интересъ, щото той неможе по никой начинъ да извади отъ ума си страданията ѝ. Неможе зеръ! Понеже негова милость дълбоко се е убѣдилъ отъ опитностъ, че само отъ доброто състояние и положение на

друг? Не! Да не бъде! Ний сме призовани да се научим как да живеем и работим съобразно с онзи живот, към който всички се стремим с един ум, с една душа.

Нека вземем предвид устройството на човеческото тяло и ний ще научим един добър урок. То не е нищо друго повидимому, освен един куп от живи клетки, които, наредени и устроени под известни условия, съставляват всичкия сложен организъм на нашето тяло. За организацията на това тяло знаем твърде малко, понеже немарението ни е държало в невежество доскоро. Нам не се били познати онези тайнствени закони, които владеят, управляват и направляват нашият съзнателен и несъзнателен живот. Но човеческият дух не седи без работа. Той дири и търси скритите стъпки на природата. Дири ги с цел да се научи. А това знание има за задача да разреши и да премахне мъчнотиите.

Първото нещо, което ний забелязваме и ни привлича вниманието, е, че в този организъм има ред; има взаимност на обща деятелност; има хармония помежду всичките дейци, които знаят своята работа много по-добре, отколкото ний нашата. Тук, вътре в този организъм, не се гонят частни цели или пък частни интереси. Не! Тук се гони една обща цел, едно общо благоденствие, на което самият човек се радва. Тук е тайната на общия успех, то е съчувствието в целия живот. В този организъм няма преследвания, няма каприции[298], няма своеволия, няма криворазбирания. Тук съществува единство. И когато една от съседните клетки се поболи и страда, то всички други клетки влизат в общо съчувствие и бързат да премахнат злото по всякой начин. И по някой път и самият вироглав човек се позамисля и почва да скърби, плаче и окайва лошата участ на своята съседка робиня, която е така тясно свързана с неговия интерес, щото той не може по никой начин да извади от ума си страданията ѝ. Не може, зер! Понеже негова милост дълбоко се е убедил от опитност, че само от доброто състояние и положение на

---

[298] Каприция остар. (от ит. Capriccio) – каприз.

тѣзи клѣтки, ще зависи неговото общо здравие и общъ успѣхъ и щастие.

Едни отъ тѣзи клѣтки съставляватъ коститѣ, други мускулитѣ, трети артериитѣ и венитѣ, четвърти стомаха (желудъка) пети бѣлитѣ дробове, шести сърдцето, седми нервитѣ, осми мозъкътъ и тъй нататъкъ. И всички спорѣдъ свойствата и качествата на своитѣ естественни сили и способности, испълняватъ своята длъжность опрѣдѣлена тѣмъ отъ общийтъ законъ.

Клѣткитѣ съставляющи коститѣ, се заняти съ подържанието устройството на костенийтъ скелетъ. Клѣткитѣ образующи мускулитѣ сж завзети съ подържанието позата на тѣлото и зглобѣванието на отдѣлнитѣ части, клѣткитѣ съставляющи стомаха, иматъ работа съ смилането на храната, клѣткитѣ въ дробоветѣ съ приеманието на кръвьта, клѣткитѣ въ сърдцето съ прѣкарванието кръвъта по артериитѣ, клѣткитѣ въ артериитѣ съ прѣнасението кръвьта по цѣлото тѣло, а кръвьта, която е общийтъ капиталъ съдържа всичкитѣ хранителни елементи необходими за подържанието живота и щастието на това много людно общество наречено човѣчески организмъ. Колкото за клѣткитѣ въ нервитѣ, тѣ се съединителнитѣ жици, които съединяватъ всичкитѣ отдѣлни общества въ тѣлото съ мозъкътъ и по този начинъ принасжтъ двигателната сила по цѣлото тѣло. Тѣ сж единственнитѣ посрѣдници, които съобщаватъ за всичко що се върши вжтрѣ и вънъ отъ мозъкътъ.

Относително клѣткитѣ, които образуватъ мозъка, тѣ испълняватъ най сложната и деликатна работа на човѣческата душа. Въ тѣхнитѣ малки стаици е расположена човѣческата мисълъ и човѣческитѣ желания. Посрѣдствомъ тѣхъ се испроважда и извършва всичката многосложна служба отъ общата дѣятелность на душата която постоянно работи за подържанието порядъка на свойтъ организмъ.

Едни отъ тѣзи клѣтки иматъ физическитѣ сили на човѣка въ запасъ, други умственитѣ му и трети духовнитѣ му сили. Върху този въпросъ ще се повърнимъ да говоримъ по на пространо на друго мѣсто. Значи вжтрѣ въ човѣка всичко е распрѣдѣлено съ математи-

тези клетки ще зависи неговото общо здравие и общ успех и щастие.

Едни от тези клетки съставляват костите, други – мускулите, трети – артериите и вените, четвърти – стомаха (желудъка), пети – белите дробове, шести – сърцето, седми – нервите, осми – мозъка и тъй нататък. И всички, според свойствата и качествата на своите естествени сили и способности, изпълняват своята длъжност, определена тям от общия закон.

Клетките, съставляющи костите, са заняти[299] с поддържанието устройството на костения скелет. Клетките, образующи мускулите, са завзети[300] с поддържанието позата на тялото и сглобяванието на отделните части; клетките, съставляющи стомаха, имат работа със смиланието на храната; клетките в дробовете – с приеманието на кръвта; клетките в сърцето – с прекарванието кръвта по артериите; клетките в артериите – с пренасянието кръвта по цялото тяло, а кръвта, която е общият капитал, съдържа всичките хранителни елементи, необходими за поддържанието живота и щастието на това многолюдно общество, наречено човечески организъм. Колкото за клетките в нервите, те се съединителните жици, които съединяват всичките отделни общества в тялото с мозъка и по този начин пренасят двигателната сила по цялото тяло. Те са единствените посредници, които съобщават за всичко, що се върши вътре и вън от мозъка.

Относително клетките, които образуват мозъка, те изпълняват най-сложната и деликатна работа на човеческата душа. В техните малки стаици е разположена човеческата мисъл и човеческите желания. Посредством тях се изпровожда и извършва всичката многосложна служба от общата деятелност на душата, която постоянно работи за поддържанието порядъка на своя организъм.

Едни от тези клетки имат физическите сили на човека в запас, други – умствените му и трети – духовните му сили. Върху този въпрос ще се повърнем да говорим по-напространо на друго място. Значи вътре в човека всичко е разпределено с математическа

[299] От рус. занятый – зает, несвободен.

[300] В смисъл на ангажирани.

ческа точность. И щомъ тази математичена точность сѫществува, силитѣ вѫтрѣ въ организма се уравновѣсяватъ една съ друга и образуватъ хармония, която ний наричаме здравие. Но щомъ се изгуби това вѫтрѣшно равновѣсие на математическитѣ закони на духа; настава криза въ живота, която може да бѫде или частна или обща, отъ която човѣкъ или трѣбва да намѣри исходенъ пѫть за спасение, или пъкъ ако не желае да стори това отъ честолюбие, трѣбва да прѣстане да живѣе; а да прѣдпочете нечестивата смърть прѣдъ добрийтъ и благъ животъ, значи да се покаже не достоенъ за званието си. Осѫжданието на такива човѣчески сѫщества е справедливо. Онзи човѣкъ, който прѣдпочита отровата прѣдъ хлѣба, означава, че не цѣни, онова което му е повѣрено отъ висшия, т. е. отъ чувството на разумнийтъ животъ. Затова таланта на този недостоенъ и лукавъ робъ ще се вземи отъ него и ще се даде ономува, който е достоенъ и готовъ да принесе плодъ и полза.

Хиляди милиони години е взело на природата до като създаде настоящитѣ условия за живота, отъ които да се образува и направи човѣческия организмъ, който е жилището на душата, въ което тя днесъ работи за постиганието на една по висока и по велика цѣль отъ колкото първата; именно: създаванието на материалний свѣтъ и произвежданието на простий органически животъ.

Милиони години е трѣбвало да се минѫтъ дордѣ се произведѫтъ и създадѫтъ първоначалнитѣ клѣтки. Стотини хиляди години сѫ били потрѣбни до като да прѣминѫтъ прѣзъ всичкитѣ стадии на развитието и видоизмѣнението и по този начинъ да станѫтъ напълно приспособени за особната си служба, за отдѣлната си работа, която днесъ занимаватъ въ душевния организмъ. Хиляди години сѫ се изисквали за духътъ на живота до като да въспита човѣка, и да пробуди самосъзнанието на разумнийтъ животъ вѫтрѣ въ неговата душа, и да прѣдизвика любовьта му къмъ духовния свѣтъ, която да го отправи въ пѫтя на онова велико и всемирно стрѣмление, наречено — просвѣщение, духовно въздигание. То е било необходимость за човѣка да придобие всичко

точност. И щом тази математична точност съществува, силите вътре в организъма се уравновесяват една с друга и образуват хармония, която ний наричаме здравие. Но щом се изгуби това вътрешно равновесие на математическите закони на духа, настава криза в живота, която може да бъде или частна, или обща, от която човек или трябва да намери изходен път за спасение, или пък, ако не желае да стори това от честолюбие, трябва да престане да живее, а да предпочете нечестивата смърт пред добрия и благ живот значи да се покаже недостоен за званието си. Осъждането на такива човешки същества е справедливо. Онзи човек, който предпочита отровата пред хляба, означава, че не цени онова, което му е поверено от Висшия, т.е. от чувството на разумния живот. Затова талантът на този недостоен и лукав роб ще се вземе от него и ще се даде ономува, който е достоен и готов да принесе плод и полза.

Хиляди милиони години е взело на природата, докато създаде настоящите условия за живота, от които да се образува и направи човеческия организъм, който е жилището на душата, в което тя днес работи за постигането на една по-висока и по-велика цел, отколкото първата именно – създаването на материалния свят и произвеждаинето на простия органически живот.

Милиони години е трябвало да се минат, дорде се произведат и създадат първоначалните клетки. Стотици хиляди години са били потребни, докато да преминат през всичките стадии на развитието и видоизменението и по този начин да станат напълно приспособени за особната си служба, за отделната си работа, която днес занимават в душевния организъм. Хиляди години са се изисквали за духа на живота, докато да възпита човека и да пробуди самосъзнанието на разумния живот вътре в неговата душа и да предизвика любовта му към духовния свят, която да го отправи в пътя на онова велико и всемирно стремление, наречено просвещение, духовно въздигане. То е било необходимост за човека да придобие всичко

съ постоянни усилия и постоянни себепожертвувания, за да знае да цѣни, доброто, което не му капвало отъ случая безъ трудъ и безъ жертви за да го прахосва както си ще. Не! Той е трѣбвалъ да научи отъ положителни факти на своята вѣковна опитность, че всичко му се е дало съ цѣль да върши нѣщо си. Както клѣткитѣ вжтрѣ въ него работжтъ за общото добро на общийтъ му организмъ, на които той е господаръ и отъ благоденствието на здравието му, на което той се радва; така и той като една разумна клѣтка отъ онзи повисокъ организмъ и по висшъ животъ на духовното тѣло, той е задлъженъ въ името на своето нравственно естество да испълни своитѣ обязаности, като разумно сжщество, като духовно-нравственна личность, като синъ человѣчески. Да се отрича отъ своята длъжность и отъ своето призвание въ този благороденъ животъ, значи да безумствува, да безаконствува противъ святий духъ на живота. Не, остава тогава друго срѣдство за великия законъ на живота, освѣнъ да исхвърли подобно нравственно сжщество вънъ отъ святото си жилище, като непотрѣбна вещь, която е станала не само не потрѣбна, но и врѣдна. Това се върши именно и въ самийтъ нашъ организмъ, въ самото наше тѣло. Онѣзи клѣтки и членове отъ органическата ни система, които прѣстанжтъ да испълняватъ своята длъжность и станжтъ врѣдителни и опасни за здравието на другитѣ клѣтки и членове, исхвърлятъ се на вънка отъ тѣлото отъ самия този организмъ за общо добро на цѣлото органическо общество. Върху този прѣдпазителенъ законъ на природата, почива нашето здравие и дълголенствие. Тогава слѣдва, че ний въ нашето по напрѣднало духовно състоянис, не можемъ да очакваме нѣщо по добро отъ това, ако не се свѣстимъ и завземемъ да промѣнимъ свойтъ вжтрѣшенъ животъ и своето нравственно поведѣние спрѣмо нази си и нашитѣ ближни. Надлѣжащата нужда и необходимость на нравственно-духовнитѣ закони, подъ които се ржководи разумния животъ, изискватъ отъ всѣкой человѣкъ едно вжтрѣшно и коренно прѣобразование и „ново-раждание“ отъ духътъ на истината. Закона на развитието е вѣченъ, той не търпи застой.

с постоянни усилия и постоянни себепожертвувания, за да знае да цени доброто, което не му капвало от случая без труд и без жертви, за да го прахосва както си ще. Не! Той е трябвало да научи от положителни факти на своята вековна опитност, че всичко му се е дало с цел да върши нещо си. Както клетките вътре в него работят за общото добро на общия му организъм, на който той е господар, и от благоденствието на здравието му, на което той се радва, така и той, като една разумна клетка от онзи по-висок организъм и по-висш живот на духовното тяло, той е задължен в името на своето нравствено естество да изпълни своите обязаности[301] като разумно същество, като духовно-нравствена личност, като син человечески[302]. Да се отрича от своята длъжност и от своето призвание в този благороден живот значи да безумства, да беззаконства против Светия дух на живота. Не остава тогава друго средство за великия закон на живота, освен да изхвърли подобно нравствено същество вън от святото си жилище като непотребна вещ, която е станала не само непотребна, но и вредна. Това се върши именно и в самия наш организъм, в самото наше тяло. Онези клетки и членове от органическата ни система, които престанат да изпълняват своята длъжност и станат вредителни и опасни за здравието на другите клетки и членове, изхвърлят се навънка от тялото от самия този организъм за общо добро на цялото органическо общество. Върху този предпазителен закон на природата почива нашето здравие и дългоденствие.

Тогава следва, че ний в нашето по-напреднало духовно състояние не можем да очакваме нещо по-добро от това, ако не се свестим и завземем да променим своя вътрешен живот и своето нравствено поведение спрямо нази си и нашите ближни. Надлежащата[303] нужда и необходимост на нравствено-духовните закони, под които се ръководи разумният живот, изискват от всякой человек едно вътрешно и коренно преобразувание и новораждание от духа на истината. Законът на развитието е вечен, той не търпи застой.

---

[301] От рус. обязанность – задължение.

[302] Това е различно от Сина Человечески – Христос.

[303] От рус. надлежащий – надлежен, подобаващ, съответстващ.

ВЪНШНИТѢ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТА.

Една отъ най заплетенитѣ и замотани тайни въ природата е животътъ. За происхождението му нищо положително незнаемъ. Онова, което сме научили относително природата му,то е придобито отъ наблюдение явленията на силата му, която различава диаметрално противоположно отъ силитѣ на физическийтъ свѣтъ, по степеньта и качествата на своето естество. Онова, което забѣлѣжваме относително живота е, че той се е явилъ въ системата на природнийтъ свѣтъ, подъ извѣстни условия, които по необходимость клонѭтъ да потвърдѭтъ истината, че природата има опрѣдѣлена една каква и да е цѣль, едно какво и да е стрѣмление.

Ний сме принудени да признаемъ очевидната истина, че животътъ е влѣзналъ въ настоящето си положение съ едно опрѣдѣлено побуждение да се развива, расте и стане факторъ и главенъ дѣецъ въ по нататъшното проявление на върховнийтъ Духъ въ вселенната. За да се постигне това върховно стрѣмление въ природата, и да се роди и развие настоящийтъ органически животъ, когото духътъ ни притѣжава, прѣди всичко е трѣбвало почва, на която да тури ногата си. Почвата е съставлявала една отъ най важнитѣ елементарни първоначални необходимости за сѫществувание. Почвата е съдържала първата приготвителна стѫпка за идванието на жизненната сила въ царството на природата, да завземи новата среда на свойта дѣятелность, да влѣзи въ новитѣ условия на своето битие. За постиганието на тази обективна реалность, сили сѫ били нужни да приготвѭтъ жилището му и да отворѭтъ свободенъ пѫть за неговото влизание т. е. въплотяване, въсприеманието на настоящето си естество облечено въ плъть и кръвь. Природата трѣбвало да впрѣгне свойтѣ физически и химически сили и да ги натовари съ великата работа да ѝ доставѭтъ елементитѣ на почвата, посрѣдствомъ събиранието малкитѣ частици на веществото населяющи пространството: Въ общи маси, названи — небули; въ

Външните условия на Живота

Една от най-заплетените и замотани тайни в природата е животът. За произхождението му нищо положително не знаем. Онова, което сме научили относително природата му, то е придобито от наблюдение явленията на силата му, която [*се*] различава диаметрално противоположно от силите на физическия свят по степента и качествата на своето естество. Онова, което забелязваме относително живота, е, че той се е явил в системата на природния свят под известни условия, които по необходимост клонят да потвърдят истината, че природата има определена една каква и да е цел, едно какво и да е стремление.

Ний сме принудени да признаем очевидната истина, че животът е влезнал в настоящето си положение с едно определено побуждение да се развива, расте и стане фактор и главен деец в по-нататъшното проявление на върховния дух във вселената. За да се постигне това върховно стремление в природата и да се роди и развие настоящия органически живот, когото духът ни притежава, преди всичко е трябвало почва, на която да тури ногата си. Почвата е съставлявала една от най-важните елементарни първоначални необходимости за съществуване. Почвата е съдържала първата приготвителна стъпка за идването на жизнената сила в царството на природата, за да завземе новата среда на своята деятелност, да влезе в новите условия на своето битие. За постиганието на тази обективна реалност сили са били нужни да приготвят жилището му и да отворят свободен път за неговото влизание, т.е. въплотяване, възприеманието на настоящето си естество, облечено в плът и кръв. Природата трябвало да впрегне своите физически и химически сили и да ги натовари с великата работа да ѝ доставят елементите на почвата посредством събиранието малките частици на веществото, населяющи пространството. В общи маси, названи „небули[304]“, в

[304] Небула – астр. мъглявина.

цѣнтрове, наречени — слънца и въ системи, наименовани — слънчеви и планетни общества.

Отъ научнитѣ факти и свѣдения се учимъ, че главнийтъ двигатель въ тази огромна материална работа е билъ закона на теготението. Подъ неговата сила и влияние всичкитѣ отдѣлни частици на материята, сж били принудени да изгубжтъ своето първоначално положение и да се стекжтъ къмъ общото направление, на материалната солидарность, наречена видимъ свѣтъ или вселенна. Отъ тази първоначална мжгливость състояща се отъ безбройно и невъобразимо множество атоми, независящи единъ отъ други, буйни и не укротими по естество, движущи се по милиони пжти въ секунда и то въ различни и всевъзможни направления, е трѣбвало да се създаде нѣщо си. Въображете си, какво хаостическо състояние е прѣдставлявала тогава видимата вселенна! Каква вавилония е прѣодолявала по между частицитѣ на веществото! Каква фантазмигория е сжществувала въ движението на атомитѣ, които повидимому не сж имали никакво опрѣдѣленно направление. Всичко се е показвало на единъ развалнуванъ океанъ въ пространството вѣчно колебающъ се, безъ никоя опрѣдѣлена цѣль. Отъ това хаостическо състояние е било нуждно и необходимо, да се образува и създаде нѣщо порядъчно и хармонично отговоряюще на условията изисквани отъ живота. Каква велика задача е прѣдстояла прѣдъ лицето на природата да развие и устрои настоящийтъ свѣтъ настоящата видима вселенна съ свойта хубость и вѣчна хармония на единство произтекающе отъ вѣчни и неизмѣняеми закони работящи съ математическа точность и послѣдователность.

Ако въ вселенната сжществуваше и дѣйствуваше само закона на теготението; именно: частицитѣ да се привличатъ съ еднаква сила, то вселенната не би достигнала настоящето си положение и не би приела настоящийтъ си образъ. Имовѣрно е да прѣдположимъ, че частицитѣ на веществото бихж се згрупирували въ една обща масса, която не щѣше да е приспособена за нищо. Атомитѣ за винжги щѣхж да си останжтъ отдѣлни и независящи еденици, безъ да проевжтъ свойта вжтрѣшна

центрове, наречени „слънца“, и в системи, наименовани „слънчеви и планетни общества“.

От научните факти и сведения се учим, че главният двигател в тази огромна материална работа е бил законът на теготенето. Под неговата сила и влияние всичките отделни частици на материята са били принудени да изгубят своето първоначално положение и да се стекат към общото направление на материалната солидарност, наречена видим свят, или Вселена. От тази първоначална мъгливост, състояща се от безбройно и невъобразимо множество атоми, независещи един от други, буйни и неукротими по естество, движещи се по милиони пъти в секунда, и то в различни и всевъзможни направления, е трябвало да се създаде нещо си. Въобразете си какво хаотическо състояние е представлявала тогава видимата вселена! Каква Вавилония[305] е преодолявала помежду частиците на веществото, каква фантасмагория е съществувала в движението на атомите, които повидимому не са имали никакво определено направление. Всичко се е показвало на един развълнуван океан в пространството, вечно колебающ се, без никоя определена цел. От това хаотическо състояние е било нужно и необходимо да се образува и създаде нещо порядъчно и хармонично, отговарющо на условията, изисквани от живота. Каква велика задача е предстояла пред лицето на природата да развие и устрои настоящия свят, настоящата видима вселена със своята хубост и вечна хармония на единство, произтекающо от вечни и неизменяеми закони, работещи с математическа точност и последователност.

Ако във Вселената съществуваше и действуваше само законът на теготението, а именно – частиците да се привличат с еднаква сила, то Вселената не би достигнала настоящето си положение и не би приела настоящия си образ. Имоверно е да предположим, че частиците на веществото биха се сгрупирували в една обща маса, която не щеше да е приспособена за нищо. Атомите завинаги щяха да си останат отделни и независещи единици, без да проявят своята вътрешна

---

[305] Тук се има предвид т.нар. вавилонско стълпотворение.

дѣятелность, която е лѣжала скрита въ естеството имъ. Тѣ щѣхѫ да се прилепѭтъ единъ до други, по единъ механически начинъ, но никога не бихѫ влѣзли въ по тѣсна связь. Това заключение извличаме отъ факта, че теготението по естеството си е повечето механическа сила на движенията, съ помощьта на която частицитѣ и тѣлата сѫ биле турени въ пространството на подобающитѣ имъ мѣста. Всичко, което закона на тѣжестьта извършва, е извѣстно налягание върху материята, което науката нарича: теготение или падание на тѣлата въ пространството къмъ цѣнтъра на тѣжестьта. Върху неговата първоначална основа почива неразрушимостьта на материята т. е. на първоначалнитѣ форми на веществото, наречени — атоми, които сами по себе си не сѫ нищо друго освѣнъ изражение на извѣстно количество сила, която е затворена въ естеството имъ. Всичката работа на теготението е, да поддържа единъ остановенъ редъ вече отдавна създаденъ отъ прѣдидущи причини и начала, освѣнъ това да спазва сѫщеврѣменно единство помежду всичкитѣ отдѣлни дѣйци на материалний свѣтъ, като ги държи въ границитѣ на своята сила и влияние.

При всичко, че всемирното теготение играе една отъ най важнитѣ роли въ вселенната, при все това извѣстни факти ни навождатъ къмъ мисъльта да заключимъ, и то справедливо, че ако този законъ на теготението, не би се обусловилъ или пъкъ видоизмѣнилъ и подпомогналъ отъ закона на всемирното сродство на елементитѣ. то навѣрно видимата вселенна днесъ щѣше да има другъ изгледъ не толкова приятенъ. Въ всемирното сродство се крие една отъ великитѣ тайни на общата дѣятелность на природата, която произтича отъ свободното дѣйствие на атомитѣ които влизатъ въ всевъзможни взаимни съѭзи помежду си, отъ които съѭзи се образува постоянна енергия, която се прѣнасе отъ различни срѣди по цѣлата вселенна. Безъ всемирното сродство, свѣта за винѫги би осталъ вѣчно безплоденъ и вѣчно безцѣленъ. Мракъ и тъмнина щѣхѫ да владѣѭтъ на всѣкадѣ; влиянието на топлината и свѣтлината, не щѣхѫ да сѫ понятни на нази, Духътъ на човѣческата душа за винѫги щѣше да остане затворенъ въ вѣчната бездна,

деятелност, която е лежала скрита в естеството им. Те щяха да се прилепят един до други по един механически начин, но никога не биха влезли в по-тясна связ. Това заключение извличаме от факта, че теготението по естеството си е повечето механическа сила на движенията, с помощта на която частиците и телата са били турени в пространството на подобающите им места. Всичко, което законът на тежестта извършва, е известно налягание върху материята, което науката нарича теготение, или падание на телата в пространството към центъра на тежестта. Върху неговата първоначална основа почива неразрушимостта на материята, т.е. на първоначалните форми на веществото, наречени атоми, които сами по себе си не са нищо друго, освен изражение на известно количество сила, която е затворена в естеството им. Всичката работа на теготението е да поддържа един установен ред, вече отдавна създаден от предидущи причини и начала, освен това да спазва същевременно единство помежду всичките отделни дейци на материалния свят, като ги държи в границите на своята сила и влияние.

При всичко, че всемирното теготение играе една от найважните роли във Вселената, при все това известни факти ни наваждат към мисълта да заключим, и то справедливо, че ако този закон на теготението не би се обусловил или пък видоизменил и подпомогнал от закона на всемирното сродство на елементите, то навярно видимата Вселена днес щеше да има друг изглед, не толкова приятен. Във всемирното сродство се крие една от великите тайни на общата деятелност на природата, която произтича от свободното действие на атомите, които влизат във всевъзможни взаимни съюзи помежду си, от които съюзи се образува постоянна енергия, която се пренася от различни среди по цялата Вселена. Без всемирното сродство светът завинаги би останал вечно безплоден и вечно безцелен. Мрак и тъмнина щяха да владеят навсякъде; влиянието на топлината и светлината нещяха да са понятни на нази; Духът на человеческата душа завинаги щеше да остане затворен във вечната бездна,

въ която нищо друго не би сѫществувало, освѣнъ вѣчно мълчание.

Свѣтътъ надъ вратата си щѣше да има надписа: „Изгубенъ миръ.“ Любовьта и злобата, обичьта и ненавистьта, истината и лъжата погрѣбени щѣхѫ да бѫдѫтъ въ пропаста на пространството. Не щѣше тогава да има нужда, ни отъ вѣра въ Бога, ни отъ въспитание въ живота, ни отъ наука за развитието, ни отъ философия за просвѣщението. Мозъкътъ на беднитѣ отчаени философи, богослови, материалисти идеалисти, щѣше да е въ блаженъ покой. Свѣтътъ щѣше да бѫде избавенъ отъ учението имъ: „животътъ е зло, безъ него е по-добро.“

Но види се явно отъ фактитѣ, че природата не взела тия нѣща въ съображение при устройството на вселенната. Това даже на ума ѝ не идвало, че ще дойде единъ день, когато ний разумнитѣ твари ще бѫдемъ обезпокоявани отъ всевъзможни злини, които ще ни турѭтъ да се гонимъ по лицето на земята и да се биемъ всѣкой съ брата си. Навѣрно, ще каже нѣкой; ако тя бѣ прѣдвидела нашитѣ нещастия, тя би ги взела въ внимание. Но вижда се, че това не влизало въ смѣтката. ѝ Главната ѝ цѣль и задача била да устрой видимата вселенна тъй както върховнитѣ ѝ закони сѫ го изисквали, и да даде на всѣкой свѣтъ онѣзи условия посрѣдствомъ, които да бѫде приготвенъ и приспособенъ за всичкитѣ нужди на развиващий се и растящъ животъ. Дали тя си е въображавала, че когато дойдѫтъ разумнитѣ сѫщества въ дома ѝ, ще подигнѫтъ купъ разисквания, прения, гонения, за всевъзможни прѣдмети, въпроси, стежания, и имоти, кому принадлѣжѭтъ по право? Това види се да е билъ второстепененъ въпросъ оставенъ на страна да се разглежда кога му дойде врѣмето. И не е чудно, че днесъ този въпросъ е подигнатъ на разглеждание. Ако и да не разбираме още достатъчно езика на природата за да се ползуваме напълно отъ уроцитѣ, които ни дава всѣкой день, при все това тя е сполучила да ни научи по нѣщо си, за основнитѣ начала. Животътъ на миналото, не е билъ иждивенъ напразно, душата отъ дълговѣковната си опитность е нау-

в която нищо друго не би съществувало, освен вечно мълчание.

Светът над вратата си щеше да има надписа: „Изгубен мир“. Любовта и злобата, обичта и ненавистта, истината и лъжата погребани щяха да бъдат в пропастта на пространството. Не щеше тогава да има нужда ни от вяра в Бога, ни от възпитание в живота, ни от наука за развитието, ни от философия за просвещение то. Мозъкът на бедните отчаяни философи, богослови, материалисти, идеалисти щеше да е в блажен покой. Светът щеше да бъде избавен от учението им: „животът е зло, без него е по-добро“.

Но види се явно от фактите, че природата не взела тия неща в съображение при устройството на Вселената. Това даже на ума ѝ не идвало, че ще дойде един ден, когато ние, разумните твари, ще бъдем обезпокоявани от всевъзможни злини, които ще ни турят да се гоним по лицето на Земята и да се бием всякой с брата си. Навярно ще каже някой: „Ако тя бе предвидила нашите нещастия, тя би ги взела във внимание“. Но вижда се, че това не влизало в сметката ѝ. Главната ѝ цел и задача била да устрои видимата Вселена тъй, както върховните ѝ закони са го изисквали, и да даде на всякой свят онези условия, посредством които да бъде приготвен и приспособен за всичките нужди на развиващия се и растящ живот. Дали тя си е въобразявала, че когато дойдат разумните същества в дома ѝ, ще подигнат куп разисквания, прения, гонения за всевъзможни предмети, въпроси, стежания[306] и имоти кому принадлежат по право. Това, види се, да е бил второстепенен въпрос, оставен настрана, да се разглежда, кога му дойде времето. И не е чудно, че днес този въпрос е подигнат на разглеждание. Ако и да не разбираме още достатъчно езика на природата, за да се ползуваме напълно от уроците, които ни дава всякой ден, при все това тя е сполучила да ни научи по нещо си за основните начала. Животът на миналото не е бил иждивен напразно, душата от дълговековната си опитност е

[306] Стежание, стяжение (рус. остар.) – имот, богатство.

чила нѣкои отъ първитѣ постановления на върховнийтъ животъ. Мозачнитѣ клѣтки сѫ ни прѣдали първата заповѣдь написана отъ вѣчнийтъ Духъ. Законътъ на съвѣстьта е прогласилъ вече вѫтрѣ въ всѣкой човѣкъ, че Дългътъ е първата стѫпка за успѣха и щастието на живота въ всѣкоя душа. Тази е първата аксиома, която трѣбва всѣкой разуменъ човѣкъ, вече да проумѣ е, защото врѣмето на исхода ни наближава да се освободимъ отъ Фараоновото владичество.

Има философи, които гледатъ съ прѣзрение на живота. За тѣхъ човѣчеството не е нищо друго освѣнъ материална згань, която днесь сѫществува утрѣ изчезва. Има купъ капиталисти и хитри дипломати, които гледатъ на живота на другитѣ, като на извѣстенъ капиталъ, който може да се усвой чрѣзъ различни благородни и неблагородни срѣдства и да се употрѣби за частни цѣли, прищевки и каприций. Върху тази основа народитѣ още се стрѣмѭтъ да подигнѫтъ, своята бѫдѫща слава и щастие. Голо щастие! Измама на човѣческото щеславие. Отъ врѣмето на нашитѣ първи прародители, ний все това блаженство търсимъ въ този свѣтъ, но то нѣма да дойде, ако и да го чакаме за хиляди и милиони години. Тази подла и нечестива философия нѣма създаде нашето бѫдѫще блаженство нито нашийтъ бѫдѫщъ животъ; тя нѣма да ни освободи отъ отговорность спрѣмо закона на Дългътъ и правдата. „Голъ излѣзохъ отъ майчината си утроба," казва праведний Иовъ, и, „Голъ ще сѫ върнѫ."

Най трудната работа, казва единъ физиологъ е: да поправимъ единъ развaленъ и растроенъ мозъкъ; най трудната задача, казва единъ възпитатель е да исправишъ единъ покваренъ характеръ; най опасното нѣщо, казва единъ философъ е: злѣ настроеното сърдце. Голѣмата трудность, съ развaленийтъ и растроенъ мозъкъ се намира въ разглобенитѣ му части и цѣнтрове, които се изгубили своето физиологическо равновѣсие. Равновѣсие, което никой неможе да поправи, освѣнъ самата природа.

Голѣмата мѫчнотия съ покваренийтъ характеръ лѣжи у самата душа, която психически е различно настроена, Настроение, което проистича отъ връзката и влиянието

научила някои от първите постановления на върховния живот. Мозъчните клетки са ни предали първата заповед, написана от Вечния Дух. Законът на съвестта е прогласил вече вътре във всякой человек, че Дългът е първата стъпка за успеха и щастието на живота във всякоя душа. Тази е първата аксиома, която трябва всякой разумен человек вече да проумее, защото времето на „Изхода“ ни наближава да се освободим от фараоновото владичество.

Има философи, които гледат с презрение на живота. За тях человечеството не е нищо друго, освен материална сган, които днес съществува, утре изчезва. Има куп капиталисти и хитри дипломати, които гледат на живота на другите като на известен капитал, който може да се усвои чрез различни благородни и неблагородни средства и да се употреби за частни цели, прищевки и каприции. Върху тази основа народите още се стремят да подигнат своята бъдеща слава и щастие. Голо щастие! Измама на человеческото тщеславие. От времето на нашите първи прародители ний все това блаженство търсим в този свят, но то няма да дойде, ако и да го чакаме, за хиляди и милиони години. Тази подла и нечестива философия няма [*да*] създаде нашето бъдеще блаженство, нито нашия бъдещ живот; тя няма да ни освободи от отговорност спрямо закона на Дълга и правдата. „Гол излязох от майчината си утроба – казва праведният Йов – и гол ще са върна.“

„Най-трудната работа – казва един физиолог – е да поправим един развален и разстроен мозък“; „Най-трудната задача – казва един възпитател – е да изправиш един покварен характер“; Най-опасното нещо – казва един философ – е зле настроеното сърце“. Голямата трудност с разваления и разстроен мозък се намира в разглобените му части и центрове, които са изгубили своето физиологическо равновесие. Равновесие, което никой не може да поправи, освен самата природа.

Голямата мъчнотия с покварения характер лежи у самата душа, които психически е различно настроена. Настроение, което произтича от връзката и влиянието

на негативнитѣ духовни сили. Подобенъ характеръ само добродѣтельта е въ сила да изправи и промѣни.

Голѣмата опастность съ злѣнастроеното сърдце, лѣжи въ самата му динамическа сила, която може да избухне като волканъ когато и да е, щомъ се докосне злото до него. Подобно сърдце, никой неможе да укроти освѣнъ любовьта.

„Сърдцето е измамливо повече отъ всичко, и твърдѣ растлѣно: кой може да го познае?“ Така е говорилъ Еврейскийтъ пророкъ Иорелима, като е прѣдвиждалъ източника на всичкитѣ общественни злини, които се били слѣдствие и резултатъ отъ разобуздани человѣчески сърдца и отъ разобуздание человѣчески страсти, които нѣмали никакъвъ разуменъ контролъ, но постоянно се мѣнявали, като нѣкой волканъ.

За прѣмахванието на злото, истината е необходима да се внушава въ всѣкой умъ, и да се прѣдставя въ всичкитѣ ѝ видове, форми, образи и степени прѣдъ всѣкой человѣкъ, и не само това, но и да се прокарва, посѣва и въплотява въ самийтъ душевенъ животъ, гдѣто да стане сила и двигатель въ духовното просвѣщение.

Въздиганието на человѣчеството и человѣческата душа се извършва по единъ много сложенъ начинъ. Това ний незабѣлѣзваме; Но ний чуваме гласа на вѣрата и надѣждата вѫтрѣ въ нашата душа, които ни канѭтъ да влѣземъ въ свѣтлото бѫдѫще; гдѣто хубавитѣ и благи обѣщания ни очакватъ, гдѣто условията се промѣнени и положението е подобрено; гдѣто животътъ е тихъ, добръ и благороденъ; гдѣто радостьта, миръ и блаженство прѣодоляватъ.

Обаче умоветѣ ни постоянно се смущаватъ и колебаѭтъ отъ нови впечатления, както умоветѣ на младенци. Ний сме влѣчени постоянно отъ всевъзможни течения и промѣнения, които ни тласкатъ, ту къмъ една, ту къмъ друга посока. Нѣма спокойствие. „Борба непрестанна е този нашъ животъ,“ казва поетътъ.

Мозъкътъ ни е обеспокояванъ, отъ енергията на природата, която ни принуждава да се стрѣмимъ, къмъ онова което е непостижимо, къмъ онова, което невидимъ да схванемъ и къмъ онова, което незнаемъ да научимъ.

на негативните духовни сили. Подобен характер само добродетелта е в сила да изправи и промени.

Голямата опасност със зле настроеното сърце лежи в самата му динамическа сила, която може да избухне като вулкан, когато и да е, щом се докосне злото до него. Подобно сърце никой не може да укроти, освен любовта.

„Сърцето е измамливо повече от всичко и твърде разтлено[307] – кой може да го познае?“ – така е говорил еврейският пророк Йеремия, като е предвиждал източника на всичките обществени злини, които се били следствие и резултат от разобуздани човешки сърдца и от разобуздани човечески страсти, които нямали никакъв разумен контрол, но постоянно се менявали като някой вулкан.

За премахването на злото истината е необходимо да се внушава във всякой ум и да се представя във всичките ѝ видове, форми, образи и степени пред всякой човек; и не само това, но и да се прокарва, посява и въплътява в самия душевен живот, гдето да стане сила и двигател в духовното просвещение.

Въздиганието на човечеството и човеческата душа се извършва по един много сложен начин. Това ний не забелязваме. Но ний чуваме гласа на вярата и надеждата вътре в нашата душа, които ни канят да влезем в светлото бъдеще, гдето хубавите и благи обещания ни очакват, гдето условията са променени и положението е подобрено, гдето животът е тих, добър и благороден, гдето радостта, мир и блаженство преодоляват.

Обаче умовете ни постоянно се смущават и колебаят от нови впечатления, както умовете на младенци. Ний сме влечени постоянно от всевъзможни течения и променения, които ни тласкат ту към една, ту към друга посока. Няма спокойствие. „Борба непрестанна е този наш живот“ – казва поетът.

Мозъкът ни е обезпокояван от енергията на природата, която ни принуждава да се стремим към онова, което е непостижимо, към онова, което не видим да схванем, и към онова, което не знаем да научим.

---

[307] Разтление книж. – разложение, гниене.

Врѣмето носи всичко поредъ, а нуждата прилага всѣко нѣщо на редъ.

Ний гледаме, казва Павелъ: „Мрачкаво," като „прѣзъ огледало." Но това което видимъ е само отражение на миналото; на онова, което е минало прѣди насъ. Значи само миналото бѫдѫще е дѣйствителната истина, която е оставила и въ свѣта и въ насъ отпечатъкъ на своето присътствие. Колкото за идѫщето бѫдѫще, то е само идеалътъ безъ никоя сѫщность, които има да се осѫществи на своето врѣме въ една или друга форма. Той е величественийтъ планъ на една кѫща, която има да се построи. Има голѣма разница помежду планътъ и самата кѫща. Планътъ е вида на кѫщата начертанъ на една хубава книга, когато, кѫщата е самата реалность, сѫщностьта, въ която нашийтъ животъ прѣбѫдва.

Но съмнѣнието е характеристика на человѣческийтъ умъ, който се колебае помежду вѣрата и невѣрието, като си размишлява: дали се е родилъ за нѣщо си или за нищо? Дали свѣтътъ има нѣкое значение въ себе си за него, или той така си мечтае и въображава? Дали се управлява отъ нѣкого, или отъ никого? Какъ се е създалъ? Кой го е произвелъ и устроилъ? Дали нѣкое велико сѫщество, наречено: Богъ, или нѣкоя велика сила, наречена: Природа? Такова е естеството на душата щото тя неможе да успѣва, и да се разширочава въ свойто духовно развитие, безъ тази вѫтрѣшна умственна свѣтлина. Тя неможе слѣпо да се движи къмъ каква и да е посока. Тя се нуждае отъ идеалъ, който да ѭ въодушевлява къмъ нѣщо си. Къмъ нѣщо си, не мъртво, но живо. Живо, което да има сродство и любовь съ неѭ.

Богословътъ и Тейстътъ казватъ: Богъ е създалъ и устроилъ свѣта; Той го управлява, И той е всичко. Безъ Него нищо не сѫществува.

Натуралистътъ и Материалистътъ казватъ: материята, и природата. Тѣ сѫ произвѣли и устроили свѣта, той се намира подъ управлението на тѣхнитѣ закони. Безъ тѣхното присътствие нищо не би сѫществувало.

Идиалистътъ и Спиритуалистътъ казватъ: умътъ, и духътъ сѫ пропроизвели и устроили свѣта. Всичко, което видимъ и усѣщами въ външийтъ свѣтъ, то сѫ само форми и

Времето носи всичко поред, а нуждата прилага всяко нещо наред.

„Ний гледаме – казва Павел – мрачкаво като през огледало.“ Но това, което видим, е само отражение на миналото, на онова, което е минало преди нас. Значи само миналото бъдеще е действителната истина, която е оставила и в света, и в нас отпечатък на своето присъствие. Колкото за идещото бъдеще, то е само идеалът без никоя същност, който има да се осъществи на своето време в една или друга форма. Той е величественият план на една къща, която има да се построи. Има голяма разница помежду плана и самата къща. Планът е видът на къщата, начертан на една хубава книга, когато къщата е самата реалност, същността, в която нашият живот пребъдва.

Но съмнението е характеристика на човеческия ум, който се колебае помежду вярата и неверието, като си размишлява дали се е родил за нещо си, или за нищо; дали светът има някое значение в себе си за него, или той така си мечтае и въображава; дали се управлява от някого, или от никого; как се е създал; кой го е произвел и устроил; дали някое велико Същество, наречено Бог, или някоя велика сила, наречена Природа? Такова е естеството на душата, щото тя не може да успява и да се разширочава в своето духовно развитие без тази вътрешна умствена светлина. Тя не може сляпо да се движи към каква и да е посока. Тя се нуждае от идеал, който да я въодушевлява към нещо си. Към нещо си не мъртво, но живо. Живо, което да има сродство или любов с нея.

Богословът и теистът казват: „Бог е създал и устроил света; Той го управлява и Той е всичко. Без Него нищо не съществува“.

Натуралистът и материалистът казват: „Материята и природата – те са произвели и устроили света, той се намира под управлението на техните закони, без тяхното присъствие нищо не би съществувало“.

Идеалистът и спиритуалистът казват: „Умът и духът са произвели и устроили света. Всичко, което видим и усещаме във външния свят, то са само форми

прѣдставления на силата на умътъ, който дѣйствува и работи. Вселенната е неговъ продуктъ. Безъ умътъ нищо не би сѫществувало.

Прѣдъ насъ стои една дилема, на която, който и край да хванемъ, се ще ни убоде; която страна и да веземемъ все ще срѣщнемъ противници.

Испречва се прѣдъ насъ материалистътъ съ всичкото си знание за веществото и природата, и почва да ни убѣждава, че учението на Тейстътъ и Богословъ не почива на никаква здрава основа.

Онова, което Теологътъ подържа „да е Богъ, който е създалъ и устроилъ вселенната;“ „то не е никъкъвъ Богъ, казва материалистътъ.“ То е материя, която ний виждаме да работи и дѣйствува; тя е единствнената реалность, която можемъ да опитаме, попипаме и провѣримъ въ дѣйствителность, на сѫщото твърди и натуралистътъ. Затова, вънъ отъ тази реалностъ, всичко е въображенеи и мечти, слѣдствия отъ атомически и малекуларни движения въ мозъка: затова тѣ нѣматъ никаква прѣдметна дѣйствителность вънъ отъ него.

Работата както ни е прѣдставлява материалиста върви много добрѣ и гладко. Умоветѣ ни сѫ почти убѣдени да приемемъ учението му за чиста истина. Разбира се материята е дѣйствителность, нѣма защо да се съмняваме въ присътствието ѝ. — Но прѣдъ насъ се испречва и много ученийтъ Идеалистъ съ своитѣ обширни познания за дѣйствията на ума; и почва да ни убѣждава и доказва, че учението на материалиста не почива на здрава основа. Понеже онова, което виждаме, пипаме, опитваме и провѣряваме; то не е материята, казва идиалистътъ: Но сѫ само: образи, форми, впечатления и усѣщания произведени отъ силата на ума. Умътъ е, който дѣйствува, вънъ отъ нази и вѫтрѣ въ нази. Неговитѣ дѣйствия и резултати, материалистътъ взема за нѣща реални и независими отъ ума, който назвалъ съ имената: материя и природа. Онова обаче, продължава идиалистътъ, което пипа, което усѣща, което сравнява и мисли — е умътъ. Извадена силата на ума отъ общийтъ резултатъ на веществото; то изведнѫжъ ще се прѣобърне на първоначалнийтъ си елементарни дѣйствия. Подъ такива

и представления на силата на ума, които действува и работи. Вселената е негов продукт. Без ума нищо не би съществувало“.

Пред нас стои една дилема, на която който и край да хванем, все ще ни убоде, която страна и да вземем, все ще срещнем противници.

Изпречва се пред нас материалистът с всичкото си знание за веществото и природата и почва да ни убеждава, че учението на теиста и богослова не почива на никаква здрава основа.

„Онова, което теологът подържа, да е Бог, Който е създал и устроил Вселената, то не е никакъв Бог – казва материалистът, – то е материя, която ний виждаме да работи и действува; тя е единствената реалност, която можем да опитаме, попипаме и проверим в действителност, на същото твърди и натуралистът. Затова вън от тази реалност всичко е въображения и мечти, следствия от атомически и молекуларни движения в мозъка; затова те нямат никаква предметна действителност вън от него.“

Работата, както ни я представлява материалистът, върви много добре и гладко. Умовете ни са почти убедени да приемем учението му за чиста истина. Разбира се, материята е действителност, няма защо да се съмняваме в присъствието ѝ. Но пред нас се изпречва и много ученият идеалист със своите обширни познания за действията на ума и почва да ни убеждава и доказва, че учението на материалиста не почива на здрава основа. „Понеже онова, което виждаме, пипаме, опитваме и проверяваме, то не е материята – казва идеалистът, – но са само образи, форми, впечатления и усещания, произведени от силата на ума. Умът е, който действува вън от нази и вътре в нази. Неговите действия и резултати материалистът взема за неща реални и независими от ума, кото назвал с имената „материя“ и „природа“.“ „Онова обаче – продължава идеалистът, – което пипа, което усеща, което сравнява и мисли, е умът. Извадена силата на ума от общият резултат на веществото, то изведнъж ще се преобърне на първоначалните си елементарни действия. Под такива

условия вселенната би изгубила своята материална реалность веднъжъ за всѣкога. Затова, казва идиалистътъ: вънъ отъ ума никаква реалность нема.

Въпросъ се подига въ ума ни: Гдѣ е истината? Дали въ учението на Материалиста или въ учението на Идеалиста.

Мислимъ сериозно, ако приемемъ учението на материалиста за истина, трѣбва да отхвърлимъ дѣйствителностьта на ума т. е. да приемемъ, че човѣкъ не е нищо друго освѣнъ единъ купъ отъ атоми.

Да постжпимъ по този начинъ! Значи да влѣземъ въ стълкновение съ естеството на разума си. Т. е. да отхвърлимъ присътствието на мислитѣ въ душата си. Очевидно противоречие и не лѣность. Ако пъкъ приемемъ учението на идеалиста за основно и допуснимъ само дѣйствителностьта на ума, а отхвърлимъ риалностьта на материята: значи да дойдемъ въ стълкновение съ свойтъ организмъ и съ свойтъ мозъкъ, цѣнтъра на всичката ни настояща дѣятелность. И всѣкой знай, че всичко у насъ не е само умъ. Значи, нито едното, нито другото учение съдържа цѣлата истина.

Прѣдъ насъ лѣжи дилемата на трижгълника, въ която всѣкой жгълъ си прѣдполага да е цѣлийтъ трижгълникъ. И, че безъ неговото присътствие, сжществуванието на трижгълника е невъзможно. Това е нещастието, което е сполѣтяло: Богослова, Материалиста и Идеалиста.

Но ако единъ трижгълникъ, не може да сжществува безъ присътствието на единъ отъ жглитѣ си; То тъй сжщо и еднъ жгълъ не може да сжществува безъ присътствието на една отъ странитѣ си. Но и самата страна не може да сжществува безъ присътствието на една отъ точкитѣ на правата линия. Излиза отъ този анализисъ, че точкитѣ сж основата на всичко. Посрѣдствомъ тѣхъ се образуватъ правитѣ линии и жгли. Но подобенъ родъ разсжждения, не могжтъ да ни доведжтъ до никакви положителни заключения; Защото ний не търсимъ абсолютна реалность, но относителната. И ако се подигне пакъ распра по между нашитѣ трима приятели, че всѣкой е точката; въпроса прѣстава да е геометрическата дилема. Той минува въ областьта на метематиката и гдѣто взема

условия Вселената би изгубила своята материална реалност веднъж за всякога.“ „Затова – казва идеалистът – вън от ума никаква реалност няма.“

Въпрос се повдига в ума ни: где е истината – дали в учението на материалиста, или в учението на идеалиста. Мислим сериозно, ако приемем учението на материалиста за истина, трябва да отхвърлим действителността на ума, т.е. да приемем, че человек не е нищо друго, освен един куп от атоми.

Да постъпим по този начин значи да влезем в стълкновение с естеството на разума си, т.е. да отхвърлим присъствието на мислите в душата си. Очевидно противоречие и не леност. Ако пък приемем учението на идеалиста за основно и допуснем само действителността на ума, а отхвърлим реалността на материята, значи да дойдем в стълкновение със своя организъм и със своя мозък, центъра на всичката ни настояща деятелност. И всякой знай, че всичко у нас не е само ум. Значи нито едното, нито другото учение съдържа цялата истина.

Пред нас лежи дилемата на триъгълника, в която всякой ъгъл си предполага да е целият триъгълник и че без неговото присъствие съществуванието на триъгълника е невъзможно. Това е нещастието, което е сполетяло богослова, материалиста и идеалиста.

Но ако един триъгълник не може да съществува без присъствието на един от ъглите си, то тъй също и един ъгъл не може да съществува без присъствието на една от страните си. Но и самата страна не може да съществува без присъствието на една от точките на правата линия. Излиза от този анализис[308], че точките са основата на всичко, посредством тях се образуват правите линии и ъгли. Но подобен род разсъждения не могат да ни доведат до никакви положителни заключения, защото ний не търсим абсолютна реалност, но относителната. И ако се повдигне пак разпра помежду нашите трима приятели, че всякой е точката, въпросът престава да е геометрическата дилема. Той минува в областта на математиката и гдето взема

---

[308] От анг. Analysis – анализ.

вида на еденица, която не може да бѫде ни Богословъ, ни Материалистъ ни Идеалистъ. . .

Понеже нито се дѣли, нито се умножава, нито се сравнява съ нѣщо друго. Слѣдователно, тамъ гдѣто нѣма сравнение, нѣма и знание, а гдѣто нѣма умножение и дѣление тамъ неможе да сѫществува и разсѫждение. Отъ това става ясно, че нашето знание е релативно, относително, а на абсолютно. А релативното знание има за начало три спомагателни срѣдства — Именно: умножение, дѣление и сравнение. Вънъ отъ тѣхната область нищо положително незнаемъ що сѫществува. А вѫтрѣ въ тѣхната свера, ний знаемъ много нѣща и можемъ да прѣдполагаме всичко що ни хрумне на ума. Значи пакъ се срѣщаме лице съ лице съ мѫчно заплетената трижгълна дилема, която на да ли ще се рѣши нѣкога.

Тогава нека прѣдадемъ този споренъ въпросъ на третейски сѫдъ прѣдъ огнището на науката, да видимъ и чуемъ, какъ ще се произнесе. Истината, казва тя, трѣбва да се гледа въ лицето, а не въ гърба. Длъжни сме да помнимъ поговорката, че съ единъ камакъ кѫща не става. За въздиганието ѝ три нѣща сѫ главно потрѣбни: основа, стѣни и покривъ. Ще бѫде неразумно и глупаво да се трудимъ да убѣдимъ когото и да е, че основата или стѣнитѣ или покрива съставляватъ цѣлата кѫща. Всѣкой отъ само себе си ще види, че тритѣ заедно съставляватъ едно цѣло наречено: — кѫща. Отдѣлно взети не се вече кѫща но части.

Ако сега основата кажеше, че тя е всичката кѫща: що би сторила тази кѫща безъ стѣнитѣ и покривътъ? Или пъкъ, ако стѣнитѣ кажехѫ, че тѣ сѫ цѣлата кѫща: що би сторила тази кѫща, безъ основата и покривътъ? Или пакъ, ако покривътъ, кажеше, че той е самата кѫща: що би сторила тази кѫща безъ основата и стенитѣ? Затова, Богослова, а Идиалиста и Материалиста сѫ задължени отъ фактитѣ да завземѫтъ своитѣ мѣста тамъ гдѣто имъ е опрѣдѣлена отъ необходимостьта. Кѫщата е построена отъ нѣкого, който не е; нито въ основата, нито въ стѣнитѣ, нито въ покрива; но нѣкѫдѣ и вѣкѫдѣ. Ако се разговарьѫтъ за частитѣ на кѫщата иматъ право да различаватъ. Но ако смѣсватъ понятието за кѫщата съ идеята

вида на единица, която не може да бъде ни богослов, ни материалист, ни идеалист…

Понеже нито се дели, нито се умножава, нито се сравнява с нещо друго. Следователно там, гдето няма сравнение, няма и знание, а гдето няма умножение и деление, там не може да съществува и разсъждение. От това става ясно, че нашето знание е релативно, относително, а не абсолютно. А релативното знание има за начало три спомагателни средства. – Именно: умножение, деление и сравнение. Вън от тяхната област нищо положително не знаем що съществува. А вътре в тяхната сфера ний знаем много неща и можем да предполагаме всичко, що ни хрумне на ума. Значи пак се срещаме лице с лице с мъчно заплетената триъгълна дилема, която надали ще се реши някога.

Тогава нека предадем този спорен въпрос на третейски[309] съд пред огнището на науката, да видим и чуем как ще се произнесе. „Истината, казва тя, трябва да се гледа в лицето, а не в гърба." Длъжни сме да помним поговорката, че: „С един камък къща не става". За въздиганието ѝ три неща са главно потребни: основа, стени и покрив. Ще бъде неразумно и глупаво да се трудим да убедим когото и да е, че основата или стените, или покривът съставляват цялата къща. Всякой от само себе си ще види, че трите заедно съставляват едно цяло, наречено къща. Отделно взети, не са вече къща, но части.

Ако сега основата кажеше, че тя е всичката къща, що би сторила тази къща без стените и покрива? Или пък, ако стените кажеха, че те са цялата къща, що би сторила тази къща без основата и покрива? Или пак, ако покривът кажеше, че той е самата къща, що би сторила тази къща без основата и стените? Затова богословът, идеалистът и материалистът са задължени от фактите да завземат своите места там, гдето им е определено от необходимостта. Къщата е построена от някого, който не е нито в основата, нито в стените, нито в покрива, но някъде и всякъде. Ако се разговарят за частите на къщата, имат право да различават. Но ако смесват понятието за къщата с идеята

[309] Неофициален съд, избиран от спорещи страни по взаимно съгласие.

за автора ѝ, който ѭ построилъ, тѣ се заблуждаватъ, понеже незнаѭтъ каква е разликата помежду една пасивна реалность и една дѣйствующа сѫщность. Но ако говорѭтъ за проевлението на неговата сила въ цѣлата кѫща: тѣ сѫ едно. И могѫтъ да се згрупирватъ въ едно общо название: Богослово--Идеало--Материалистъ.

Тѣлото е организирано отъ вещество, посрѣдствомъ силата на живота, която го е обусловила и свързала съ душата и умътъ. За това: сила, материя и умъ, не сѫ три нѣща отдѣлни и независящи едно отъ друго, но сѫ свойства, качества и форми на едно и сѫщо битие. На едно сѫщество вѫтрѣ и вънъ отъ тѣхъ. Това сѫщество, кога дѣйствува, дѣйствува въ три главни форми; проевлява три главни качества; показва три главни свойства. Материята се опрѣдѣля отъ постояннитѣ цѣнтрове наречени: атоми или монади силата отъ движението и количеството на цѣнтроветѣ и умътъ отъ згрупирването и распрѣдѣлението на атомитѣ и силитѣ въ прѣми отношения, управляющи се отъ постоянни закони работящи съ математическа опрѣдѣленость и послѣдователность за постиганието цѣльта въ природата, която общийтъ духъ гони. Че това е цѣла истина, нѣма защо да се съмняваме. Науката ни е доставила отъ всѣкадѣ цѣлъ складъ отъ факти, които говорѭтъ много по ясно и вразумително отъ колкото кой да е философъ. И тъй: свойствата прѣдставляватъ материята, качествата силата, формитѣ умътъ.

Всѣкой атомъ въ вселенната носи на свойто сѫществувание: свойствата, качествата и формитѣ отпечатани въ естеството му отъ първата битность.

Тази битность е Духътъ на живота. Вѣчната животворяща енергия, която прѣобладава на всѣкждѣ изъ вселенната. — Единственната сѫщность, отъ която произтичатъ всичкитѣ разумни дѣйствия и стрѣмления. Върховнийтъ законъ вѫтрѣ въ душата, който е придуждава да се стрѣми къмъ усъвърщенствувание. Върховната сила на самосъзнанието вѫтрѣ въ нашийтъ духъ която ни постоянно подканя да се подвизаваме въ доброто, да диримъ благородното и възвишено, да любимъ истиното, всичко това ни води къмъ великийтъ върховенъ разумъ,

за автора ѝ, който я е построил, те се заблуждават, понеже не знаят каква е разликата помежду една пасивна реалност и една действующа същност. Но ако говорят за проявлението на неговата сила в цялата къща, те са едно и могат да се сгрупирват в едно общо название „богослово-идеало-материалист“.

Тялото е организирано от вещество посредством силата на живота, която го е обусловила и свързала с душата и ума. Затова сила, материя и ум не са три неща отделни и независещи едно от друго, но са свойства, качества и форми на едно и също битие, на едно същество вътре и вън от тях. Това същество, кога действува, действува в три главни форми. проявлява три главни качества, показва три главни свойства. Материята се определя от постоянните центрове, наречени атоми, или монади; силата – от движението и количеството на центровете; и умът – от сгрупируванието и разпределението на атомите и силите в прями отношения, управляющи се от постоянни закони, работещи с математическа определеност и последователност за постиганието целта в природата, които общият дух гони. Че това е цяла истина, няма защо да се съмняваме. Науката ни е доставила отвсякъде цял склад от факти, които говорят много по-ясно и вразумително отколкото кой да е философ. И тъй, свойствата представляват материята, качествата – силата, формите – ума.

Всякой атом във Вселената носи на своето съществувание свойствата, качествата и формите, отпечатани в естеството му от първата битност.

Тази битност е духът на живота, вечната животворяща енергия, която преобладава навсякъде из Вселената. Единствената същност, от която произтичат всичките разумни действия и стремления. Върховният закон вътре в душата, който я принужда да се стреми към усъвършенствувание. Върховната сила на самосъзнанието вътре в нашия дух, която ни постоянно подканя да се подвизаваме в доброто, да дирим благородното и възвишено, да любим истинното. Всичко това ни води към великия върховен разум

да знаемъ що правимъ, да разбираме и разумѣваме къмъ какво се стрѣмимъ, — това значи да живѣемъ.

Но за да се постигне всичко, което е прѣдъ душата и въ душата на всѣко разумно сѫщество, изисквало се прѣди всичко: врѣме, мѣсто и условия, гдѣто да се посади първото сѣме на живота. За това природата е била длъжна да работи и приготовлява всевъзможнитѣ бѫдѫщи условия; за това толкова деликатно чадо на вѣчностьта. Онѣзи славни епохи, които ни очакватъ въ самата вѣчность на живота, които покрай сърдцето ни не се минували още нито въ ума ни се влизали. Ако началото е толкова велико: какъвъ ще бѫде зенита на съвършенството, когато въсприемемъ безсмъртието? Какво ще бѫде състоянието ни, когато се облечемъ въ пълнотата на живота? Кога врѣмето изчезне, а вѣчностьта настане! ? „събуди се, събуди се ти който спишъ. Стани стани ти който си падналъ и простри рѫцѣтѣ си къмъ надѣждата, която си изгубилъ. Рѫката, която тя крепи, не е отслабнала и любовьта на живота, къмъ тѣбъ не е изгаснала“

Отъ фактитѣ добити, чрѣзъ научнитѣислѣдвания, можемъ да допустнемъ, че веществеиннийтъ свѣтъ не е ималъ този видъ и образъ, както ни се прѣдставя въ настояще. Частицитѣ, отъ които се състои, сѫ биле распръснати въ пространството на такова голѣмо растояние, щото едва ли можемъ да си съставимъ какво годѣ понятие или, даже да си въобразимъ въ ума за границитѣ на този обширенъ океанъ въ бездната състоящъ отъ безкрайно малки частици, наречени атоми, които не сѫ имали никакво опрѣдѣленно движение освѣнъ едно колебание и трептение. Силата на притѣганието и отласкването сѫ дѣйствували съ еднакъвъ моментъ. Слѣдва, материята т. е. атомитѣ сѫ биле въ равновесие. Не мислимо е, да е имала какво годѣ физическо търкание или дѣйствие.

Онова начало, за което Мойсей спомѣнува въ първата глава на битие: за небето и земята, не е друго начало, освѣнъ началото, когото всемирнийтъ законъ на сродството т. е. на („любовьта“) проевилъ своята дѣя-

да знаем що правим, да разбираме и разумяваме към какво се стремим – това значи да живеем.

Но за да се постигне всичко, което е пред душата и в душата на всяко разумно същество, изисквало се преди всичко време, място и условия, гдето да се посади първото семе на живота, затова природата е била длъжна да работи и приготовлява всевъзможните бъдещи условия за това толкова деликатно чадо на вечността. Онези славни епохи, които ни очакват в самата вечност на живота, които покрай сърдцето ни не се минували още, нито в ума ни са влизали. Ако началото е толкова велико, какъв ще бъде зенитът на съвършенството, когато възприемем безсмъртието? Какво ще бъде състоянието ни, когато се облечем в пълнотата на живота? Кога времето изчезне, а вечността настане!? „Събуди се, събуди се, ти, който спиш! Стани, стани, ти, който си паднал, и простри ръцете си към надеждата, която си изгубил! Ръката, която те крепи, не е отслабнала и любовта на живота към теб не е изгаснала."

От фактите, добити чрез научните изследвания, можем да допуснем, че веществeният свят не е имал този вид и образ, както ни се представя в настояще. Частиците, от които се състои, са били разпръснати в пространството на такова голямо разстояние, щото едва ли можем да си съставим какво-годе понятие или даже да си въобразим в ума за границите на този обширен океан в бездната, състоящ от безкрайно малки частици, наречени атоми, които не са имали никакво определено движение, освен едно колебание и трептение. Силата на притеганието и оттласкването са действували с еднакъв момент. Следва, [че] материята, т.е. атомите, са били в равновесие. Немислимо е да е имало какво-годе физическо търкание или действие.

Онова начало, за което Мойсей споменува в първата глава на „Битие" за Небето и Земята, не е друго начало, освен началото, когато всемирният закон на сродството (т.е. на Любовта), проявил своята

телность, както помежду монадитѣ, тъй сѫщо и помежду естеството на силитѣ.

Да си прѣдставимъ индувидумитѣ на веществото, които се били въ покой, сѣдящи независими и хлъднокръвни единъ къмъ другъ, като да сѫ нѣмали никоя обща връзка помежду си. Съ влизанието и пробужданието на тази вѫтрѣшна сила, нѣщо особно се проевява: цѣлъ редъ отъ революции и еволюции се извършватъ въ веществений свѣтъ. Особна страсть се пробужда въ естеството на тия малки сѫщества наречени: атоми или монади. Ставатъ безпокойни, като че ли се на електрисватъ и на магнитизирватъ отъ особна сила, нѣкоя скрита дѣятелность. Атомитѣ почватъ все повече и повече да ставатъ безпокойни, немирни и прѣдприемчиви и готови за какъвто да е случай стига само да имъ се даде първъ потикъ. Въ средата на това безбройно множество, два първоначални атома X—|—У, да допустнемъ, че сѫ кислородъ и водородъ които се спущатъ единъ противъ другъ съ такава сила и се сграбчватъ и хващатъ, като че ли почватъ нѣкоя частна расправия за нѣща стари, както човѣцитѣ на тази земя често правѭтъ. Чудимъ се, защо е тази свада? т. е. това явление. Търсимъ нѣкоя причина, но не виждаме никоя. Не можемъ по никой начинъ да отгадаемъ това вѫтрѣшно произшествие. Най послѣ идваме до заключението, че всичко тово незначи нищо. Така въобще покриваме своето честолюбиво невѣжество. — Нѣма нищо. — Праздна работа — но чудното е че онова, което мислимъ за празно, то за чудо е пълно. Кой нѣкога си е въобразявалъ, че въ една капка вода могѫтъ да живѣѭтъ хиляди и милиони животинки. Мислимъ обаче случката за маловажна, но работата става сериозна. Съсединитѣ атоми, които до сега се гледахѫ спокойни и безопасни сѫщества, — ставатъ опасни. Въ единъ мигъ хиляди и милиярди милиони сподвижници, комбетанти се вече намиратъ на мѣстото хванати единъ съ други да се навалятъ къмъ двамата първи, къмъ срѣдоточието на схватката т. е. къмъ първийтъ цѣнтъръ на тѣжестьта. Тукъ вече ний имаме праволинейно движение, отъ което сѫ се образували отъ послѣ всички други форми на движението.

деятелност както помежду монадите, тъй също и помежду естеството на силите.

Да си представим индувидумите на веществото, които са били в покой, седящи независими и хладнокръвни един към друг, като да са нямали никоя обща връзка помежду си. С влизанието и пробужданието на тази вътрешна сила нещо особено се проявява: цял ред от революции и еволюции се извършват във веществения свят. Особена страст се пробужда в естеството на тия малки същества, наречени атоми, или монади; стават безпокойни, като че ли се наелектрисват и намагнитизирват от особена сила, някоя скрита деятелност. Атомите почват все повече и повече да стават безпокойни, немирни и предприемчиви и готови за какъвто да е случай, стига само да им се даде пръв подтик. В средата на това безбройно множество два първоначални атома – Х + У – да допуснем, че са кислород и водород, които се спущат един против друг с такава сила и се сграбчват и хващат, като че ли почват някоя частна разправия за неща стари, както человеците на тази Земя често правят. Чудим се защо е тази свада, т.е. това явление, търсим някоя причина, но не виждаме никоя. Не можем по никой начин да отгадаем това вътрешно произшествие. Най-после идваме до заключението, че всичко това не значи нищо. Така въобще покриваме своето честолюбиво невежество. Няма нищо, праздна работа, но чудното е, че онова, което мислим за празно, то за чудо е пълно. Кой някога си е въобразявал, че в една капка вода могат да живеят хиляди и милиони животинки? Мислим обаче случката за маловажна, но работата става сериозна. Съседните атоми, които досега се гледаха спокойни и безопасни същества, стават опасни. В един миг хиляди, милиони и милиарди сподвижници, комбетанти[310] се вече намират на мястото, хванати един с други, да се навалят[311] към двамата първи, към средоточието на схватката, т.е. към първия център на тежестта. Тук вече ний имаме праволинейно движение, от което са се образували отпосле всички други форми на движението.

---

[310] Комбетант/комбатант (от фр. Combatant) — сражаващ се, боец.

[311] Навалям се – натрупвам се, струпвам се около някого/нещо.

Почва се тогава: тикание, блъскание, тласкание, дърпание, — цѣла вавилония казваме ний. Чува се шумъ, врѣва, крясъкъ на около. Бунтъ, казваме си навѣрно. — Що за смущение. Вѣстьта се испровожда навсякѫдѣ изъ вселенната съ неописуема бързина. Силитѣ влизѫтъ въ стълкновение. Война има горѣ въ небето. — Страшна работа. Слушѫтъ се дрънкания на саби и щикове, чуватъ се гърмежи на пушки и топове. — Цѣли огненни едра почватъ да се изхвърлѭтъ въ пространството, въ различни направления. Пространството пламва отъ поднебеснийтъ огънь.

Вселенната гори викаме ний, опастность голѣма. Свѣтътъ се свършва разорението е близо въ ужасъ сме ний. Но веществото се не губи, силата не прѣстава, умътъ работи Господъ създава.

Минуватъ се хиляди милиони и милиони години, и пространството изново се населява, но не вече съ първитѣ дребни материални частици, но съ магливости, слънца и планети.

Съ обширни гигански небули; изворъ на безбройни свѣтове, Съ величественни слънца источници на първоначалната свѣтлина.

Съ планети, земи хубави, покрити съ зеленина. Жилища на твари велики, надарени съ умъ разумъ и душа. Идѫтъ всички тия множенства съ синоветѣ Божии, създадени въ началото на самото небе, Да принесѫтъ поклонъ, за почести и блага приети отъ вѣчнийтъ всемиренъ законъ.

Дѣйствително, прѣдъ ума ни се испрѣчва една величественна картина за мировий свѣтъ: обширна по размѣръ, великолѣпна по естество, чудна по устройство. Рѫката, която е работила надъ нея, силата, що е дѣйствувала въ създаването ѝ, умътъ който е теглилъ постройката ú, оставатъ тайна.

Афторътъ на великийтъ мировий свѣтъ, е скритъ въ вѣчностьта. На кѫдѣто и да го търсимъ, на която страна и да гледами за стѫпкитѣ му, не можемъ да намѣримъ никаква слѣда, която да ни даде каква годѣ загатка: да ли е тукъ или тамъ? Да ли е напрѣдъ заминалъ или назадъ останалъ? Дали е надолу слѣзалъ или

Почва се тогава тикание, блъскание, тласкание, дърпание. „Цяла Вавилония“ – казваме ний. Чува се шум, врява, крясък наоколо. „Бунт – казваме си – навярно.“ Що за смущение? Вестта се изпровожда навсякъде из Вселената с неописуема бързина. Силите влизат в стълкновение, война има горе в Небето. Страшна работа. Слушат се дрънкания на саби и щикове, чуват се гърмежи на пушки и топове, цели огнени ядра почват да се изхвърлят в пространството в различни направления, пространството пламва от поднебесния огън.

„Вселената гори – викаме ний, – опасност голяма!“ Светът се свършва, разорението е близо, в ужас сме ний. Но веществото се не губи, силата не престава, умът работи, Господ създава.

Минуват се хиляди милиони и милиони години и пространството изново се населява, но не вече с първите дребни материални частици, но с мъгливости[312], слънца и планети, с обширни гигантски небули, извор на безбройни светове с величествени слънца, източници на първоначалната светлина, с планети, земи хубави, покрити със зеленина, жилища на твари велики, надарени с ум, разум и душа. Идат всички тия множества със Синовете Божии, създадени в началото на самото Небе, да принесат поклон за почести и блага, приети от вечния всемирен закон.

Действително, пред ума ни се изпречва една величествена картина за мировия свят, обширна по размер, великолепна по естество, чудна по устройство. Ръката, която е работила над нея, силата, що е действувала в създаването ѝ, умът, който е теглил постройката ѝ, остават тайна.

Авторът на великия мировия свят е скрит във вечността. Накъдето и да Го търсим, на която страна и да гледаме за стъпките Му, не можем да намерим никаква следа, която да ни даде каквагоде загадка: дали е тук, или там; дали е напред заминал, или назад останал; дали е надолу слязъл, или

---

[312] Мъглявини.

на горѣ възлѣзалъ. На всѣкадѣ забѣлѣзваме да е присътствувалъ и създания на своята творческа сила оставилъ въ всѣко направление: направо, на лѣво, на горѣ, на долу. Но пѫтя на своето свято жилище, мѣстото на своето прѣбивание завсегда скрилъ отъ погледитѣ на всички смъртни.

Осѣщаме, като да присътствува моментално всѣкждѣ и въ едно и сѫщо врѣме да дѣйствува вжтрѣ и вънъ отъ нѣщата, но не можемъ да кажемъ, че е въ това мѣсто или въ онова. И какво по дълбоко значение можемъ да му дадемъ? Отъ значението: „Богъ е Духъ."

Прѣдъ очитѣ на ума ни, вселенната стой въ образа на едно чудесно зрелище. Въ изгледа на единъ великолѣпенъ „домъ" на когото сводоветѣ и стжлбоветѣ се виждатъ да се повдигатъ отъ подъ нозѣтѣ ни и да подкрѣпѭтъ цѣлото здание въ пространството. Эба основитѣ на този домъ не се виждатъ да се крѣпѭтъ нѣкждѣ.

Свѣтътъ мѣза на израйлската подвижна скиния, която се носи изъ вселенната отъ силитѣ на Ехова придружена отъ безбройното небесно войнство на Елохима, което се враща отъ побѣдитѣ си къмъ прѣдѣлитѣ на вѣчното царство на мира. Царството на Господа Бога Саваота.

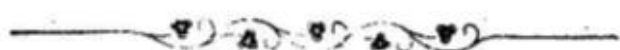

нагоре възлязъл? Навсякъде забелязваме да е присъствувал и създания на Своята творческа сила оставил във всяко направление: направо, наляво, нагоре, надолу, но пътят на Своето свято жилище, мястото на Своето пребиване завсегда скрил от погледите на всички смъртни.

Усещаме като да присъства моментално навсякъде и в едно и също време да действува вътре и вън от нещата, но не можем да кажем, че е в това място или в онова. И какво по-дълбоко значение можем да му дадем от значението „Бог е Дух“.

Пред очите на ума ни Вселената стои в образа на едно чудесно зрелище, в изгледа на един великолепен дом, на когото сводовете и стълбовете се виждат да се повдигат от под нозете ни и да подкрепят цялото здание в пространството, обаче основите на този дом не се виждат да се крепят някъде.

Светът мяза на израилската подвижна Скиния, които се носи из Вселената от силите на Йехова, придружена от безбройното небесно войнство на Елохима, което се връща от победите си към пределите на Вечното царство на мира, Царството на Господа Бога Саваота.

2. Първата и единствена критична статия във връзка с книгата „Науката и възпитанието“ от 1898 г.

Дружественото читалище „П. Р. Славейков“, учредено през 1896 г.

Дружественото читалище „П. Р. Славейков“ е учредено на 29.12.1896 година в град Варна, III участък (днешна стара Варна с кривите улички). Председател на Настоятелството е известният интелектуалец, демократ, парламентарист и два пъти кмет на гр. Варна Кръстю Ив. Мирски. За касиер е избран Капитан Петко Войвода (Петко Киряков). Интересно тук е, че длъжността библиотекар-домакин е поверена на Петър К. Дънов. Според първия годишен отчет на читалището от 1898 г. учредителното събрание, приемането на Устава и разпределението на длъжностите е станало в рамките на точно един месец – от 4.12.1896 до 5.01.1897 г.

Цел на Дружественото читалище според устава му е „да подпомага сближението и взаимното умствено развитие на членовете, особено в гражданствено отношение, и да поддържа читалня в III участък на града Варна, в която постепенно да се учреди участъкова библиотека“.

Учителя е държал повече от пет много добре посетени сказки пред членовете на читалище „П. Р. Славейков“ и читалище „Зора“. Канени са били и граждани при „вход свободен“ и „прием кардиален[313]“, които след това са можели да се запишат за членове на читалището „П. Р. Славейков“.

Заглавието на първата сказка е „Произхождението на Человека“[314], държана на 18 май 1897 година в зала „Съединение“, най-голямата за времето си в града. Намира се в центъра на днешна Варна. Построена е по идея на кмета Кръстю Ив. Мирски.

Втората сказка е на 8 ноември 1897 година – „Преглед върху древната и модерна философия“[315]. Изнесена е в наетото за седалище на читалището „отделение на зданието в уч. III“.

Следващата сказка е на 15 ноември 1897 година, пак в помещението на читалището, назована „Науката и философията“[316].

През есента на 1898 година гражданите слушат сказката „Защо и как живеем“[317].

---

313 Сърдечен.

314 Покана във в-к Странджа, Г. I, бр. 43 от 18 май 1897, с. 1.

315 Съобщение във в-к Странджа, Г. II, бр. 2 от 8 ноември 1897, с. 3.

316 Съобщение във в-к Странджа, Г. II, бр. 3 от 15 ноември 1897, с. 3.

317 Китипов, Петко. Старите Варненски читалища. 1870–1900 г. Варна,1983. Ръкопис.

Все още не е ясно кога е държана петата, за която знаем – „Основите на просвещението“, и последващите една или още няколко сказки, за които има податки. Има информация, че последните две цитирани сказки, държани от Учителя, са осъществени на територията на дружественото читалище „Зора“ по молба, отправена от настоятелството му.

Дружественото читалище „П. Р. Славейков“ е просъществувало четири години. Закрито е по липса на финансови средства за издръжката му. Настоятелството закрива читалището на последното си заседание на 21 април 1901 година[318]. Според втория устав на читалището (от 29.12.1898 г.) при случай на негово „растуряние“ настоятелството му може да потърси друго читалище „във Варна или окръжието“, което чрез „общото си събрание“ да приеме същото име и развие същата дейност. Тогава книгите на читалището ще преминат към него.

Такъв случай се явява и след преговори през есента на същата година в с. Аврен, Варненско, се учредява читалище, което приема същото име – „П. Р. Славейков“. То унаследява печата на варненското читалище, библиотечения му шкаф и един чувал с книги. Първата книга от новосформираното читалище е раздадена за домашно четене на 21 октомври 1901 годи-

---

[318] Пак там

на[319] – точно шест месеца след официалното закриване на съименника му от град Варна.

Читалище „П. Р. Славейков“ в село Аврен, Варненско, е живо и активно и днес. Авренчани са чествали неговата 100-годишнина на 15.12.2001 година.

(*Материалът е подготвен от Людмила Т. Димитрова, библиограф*)

Вестник „Народ“, брой 20, стр. 5 от 27-ми март (петък) 1898 г.[320]

Из провинцията

Варна. От няколко месеца тук се забелязва голямо оживление. Постоянно се дават вечеринки, представления и се държат сказки. Няма съмнение, че най-живи и пробудителни са социалдемократическите сказки и събрания. Едно махленско[321] читалище има тука – „Славейков“[322] – което бе решило да се дават в

---

[319] Раздавателна Библиотечна книга. 21 X 1901–1933 г. Държ. архив – Варна, Ф. 496 к

[320] В-к „Народ“ е седмичник, който излиза всеки петък. Издаването му започва през 1898 г. в София като „орган на работническата социалдемократическа партия“.

[321] От махала, квартално.

[322] Дружественото читалище “П. Р. Славейков”, учредено на 29.12.1896 година в град Варна, III участък (днешна стара Варна с кривите улички). Председател на Настоятелството е известният интелектуалец, демократ, парламентарист и два

скромното му помещение редовно всяка неделя сказки с разисквания. Не иска и дума, че ние се възползвахме от свободата на разискванията. Всички сказки бяха редовно посещавани от няколко наши другари, между които Г. Бакалов е вземал всякога думата, за да защити социалистическите принципи. Той вече е говорил *за работническото движение; политическо-икономическите условия; социалистическите направления* и много други въпроси. Последният път – неделя, 8-ми март – той изложи *основите на естественонаучния материализъм*. Всички нови речи носеха остър полемически характер, вследствие невежите и големи виходки[323] на противниците. Обаче публиката оставаше винаги крайно доволна. Нещо повече – на всяка нова сказка тя идеше все по-многобройна и следеше разискванията с най-жив интерес. Последният път имаше такава навалица от посетители, щото в читалището не можеше да се мръдне човек. И изведнъж – настоятелството спира сказките. Защо? Можете да се

пъти кмет на гр. Варна Кръстю Ив. Мирски. За касиер е избран Капитан Петко Войвода (Петко Киряков). Интересно тук е, че длъжността библиотекар-домакин е поверена на Петър К. Дънов. Според първия годишен отчет на читалището от 1898 г. учредителното събрание, приемането на устава и разпределението на длъжностите е станало в рамките на точно един месец – от 4 дек. 1896 до 5 ян. 1897 г.

[323] Виходка (книж. ост. от рус. выходка) – неприлична, дръзка постъпка.

догадите: страх от червеното парцалче. Обаче ние вярваме, че благоразумието ще вземе връх и свободните разисквания в читалището ще се продължат.

Вестник „Народ“, брой 21 от 3 април (петък) 1898 г.

Науката и възпитанието. Началата на човеческия живот от Петър К. Дънов, Част I, Варна

Преди повече от година е излязла тази книжка. Ако сега се наканихме да побеседваме за нея, ние имаме две причини:

1. За да доставим малко веселие на читателите си по Великденските празници[324];
2. Понеже авторът ѝ минава за най-дълбоката, бездънна глава на протестантизма у нас.

В софийската протестантска черква е превеждана като многоученейше[325] произведение, във Варна авторът ѝ минава за пратен от Небето светец, едва ли не за брат на Исуса, пък и тия му достойнства се ценят, по-

[324] Този брой е от 3 април 1898 г. петък, вероятно Разпети петък.

[325] Многоученейше (ср. р) – много учено, много грамотно.

неже му се плаща 200 лв. айлък[326], за да се скита айляк[327], т.е. да държи проповеди[328].

От заглавието се вижда, че всяка дума ще бъде кладенец. А стилът – той е перла на книжовното творчество. Послушайте например мотото:

„Милост и истина се срещнаха,
правда и мир се цалувнаха.
Истина от Земята ще прозябне
и правда от Небето ще надникне[329]“.

Истината на г-н Дънов е една почтена дама, която не трябвало да се гледа откъм гърба, ами откъм лицето[330] (стр. 9). И тъй, тази достоуважаема госпожа[331] се

---

[326] Айлък (тур. aylık) – месечна заплата

[327] Айляк (тур. Aylak) – който не е зает с работа, незаангажиран с нищо; свободен.

[328] 200 лв. през 1898 г. се равняват на една средно висока заплата. Това твърдение не е подплатено с доказателства във времето и най-вероятно е злонамерен слух. Учителя не е вземал никога пари за своите публични беседи и сказки, не е бил под шапката на никакви държавни или частни институции, още по-малко подчинен на такива, за да получава заплащане за свършена работа.

[329] Авторът на статията очевидно е незапознат с Бибилията и не е разбрал, че това не е оригинален стих от П. Дънов, а цитат от Псалом. 85:10-11.

[330] Точният цитат е доста далеч от горното внушение: „софистическата философия, която, като общо правило, не гледа истината в лицето, но в гърба“.

[331] Истината

срещала с „милостта“ и вследствие на това: „правдата и мирът се целували“. Ако тази целувка е била престъпна, ще се помолим Богу и Той ще прости. Спомняте ли си оня известен пловдивски протестантин, когото „дяволът изкусил“ и на който след едно „разкаяние“ греховете бяха „отпуснати“? След като се тури точка подир „цалувнаха“, истината се изгубва и авторът ни уверява, че тя отново щяла да „прозябне“ от Земята, вследствие на туй „правдата щяла да надникне от Небето“. Галиматия по протестантски вкус!

Има ли нещо научно и възпитателно в тази книга за „Науката и възпитанието“?

Нито едно синапено зрънце! Съдържанието ѝ е неуловимо, освен може би ако притежаваш „вътрешна фосфорова сила“ (стр. 57) или пък ако умът ти клони към „спиритуализъм“, което се познава по това, че „горните корони са повече развити от долните очни и предните челни“ (стр. 30). Вижда се само, че авторът е френолог и спиритист. Той може да познава човек по формата на неговия череп; той познава човешките мисли, има алъш-вериш с оня свет, той е „медиум“, той даже може да вика със заклинания самия Бог и да го показва на хората! Обаче всички тия негови способности не са го предпазили „да се скита из мрака на световния вихър“ (стр. 11), докато Бог не си прибере заблудените овци, т.е. докато не настъпи края на днескашния „миров свят“ (книжката е препълнена с този „миров свят“) и не настане „Едемския рай“ (стр. 60), в

който и „духът ни ще има такава съвършена среда като светлообразния етер, която ще ни открива посредством своите вълнения хубостта и величието на една жива вселена, която се простира пред ума ни. Един миров свят, който е пълен с биенето на пулса на Вечния живот, в когото се въздигаме и постоянно оживотворяваме" (стр. 13), но докато затупа пулса на Вечния живот", ний, грешните, ще трябва да бием своите души, които са „облообразно кълбо от психическа жизнена сила" (стр. 20), за да проникнем в задоблачните гнезда на философските кукувици (Wolkenkukuksheim[332]) и да разберем подобни „извержения" (стр. 40) на последните, като например долното: „Наука – казва сър У. Хамилтон (Sir W. Hamilton) – похвала же на познания, имайки във вид на образ характера на логическа съвършеност и във вид на предмет – характера на същинска истина" (стр. 18) или пък такива комбинации на думи: „вид и форма" (стр. 12), „вид на своя апогей" (стр. 13), „център на теготението, т.е. начало на нещата" (стр. 17), „благоденствието му" (стр. 65) или „духовно тяло" (стр. 65).

Но освен с мъглява фразеология, достъпна само за духовете от Оня свят, г-н Дънов се занимава и с „науката", напр. с химията. Той казва: „Има нещо чудно действително в Природата. Този свят, когото гледаме и усещаме, науката ни казва, че е направен от малки

---

[332] Wolkenkuckucksheim

кирпичи, наречени атоми“ (стр. 20). Ний си представляме тялото на г-н Дънов съградено от кирпичи, но неговия покрив, т.е. „духовното му тяло“, или „облообразно кълбо от психическа жизнена сила“, си представляваме набито със слама.

„Относително клетките, които образуват мозъка, те изпълняват най-сложната и деликатна работа на човеческата душа. В техните малки стаици е разположена човеческата мисъл и човеческите желания“ (стр. 63). Всичко у г-н Дънов има определена форма – и душа, и атоми, и умствени способности в черепа. Най-сетне и в мозъчните клетки той приготвя мебелирани стаи и ги дава под наем на мисълта и на желанията, които преспокойно се инсталират в тях. Но ний знаем други едни „стаици“ под попечителството на психиатрите, дето „гении“ (гениите са луди = лудите са гении) тщетно[333] търсят „центъра на теготението, т.е. началото на нещата“…

„Някои от нисшите животни се размножават с такава чудна скорост, щото едвам ли можем да си представим какво ли би станало на Земята след един век, ако смъртта се премахнеше. Навярно светът би се вмирисал само от изверженията на тази сган. И наместо да умираме полека, щяхме да умрем изведнъж.“ (стр. 40)

Колко печално! Наместо да живеем вечно, щом смъртта се премахне, ний ще измрем изведнъж с брен-

[333] Тщетно (от рус.) – безполезно, безплодно, безрезултатно.

ното[334] си съществувание, задушени „само от извереженията на тази сган“.

Но още по-чудни от самия автор фокусници са неговите „кирпичи-атоми“. Ето какви ужаси те са способни да направят: два първоначални атома, Х + У (да допуснем, че са кислород и водород), които се спущат един против друг с такава сила и се сграбчват и хващат, като че ли почват някоя частна разправия за неща стари, както човеците на тази Земя често правят. Съседните атоми, които досега се гледаха спокойни и безопасни същества, стават опасни. В един миг хиляди и милиарди сподвижници се вече намират на мястото, хванати един с други, да се навалят към двамата първи, към средоточието на схватката, т.е. към първия център на тежестта.

Почва се тогава тикане, блъскане, тласкане, дърпане – цяла Вавилония, казваме ние. Чува се шум, врява, крясък наоколо. „Бунт – казваме си, – навярно.“

Що за смущение? Вестта се изпровожда навсякъде из Вселената с неописуема бързина – Силите влизат в стълкновение, война има горе в Небето. Страшна работа! Слушат се дрънкания на саби и щикове, чуват се гърмежи на пушки и топове. Цели огнени ядра почват да се изхвърлят в пространството в различни направления – пространството пламва от поднебесния огън. „Вселената гори – викаме ние, – опасност голяма!“

[334] Бренно (ост.) – тленно, краткотрайно.

Светът се свършва, разорението е близо, в ужас сме ний. (стр. 78 – 79)

След тази елюкубрация[335] на разстроено въображение, след този нов апокалипсис всеки може да се увери, че г-н Дънов страда от халюцинации. Той казва, че по естество лъжата е два вида: черна и бяла[336] (стр. 55), но не ни казва нищо за самоизлъгването. Представете си, че на „атомните кирпичи" в едни миг израстват лъжекрачка и др. органи, че те заемат позиции, изваждат саби и се хващат за гушите. В туй време топовете изригват лава, настава светопредставление. Но веществото се не губи, силата не престава, умът работи, Господ създава (стр. 79) и тук се захваща една утешителна картина, която се свършва със самия край на книжката:

„Светът мяза на израилската подвижна скиния, които се носи из Вселената от силите на Йехова, придружена от безбройното Небесно войнство на Елохима, което се връща от победите си към пределите на Вечното царство на Мира – Царството на Господа Бога Саваота" (стр. 80).

---

[335] Елюкубрация; елюкубрьация (фр. élucubration) – бездарно, измъчено литературно произведение.

[336] Това е поредната груба неточност в тази тенденциозна статия. Тук става дума за цитат на „някой си учител по нравствена философия", а не на автора на книгата.

На туй за отговор ний ще кажем на автора: „Амин и Богу слава“, а на читателя ще подшушнем, че не е дотам приятна работата да четеш 80 големи печатни страници нескладни[337] брътщолевения, за да кажеш на хората, че те не трябва да се четат.

P.S. Моля словослагателите при нареждането на цитатите да спазят чудесния правопис на г-н Дънов.

Вестник „Освобождение“, брой 45 от 8-ми май (петък) 1898 г.[338]

Тройният съюз срещу социализма (дописка от Варна)

Да впишем имената на трима славни мъже, които са свързали свещен съюз за оборване на социализма във Варна, на трима оратори, които неуморно с огненото си слово гонят социалдемократическата хидра. Те са хора от крайни полюси и само общият неприятел ги е свързал. Единият е от протестантски лагер, другият – от православен, третият – по средата на всички направления, нещо като „средно поколение“.

[337] Нескладен (ост.) – лишен от логическа връзка, последователност; несвързан, нестроен.

[338] В-к „Освобождение“ е седмичник, който излиза всеки петък. Издаването му започва през 1897 г. в Търново като „социалдемократически вестник“. Главен редактор и собственик е видният търновчанин Никола Хр. Габровски – един от учредителите на БСДП през 1891 г.

„Милост и истина се срещнаха", „правда и мир", т.е. г-да Божков и Дънов „се целунаха" и от тази братска целувка на протестантския полубог и на православния възидхател за секретарско място при владиката или кандидат за Божествена стипендия ще се роди истината, която „от Земята ще прозябне"[339]. На този свещен акт присъствал г. Кр. Мирски в качеството си на вечна примирителна и съединителна халка, благословил е това своего рода бракосъчетание и е казал на единия: „имаш право" и на другия – „и ти имаш право".

След това сдушване се отваря изтребителната и братоубийствена война между черната (има ли?) и червената роза по бреговете черноморски. За бойно поле се избра читалнята на дружеството „Славейков". Една след друга поваляват речите на г-да Мирски – председател на читалището, Дънов – библиотекар, и Божков – секретар. Но в тази борба нашите герои станаха на дармон[340] и най-подир се измъкнаха през зад-

---

[339] Всички тези цитати са саркастична препратка от началото на „Науката и възпитанието", която започва именно с цитат от псалм 85: 10-11: „Милост и истина се срещнаха, правда и мир се целунаха. Истина от Земята ще прозябне и правда от Небето ще надникне".

[340] Дармон/дърмон – *диал.* кожено решето (сито) с едри дупки за отвяване на зърното след вършитба. Тук се използва в смисъл на разпердушинване.

ните врата на читалището и завъртяха един шоролоп[341].

Но нека опишем словесните сражения на светата социлистоядна троица.

Г-н Мирски е възхитителен човек със своята мекота, любезност и съгласяване с всички. Той е общ приятел на целия град и една вечер държи речи на царския консул, а на другия ден – за работническите кооперации, на които той се обявява върл защитник. Той не смее – благодарение на тази си черта – да излезе рязко против социализма. Но това не му пречи да търси закачки из руски и френски журнали, да ги сглобява и да ги носи в читалището да ги превежда вместо сказки. Така той бе ни „забавлявал" (собственото му изражение[342]) няколко пъти. Благодарим и на толкоз. Колкото и отегчителен да бе неговият безконечен и със запъване превод, но ние пак го изслушахме дълготърпеливо. Той е единствения несоциалист в града ни, който се решава да говори направо по социализма[343]. За това – да бъдат простени грешките на този пъргав гражданин.

Г-н Дънов не е от мира сего[344] и затова него странно го не разбират в града ни. За наивните протес-

[341] Шоролоп (от тур. Şirolop) – измама, лъжа.

[342] Т.е. изразяване.

[343] „По социализма" ще рече срещу него.

[344] Мира сего - от този свят.

танти той е капнал направо от Небесата, той е пратеник Божий. А за останалите хора той е нещо като „мечтател безумен“. „Кой крив, кой прав – не знам“, но само оня може да го разкуси[345], който е имал щастието да зърне неговия мечтателен и премрежен поглед, вдавен[346] едновременно и в бездънните негови глъбини, и в необозримото небесно пространство, където се носи „войнството на Елохима“[347]. А най-добре е да му се премери черепа. Г-н Дънов е кротък противник на социализма и го критикува от метафизическа и френологическа гледна точка. Жалното е само, че тази „райска птица“, „когато Господа възпява, сама себе си забравя“. И наистина, нека излезе един негов слушател и ми каже разбрал ли е поне бъкел от неговите „учени философии“, или проникнал ли е в неговото „средоточие на центъра (?)“[348]? Но хвала и на г-н Дънов, който ни е разсмивал толкова пъти!

---

[345] Разкуся (от рус. раскусить) – захапвам. В случая се използва като „разбирам“.

[346] Вдавам се – *ост*. давам се, оставям се.

[347] Това е саркастична препратка към „Науката и възпитанието“ и по-точно – от последното изречение на книгата.

[348] Тук доста спекулативно и недобросъвестно се цитира несъществуващо словосъчетание от „Науката и възпитанието“. Точният цитат е: „към средоточието на схватката, т.е. към първия център на тежестта“.

Третият, най-малкият (дали той не ще убие ламята[349]?), г. Божков ни прочете провода[350] си против научния материализъм и неговите ужасни последствия. Но едва ли този семинарист хлапак би могъл със свои думи да каже какво е чел. Толкова му са развити умствените сили, дарени му от Бога.

Всички тия сражения бидоха отблъснати. Доказа се неоспоримо, че е опасно да се излиза против социализма, без да се има понятие от него. И понеже речите на светия съюз представляваха много комичност, то публиката остро, но справедливо, ги осмиваше. И найподир цялата ожесточена баталия[351] на тройката се свърши с това, че тя – без да може да поддържа нито едно от своите възражения против социализма – реши и отсъди: най-големият порок на социалдемократите е тоя, че те безпощадно иронизират. „Иронизирайте и вие, господа, ние се не боим от ирония!", им се отговори. Но те предпочетоха да забранят сказките, и то под благовидния, но нелеп повод, че читалището щяло да се мести в друго помещение. Месеци се минават, но нито читалището се мести, нито сказки се държат. Шоролопът изигра ролята на гръмоотвод.

---

[349] Това трябва да е препратка към приказката „Тримата братя и златната ябълка".

[350] Превод от рус. – процесия, тържествено шествие.

[351] Битка.

Секретарят на читалището „Славейков“ пренесъл сега борбата там, дето се не допущат възражения. На Връбница[352] г. Божков от амвона на съборната черква[353] изпратил проклятия на „онази пасмина хора, които викат из цяло гърло: „Работници от всички страни, съединявайте се!“. Да се съединят и да се опълчат срещу богатите. Които, надъхани от онзи дързък евреин Маркс, викат против неправдите, проповядват равенство, а да има колай[354] – биха удушили брата си“. Не аджат[355] – силно казано. Само че две неща са забравени: 1) Преди да го има Маркс – „евреинът“, имаше други евреи, които основаха християнската вяра; и 2) Преди социалистите да душат някого, християните са ги изпреварили, като са изтребили хората на науката. Но защо г. Божков бяга от по-интелигентните събрания и от разискванията и отива да тревожи слъзливите бабички? „Иронията“ ли го плаши?

Базаров[356]

---

[352] Има се предвид Цветница, която предхожда Великден, т.е. тази случка се е състояла на 29 март същата година.

[353] Това е църквата „Свето Успение Богородично“ – най-голямата църква във Варна и до момента, завършена през 1886 г.

[354] Колай разг. – начин за извършване; изход.

[355] Тази дума не е ясна. Може би да става дума за „аджамия“ – новак, неопитен човек.

[356] Базаров е псевдоним на Георги Бакалов. Използва още псевдонимите Н. Соколов, Ж. Фанчев и други.

Вестник „Сила“, брой 21 от 28 май (сряда) 1898 г., Варна[357]

„Тройният съюз против социализма“

Това бе на 13 май вечерта. Насреща ми иде другаря М-в запъхтян, изплашен и с разтреперан глас едва можа да ми каже: „Чете ли последния брой на в-к „Освобождение“?“ Не – му отговарям! „Ид-д-и, чети, казва, велик троен съюз се е съставил против социализма, който почива вече на здрави икономически основи и който е обърнал много скъпото и просветно внимание на талантливи публицисти и критици.“ Другарят бързо замина и аз се отправих към библиотеката с мрачни мисли, че навярно открил се е таен съюз между Русия и Франция, подписан, разбира се, не в Кронщат, или между Германия, Австрия, Франция, или нещо подобно против социалдемокрацията.

Вземам „Освобождение“, гледам 45-и брой, разгръщам и действително, на стр. 3, колона 2-ра се е събрал целият този грамаден съюз против социализма. И веднага отдолу окото ми зърна в скоби „дописки от Варна“; погледнах подписа – „Базаров“. А, рекох си, това е известния варненски критик на художествени произведения Базаров. Или, ако щете, можете да заме-

[357] В-к „Сила“ е седмичник, който излиза всяка сряда. Изданието му започва през 1898 г. във Варна. Главният му редактор Божил Райнов е член на Либералната партия.

ните дългите му букви с къси, чаталести и вие ще получите действителния образ на този „небесен страж на земни идеи“. Или не вярвате? Тогава прочетете последната книжка на „Ново време“[358], критиката на „Трепети“[359] и навярно вие ще се съгласите с нас и ще кажете: „Е, да, за този „зелен младеж“ не може да се каже вече, както г. Страшимиров[360] казва за Sylwek[361],

---

[358] Списание „Ново време“ е българско обществено-политическо и литературно списание, трибуна на леви идеи. Създадено е през 1897 г. от Димитър Благоев, който остава негов главен редактор до 1923 г.

[359] Става дума за втората стихосбирка на Кирил Христов (1875 – 1944) „Трепети“, която излиза през 1897 г. По онова време той е най-нашумелият млад поет, вероятно и това е причината Бакалов да насочи острото си перо към него, за да набере евтина и лесна популярност. В посочената критична статия, подписана от „Базаров“, в сп. „Ново време“ от 2 април 1898 г. авторът с присъщия си самоуверен стил не пести забележки и скверни слова, поднесени с ирония, на места стигаща и до сарказъм по отношение на един млад, прохождащ поет.

[360] Става дума за Антон Страшимиров (1872 – 1937) – български писател, драматург, публицист и политик, роден във Варна. Пише в сп. „Ново време“, „Мисъл“, „Българска сбирка“ и др.

[361] Sylwek – това е псевдоним вероятно на някой млад социалдемократ, който пише във в-к „Народ“ и в сп. „Ново време“

че е заспал само на Писарев[362] и че той е хванал и най-тънките фибри на неговото критическо чутье[363], че Белински[364] е в джоба му, че Ласинг[365] и Ламери[366] са на двете му кутрета, че най-после всички наши шарени глави ще станат на дармон пред исполинския талант на дребния критик[367]".

Но на въпроса и накратко. Преди 5 – 6 месеца във Варна се откри едно читалище „Славейков"[368], за председател на което се избра тукашният адвокат г-н Мирски, в което се получават всички наши вестници, по-добрите списания, а също и някои чужди. Ние вярваме, че всеки истински доброжелател на народната просвета не ще оспорва голямата полза, която могат да принесат такива официални читалища както за гражданското и политическото възпитание на народа, така

---

[362] Дми́трий Ива́нович Пи́сарев (1840-1868) – руски публицист, литературен критик и преводач.

[363] Чутье, чутие (от рус) – усет, чувство.

[364] Висарѝон Григòриевич Белѝнски (1811–1848) – един от най-известните руски литературни критици, публицист и философ.

[365] Вероятно става дума за немския философ, писател и критик Готхолд Ефраим Лесинг (1729-1781).

[366] Не е открито подобно име, вероятно става дума за някой критик, следвайки логиката на контекста.

[367] Вероятно Г. Бакалов не е бил висок на ръст.

[368] Всъщност месеците са повече от самото учредяване на читалището, но авторът на статията вероятно има предвид активната дейност.

и за неговото общо развитие, толкова повече, когато в тях почнат да се държат ред сказки по разните въпроси на науката и живота, а също да се водят и спорове върху тях, което е и най-желателното, защото всяка една въпросителна може да се обърне на точка само при посредството[369] на цял ред други въпроси.

И ето, „Славейков" скоро остави свободно своята катедра за всеки един без разлика на вяра, народност, убеждения, пол и пр., който знае нещо и който иска и може да го предаде на другите. И ние доста време слушахме тука да реферират или да полемизират Г. Бакалов (нека да го турим най-напред), Кр. Мирски, д-р Кръстю Раковски[370], П. Дънов, Н. Драгулев[371], д-р Т. Стоянов[372] и пр.

---

[369] Посредничеството.

[370] Д-р Кръстю Раковски (1873 – 1941) – известен в света повече с руските си имена като Христиан Георгиевич Раковский е български политик, деец на международното комунистическо движение, първи украински министър-председател, съветски политически и държавен деец и дипломат. Роден в Котел (майка му е племенница на Г. С. Раковски), учи в гимназиите във Варна и Габрово, а след това следва медицина в Женева, където и попада под влиянието на социалистическите идеи.

[371] Никола Диков Драгулев е роден през 1866 година в Малко Търново във видно възрожденско семейство. Брат е на журналиста и революционер Петър Драгулев. Завършва класно училище в Одрин и право в Русия. След Берлинския конгрес родният му град е откъснат от пределите на Бълга-

Всяка неделя читалището се препълваше от интересуващите се. Мислите бързо се разменяваха, идеите почнаха да се щракат, въпроси след въпроси се разглеждаха, истини след истини се изтъкваха и всичко това се съпровождаше от напрегнато мълчание на слушателите.

На първо време стоеше, разбира се, социалният въпрос, па не можеше и другояче; той е най-големият, той най-непосредствено се поставя от самия живот, той най-настоятелно иска своето разрешение, той заема почтено място както на кадифената маса на Папата, тъй и на зелената на Вилхелм II[373], както на пурпурната на Николай[374], така и в празния стомах на всеки работник. Разчепка се и научният материализъм, като г-н

рия и затова се мести във Варна. През 1894 година създава дружество „Отечество“ и става пръв председател. Работи във Варна като адвокат. Във Варна става член на Прогресивно-либералната партия и работи като редактор на вестник „Народна самозащита“[1]. След 1895 година събира пари за ВМОК.

[372] Това име все още не е открито.

[373] Вилхелм II с пълно име Фридрих Вилхелм Виктор Алберт Пруски (1859 – 1941) е последният германски кайзер и крал на Прусия, управлявал Германската империя от 15 юни 1888 до 9 ноември 1918 г.

[374] Николай II Александрович (1868 – 1918) е последният император на Русия, цар на Полша и велик княз на Финландия. Той управлява от 1894 до принудителната си абдикация през 1917 година и е от династията Романови.

Бакалов запуши с две думи устата на Оствалд[375]; говори се и върху Космогонията; измерваха се и някои черепи[376] и пр. и пр.

А понякога се цитираха се или се вземаха много лъжливи факти. Например г-н Дънов цитираше проф. Друмонд[377], който уж твърдял (?), че едно растение в саксия, оставено само на себе си, можело да расте само със своите „вътрешни сили“ или пък че кислородът горял. А г-н Бакалов, като се мъчеше да определи като каква роля би играла социалдемокрацията в една бъдеща обща европейска война, посочи като глупава и резолюцията по същия въпрос на холандската делегация в лицето на Домел Ниенвхеню[378] на социалисти-

---

[375] Вилхелм Оствалд (1853 – 1932) е немски химик, работил в областта на катализата, химическото равновесие и скоростта на реакциите. Той получава Нобелова награда за химия през 1909 година. Тук авторът на статията продължава с нескрита ирония (любим похват на Г. Бакалов) да разказва какво всъщност се е случвало на тези сказки.

[376] Имат се предвид френологическите измервания, които Учителя е правил и демонстрирал по онова време.

[377] Вероятно става дума за Sir David Drummond (1852 – 1932) – ирландски лекар и президент на Британската медицинска асоциация. Неговата академична кариера обхваща повече от 50 години.

[378] Това име не е открито и може да не е изписано коректно.

ческия конгрес през 1891 г.[379], която уж била посрещната с общо „осмиване и подсвиркване“, което е съвършено невярно. Ние ще кажем на г-н Бакалов, че тя не само че не се посрещна с общо осмиване, но напротив – с бурни ръкопляскания. И ако при първото четене се гласуваше, то болшинството имаше тя.

Но лека-полека препирните започнаха да стават все по-остри и по-остри и да се украсяват със „сладкозвучни“ епитети, които чак сега разбрахме от г-н Бакалов, че било ирония, един прийом на говорене! Нека да забележим[380], че иронията най-силно изпъкваше у г-н Бакалов. И г-н Раковски иронизира, но много рядко и неговите иронии са съвършено уместни, пълни със значение и сила. И ненапразно председателят го молеше да говори с ценните разяснения. Г-н Бакалов наопаки – като че ли е изтъкан цял от иронична материя, която може да разплита колкото искате, но тя е съвършено извехтяла, изгнила, празна, но за това пък надменна, злобна, вулгарна. Ето защо г-н Бакалов гордо заявява в „Освобождение“: „Иронизирайте и вие, господа, ние от ирония се не боим!“.

---

[379] Вероятно става дума за Втория конгрес на Втория интернационал, проведен в периода 3 – 7 август 1891 г. в Брюксел.

[380] Да отбележим.

Но какво щеше да излезе тогаз? А то и без ирониите на другите излезе това, което е трогнало г-н Бакалов да състави „великия троен съюз“.

На Бакалов десетина пъти му се забелязва[381], че нека да бъде малко по-скромен поне спрямо себе си, нека да се поставя на една чисто обективна почва при разглеждане на научните въпроси. Нека да ги обяснява както иска, без да отстъпва нито йота от своите убеждения, в който случай би се извлякла и нужната полза от хабеното време. И ние не можахме да се начудим от безочливостта на г-н Бакалов, който в отговор на това или ще посочи своите уши за пример, или своите очи, или ще хване за брадата г-н Дънов, или ще измери плоското му чело, или ще определи пъргавостта на г-н Мирски, или ще хване за опашката секретарския инстинкт на г- Божков и т.н.

И особено банален до възмутителност бе г-н Бакалов с невинните „кирпичи“ на Дънов, с които той уподобил за нагледност атомите при строенето на материята, което обаче г-н Бакалов трябва да е срещнал и в „Kraft und Stoff“ на Бюхнер[382], когото именно той се

[381] В смисъл на „отбелязвам, правя забележка“.

[382] Людвиг Бюхнер (Ludwig Friedrich Büchner – 1824 – 1899) немски лекар, естествоизпитател и философ, брат на писателите Георг, Александра и Луиза Бюхнер. Той е един от най-големите представители на материалистическото направление в науката от втората половина на XIX в. Ф. Енгелс

мъчеше да популяризира. Тази дума стана сол и пипер на „духовитата“ му огнена ирония, която при плиткостта на научните му познания можеше да докара сам резките стълкновения, докато най-сетне не му се отне думата и му се забележи, че тук не е място за нападки, особености и дертове. Но кой на кого се отнема думата? Г-н Бакалов се развилнява като съща хала и ги направи всички на „дармон“ и кой не видя, когато той с дългия прът гонеше нещастните „герои“? Когато от страх бяха се превърнали на мишки и „бягаха от задната врата“, а други бяха паднали на колене и го молеха със сълзи на очи да ги прости? Нещастни „герои“, нещастни читатели на в-к „Освобождение“!

Да, да, г-н Бакалов със своите големи претенции и постоянно вдигане на празни гюрултии – ето причините да се спрат сказките, които несъмнено щяха да принесат голяма полза, стига само сказчиците да бяха по-скромни спрямо себе си, по-толерантни спрямо другите и повечко да уважаваха своите слушатели, което писва[383] г-н Бакалов. Но, както казахме, г-н Бакалов е много скромен, особено когато в-к „Освобождение“ така охотно отваря колоните си. И нали това е скромност, г-н Бакалов говорил за г-н Базаров, а г-н Базаров

дори го назовава „вулгарен материалист“. Най-известната му книга е „Сила и материя“ (Kraft und Stoff) (1855).

[383] Вероятно „пише“.

пише за г-н Бакалов и всичко това става в една тясна черупка[384]! Какви любезни услуги!

А вие, Йерихонови тръби[385], тръбете и разнасяйте по долини и планини да чуят и знаят простите смъртни.

В. Д-в[386]

Б.Р[387]. Съжаляваме загдето нашият почтен дописник е употребил толкова време да пише за познатия на всички в града ни „*небесен страж на земни блага*". Нека си крещи в мъглата и да се хили като ръжена каша[388] за победите си над „боржуата", които един ден ще беси „*със собствените им черва*".

---

[384] Тук се намеква че Бакалов и Базаров са един и същи човек. Базаров е един от псевдонимите на Г. Бакалов.

[385] Препратка към Йерихонските тръби. В края на второто хилядолетие пр.н.е. град Йерихон е разрушен от еврейските племена. Според библейското предание стените му рухнали от звука на тръбите на завоевателите.

[386] Не е известно кой е писал статията и чии са инициалите В. Д-в. Става ясно от думите на редактора, че това е „нашият почтен дописник", явно от Варна.

[387] Това е бележка на редактора на в-к „Сила", който е Божил Райнов (1857 – 1946) – просветен деец, журналист, преводач и общественик; внук на Гаврил Кръстевич; първи директор на гимназията в Солун.

[388] Смисълът на този фразеологизъм не е известен до момента.

3. Показалец на имена

1. Авраам
2. Адам
3. Битие
4. Бородин
5. Гор – Джон Елард
6. Гьоте – Йохан Волфганг
7. Дарвин – Чарлз
8. Евклид
9. Едемски рай
10. Елохим
11. Земя
12. „Изгубеният рай“
13. Израил
14. Израилски народ
15. Йеремия
16. Йехова
17. Йоан Кръстител
18. ά Кентавър
19. Медлер – Йохан Хенрих
20. Милтън – Джон
21. Млечен път
22. Мойсей
23. Наполеон Велики
24. Нептунова орбита
25. Персей

26. Плеядите
27. Погсън, Норман Робъртс
28. Поет (неизвестен)
29. Поет-мъдрец (неизвестен)
30. Риби (Piscium) – съзвездие
31. Русо – Жан-Жак
32. Саваот
33. Слънце
34. Слънчева система
35. Спенсър – Хърбърт
36. Стрелец
37. Струве – Василий Яковлевич
38. Учен (неизвестен)
39. Учен мъж (неизвестен)
40. Учен-философ (неизвестен)
41. Учител по нравствена философия (неизвестен)
42. Фараон
43. Философ 1 (неизвестен)
44. Философ 2 (неизвестен)
45. Фламарион – Камий
46. Хамилтън – Уилям
47. Хамънд
48. Хол – Асаф
49. Христос
50. Хъксли – Томас
51. Хуморист (неизвестен)

4. Показалец на понятия, термини и фразеологизми

25. Дяволюция
26. Егоизмът – майка на всички пороци
27. Есетствен закон на самосъхранение
28. Жизнена виделина
29. Жизнено-магнитна иглена тръбица
30. Закон на Биос
31. Закон на всемирното притегляне, или гравитация;
32. Закона на Всемирното сродство на елементите
33. Закон на Любовта
34. Закон на Мисълта
35. Закон за наследственост
36. Закон на съвестта
37. Златният телец
38. Изгубено (липсващо) звено
39. Истинският дух на науката и възпитанието
40. Йезуитско учение
41. Космично було
42. Крокодилски сълзи
43. Крайъгълен камък
44. Материя, сила и ум
45. Медлерова теория
46. Мярка на Истината
47. Научен скептицизъм
48. Научната съвест
49. Научни истини
50. Нова епоха (Водолей)
51. Нравствено-духовни закони

52. Обетована земя
53. Око на вярата
54. Притегляне, или падане на телата към центъра на тежестта
55. Психично-жизнена сила
56. Първа еволюция
57. Първата аксиома на душата, написана от Вечния Дух
58. Първата цивилизация
59. Първороден грях
60. Садукеи
61. Светлообразният етер
62. Синове Божии
63. Скиния
64. Софистическа философия
65. Социалдемократи
66. Третийски съд
67. Умствено-душевния живот
68. Утилитарни цели
69. Фарисеи
70. Физико-психични подбуди
71. Физико-физиологическата страна на умствения живот
72. Философски камък
73. Формула на Погсън
74. Френология
75. Хередитарност
76. Храм на възпитанието

5. Цитати, поговорки, крилати фрази

1. „Милост и истина се срещнаха, правда и мир се целунаха. Истина от Земята ще прозябне и правда от Небето ще надникне .“ (Пс. 85:10-11)

2. Притчата за блудния син (Лк. 15:11-32)

3. „Не вика ли мъдростта? И не издава ли разумът гласа си?“(Пр. 8:1)

4. „Глупави, придобийте остроумие и вие, безумни, придобийте разумно сърце, послушайте, защото езикът ми ще говори изящни неща.“(Пр. 8:5-6)

5. „Елате и яжте от хляба ми и пийте от виното, което размесих. Оставете глупостта и бъдете живи. И ходете в пътя на разума!“(Пр. 9:5-6)

6. Вълкът по-лесно променя козината си, отколкото нрава си.

7. Изтъркана мисъл на простите и невежите, че „светът щял да се свърши от много учене и много учени“.

8. Софистическата философия, която като общо правило не гледа истината в лицето, а в гърба.

9. „Добрият живот и благоденствието на твоя ближен са необходимо условие както за него, така

и за тебе – за твоя добър живот и твоето благоденствие.“

10. Подтиквани постоянно от вътрешните пориви на животинското си естество, хората често избират такива идеи за свой идеал и такива обекти за своя цел, които носят със себе си най-лошите и гибелни резултати, спъващи духовното им растене – растене, което засяга целия душевен живот на човека, а не само част от него, както твърдят някои изтъкнати философи.

11. „Целта оправдава средствата“ е и си остава едно чисто йезуитско учение.

12. „Благородните цели изискват благородни средства.“

13. „Каквото е семето, такъв е и плодът“, казва поговорката.

14. „Майки, майки иска Франция“ – казва Наполеон Велики. Точният цитат е: „Нека първо Франция има добри майки, тогава ще има и добри синове“.

15. „Авраам е нашият Отец.“

16. „Принасяйте плодове, достойни за покаяние, и не мислете да се оправдавате, защото, казвам ви, всяко дърво, което не дава добър плод, отсича се и в огън се хвърля.“ (Мат. 3:8-10)

17. Възвишени идеи за Добро, за Истина, за Красота. „Доброта, Истина, Красота – това е Лю-

бовта“ – формула от Учителя, дадена в Младежкия окултен клас – IV г., 22.02.1925 г.

18. „В главичката на една карфица, която е два милиметра в диаметър, се съдържат толкова много атоми, че ако почнем да ги броим и ако отделяме всяка секунда по един милиард, то докато ги изброим, ще минат не по-малко от двеста и петдесет хиляди години. За това време ще отброим 7,9. 10^{21} броя атоми.“ – Фламарион

19. „Царство Божие, което е вътре в нас.“ (Лк. 17:2I)

20. „Науката – казва сър Уилям Хамилтън – е възхвала на познанието. Нейният образ, т.е. форма, има характера на логическо съвършенство, а предметът, т.е. съдържанието ѝ – характера на същинската истина.“

21. „Истината е кръг – казва проф. Бородин, – а знанието – многоъгълник, вписан в този кръг. Всяка година, всеки ден ние умножаваме страните на този многоъгълник и така той се приближава към кръга. Ние можем да достигнем този кръг само ако допуснем като условие вечността. Това значи ли, че не трябва да се интересуваме от науката? Разбира се, че не. Винаги е далеч от истината онзи, който упорито се отвръща от нея.“

22. „Ако си въобразим – казва сър Хамънд, – че Божието зрение или наука преди създанието се е разпростирало до всичките [твари] и всяка част

на света, виждающо всякое нещо както си е, Неговото съзерцание или знание от всичката вечност не полага никаква необходимост на кое да е нещо да се сбъдва.“

23. Да вземем например следните геометрични истини:

– цялото е равно на своите части;

– правата линия е най-късото разстояние между две точки;

– две отсечки, равни на трета, са равни и помежду си;

– сборът от вътрешните ъгли на един триъгълник е равен на два прави ъгъла;

– точките, които образуват една окръжност, са еднакво отдалечени от нейния център.

24. Върховния закон диктува: „На онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче, освен като на престъпник.“

25. Мярка на Истината: „Злото у което и да е духовно същество не може да се счита за добро, понеже както доброто, така и злото имат свои отличителни качества, които ги характеризират като такива“.

26. Елард Гор: „Да приемем, че разстоянието до най-отдалечената звезда, видима с най-мощните телескопи, е 2300 пъти разстоянието до ά Кентавър (съответстващо на разстоянието до една звезда от около седемнадесета величина).

Тогава диаметърът (D) на видимата Вселена е 4600 пъти разстоянието до най-близката звезда (а). Разстоянието (а) от Слънцето до ά Центавър е около 4500 пъти диаметъра (d) на Нептуновата орбита.

Ако предположим, че разстоянието (Х) до най-близката до нас външна Вселена се отнася към диаметъра (D) на видимата Вселена така, както разстоянието от Слънцето до ά Кентавър се отнася към диаметъра на Слънчевата система, тогава се получава следната пропорция:

разстоянието между вселените (Х) към диаметъра на видимата Вселена (D) се отнася тъй, както разстоянието до ά Кентавър (а) към диаметъра (d) на Слънчевата система (фиг.1 и фиг.2). Или: X:D = a:d.“

„Ако на такова голямо разстояние – казва Елард Гор – има друга вселена дори със същия диаметър като нашата, то тя би изглеждала само като една малка мъглявина.“

В резултат на своите изчисления Елард Гор стига до следния извод: „Ако на такова огромно разстояние се намира звезда, каквато е ά Кентавър (т.е. на разстояние 2.107 пъти по-далеч отколкото е в действителност), тогава даже и да няма поглъщане от междузвездното пространство, тя би изглеждала като една звезда от около тридесет и шеста величина. Според формулата на Погсън, за

да се види дори само теоретично такава звезда, ще е необходим телескоп, чийто диаметър да е не помалък от 24 000 фута (ок. 7 км).“

27. „Ние сме едва в преддверието на вечността, на която центърът е навсякъде, а окръжността – никъде.“

28. Струве твърди, че подобно поглъщане на светлината действително съществува дори и в границите на нашата Слънчева система.

29. Хъксли: „Има една пътека, която води така уверено към истината, че който и да тръгне по нея, непременно постига целта и стига до крайната точка, независимо от това дали неговите способности са големи, или малки. А за това има едно общовалидно правило, чрез което човек всякога може да намери тази пътека и да се предпази от заблуждения, като ги отстрани от пътя си. Това златно правило гласи: *Не се съгласявай безрезервно с никакви твърдения, освен с онези, чиято истинност е тъй очевидна, че те са вън от всякакво съмнение*.“

30. Духът на Истината. (Йоан 15:26;16:13)

31. „Денят се познава от сутринта“ – казва народната поговорка.

32. „Каквото посее човек, това и ще пожъне.“ (Гал. 6:7)

33. „Земята, която ражда житото, ражда и бодилите“ – притчата на Христос за житото и плевелите, Матей 13:24-30

34. От „сила в сила“. (Пс. 84:7)

35. „На когото много е дадено, от него много се изисква, на когото малко е дадено – малко се изисква.“ (Лк. 12:48)

36. Голотата на първите човеци от Едемския рай. (Битие, глава 2)

37. „Кислородът е първата отрова, която поглъщаме“ – казват химиците.

38. „Ще дойде време – казва философът Спенсър, – когато вътрешните условия на органическия живот ще дойдат в съгласие с външните природни условия. Тогава животът ще стане непреривен, нека кажем – вечен. Онези, които придобият този живот, ще бъдат блажени.“

39. „Когато човекът се изправил на двата си крака на земята, той се научил да мисли“ – казва един учен мъж.

40. „Като по мед и масло.“

41. „По плодовете им ще ги познаете. Бере ли се грозде от тръни, или пък смокиня – от репей?“ (Мат. 7:16)

42. „Сляп слепия ако води, и двамата ще паднат в ямата.“ (Мат. 15:14)

43. Онзи хуморист, който е казал, че „дяволът е способен да се цивилизова, когато влезе в човека“.

44. „Бос през просото“ – Върша нередности, постъпвам безотговорно, като не спазвам ред, приличие или законност.

45. Христос много ясно е изказал тази необорима истина: „Всяко дърво трябва да принесе своя добър плод, иначе то се отсича и се хвърля в огъня“. (Мат. 7:19)

46. „Всеки човек трябва да се роди изново от Духа на истинския живот.“ (Йоан 3:3)

47. „Животът е най-голямата ценност“ – казва един философ.

48. „Лъжата – казва един учител по нравствена философия – по естество е два вида: черна и бяла. Черната лъжа дължи своя произход и съществуване на долните слоеве на обществото, а бялата – на горните, по-образовани слоеве и най-вече – на висшата дипломация.“

49. „Всеки, който прави грях – казва Христос на фарисеите, – е роб на греха.“ (Йоан 8:34).

50. „Но ако искате да бъдете свободни, променете живота си.“ (Йоан 8:36).

51. „Докато имате виделина, вярвайте в нея, за да сте синове на виделината, понеже, който ходи в тъмнина, не знае накъде отива.“ (Йоан 12:35)

52. С право е забелязал един учен-философ, че „без фосфор и мъртвите не биха могли да възкръснат“.

53. Днес нашето общество прилича на онзи слепец, когото Христос, след като му отворил очите, попитал: „Що виждаш?“; „Виждам човеците като дървета“. (Марк 8:24)

54. „Желязото трябва да се кове, докато е горещо.“

55. Йов е питал „кой е родил капките на росата“. (Йов 38:28)

56. „Безумният страда от ума си, а немарливият – от немарливостта си“ – гласи една източна поговорка.

57. С право е казал един философ, че „немарливостта е майка на всички злини“.

58. Талантът на този недостоен и лукав роб ще се отнеме и ще се даде на онзи, който е достоен и готов да принесе плод и полза (Мат. 25:14-30).

59. Времето на нашия „Изход“, на нашето освобождение от фараоновото робство, е наближило – Втора книга Мойсеева.

60. „Гол излязох от майчината си утроба – казва праведният Йов – и гол ще се върна.“ (Йов 1:21)

61. „Сърцето е измамливо повече от всичко и твърде покварено. Кой може да го познае?“ (Йер. 17:9)

62. „Борба непрестанна е този наш живот“ – казва поетът.

63. „Ние виждаме нещата неясно, като през огледало“ – казва апостол Павел. (I Кор. 13:12)

64. Обратно на софистиката: „Истината – казва науката – трябва да се гледа в лицето, а не в гърба“.

65. Народната мъдрост казва: „С един камък къща не става“.

66. Поетът мъдрец: „Събуди се, събуди се, ти, който спиш!“.

67. „Стани, стани, ти, който си паднал,
и простри ръцете си към надеждата, която си изгубил!
Ръката, която те крепи, не е отслабнала
и любовта на живота към тебе не е угаснала.“